

JAARBOEK 1967

HEEMKUNDIGE KRING — BOS EN BEVERVELD.

Heemkundige kring

Bos

en

Beverveld

Jaarboek 1967 - Nr 2

V O O R W O O R D

We zijn verheugd het tweede jaarboek van de heemkring « Bos en Beverveld » te kunnen aanbieden. Het succes van het jaarboek 1966 heeft ons aangespoord op de ingeslagen weg verder te gaan met dezelfde formule en dezelfde voorstelling.

Dit was enkel mogelijk dank zij de waardering en de steun van onze talrijke ereleden en leden waarvoor onze hartelijke dank.

Onze dank gaat ook naar de bereidwillige inzenders van artikels en dit jaar in het bijzonder naar de Heer A. Ryserhove, voor zijn hulp bij de verwezenlijking van dit jaarboek.

NOTEBAERT H.

BESTUUR VAN DE HEEMKUNDIGE KRING

Ere-voorzitter :

Z.E.H. RAES, Dorp, Ettelgem

Voorzitter :

NOTEBAERT Henri, Markt, Oedelem

Onder-voorzitter :

E.P. VLAEMINCK, Kasteeldreef, Beernem

Sekretaris :

VANHOVE Herman, Bruggestraat 78, Oedelem

Hulp-sekretaris :

SLOS Etienne, Wingense Steenweg, Beernem

Schatbewaarder :

STREUVE Richard, Tinhoutstraat, Oedelem

Leden :

BISSCHOP Laurent, Zwaanstraat, Sijsele
BRANDT Cyriel, Hubert d'Ydewallestraat, Beernem
BRYSSÉ Valere, Zandgrachtstraat, Oedelem
COECKELBERGS Gaston, Hoornstraat, Beernem
CRAPPE Robert, Markt, Oedelem
CLAEYS Arnold, Wingense steenweg, Beernem
DE LEYN Georges, Leenhof, Assebroek
DE GRAEVE Michel, Knesselarestraat, Oedelem
LANDUYT Frank, Bruggestraat, Oedelem
MATTHYS Edelhart, Engelendalelaan, St. Kruis
TRAMASEUR Henri, Bruggestraat, Oedelem
VAN DE WEGHE Valere, Stationsstraat, Beernem
ZUTTERMAN Henri, Sijselestraat, Oedelem

Ere-comité :

AERTS Emiel, Rogierlaan, Oostende
BRYSSÉ Valere, Zandgrachtstraat, Oedelem
CLAEYS Robert, Waterstraat, Beernem
CRAPPÉ Robert, Markt, Oedelem
Dr DE CALUWÉ R., Beernem
DE CUYPER Urbain, Beekstraat, Oedelem
DE GRAEVE Gebroeders, Bruggestraat, Oedelem
DE JONGHE Jozef, Knesselarestraat, Oedelem
Z.E.H. DE NORME, pastoor, Sijsele
DE PESTEL Joris, Oudezakstraat, Oedelem
DE RERE Marcel, Vullaertstraat, Oedelem
DE VESTELE Jozef, notaris, Lange Rei, Brugge
Burgemeester de SCHIETERE de LOPHEM J., Oedelem
DE ZUTTER René, Knesselarestraat, Oedelem
D'HOORE Gustaaf, notaris, Dorpstraat, Beernem
DIAS Albert, Sijselestraat, Oedelem
Prof. DUMON G., Van den Bemptlaan, Heverlee
FONTEYNE Germain, Veldstraat, Mariakerke
Baron GILLES de PÉLICHY Raymond, Oedelem
GOEGEBEUR Jerome, Beekstraat, Oedelem
IDE Marcel, Dr.-Veearts, Oedelem
Eerwaarde ZUSTERS, Klooster, Oedelem

LAMBERT Roger, Knesselarestraat, Oedelem
 LANDUYT André, schoolhoofd, Knesselarestraat, Oedelem
 MAES Gaston, Bruggestraat, Oedelem
 MAES Prudent, Bruggestraat, Oedelem
 MALFEYT Robert, Breeweg, Hertsberge
 PERIGNEM P.V.B.A., Statiestraat, Beernem
 Dr. PHILIPS A., Hoogtestraat, Oedelem
 PHILIPS GRETA, Klooster St. Vincentius à Paulo, Anzegem
 Z.E.H. RAES, Dorp, Ettelgem
 Adv. RAES Antoine, Ruddervoorde
 ROLLY Maria, Kerklaan, Assebroek
 STEVENS Gerard, Knesselarestraat, Oedelem
 STREUVE Hector, Hoogstraat, Oedelem
 Dr. STROOBANDT Marcel, Ruddervoorde
 STRUBBE Valere, apotheker, Sijsele
 SLABBINCK Rik, Molenstraat 1, St. Pieters-Brugge
 Dr. TANGHE Paul, Knesselarestraat, Oedelem
 TRAEN Gebroeders, Mexico, Beernem
 Z.E.H. VAN ACKERE, pastoor, Oedelem
 Burgemeester VAN DEN BON, Sijsele
 VANDENABEELE René, Tinhoutstraat, Oedelem
 Dr. R. VANDIERENDONCK, zenuwarts, Hulstlo 4, Beernem
 VAN HYFTE Antoon, Tinhoutstraat, Oedelem
 VAN LATUM Jean, notaris, Oedelem
 Z.E.H. VAN OVERBEKE, pastoor, Maldegem
 VERDONCK Jozef, Albertlaan, St. Michiels
 Dr. VOGELAERS Edmond, Dorpstraat, Sijsele.

Het bestuur dankt hen voor hun milde steun.

Landschapontwikkeling te Sijsele

EEN HISTORISCH-GEOGRAFISCH OVERZICHT

VANAF DE EERSTE ONTGINNINGEN TOT HEDEN

Foto's boven. Links : Veldvegetatie op het Male-Veld. — Rechts : Bodemprofiel (podzol).
Foto's onder. Links : Zilte Meersens onder water. — Rechts : De mote van Kaleshoek.

I N D E L I N G

- *V e r a n t w o o r d i n g .*
- *I n l e i d i n g .*
- 1 Bodem.
- 2 Waterlopen.
- 3 Wegen.
- 4 Bewoning.
 - A De oude bewoning (vóór de 14de eeuw).
 - B De Bewoning in 1668.
 - C De verdere evolutie van de bewoning ná 1700.
- 5 Agrarisch bodemgebruik.
 - A De toestand vóór de 14de eeuw.
 - a) Toponiemen en historische gegevens.
 - b) De toestand van de bodem.
 - B Het agrarisch bodemgebruik in 1668.
 - C De verdere evolutie van het agrarisch bodemgebruik ná 1700.
- 6 Percelering en houtkanten.
 - A Korte repelpercelen.
 - B Kleine blokvormige percelen.
 - C Grote blokvormige percelen.
 - D Bospercelering.
 - E Recente perceleringen.
 - F Besluit over de percelering.
- 7 Algemeen besluit.
 - Verwijzingen.
 - Bronnen.
 - Bibliografie.

V E R A N T W O O R D I N G

De laatste jaren is de studie en de kennis van de landschapontwikkeling in de volle belangstelling komen te staan. De mensen weten dat het landschap, zoals ze het rondom zich zien, er niet altijd zo heeft uitgezien. Men heeft allerhande verhalen horen vertellen over het vroegere uitzicht van de omgeving, waarin men woont. De mensen uit de zandstreek hebben gehoord dat het land dat ze nu bewerken vroeger een echte wildernis is geweest. Dan stellen ze zich onvermijdelijk de vraag wanneer dat geweest is en hoe die gronden in cultuur zijn genomen als weiland en akkerland. Men wil ook graag iets meer weten over zijn dorp, hoe en wanneer het ontstaan is en hoe het gegroeid is.

Om voor een deel aan deze groeiende belangstelling van onze mensen voor hun streek tegemoet te komen, hebben we deze korte verhandeling over Sijsele opgesteld. We mogen wel zeggen dat hiermede enigszins een leemte wordt opgevuld. Immers, in verband met de historisch-geografische ontwikkeling van de belangrijke gemeente Sijsele, is er tot nog toe geen overzichtelijk werk gepubliceerd. Het werd dus de hoogste tijd dat een overzicht van de ontwikkeling van Sijsele naar voor gebracht werd. De gegevens voor deze verhandeling hebben we genomen uit het historisch-geografisch werk dat we, in het kader van ons licentiaat in de Aardijks-

De Warande van Sijsele (duingebied).

kunde, opgesteld hebben over de omgeving van Damme(1). Sijsele is één van de gemeenten die in genoemd werk bestudeerd zijn geworden.

Het is nu onze bedoeling de vele in dit werk verspreid staande gegevens over de ontwikkeling van Sijsele samen te brengen in verschillende hoofdstukjes. Deze zullen handelen over de bodem, de waterlopen, de wegen, de bewaring, het agrarisch bodemgebruik, de percelering en houtkanten.

Tot besluit volgt dan nog een samenvattend overzicht van de ontwikkeling van Sijsele.

In de uiteenzetting zullen we ons vooral houden bij de feiten, zonder al te veel uit te weiden over de werkwijzen en redeneringen die tot deze feiten geleid hebben. Zo hopen we een voor iedereen verstaanbaar overzicht te kunnen geven van het ontstaan en de groei van Sijsele.

We zijn er ons anderzijds ook van bewust dat deze verhandeling verre van volledig zal zijn. Naar het zich laat aanzien zullen verdere en diepgaander onderzoekingen nog vele interessante gegevens kunnen opleveren. Met behulp van deze nieuwe gegevens moet het dan mogelijk zijn een meer nauwkeurig beeld te geven van Sijsele's ontwikkeling.

Onze lezers mogen er zeker van zijn van in de toekomst op de hoogte te worden gehouden.

I N L E I D I N G

Sijsele is een belangrijke gemeente, gelegen in de zandstreek, ten oosten van Brugge, langs de baan van Brugge naar Maldegem en verder tot Gent.

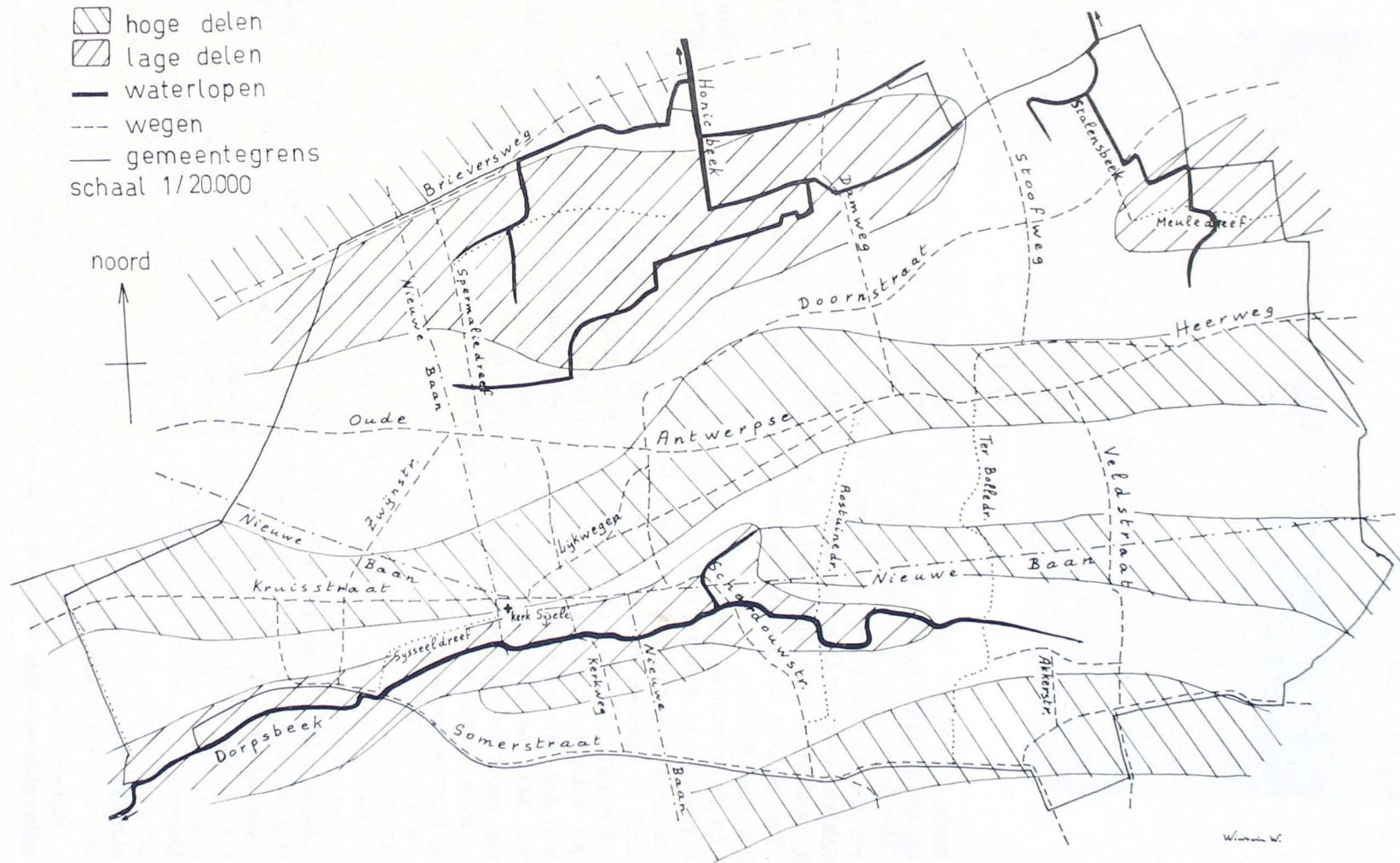
De afstand tot Brugge bedraagt 8 km. De gemeente heeft een oppervlakte van 1689 ha en telt ongeveer 4000 inwoners.

Traditioneel houden de inwoners zich bezig met akkerbouw en veeteelt. Doordat de bodem grotendeels bestaat uit arme zandgronden, is de opbrengst nooit overvloedig geweest. De teelten zijn de karakteristieke zandstreekgewassen, als rogge, haver, gerst en aardappelen; als nateelten worden veel rapen (loof) en klaver gezaaid.

Buiten enkele grote bedrijven van sierplantenkweek zijn er geen andere nijverheden dan de lokale ambachtelijke verzorgingsbedrijven, eigen aan elke grote gemeente. De meeste mensen zijn arbeiders die tewerkgesteld zijn in de nijverheden van de Brugse agglomeratie.

(1) Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme. Een studie over de ontwikkeling van het kultuurlandschap. Licentiaatsproefschrift Gent, 1966 (onuitgegeven werk).

FIG. 1 SUSELE : RELIËF, WATERLOPEN, WEGEN.

Vroeger, t.t.z. een goede duizend jaar geleden, was Sijsele het centrum van een uitgestrekt dun bewoond gebied: de Karolingische provincie Sijsele(2)(3).

Deze omvatte de gemeenten Assebroek, Sijsele, Oedelem, Sint-Kruis, een deel van Koolkerke en het deel van Brugge ten oosten van de Onze Lieve Vrouwekerk. Onder de eerste graaf van Vlaanderen, Boudewijn I (864-879) werd het grafelijk grondbezit.

In de provincie Sijsele lagen twee belangrijke domeinen: Sisele (= Sijsele) en Hera (nu Sint-Kruis). Op het domein Male werd later het grafelijk kasteel gebouwd.

In het noorden van de provincie Sijsele werd ook nog de kleine heerlijkheid Viven gevormd.

Gedurende de 8ste eeuw werd de kuststreek gekerstend. Bij het centrale domein Sisele werd zeker vóór 875 een kerk gebouwd(4). Daarna werd ook bij de andere domeinen een kerk gebouwd en kreeg de parochie Sijsele de omvang van de huidige gemeente Sijsele.

Zoals de titel vermeldt, bevat deze verhandeling een historisch-geografische studie. Hierin wordt een onderzoek ingesteld naar het vroegere uitzicht van een gebied. Op deze manier kan het ontstaan en de ontwikkeling van het huidig zichtbare landschap worden nagegaan. Als eerste inlichtingsbron staan ons de topografische kaarten (« stafkaarten ») ter beschikking, waarvan de oudste uit 1777 dateert (Ferraris-kaart). Deze kunnen we voor de recente toestand aanvullen met de luchtfoto's (1958) en met eigen waarnemingen.

Voor de periode vóór de 18de eeuw zijn we aangewezen op archiefstukken, waaronder de voornaamste de landboeken zijn (voor Sijsele: het landboek van 1668-1669)(5). Het geeft de oudste volledige en nauwkeurige toestand van het kultuurlandschap weer.

Voor de belangrijke middeleeuwse en vroegmiddeleeuwse periode zijn we aangewezen op reeds bestaande publicaties, historische documenten, gegevens uit de landboeken (zoals toponiemen), archeologische en bodemkundige gegevens.

Bodem.

Omdat de bodem de basis mag genoemd worden, waarop het landschap zich heeft ontwikkeld, past het dat we hier een korte schets geven over de aard, het reliëf en het ontstaan van de bodem te Sijsele.

Het gebied van Sijsele kan in het algemeen als vlak beschouwd worden. Van 6 meter boven de zeespiegel in het noorden van de gemeente stijgt de oppervlakte langzaam tot 14 meter in het zuidoosten. De bovengrond bestaat uit een minstens 5 meter dikke laag kwartair ZAND, dat meestal droog is en weinig voedende bestanddelen voor de planten bevat. Bijgevolg is het van oudsher een « arme » grond, waarop slechts met veel moeite een redelijke oogst kan behaald worden.

Dat zand is hier door de westenwind aangevoerd uit het Noordzeebekken. Dit gebeurde zowat tienduizend jaar geleden, toen het klimaat alhier veel harder en de Noordzee een grote droge zandvlakte was. In die tijd leefden hier nog geen mensen. In latere perioden hadden belangrijke zandverstuivingen plaats, waardoor droge stuifzandruggen en duinen werden gevormd. Op de plaatsen waar het zand was uitgewaaid bleven veelal moerassige laagten (kommen) over. Eenmaal het plantendek over-

(2) Noterdaeme J., De graven van Vlaanderen en hun domeinen rond Brugge.

(3) Strubbe E. I., Parochies te Brugge vóór de 12de eeuw, Album English, blz. 355 e.v.

(4) Noterdaeme J., Sijsele en het Sint-Maartens-kapittel van Utrecht (Sacris Erudiri).

(5) Zie over dit landboek ook: Verstraete D., De bewoning van Sijsele in 1668, bijdrage verschenen in het Jaarboek 1966 van de Heemkundige Kring « Bos- en Beverveld ».

vloedig was geworden, traden geen of toch nog slechts onbelangrijke verstuivingen op.

Alhoewel het gebied van Sijsele in het algemeen als vlak kon aangeduid worden, zijn er door deze zandverstuivingen toch kleine oneffenheden ontstaan. Ze hebben het karakter van niet aaneengesloten lage bulten, waar de hoogteverschillen ongeveer 2 meter bereiken(6). Nochtans kunnen we er een paar min of meer asymmetrische ruggen in herkennen, met de steile helling aan de loefzijde (het zuidoosten). Aan de zuidkant van die ruggen liggen de eveneens asymmetrische kommen. De belangrijkste stuifzandrug te Sijsele is de gemiddeld 700 meter brede en 2 meter hoge rug die de gemeente van west naar oost doorkruist. Op deze rug ligt de Warande en de wijk Den Doorn, terwijl op de zuidkant ervan het huidige dorp Sijsele is gegroeid. Deze zandrug maakt deel uit van de belangrijke duinenrug die alover Brugge in het westen en alover Maldegem in het oosten de oude kustlijn volgt (toen de Polderstreek nog zee was)(7).

Op deze zandrug liggen in het westen en het oosten van de gemeente Sijsele nog enkele afgeplatte duintjes, respectievelijk : de Warande en de Bollekes. Ten zuiden van dezelfde zandrug ligt een langgerekte laagte waarin de Dorpsbeek vloeit. Het zuiden van de gemeente vertoont nog enkele afzonderlijke weinig uitgesproken zandhoogten.

De noordgrens van de gemeente reikt tot in de laagte die aan de zuidkant van de stuifzandrug van het Male-Veld (met de Brieversweg) ligt. Een overzicht van deze topografie wordt voorgesteld op figuur 1.

Wij willen nu niet beweren dat deze bodemgesteldheid volledig verantwoordelijk is voor alle aspecten in de landschapsontwikkeling te Sijsele. Niettemin is er een belangrijke invloed van de bodemgesteldheid waar te nemen, met name op de bewoning en het agrarisch bodemgebruik. Het is immers duidelijk dat de mensen de beste plaatsen voor bewoning het eerst hebben ingenomen.

In het geval van Sijsele zijn dat de droge zandruggen, waarop ook de oude aarden wegen liepen. Verder worden natte gronden ook voor andere doeleinden gebruikt dan droge gronden, zo moeten we weilanden zoeken op de natte gronden. De mens heeft natuurlijk ook toen zijn kennis en technische middelen dat toelieten, verbeteringen aangebracht, zoals het droogmaken van de moerassige kommen, of het verbeteren van de grond door een ver doorgedreven bemesting. Maar toch steeds moest hij rekening houden met de door de natuur geboden mogelijkheden.

Waterlopen.

De kamlijn van de grote west-oost verlopende zandrug (« de zandrug van Sijsele ») vormt de grens tussen twee verschillende gebieden, althans voor wat de afwatering betreft. Het gebied ten noorden van deze lijn bezit geen natuurlijke waterlopen. De ontwatering geschiedt er langs kunstmatig gegraven waterlopen. Het gebied ten zuiden van de waterscheidingskam heeft natuurlijke waterlopen voor de afwatering.

Het gebied met kunstmatige waterlopen, t.t.z. de noordelijke helft van Sijsele, behoort tot de Watering van Moerkerke, zuid over de Lieve.

Een « watering » is een vereniging van grondeigenaars uit een bepaald gebied. Zij moet zorgen voor de waterafvoer van dit gebied naar zee door middel van waterwegen en sluizen, en voor het onderhoud van deze(8).

Aangezien dit gebied van Sijsele geen natuurlijke afwatering bezat,

(6) Ameryckx J., Pédogénèse en Flandre Sabloneuse.

(7) Wintein W., De ontwikkeling van Dudzele, historisch-geografische schets van een poldergemeente.

(8) De Smet J., Vlaams Polderland en de Kust.

moest het overtollige water dus op kunstmatige wijze weggewerkt worden. Daarvoor werd in het begin van de 13de eeuw de Watering van Moerkerke opgericht(9).

Rond 1260 werd deze watering in twee gesplitst door het graven van de Lieve. De Watering Zuid over de Lieve bevat de zuidelijke helft van Sijsele. Op figuur 1 staan de beken aangeduid. We zien dat verschillende evenwijdig west-oost-lopende beken het water samenbrengen in de Honicbeek.

Deze belangrijke beek voert dan het water noordwaarts naar een oude kreek in de Polders tussen Moerkerke en Damme, langswaar het water dan naar zee gevoerd wordt. Merken we op dat deze beken alle rechtlijnig zijn. Ze zijn door de mens, volgens plan gegraven.

Egidius van Bredene, de heer van het Hof Spermalie, liet in de eerste helft van de 13de eeuw de Honicbeek graven, om zijn landerijen te ontwateren(10). Dit besluiten we uit het feit dat genoemde waterloop jonger moet zijn dan de kreek waarin hij uitmondt en ouder dan de Lieve die later deze waterweg afsneed.

Ten zuiden van de waterscheiding treffen we een natuurlijke waterloop aan. Hij ontspringt op de hoogten in het zuidoosten van Sijsele en volgt dan de langwerpige laagte ten zuiden van de rug van Sijsele. Dit riviertje mondt dan ten zuiden van Assebroek uit in het Sint Trudolededeke, dat langs het Zuidervaartje zijn water afvoert naar Damme.

In het landboek van Sijsele wordt dit riviertje aangeduid met de naam « Oude Waterloop ». Nu staat het te Sijsele bekend als de Dorpsbeek (zie figuur 1).

Wegen.

De belangrijkste weg te Sijsele is ongetwijfeld de Antwerpse Heerweg. Hij verbond Brugge met Antwerpen, over de stuifzandrug van Sijsele. In Brugge zelf loopt deze weg voort als de Langestraat. Hij volgt er de zandrug waarop ook de « Burg » gebouwd werd.

De Antwerpse heerweg is waarschijnlijk de oude weg waarlangs de versterking Brugge werd opgericht omstreeks 850. Deze werd immers gebouwd op het kruispunt van een belangrijke landweg met de rivier de Reie(11).

Het is best mogelijk dat de Antwerpse heerweg een pre-romeinse landweg is. Zijn kronkelende loop volgt nauwkeurig de hoogste delen van de zandrug, terwijl de door de Romeinen aangelegde wegen zeer rechtlijnig waren.

In 1769 werd de Antwerpse heerweg, vanaf Male, 800 meter zuidelijker verlegd en tevens gekalsijd. Dit is nu de huidige baan naar Maldegem. Het verlaten stuk van de heerweg wordt sedertdien « Oude Antwerpse Heerweg » genoemd(12).

Op het oostelijk deel van dit stuk, op de duinenrug van Den Doorn, is er nog de merkwaardige driehoek, gevormd door de Antwerpse heerweg en een landweg. Vanaf deze driehoek vertrekt de Stoofweg noordwaarts naar de Poldervlakte en de Veldstraat naar het Maldegem-Veld. Vanuit de Antwerpse heerweg vertrekken nog de Doornstraat, Zwijnstraat en Schardouwstraat. Deze kronkelende straten lopen kriskras door de gebieden aan weerszijden van de Antwerpse heerweg. Misschien zijn het vroeg-middeleeuwse wegen waarlangs het vee werd geleid in de wastinen (= woeste gebieden) en van waaruit in de middeleeuwen de ontginning is geschied.

(9) Wintein W., Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme, blz. 37.

(10) Wintein W., Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme, blz. 44.

(11) Ameryckx-Verhulst, Historisch-Geografische problemen, blz. 7.

(12) Ferraris carte de cabinet (1777 ; « oud » = niet meer gebruikt.

FIG.2 SUSELE: BEWONING IN 1668

- bewoonde plaats
 - omwalling
 - + kerk
 - oude weg
- schaal 1/20.000

Rond de kerk van Sijsele vinden we verschillende Lijkwegen en Kerkwegen, waarlangs de bewoners van de oude wijk Den Doorn naar de afgelegen kerk gingen. Tussen 't domeingoed Sisele en de driehoek op de Antwerpse heerweg kan op de kadasterkaart en op de luchtfoto nog het tracé van een verdwenen verbindingsweg herkend worden. De grote bedrijven waren met lange dreven aan het oude wegennet verbonden (zie figuur 1).

De zuidgrens van de gemeente Sijsele wordt voor een groot deel gevormd door de Somerstraat. Volgens D. Verstraete is dit een stuk van de Gentse heerweg die Brugge met Gent verbond, alover de Tichelhoogte te Oedelem(13). Volgens dezelfde auteur zou deze Gentse heerweg vóór de 13de eeuw naast de kerk van Sijsele gelopen hebben, verder de Kruisstraat volgende in de richting van Brugge. Daarna vinden we de Gentse heerweg een heel eind verder zuidwaarts vermeld, nl. de huidige baan van Brugge naar Oedelem.

Tenslotte paalt de gemeente Sijsele in het noordwesten nog aan de Brierversweg. Deze weg ligt op de hoge zuidkant van de zandrug Male Veld-Scheewege. Hij loopt van Brugge naar Sint Laureins en kruist bij Eede de weg Maldegem-Aardenburg, zodat de Brierversweg dus onrechtstreeks ook Brugge met Aardenburg verbindt. De Brierversweg zou dateren van omstreeks 1200, als nieuwe verbinding tussen Brugge en Aardenburg, daar waar de oude verbinding (de Nederen Bruggeweg of Legeweg) door de Duinkerke III-B transgressie werd onderbroken(14).

Bewoning.

De eerste volledige toestand van de bewoning voor gans de gemeente Sijsele wordt ons meegedeeld door het landboek van 1668-'69. Daarin worden nauwkeurig alle bewoonde plaatsen (huizen en hofsteden) met hun lokalisatie aangegeven. Dit laat ons toe een zeer nauwkeurige en volledige bewoningskaart op te maken voor het jaar 1668. Voor de eeuwen die daaraan voorafgaan ontbreken echter de gegevens om een volledige bewoningskaart te maken.

De toestand van de 17de eeuw verschilt nochtans weinig van deze uit de 14de, 15de en 16de eeuw. Immers, na de sterke bevolkingstoename van de 11de tot de 14de eeuw, bleef tot in de 18de eeuw de algemene bewoningstoestand van onze streken ongeveer stationair(15). Voor de periode die de 14de eeuw voorafgaat moeten we beroep doen op historische bronnen, gegevens over oude bewoning in de landboeken, toponymische gegevens en bodemkundige gegevens. Zij laten ons toe een algemeen inzicht te krijgen in de oude bewoning.

A. — DE OUDE BEWONING (vóór de 14de eeuw).

De historische gegevens beperken zich in hoofdzaak tot het vermelden van bestaande nederzettingen ter gelegenheid van hun verheffing tot parochie, het stichten van kloosters en het aanduiden van grote herenbedrijven of leengoeden die van eigenaar veranderen.

In de eerste helft van de 8ste eeuw werd de provincie Sijsele tot parochie verheven. De parochie Sijsele besloeg in haar oudste vorm gans de Karolingische provincie Sijsele. Deze uitgestrektheid (10 × 12 km.) is te verklaren doordat de parochie een nog weinig of niet ontgonnen dun bevolkt gebied omvatte(16). Bij het centrale domein Sisele werd zeker vóór

(13) Verstraete D., De bewoning van Sijsele in 1668. Jaarboek « Bos en Beverveld » 1966, blz. 16.

(14) Wintin W., Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme, blz. 52.

(15) Verhulst A., Landschap in Vlaanderen, blz. 55.

(16) Verhulst A., De Sint-Baafsabdij en haar grondbezit, blz. 200.

875 een kerk gebouwd, want nog vóór dat jaar kwam zij onder de bevoegdheid van Utrecht(17).

In de loop van de 8ste of 9de eeuw werd ook bij het domein Hera een kerk gebouwd. Deze parochie, genomen uit de oude uitgestrekte parochie Sisele had als patroon het Heilig Kruis. Vandaar de latere naam voor deze parochie : Sint-Kruis (1089).

In het midden van de 9de eeuw werd de kerk en de parochie Onze Lieve Vrouw opgericht bij de nederzetting Brugge aan de monding van de Reie.

In 1166 werd bij het grafelijk kasteel van Male een nieuwe kapel ingezegend.

Omstreeks 1350 werd ook de kapel en de parochie van Viven (= Vijve-Kapelle) opgericht. Het ontstaan van deze parochies uit de oude uitgestrekte parochie Sisele duidt ontegensprekelijk op een toename van de bevolking vanaf de 9de eeuw.

Verder worden in de geschiedkundige dokumenten alleen de domeinen en herenbedrijven vermeld, zodat we alleen kunnen gissen hoe het met de overige bewoning gesteld was. Het belangrijkste domein was het Hof Sisele, dat zoals we reeds zagen het centrale domeinhof was van de gelijknamige provincie in de vroege middeleeuwen.

Volgens Errera is Sijsele een Frankische «-zele» naam, en betekent : landgoed van Sysso(18). Dr. M. Gysseling geeft als oudste vermelding « Sisele » in 1116 en 1122, zonder verdere uitleg.

Waarschijnlijk is Sisele als zele-naam bijna even oud als de « inghaheem »-namen, zoals Snellegem en Maldegem(19). Wij kunnen veilig aannemen dat het domein Sisele bestond vóór de 10de eeuw. Het is niet onmogelijk dat het gesticht werd als verblijf van de heer van de provincie Sijsele bij het oprichten van deze provincie in de Karolingische tijd. Het Hof Sisele lag juist ten zuiden van de huidige kerk en was in 1668 nog slechts een gewone hoeve.

Bij het bespreken van het wegennet hebben we reeds op de merkwaardige driehoek gewezen die voorkomt op de Antwerpse heerweg in het oosten van Sijsele. De driehoek is ongeveer 1000 meter lang en in het westen 250 meter breed en heeft een oppervlakte van 15 ha. De driehoek ligt volledig op een droge zandrug, nl. deze waarop de Antwerpse heerweg loopt. Ten westen van de driehoek ligt zelfs nog een niet afgevlakt landduintje met duidelijke bodemvorming erop. De oppervlakte binnen de driehoek vertoont een heel andere bodem dan de omgeving. Terwijl buiten de driehoek de bodem bruinachtig is, vertoont hij binnen de driehoek een 60 cm. dikke zwartgrijze laag, die we plaggenhorizont noemen. Deze sterk humeuze bovengrond wijst erop dat deze oppervlakte alleszins veel langer in permanente en intense cultuur is dan de omgevende gronden.

Tot in de 17de eeuw wordt geen bewoning binnen in deze driehoek aangegeven. Wel staan een viertal hofsteden juist aan de randen ervan. Ten noorden en ten zuiden ervan liggen op een afstand van 200 tot 500 meter enkele alleenstaande oude herenbedrijven met een ronde omwalling.

Deze gegevens wijzen erop dat we hier te doen hebben met een oude bewoningskern op de zandrug van de Antwerpse heerweg, waar bovendien ook aan landbouw werd gedaan. Hetzelfde patroon vinden we ook in de Zandstreek rond Gent(20). Bovendien kan hier op Sijsele een « ingahem » en een « kouter » toponiem aangeduid worden. Deze naam is ESTEGEM, die door K. De Flou vermeld en gesitueerd wordt in de Zandstreek ten zuiden van Moerkerke(21).

(17) Strubbe E. I., Parochies te Brugge vóór de 12de eeuw, Album English, blz. 355 e.v.

(18) Errera P., Les Mazuirs, blz. 279.

(19) Strubbe E.I., Parochies te Brugge vóór de 12de eeuw, blz. 357.

(20) Verhulst A., Landschap in Vlaanderen, kaart blz. 105.

(21) De Flou K., Woordenboek der toponymie, deel IV, blz. 38. Voor « kouter » : zie verder in deze verhandeling,

Aangezien tot in de 17de eeuw binnen de driehoek geen bewoonde plaatsen aangewezen waren, kunnen we veronderstellen dat volgens een oude regeling op de driehoek niet mocht gewoond worden(22).

In het hoofdstuk over de percelering zal nog uitvoerig op het probleem van deze driehoek teruggekomen worden.

Buiten deze nederzetting zijn ons op de gemeente Sijsele nog enkele andere bewoonde plaatsen van vóór 1400 bekend. Oostwaarts van het Hof Sisele bevindt zich het Goed Ter Ostijne, ook Rostuine genoemd. Dit was een leengoed van de Burg van Brugge en wordt het eerst vermeld in 1247.

Ten zuiden van de driehoek Estegem bevindt zich het Goed Ter Bolle. Het Sint Janshospitaal uit Brugge had een grote ontginningshoeve ten oosten van Ter Bolle, genaamd het Goed van Sint Janshuis.

Op de Veldhoek stond het Goed Ter Velde aan de rand van het Maldegem-Veld. Ook de naam van het Goed Ryckvelde, in het zuidwesten van de gemeente, herinnert aan het woeste bos- en heidelandschap (= veld), waarin deze bedrijven werden gevestigd. Ze worden eerst vermeld na 1200. We kunnen ze beschouwen als ontginningsbedrijven uit de 11de - 13de eeuw(23).

Omstreeks 1240 werd door Egidius van Bredene de Cisterciënserinnenabdij van Spermalie op zijn herenbedrijf gesticht(24).

De aanwezigheid van deze verschillende alleenstaande herenbedrijven wekt het vermoeden dat ook op nog andere plaatsen dan Estegem, op de zandruggen kleine boerderijen stonden, waarvan de bewoners werkten op de herenbedrijven.

We kunnen ons inderdaad niet voorstellen dat een herenbedrijf ergens gevestigd wordt, waar geen werkkrachten aanwezig zijn. Dit vermoeden wordt bevestigd door de vermelding in 1267 van een wijk Den Doorn op de Antwerpse heerweg. In de periode van de 11de tot 13de eeuw worden in het grotendeels onontgonnen gebied vele nieuwe herenbedrijven gevestigd. Ze liggen hoofdzakelijk op de rand van een droge zandrug en een natte depressie, zoals ten andere ook de enkele reeds bestaande herenbedrijven. In deze periode moet er dus een sterke toename van het aantal werkkrachten geweest zijn, wat door het stichten van nieuwe parochies bevestigd wordt.

Tenslotte nog een woordje over de moten, die ook in verband staan met de oude bewoning. Een « MOTE » is een kunstmatige aarden ophoping, die gewoonlijk bewoond was. Te Sijsele vonden we langs toponimische en topografische weg vier dergelijke moten : de mote van Kaleshoek, de mote van de Hoven Ter Bolle, Rostuine en Sisele. Ze hebben een ongeveer ronde vorm met diameter van ongeveer 50 meter, zijn tot 1 meter hoog en worden omgeven door een brede gracht. Het best bewaarde voorbeeld is de mote van Kaleshoek. De platte hoogte is nu met populieren beplant. In de bodem vinden we nog aanwijzingen van vroegere bewoning. De drie andere moten waren zeker bewoond. Hieruit volgt dat de moten zeker geassocieerd zijn aan bewoning, en bovendien aan bewoning van vóór de 12de eeuw. Immers later ontstane hofsteden hebben geen ronde, een vierkante omwalling, zoals Spermalie en Ryckvelde.

De moten te Sijsele liggen aan de rand van een natte depressie. De mensen die daar een hofstede bouwden groeven een cirkelvormige gracht en wierpen de aarde naar binnen op. Zo ontstond een lichte verhevenheid of mote binnen de ringgracht(25).

Daarop stonden de houten gebouwen, beschermd tegen de vochtigheid.

(22) Schmook G. jr., Een evoluerend bewoningspatroon in Binnen-Vlaanderen, Methodologische bijdrage over Drongen bij Gent. Tijdsch. Belg. Aandr. St.; 1965. Schrijver vermeldt te Drongen ook iets dergelijks.

(23) Wintein W., Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme, blz. 83-85.

(24) Strubbe E. I., Egidius van Bredene, blz. 64.

(25) Vergelijk met de terpen in de Polderstreek; Wintein W., De ontwikkeling van Dudzele.

De gracht diende als omheining van het erf, verzamelput van drinkwater en in laatste instantie ook als bescherming tegen wilde dieren en vijanden.

(Voor de lokalisatie van de aangeduide namen, zie kaart 2).

B. — DE BEWONING IN 1668.

Door lezing van het landboek van Sijsele (1668-1669) hebben we de eerste nauwkeurige en volledige toestand van de bewoning verkregen(26). Er werd reeds op gewezen dat deze toestand grotendeels overeenstemt met de bewoningsdichtheid die op het einde van de middeleeuwse bevolkingstoename ontstaan was in de 14de eeuw. In de daarop volgende eeuwen waren er wel enige schommelingen, maar ze waren hoofdzakelijk van die aard dat ze elkaar in voldoende mate compenseerden om de bevolking constant te houden. Op kaart 2 worden alle in het landboek van 1668 aangeduide bewoonde plaatsen met een stipje aangegeven. Dit kan ofwel een « huis » ofwel een « hofstede » zijn. Omwalde hofsteden worden met een vierkantje aangeduid.

In 1668 waren er te Sijsele bijna 100 bewoonde plaatsen. Als we per bewoonde plaats een aantal van vijf bewoners nemen, dan zou Sijsele in 1668 ongeveer 500 inwoners geteld hebben.

Bij het bekijken van de kaart (fig. 2) valt het dadelijk op dat over het grondgebied van Sijsele de bewoning niet gelijkmatig verdeeld is. Er komen belangrijke dichtheidsverschillen voor en meer in het bijzonder is het opvallend dat er, naast plaatsen met dichtere bewoning, ook grote praktisch ledige gebieden voorkomen. De dichtst bewoonde delen zijn de wijken Den Doorn en de Veldhoek. In de westelijke en dichtstbewoonde helft van de wijk Den Doorn liggen de bewoonde plaatsen sterk gegroepeerd over een afstand van 1,5 km., langs de Antwerpse heerweg. Een dergelijke groepering wordt « wegdorp » genoemd. Dit wegdorp ligt, evenals de andere wegdorpen in het noordelijk deel van de Zandstreek, op een brede zandrug (zie het hoofdstuk over de bodem).

Meer oostwaarts, langs de Antwerpse heerweg, op een hoger deel van de zandrug, liggen maar een zestal hofsteden meer, waarvan vier gegroepeerd rond de reeds eerder beschreven driehoek. In het oostelijk deel van Den Doorn liggen de bewoonde plaatsen, meestal hofstedekens, met enige tussenruimten langs de Doornstraat, die de noordrand van die zandrug volgt. De wijk Veldhoek bevindt zich op het hogergelegen zuidoostelijk deel van Sijsele, aan de rand van het verdwenen Maldegem-Veld. De bewoonde plaatsen liggen er langs de Veldstraat.

Ten zuiden van Den Doorn kan nog het dun bewoonde gebied van het centrum van Sijsele onderscheiden worden. De bewoonde plaatsen liggen er met grote tussenruimten langs de Somerstraat, Zwijnstraat en Schar-douwstraat. Opmerkelijk is dat rond de kerk van Sijsele in 1668 slechts een paar huizen stonden. Voor de rest is het grondgebied van Sijsele onbewoond, een paar grote herenbedrijven uitgezonderd. Op een paar uitzonderingen na liggen de herenbedrijven niet in de nabijheid van een weg, maar worden er door een dreef mee verbonden.

Besluitend kunnen we zeggen dat onze vermoedens over het bestaan van middeleeuwse gehuchten, zoals Den Doorn, bevestigd worden door de gegevens van het landboek uit 1668. Voorts zijn over ongeveer de helft van het grondgebied van Sijsele, buiten enkele herenbedrijven, geen bewoonde plaatsen aanwezig. In deze lege gebieden komen nochtans zowel voor bewoning geschikte als ongeschikte gronden voor. In het algemeen moet het bewoningsbeeld dus eerder als groepering aangeduid worden dan als verspreiding. Uitzondering daarop is het gebied van het centrum van Sijsele.

Bovendien is er een min of meer sterke tendens tot groepering langs de wegen waar te nemen, waardoor wegdorpen gevormd worden.

Hiervan is Den Doorn een goed voorbeeld. Rond de andere driehoek treffen we tenslotte een kleinere en kompaktere groeperingsvorm aan(26).

C. — DE VERDERE EVOLUTIE VAN DE BEWONING NA 1700.

Dank zij de « kaart van Ferraris » worden we ingelicht over de bewoningstoestand op het einde van de 18de eeuw. Deze kaart werd omstreeks 1777 opgesteld o.l.v. de Oostenrijkse generaal Ferraris, en beslaat een groot gedeelte van België. Op de uitvoering « carte de cabinet » (schaal 1:11250) kunnen duidelijk alle bewoonde plaatsen herkend worden. Bij de studie van deze kaart mogen we echter niet vergeten dat er soms belangrijke fouten op staan, waarmee zoveel mogelijk dient rekening gehouden te worden bij de bespreking. Voor Sijsele bedraagt de fout ongeveer 10 %, d.w.z. dat 1 op 10 bewoonde plaatsen niet werd aangeduid. Deze fout is nochtans niet groot genoeg om het algemeen bewoningsbeeld te schaden.

De kaart van Ferraris toont ons dat er een redelijke toename van de bewoning is gebeurd tussen 1668 en 1777. We kunnen echter nog niet spreken van een sterke toename, zoals dit in de volgende eeuwen wel het geval zal blijken te zijn. Op de wijk Veldhoek is de toestand van de bewoning onveranderd gebleven. De toename elders in het gebied van Sijsele situeert zich praktisch uitsluitend IN de reeds in 1668 bewoonde zones. De tussenzones blijven als bijna onbewoonde gebieden bestaan.

Den Doorn kende een matige toename van vijf bewoonde plaatsen per 100 ha. Daarbij zien we het merkwaardig verschijnsel van een daling in de oostelijke minst bewoonde helft, terwijl in de westelijke reeds dichter bewoonde helft de dichtheid nog is toegenomen. Daardoor wordt het weg-dorpkarakter nog versterkt. In het gebied van het centrum van Sijsele is de dichtheid verdubbeld : van 5 naar 10 per 100 ha. Daarbij valt het op dat bij de kerk van Sijsele een dorpje begint te ontstaan. De bewoonde plaatsen die zijn bijgekomen, zijn bijna alle kleine boerderijtjes.

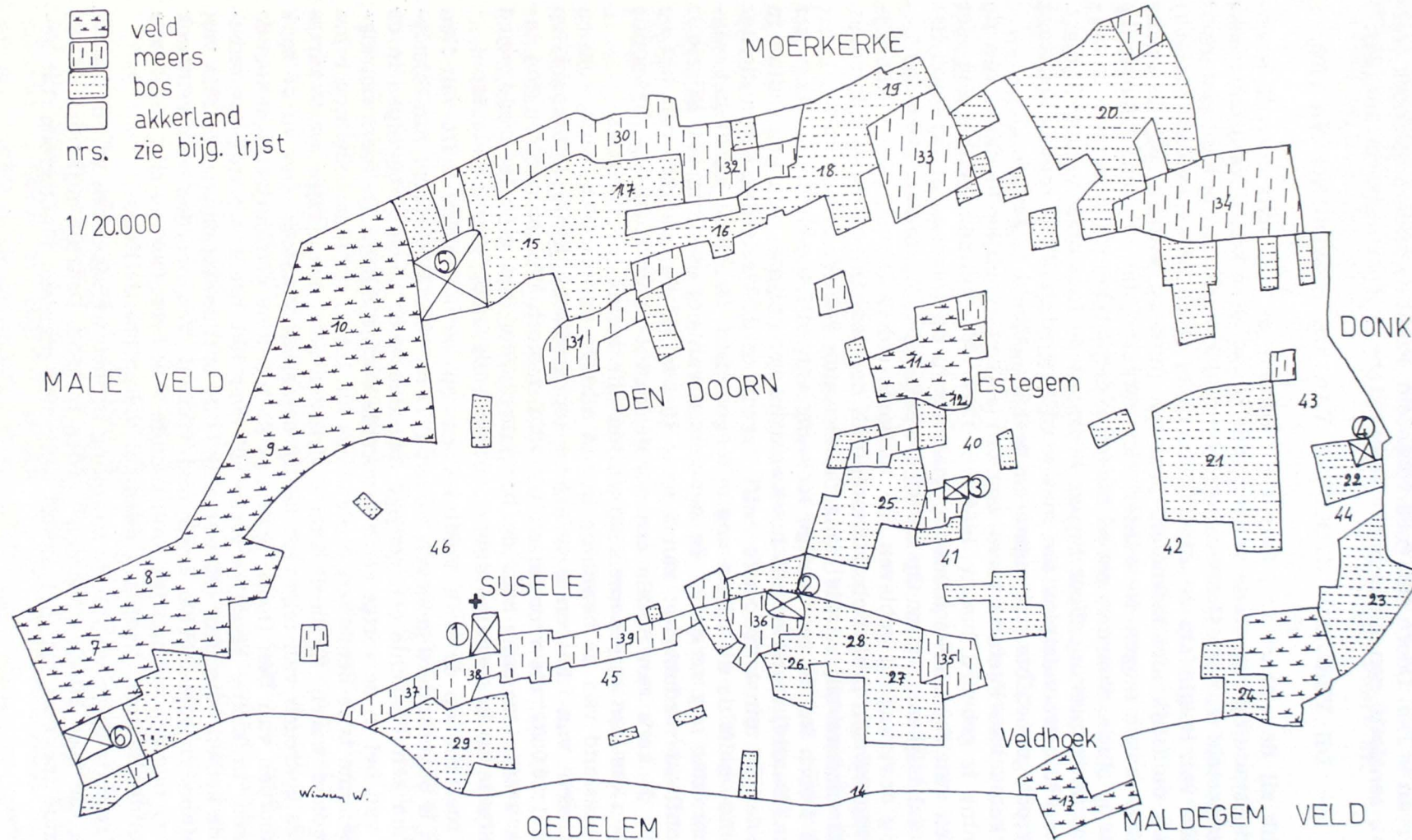
De toestand van de bewoning in het midden van de 19de eeuw kunnen we aflezen van de eerste belgische topografische kaart (stafkaart, op schaal 1:20.000), die voor Sijsele uit 1862 dateert. We constateren een tamelijk sterke toename van de bewoning. Voor het globale grondgebied van Sijsele is de toename dubbel zo groot als in de voorgaande eeuw.

De toestand op de wijk Veldhoek en op de oostelijke helft van Den Doorn is onveranderd gebleven tussen 1777 en 1862. Het gebied van Sijsele-centrum kende slechts een geringe toename, voor de helft begrepen in de groei van het in de vorige eeuw gevormde dorpje Sijsele. De merkwaardigste toename is te bemerken in de zones die tot in de 18de eeuw nog bijna onbewoond waren. Zo heeft Den Doorn een zeer belangrijke westwaartse aanwas gekregen van ongeveer dertig bewoonde plaatsen. Ook in de zone ten noorden van Den Doorn bedraagt de toename een dertigtal bewoonde plaatsen, in kleine groepjes verspreid over het brede tot nog toe onbewoonde gebied. Aan deze uitzwerming is de ontginning omstreeks 1835 van het Male- en Sijsele-Veld zeker niet vreemd. Ten noorden van Veldhoek blijft er nog een belangrijke onbewoonde vlek over. Ook nu zijn de nieuwe bewoonde plaatsen praktisch allemaal kleine boerderijtjes.

De recente toestand van de bewoning hebben we afgelezen van de luchtfoto's, die voor Sijsele genomen werden in 1958. Daaruit blijkt dat er een continuë toename van het aantal bewoonde plaatsen plaatsgreep. Dit ge-

(26) Zie ook de beschrijving die D. Verstraete van dit landboek geeft : De bewoning van Sijsele in 1668, Jaarboek « Bos en Beverveld » 1966, blz. 16.

FIG.3 SUSELE: AGRARISCH BODEMGEBRUIK IN 1668 + VOORNAAMSTE TOPONIEMEN

HOVEN : 1 Hof van Sisele ; 2 Hof Ter Ostijne (Rostuine) ; 3 Hof Ter Bolle ; 4 Hof van Sint Janshuis ; 5 Hof Spermalie ; 6 Hof Ryckvelde. — VELDEN : 7 Ryckveld ; 8 Warande van Sijsele ; 9 Sijsele Veld ; 10 Gemene Weide Veld ; 11 Schaapswee ; 12 Warande ; 13 Tafelaarveld (met het Goed Ter Velde) ; 14 Kueneveld. — BOSSEN : 15 Plattenbos ; 16 Bakkersbos ; 17 Speybos ; 18 Begijnebos ; 19 Stooftbos ; 20 Blaasveldebos ; 21 Westbos ; 22 Schoudebroekbos ; 23 Hienansbos ; 24 Nerenbos ; 25 Heyebos ; 26 Schardoubos ; 27 Pasteure ; 28 Oude Walbos ; 29 Meibos. — MEERSEN : 30 Spermalie-meersen (Watermeersen) ; 31 Oudemeers ; 32 Stovemeers ; 33 Potteriemeersen ; 34 Zilte-meersen ; 35 Vivermeers ; 36 Peerdemeers ; 37 Buismeers ; 38 Vlootmeers ; 39 Broekmeers. — AKKERLAND : 40 «coutere» van Ter Bolle ; 41 Heyeakker ; 42 Bergakker ; 43 Gralenakker ; 44 Grasakker ; 45 Schardouakker ; 46 Grote en Kleine Zwiinakker.

beurde vooral daar waar in 1862 de meeste nieuwe bewoonde plaatsen werden opgemerkt.

Den Doorn vormt met het inmiddels sterk gegroeide Sijsele één geheel, daar waar enkele eeuwen terug Sijsele als dorp niet bestond en Den Doorn een duidelijk wegdorp was. Het accent heeft zich duidelijk verlegd van Den Doorn naar Sijsele, waar sedert eeuwen de kerk staat. Een belangrijke oorzaak is ook wel de aanleg van de nieuwe baan Male-Sijsele-Maldegem geweest.

Op de Veldhoek en het oostelijk deel van Den Doorn is de toestand stationair gebleven. In de vroeger onbewoonde tussenzones blijven in 1958 nog maar weinig ledige vlekken over. De tendens naar verspreiding van de bewoning, die zich in de 19de eeuw duidelijk manifesteerde, schijnt grotendeels teruggedrongen te zijn ten voordele van een groepering langs reeds bestaande en nieuwaangelegde wegen. Daarbij wordt niet meer zo duidelijk rekening gehouden met de bodemgesteldheid, alhoewel nog bij voorkeur droge zandgronden gekozen worden als plaats voor nieuwe woningen. In de 20ste eeuw is het agrarisch karakter van de bewoning stilaan aan het verminderen.

Agrarisch bodemgebruik.

Onder agrarisch bodemgebruik wordt hier verstaan de lokalisatie en verspreiding van het ontgonnen en onontgonnen land. Bij het ontgonnen land wordt onderscheid gemaakt tussen akkerland, weiland en boomgaarden. Bij het onontgonnen land worden bossen en « velden » (27) onderscheiden. Naast de bewoningsfeiten zijn deze feiten van agrarisch bodemgebruik het meest sprekende element van het kultuurlandschap. Daarom zal ook bijzondere aandacht besteed worden aan hun evolutie, vanaf de vroege middeleeuwen tot heden.

In deze evolutie worden door de auteurs algemeen twee belangrijke ontginningsperioden onderscheiden (28). Ze zijn telkens het gevolg van een grote bevolkingstoename. De belangrijkste ontginningsperiode wordt door Prof. A. Verhulst gesitueerd in de 11de tot 14de eeuw. Zij is het zwaartepunt van de ontwikkeling van het huidig kultuurlandschap en was het gevolg van de middeleeuwse bevolkingsexplosie in gans West-Europa.

Door de middeleeuwse ontginningen werd het grootste deel van het vroeg-middeleeuwse landschap omgezet tot een echt kultuurlandschap.

Tussen de 14de en de 18de eeuw bleef het middeleeuwse kultuurlandschap grotendeels ongewijzigd bestaan. Eerst op het einde van de 18de eeuw en vooral in de 19de eeuw werd door een hernieuwde ontginningsbeweging, als gevolg van een nieuwe bevolkingstoename, de resterende woeste grond in kultuur gebracht. In het licht van deze evolutieschets lijkt het ons aangewezen na te gaan hoe de toestand vóór en na de respectievelijke ontginningsperioden geweest is en aldus te onderzoeken in welke mate de ontginningen te Sijsele telkens gevorderd waren.

A. — DE TOESTAND VOOR DE 14de EEUW

Het is onze bedoeling in dit deel na te gaan hoe de vroeg-middeleeuwse en de middeleeuwse toestand van het agrarisch bodemgebruik was. De vroegste volledige gegevens over het agrarisch bodemgebruik worden ons echter eerst door het landboek van 1668 meegedeeld, dus na de zeer omvangrijke middeleeuwse ontginningen. Daarom zijn we, zoals voor de oude

(27) F. Dussart duidt een « veld » aan als « une étendue de landes, de maigres forêts, de taillis et de marécages »: Les types de dessin parcellaire et leur répartition en Belgique, blz. 58.

(28) Verhulst A., Landschap in Vlaanderen, blz. 55. Slicher van Bath B., Agrarische geschiedenis van West-Europa, blz. 148.

bewoning, voor het agrarisch bodemgebruik van vóór de 14de eeuw op zeer onvolledige gegevens aangewezen. Deze worden ons geleverd door toponiemen, sporadische historische gegevens uit diverse publicaties, en de toestand van de bodem. Onvermijdelijk zal de reconstructie van het agrarisch bodemgebruik vóór de 14de eeuw, bij gebrek aan voldoende talrijke gegevens, slechts een algemeen beeld kunnen geven.

a) *Toponiemen en historische gegevens.*

Het landboek van Sijslele (1668) vermeldt vele toponiemen, die we nog aangevuld hebben met toponiemen uit oudere bronnen.

Eerst en vooral is het nodig een onderscheid te maken in de toponiemen naar de tijd waarin ze ontstaan zijn. Daarbij hebben we enerzijds een groep namen die dateren uit de middeleeuwse ontginningsperiode, en anderzijds een groep namen die ontstaan zijn vóór de middeleeuwse ontginningen. Dit onderscheid is vooral van belang om de evolutie van de uitbreiding van het kultuurland te kunnen nagaan : een « kouter » bijvoorbeeld is ouder dan een « akker » (29).

Vervolgens kunnen we de toponiemen ook onderverdelen naar hun betekenis. Daarbij is het mogelijk de volgende vier groepen te onderscheiden :

- de « bos »-namen : zij wijzen op het bestaan van min of meer dicht bos ;
- de « meers »-namen : zij duiden nat weiland aan ;
- de « veld »- en « heide »-namen, die we meer algemeen als woeste grond kunnen aanduiden : de vegetatie bestaat er voornamelijk uit verspreide bomen, struiken en heide(27), of zoals in het landboek soms wordt aangeduid met « velt en veltbos ».
- de « kouter » en « akker »-namen, die oud kultuurland aanduiden. De kouters vertegenwoordigen de oudste bebouwde gronden van vóór de 11de eeuw(30). Akkernamen duiden oud kultuurland aan dat te situeren is tussen de kouters en de grote middeleeuwse ontginningen(31). Beide zijn ze hoofdzakelijk gelegen op hoge zandgronden, te midden van uitgestrekte woeste gebieden.

De naam « veld » ontmoeten we in enkele middeleeuwse ontginningsbedrijven : Ryckvelde, Ter Velde. Grote oppervlakten veld worden aangeduid door de namen : Male Veld (« velt en veltbos »), Sijslele Veld, Gemene Weide Veld, Veldhoek, Ryckveld, Kenneveld, Maldegem Veld (zie voor de lokalisatie : kaart fig. 3).

Dit complex van velden, dat vooral in het noordwesten en zuiden van Sijslele een aaneengesloten geheel vormt, zet zich voor het zuiden voort in het Beverhoutsveld te Beernem en het grote Maldegem Veld. In de historische documenten wordt de « pasture communis » van Sijslele tussen Male en Spermalie vermeld in 1241(32).

Het Sijslele- en Male Veld worden vermeld omstreeks 1300 als gemeenschappelijke weidevelden voor het vee van de Malenaars en de Sijslelenaars(33).

Een naam als heyebos verraadt de aanwezigheid van een begroeiing waarin heide en bos dooreen voorkomen. In het landboek komt de naam « wastine » (= woestenberg) niet voor, maar uit historische bron weten we dat er in 1239 vele wastinen lagen in de omgeving van Spermalie(34).

(29) In deze zin is het typisch dat het landboek van Sijslele (1668) geen enkele kouternaam vermeldt terwijl er ons wel één uit een ouder dokument (1372) bekend is. Voor de akkernamen doet zich juist het omgekeerde geval voor.

(30) Lindemans J., Toponymische verschijnselen II, blz. 4.

(31) Lindemans J., Toponymische verschijnselen II, blz. 5.

(32) Strubbe E. I., Egidius van Bredene, blz. 307.

(33) Errera P., Les Mazuirs, blz. 301 e.v.

(34) Strubbe E. I., Egidius van Bredene, blz. 58.

Hiermede werden dan bedoeld het Male Veld en Sijsele Veld. Ook de naam van het Hof Ter Ostijne (= Rostine) duidt op 't woeste landschap (woestijne) waarin dit ontginningshof werd opgericht. Nabij dit Hof lag een vijver, getuige daarvan de vermelding van een vijverstuk.

Als we de uitbreiding van het veldgebied gaan lokaliseren in verband met de bodemgesteldheid, dan blijken daarin bijna alle droge zandruggen begrepen te zijn. De nog resterende duinen worden als « warande » vermeld. In het uitgestrekt veldgebied wordt slechts één aanduiding van oud kultuurland gegeven. K. De Flou vermeldt in 1372 te Sijsele « een hofstede die leghet ter coutere ». Zoals we in het volgende deel nog zullen zien wordt hiermee de kouter van het Hof Ter Bolle aangeduid.

Akkernamen daarentegen komen meer voor. Bij Sijsele ligt de Schar-douwakker en de Zwijnakker ; bij Ter Bolle ligt de Heyeakker ; bij het Sint-Janshof liggen de Bergakker en de Bollenakker ; bij Spermalie liggen de Hogeakker en de Meulenakker (voor de juiste lokalisatie, zie fig. 3).

Ze komen dus alle voor bij een belangrijk oud herenbedrijf, dat in het begin van de middeleeuwse ontginningen reeds bestond of toen opgericht werd. Daarom menen we deze akkers in de tijd te mogen situeren bij het begin van de middeleeuwse ontginningen, toen men begon met de droogste delen van de zandruggen buiten de kouters te ontginnen.

De namen met bos zijn te Sijsele eerder zeldzaam. Dit duidt erop dat er te Sijsele geen grote aaneengesloten bossen aanwezig waren. Wel kwamen enkele kleinere bosjes voor in het oosten van Sijsele, zoals het Schoudebroekbos, Papenbos en Vlaggenbos. De Westbos ligt op nattere grond en bevat ook stukken meers.

Het noorden van Sijsele reikt tot in het grote bosgebied dat de noordgrens van de Zandstreek vormde. Te Sijsele vinden we nog namen als Stoofbos, Plattenbos, Reynansbos, Zuidbos, e.a.

Praktisch alle zeer natte gebieden worden als « meers » aangeduid. Verschillende grotere en kleinere meerscomplexen zijn te onderscheiden, zoals de Ziltemeersen, Potteriemeersen, Spermaliemeersen en Sijselemeersen (zie fig. 3). Tot in het begin van de middeleeuwse ontginningen moeten deze meersgebieden grotendeels moerassig of moeras geweest zijn. Waarschijnlijk was er begroeiing met elzenhout, getuige namen als elsebilk, elsmoere en elsmoortel. De eerste aanduidingen over het droogleggen en in gebruik nemen van deze moerassige meersen vinden we in het begin van de 13de eeuw.

In 1228 werden de Spermaliemeersen door Egidius van Bredene van de graaf gekocht(34). In de daaropvolgende jaren werden ze drooggelegd, wat tot uiting komt in de verhoogde waterafvoer omstreeks 1284 langs de inmiddels gegraven Honicbeke(35).

Als besluit van dit deel over de toponiemen lijkt het ons interessant de volledige toponiemenkaart van een drietal grote herenbedrijven te geven(36). Hierna volgt de lijst van de toponiemen met het landgebruik er bij, zoals dit in het landboek van 1669 aangeduid staat. De nummering van de toponiemen komt overeen met de nummers op fig. 4.

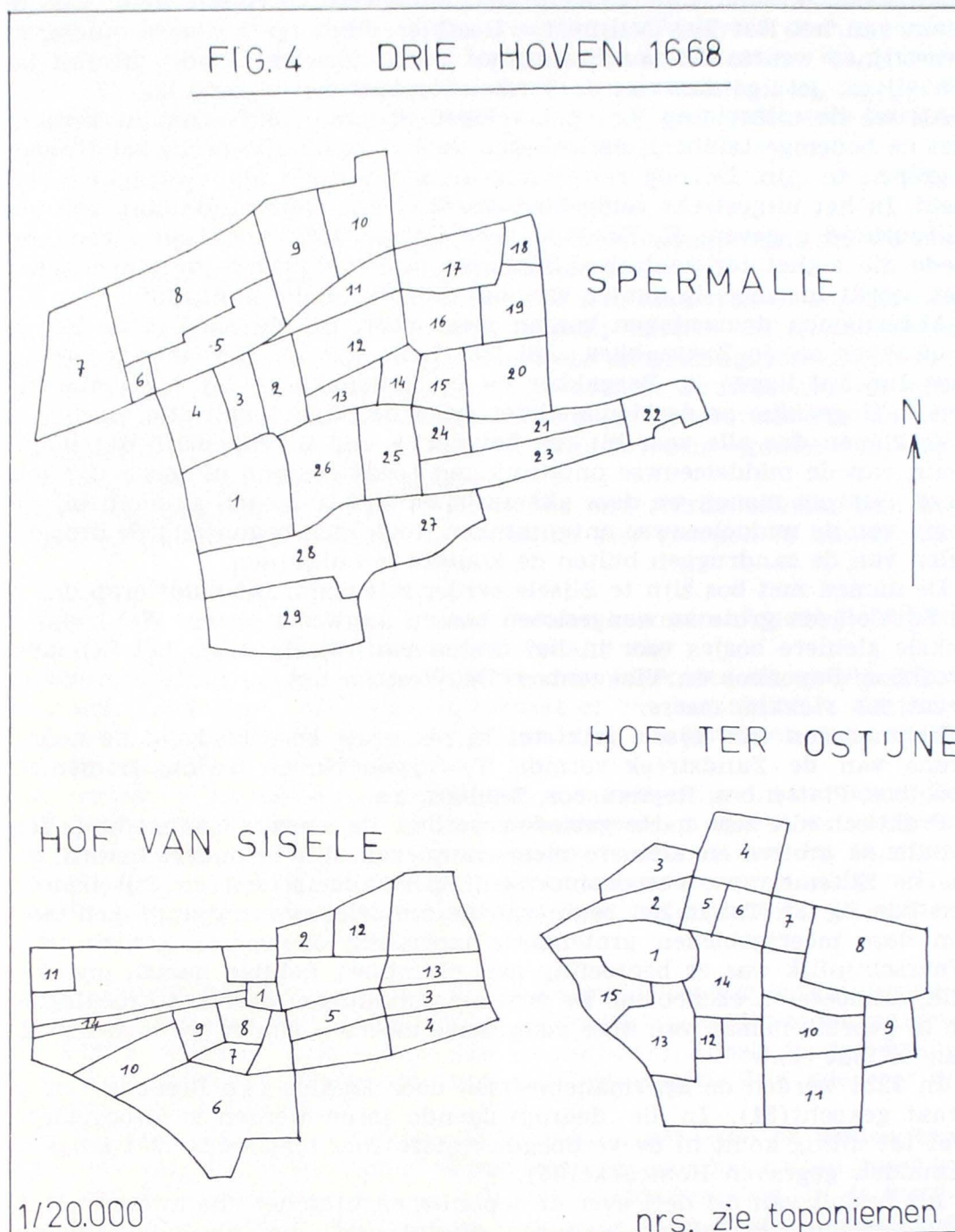
— SPERMALIE

- 1 Spermalie kloosterhof in zijn beloken (= houtkanten) en wallen
- 2 Slangebos, bos
- 3 Blokmeers, land
- 4 Meulenmeers, land
- 5 Meulenakker, land
- 6 Molen

(35) Cafmeyer M., Wateringen Zuid en Noord over de Lieve, blz. 102.

(36) De gegevens zijn geput uit het landboek van Sijsele (1668). Van Spermalie bestaat ook een kaart (1798) met alle namen van de stukken land erop (Rijksarchief Brugge, Fonds Mestdagh, nr 1673).

FIG. 4 DRIE HOVEN 1668

- 7 Warande of hogen akker, land
 8 Houtbilken, land en bos
 9 Meulenakker, land
 10 Sebastiaansakker, land
 11 Naaldegate, land
 12 Watermeers, meers
 13 Ossenbos, bos
 14 Den driehoek, bos
 15 Klein zijdelingbos, bos
 16 Watermeers, meers
 17 Raversbilk, meers
 18 Speybos, bos
 19 Watermeers, meers

W. van W.

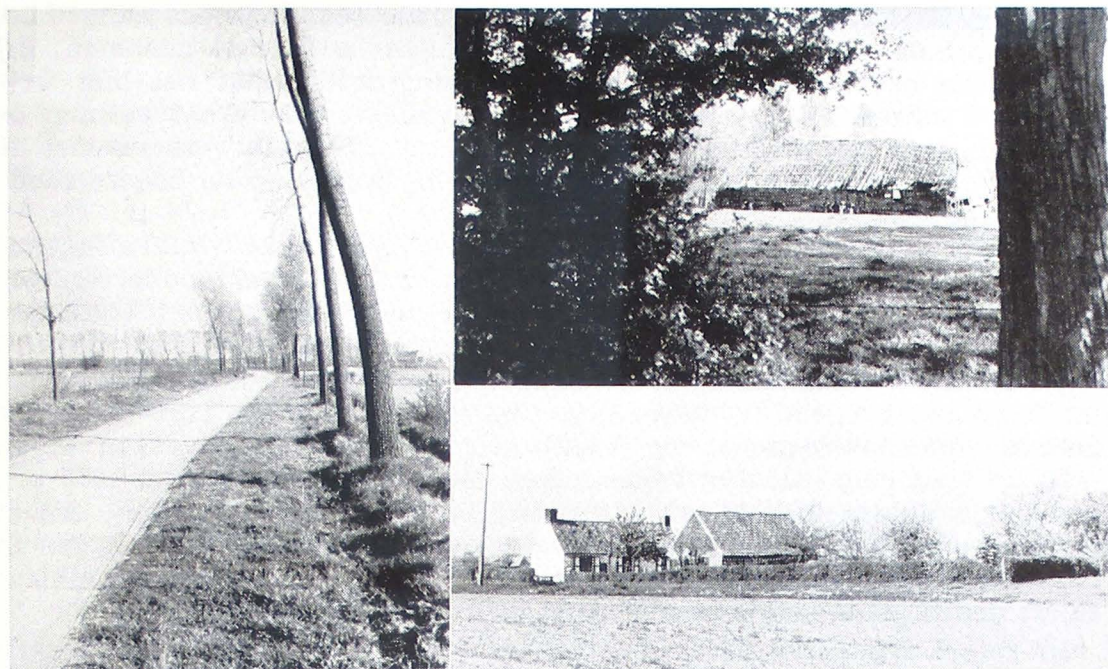

Foto links : De Stoofweg. — Foto rechts boven : De verdwenen schuur van Ter Boile.
Foto rechts onder : Kleine hofstede langs de Antwerpse heerweg.

is als dat van omstreeks 1400(37). Bijgevolg toont de kaart van 1668 ons hoe de toestand van het agrarisch bodemgebruik was NA de omvangrijke middeleeuwse ontginningen, m.a.w. aan de hand van deze kaart krijgen we een beeld van de aard en omvang van deze ontginningen. Bovendien kan deze kaart als basis gebruikt worden om de verdere evolutie van het agrarisch bodemgebruik na te gaan.

In 1668 werd 9 % van de oppervlakte van Sijsele ingenomen door weiland (meers) ; 22 % door bos en 13 % door veldvegetatie. De rest is akkerland.

De meersen zijn voornamelijk geconcentreerd in enkele grote blokken of stroken, die overeenkomen met de natste delen van de komvormige depressies.

Op de grens met Moerkerke liggen de Spermalie-meersen, met ten zuiden er van de Oudemeers, de Stovemeers en bij Kaleshoek de Ziltemeersen. Zij maken alle vier deel uit van de vroeger meer uitgebreide moerasige kom op de grens van Sijsele en Moerkerke. Het vijfde meersgebied ligt in de langwerpige depressie van de Dorpsbeek.

Een relatief groot gedeelte van Sijsele wordt door bos ingenomen. In het voorkomen van het bos kunnen we drie soorten onderscheiden : voor eerst bos rond de meersgebieden, ten tweede bos te midden van akkerland en ten derde bos aan de rand van een « veld ».

Op de grens met Moerkerke worden de meersgebieden op bijna alle plaatsen door bos omgeven. In het vorige hoofdstuk, over het agrarisch bodemgebruik vóór de 14de eeuw, hebben we verondersteld dat vroeger in de komgebieden een moerasig bos aanwezig was buiten de natste delen. Dit zou dus bevestigd worden doordat de restanten van dit bos nog aanwezig zijn na de middeleeuwen. De omgeving van Rostuine en van het Sint Janshof vertoont nog vele restanten van het vroegere bos dat deze gebieden oorspronkelijk bedekte. Aan de rand van een « veld » komt enkel bos voor bij Ryckvelde en ten zuiden van het Sint Janshof.

(37) Zo wordt het agrarisch bodemgebruik van de noordelijke helft van Sijsele uit het landboek van Moerkerke Zuid over de Lieve (1502) praktisch onveranderd teruggevonden in het landboek van Sijsele (1668).

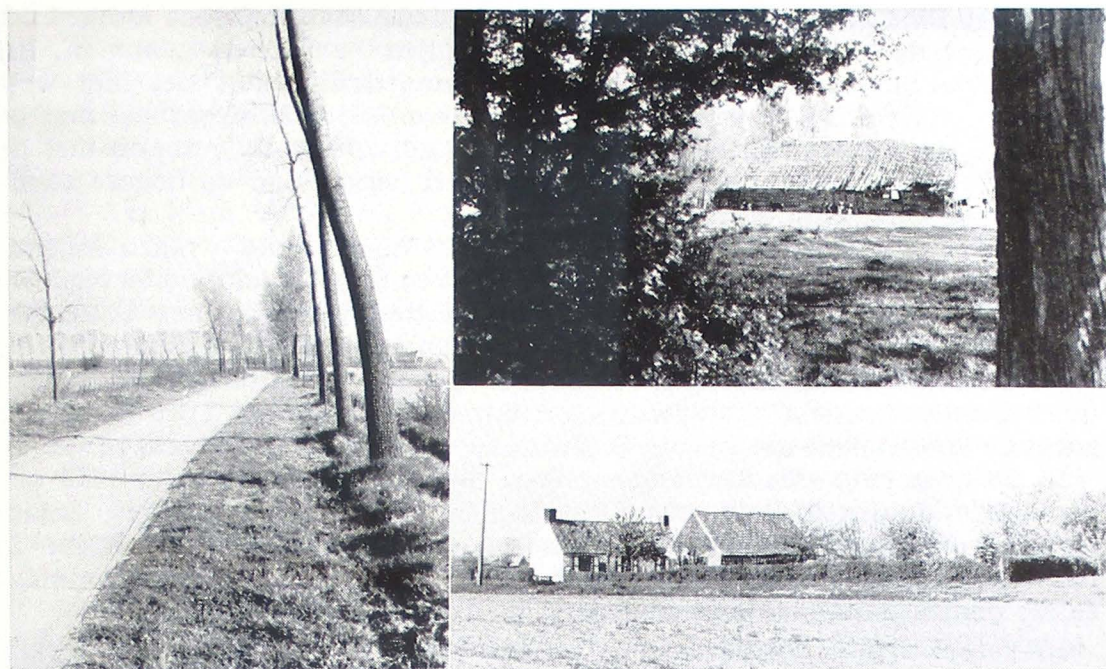

Foto links : De Stoofweg. — Foto rechts boven : De verdwenen schuur van Ter Bolle.
Foto rechts onder : Kleine hofstede langs de Antwerpse heerweg.

is als dat van omstreeks 1400(37). Bijgevolg toont de kaart van 1668 ons hoe de toestand van het agrarisch bodemgebruik was NA de omvangrijke middeleeuwse ontginningen, m.a.w. aan de hand van deze kaart krijgen we een beeld van de aard en omvang van deze ontginningen. Bovendien kan deze kaart als basis gebruikt worden om de verdere evolutie van het agrarisch bodemgebruik na te gaan.

In 1668 werd 9 % van de oppervlakte van Sijsele ingenomen door weiland (meers) ; 22 % door bos en 13 % door veldvegetatie. De rest is akkerland.

De meersen zijn voornamelijk geconcentreerd in enkele grote blokken of stroken, die overeenkomen met de natste delen van de komvormige depressies.

Op de grens met Moerkerke liggen de Spermalie-meersen, met ten zuiden er van de Oudemeers, de Stovemeers en bij Kaleshoek de Ziltemeersen. Zij maken alle vier deel uit van de vroeger meer uitgebreide moerassige kom op de grens van Sijsele en Moerkerke. Het vijfde meersgebied ligt in de langwerpige depressie van de Dorpsbeek.

Een relatief groot gedeelte van Sijsele wordt door bos ingenomen. In het voorkomen van het bos kunnen we drie soorten onderscheiden : voor eerst bos rond de meersgebieden, ten tweede bos te midden van akkerland en ten derde bos aan de rand van een « veld ».

Op de grens met Moerkerke worden de meersgebieden op bijna alle plaatsen door bos omgeven. In het vorige hoofdstuk, over het agrarisch bodemgebruik vóór de 14de eeuw, hebben we verondersteld dat vroeger in de komgebieden een moerassig bos aanwezig was buiten de natste delen. Dit zou dus bevestigd worden doordat de restanten van dit bos nog aanwezig zijn na de middeleeuwen. De omgeving van Rostuine en van het Sint Janshof vertoont nog vele restanten van het vroegere bos dat deze gebieden oorspronkelijk bedekte. Aan de rand van een « veld » komt enkel bos voor bij Ryckvelde en ten zuiden van het Sint Janshof.

(37) Zo wordt het agrarisch bodemgebruik van de noordelijke helft van Sijsele uit het landboek van Moerkerke Zuid over de Lieve (1502) praktisch onveranderd teruggevonden in het landboek van Sijsele (1668).

ontwikkeld. Uit ons onderzoek kwamen vier kategoriën van bodems naar voor, nl. bodems waarin :

- geen of weinig profielontwikkeling te bespeuren is ;
- profielontwikkeling aanwezig is die wijst op een ontwikkeling onder bos ;
- profielontwikkeling aanwezig is die een ontwikkeling aanduidt onder veldbos en/of heide ;
- profielontwikkeling aanwezig is die duidelijk wijst op een zeer oude kultuur.

De gebieden met een bodem zonder profielontwikkeling komen overeen met de vele grote en kleine langwerpige depressies. Het is opvallend dat zij een merkkelijk grotere oppervlakte innemen dan de huidige laaggelegen komgebieden. Dit doet ons veronderstellen dat vóór de middeleeuwen de zeer natte gebieden bij gebrek aan enige goede afwatering veel uitgestrekter waren dan heden. In deze zones moet veel elzenhout gestaan hebben, zodat we eerder met grote stukken moerassig bos te doen hadden.

Profielen die zich onder dicht bos ontwikkeld hebben vertonen een overwegend koffiebruine kleur. Overwegend waren deze bossen samengesteld uit eiken en beuken. Te Sijsele was dit het geval rond de wijk Den Doorn en op een paar kleinere plaatsen in het zuidoosten.

De belangrijkste profielen te Sijsele zijn deze die wijzen op een veldvegetatie. Ze vertonen in het algemeen een opperlaag (30 cm.) van donker-grijs-bruin zand, gevolgd door een zwarte laag overgaand tot een roodbruin gevlekte laag. Soms vinden we onder een laag stuifzand een bedolven podzolbodem, waar de kleuren zwart, bleekgrijs, zwart en roodbruin elkaar opvolgen. In die stuifzanden komen bovendien dunne humeuze bandjes voor. De podzolen in deze zandruggen vertonen heidekenmerken, terwijl de meestal bruine bovengronden eerder wijzen op bosbegroeiing. We kunnen ze bijgevolg best als een « veld » vegetatie aanduiden, wat ook uit de vele « veld »-namen te Sijsele naar voor komt. Zoals reeds eerder aangeduid, houdt veld het midden tussen heide en bos.

In de driehoek op de Antwerpse heerweg komt een bovenlaag van 60 cm. dikte voor die een zwartgrijze kleur vertoont. Een dergelijke grond is ontstaan door diepe en langdurige bewerking, gepaard met intense bemesting bij middel van strooisel of heideplaggen.

Bijgevolg mogen we die driehoek als een zeer oud stukje kultuurland aanduiden.

Besluitend kunnen we dus zeggen dat het bos, onder zijn verschillende vormen van moerassig (elsen)bos, dicht (eiken)bos en mager veldbos, het dominante vegetatietype was in het vroeg-middeleeuwse landschap van Sijsele. De heidevegetatie schijnt er slechts een ondergeschikte rol in gespeeld te hebben, als onderdeel van het veldbos.

B. HET AGRARISCH BODEMGEBRUIK IN 1668

Aan de hand van het landboek van 1668 was het mogelijk een vrij nauwkeurige kaart op te stellen van het agrarisch bodemgebruik in die tijd. In dit landboek wordt nl. perceel per perceel aangeduid of het gaat om een stuk zaailand, meers (= weiland), veld (= woeste grond) of bos (loofbos, want naaldbos was hier toen nog onbekend). Deze kaart (zie figuur 3) toont ons de vroegste nauwkeurige en volledige voorstelling van het agrarisch bodemgebruik over gans het gebied van Sijsele. Voor de perioden vóór 1600 moesten we ons telkens houden bij algemeenheden. Nu is het wel zo dat het agrarisch bodemgebruik van 1668 praktisch hetzelfde

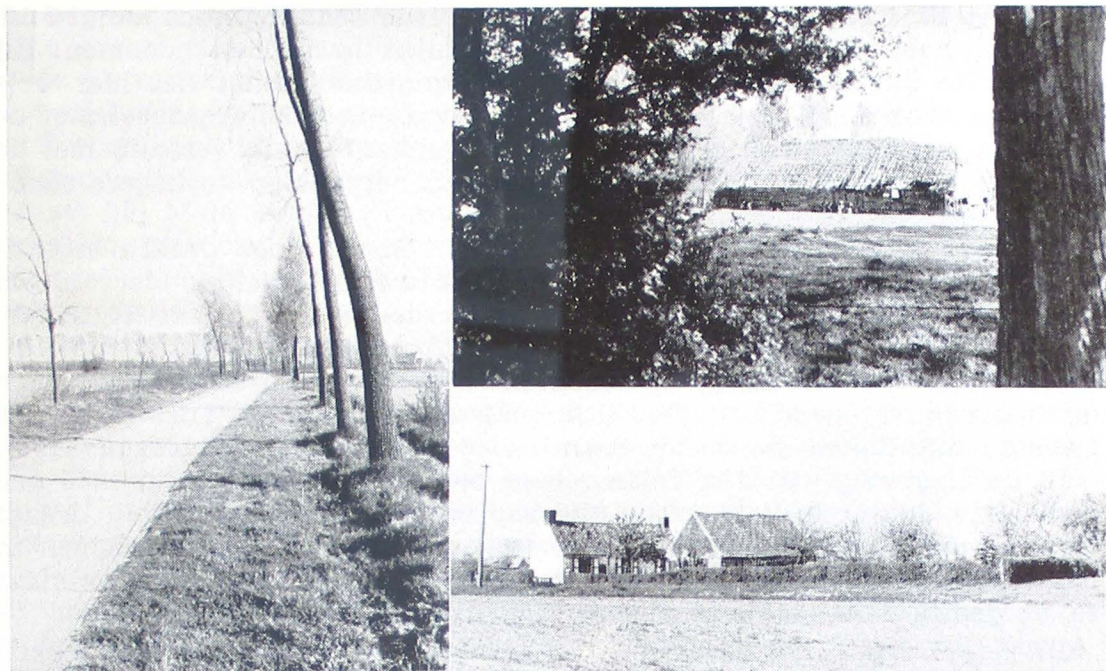

Foto links : De Stoofweg. — Foto rechts boven : De verdwenen schuur van Ter Boile.
Foto rechts onder : Kleine hofstede langs de Antwerpse heerweg.

is als dat van omstreeks 1400(37). Bijgevolg toont de kaart van 1668 ons hoe de toestand van het agrarisch bodemgebruik was NA de omvangrijke middeleeuwse ontginningen, m.a.w. aan de hand van deze kaart krijgen we een beeld van de aard en omvang van deze ontginningen. Bovendien kan deze kaart als basis gebruikt worden om de verdere evolutie van het agrarisch bodemgebruik na te gaan.

In 1668 werd 9 % van de oppervlakte van Sijsele ingenomen door weiland (meers) ; 22 % door bos en 13 % door veldvegetatie. De rest is akkerland.

De meersen zijn voornamelijk geconcentreerd in enkele grote blokken of stroken, die overeenkomen met de natste delen van de komvormige depressies.

Op de grens met Moerkerke liggen de Spermalie-meersen, met ten zuiden er van de Oudemeers, de Stovemeers en bij Kaleshoek de Ziltemeersen. Zij maken alle vier deel uit van de vroeger meer uitgebreide moerassige kom op de grens van Sijsele en Moerkerke. Het vijfde meersgebied ligt in de langwerpige depressie van de Dorpsbeek.

Een relatief groot gedeelte van Sijsele wordt door bos ingenomen. In het voorkomen van het bos kunnen we drie soorten onderscheiden : voor eerst bos rond de meersgebieden, ten tweede bos te midden van akkerland en ten derde bos aan de rand van een « veld ».

Op de grens met Moerkerke worden de meersgebieden op bijna alle plaatsen door bos omgeven. In het vorige hoofdstuk, over het agrarisch bodemgebruik vóór de 14de eeuw, hebben we verondersteld dat vroeger in de komgebieden een moerassig bos aanwezig was buiten de natste delen. Dit zou dus bevestigd worden doordat de restanten van dit bos nog aanwezig zijn na de middeleeuwen. De omgeving van Rostuine en van het Sint Janshof vertoont nog vele restanten van het vroegere bos dat deze gebieden oorspronkelijk bedekte. Aan de rand van een « veld » komt enkel bos voor bij Ryckvelde en ten zuiden van het Sint Janshof.

(37) Zo wordt het agrarisch bodemgebruik van de noordelijke helft van Sijsele uit het landboek van Moerkerke Zuid over de Lieve (1502) praktisch onveranderd teruggevonden in het landboek van Sijsele (1668).

Bij het Sint Janshof hadden we vóór de 14de eeuw ook bos aangeduid, zodat hier de veldvegetatie uitbreiding schijnt te hebben genomen. Bij Ryckvelde hebben we vroeger geen bos aangeduid, zodat het hier wellicht een verovering van het bos op het « veld » betreft, eventueel met de hulp van de mens onder de vorm van bosaanplanting. In verband met de bossen is nog op te merken dat zij praktisch nergens op de hogere zandruggen liggen.

Tenslotte wordt in 1668 nog altijd 1/8 van Sijsele door « veld » ingenomen. Veruit het belangrijkste veldgebied is het Sijsele Veld, onderverdeeld in een Warande, waarop wilde konijnen werden gejaagd, het eigenlijke Sijsele Veld en een Gemeene Weede in het noordelijke nattere gebied; beide laatste werden als gemeenschappelijk weidegebied voor het vee van de kleine boeren gebruikt(38). Op het Sijsele Veld worden « des mottes de gazons » afgestoken om ze als brandstof te gebruiken (« tourbage »)(38).

In de omgeving van Ter Velde reiken de uitlopers van het in 1668 nog bestaande Maldegem Veld tot op Sijsele. Ten noorden van Ter Bolle draagt de grote Schaapswee ook een veldvegetatie. Deze drie gebieden liggen in het vroeger uitgestrekt veldgebied. Ze werden nog niet ontgonnen, omdat ze als gemeenschappelijk weidegebied gebruikt werden.

In verband met het agrarisch bodemgebruik is de bewoning te lokaliseren midden in het akkerland. Dit wil zeggen dat binnen de afzonderlijke bewoonde gebieden (zie fig. 2), relatief zeer weinig bos, meers en veld aanwezig is, terwijl ze in de onbewoonde zones meer dan de helft van de oppervlakte innemen. Ze beslaan zelfs bijna de gehele oppervlakte van de onbewoonde zone op de grens van Sijsele met Male en met Moerkerke. Dat includeert ook dat aan de rand van bos, meers of veld geen bewoonde plaatsen aanwezig zijn. Daarop is echter één uitzondering, nl. de kleine wijk Veldhoek aan de noordrand van het Maldegem Veld. Waar de bewoning sterk verspreid ligt langs de wegen, worden nog kleine bossen en meersen tussen de bewoonde plaatsen aangetroffen.

Zelfs als we rekening houden met gedeeltelijke bosaanplanting op het einde van de middeleeuwen (bij gebrek aan brandhout), blijkt toch duidelijk dat in 1668 nog 1/3 van het grondgebied van Sijsele niet ontgonnen werd en nog als « veld », bos en (zij het meestal drooggelegde) meers bestaat). In dat verband kan er nog op gewezen worden dat, zoals in het Bulskampveld, ook hier de grenzen van Sijsele (de oude parochiegrens) door de in 1668 nog onontgonnen zones lopen (zie bijvoorbeeld de grens van Sijsele met Male en met Moerkerke).

C. DE VERDERE EVOLUTIE VAN HET AGRARISCH BODEMGEBRUIK NA 1700.

Om de verdere evolutie van het agrarisch bodemgebruik te volgen kunnen we dezelfde kartografische bronnen gebruiken als voor de evolutie van de bewoning, te weten: de kaart van Ferraris (1777), de eerste kaart van het M.G.I. (1862) en de luchtfoto's (1958).

Als we de kaart van Ferraris vergelijken met de toestand beschreven in het landboek van 1668, constateren we een algemene toename van het bos. Deze toename bedraagt ongeveer 1/7, zodat in 1777 1/3 van het grondgebied van Sijsele bebost is. Het begin van deze bebossing hebben we aan de hand van gegevens uit het landboek van Male (1712) in het eerste kwart van de 18de eeuw kunnen aanduiden(39). Volgens de gegevens van Ferraris zijn de meersen grotendeels verdwenen. De Spermaliemeersen, Stovemeersen en Oudemeersen, liggen volledig onder bos, terwijl de meersen van

(38) Errera P., Les Mazuirs, blz. 307 - 311.

(39) Wintein W., Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme, blz. 145 - 146.

de Dorpsbeek door Ferraris grotendeels als akkerland worden aangegeven. Bijna overal waar geen bewoonde plaatsen aanwezig zijn, heeft het bos op de Ferrariskaart uitbreiding genomen. Het Male Veld en het Sijsele Veld zijn bijna volledig door een bosgordel omgeven. Het Sijsele Veld zelf werd, vooral in het zuiden, door bebossing sterk ingekrompen.

Het noorden, de Gemeene Weede, is praktisch onaangetast, omdat het, evenals het Male Veld, aan een sterk gewoonterecht onderhevig was, dat aantasting van het veld verbood. De hoek van het Maldegem Veld werd bijna volledig bebost. Naast deze sterke toename van het bos is bijna nergens verdwijning van in 1668 aangeduid bos aan te wijzen. Er zijn dus nog geen sporen van eventuele ontginning van 't bos aan te duiden. Buiten de bewoonde zones, die zoals in 1668 hoofdzakelijk uit akkerland bestaan, zijn praktisch geen bewoonde plaatsen bijgekomen. We mogen dus besluiten dat we ons in 1777 te Sijsele nog in volle bebossingsactiviteit bevinden.

De eerste kaart van het M.G.I. toont ons dat tussen 1777 en 1862 het bos met ongeveer 1/4 is achteruit gegaan. Buiten de omgeving van Ryckvelde is het bos te Sijsele bijna verdwenen en door akkerland vervangen. Alleen enkele smalle strookjes getuigen nog van de grote uitbreiding van het bos in de vorige eeuw. Het aandeel van het weiland is te Sijsele hetzelfde gebleven als in 1777, maar het weiland ligt er nu in zeer veel kleine stukjes verspreid, ook in de gebieden die in 1862 nog steeds bewoond waren. Het Sijsele Veld is, samen met de omgevende bosgordel, volledig ontgonnen. Dit is op aandringen van het gemeentebestuur van Sijsele, dat de oude rechten afschafte, gebeurd omstreeks 1833(40). Het Maldegem Veld met de omgevende bosgordel werd, voor wat de hoek binnen Sijsele betreft althans, ook in deze periode grotendeels ontgonnen. Er blijven in 1862 alleen nog enkele stroken bos over.

In het hoofdstuk over de bewoning werd aangetoond dat tussen 1777 en 1862 voor het eerst sedert de middeleeuwen vele nieuwe (kleine) bedrijven werden opgericht. Als we de vestigingsplaatsen van deze nieuwe bedrijfjes gaan vergelijken met het agrarisch bodemgebruik aan het einde van deze periode, dan blijkt duidelijk dat zij vooral aan de rand van de bos- en heidecomplexen werden opgericht. Het mooiste voorbeeld daarvan is de in het voornoemde hoofdstuk vermelde uitbreiding van Den Doorn naar het westen.

Deze nieuwe bedrijfjes blijken zich alle rond 't Sijsele Veld geschaard te hebben dat juist in deze periode werd ontgonnen. In de omgeving van Ryckvelde werden weinig of geen nieuwe bedrijven opgericht. We vinden deze gebieden nog voor het grootste deel onontgonnen. Door het feit dat de bossen en velden buiten de in 1777 bewoonde zones lagen, heeft de vestiging van vele nieuwe ontginningsbedrijven geleid tot uitzwerming van de bewoning buiten de genoemde zones en dus tot gedeeltelijke verspreiding van de bewoning te Sijsele.

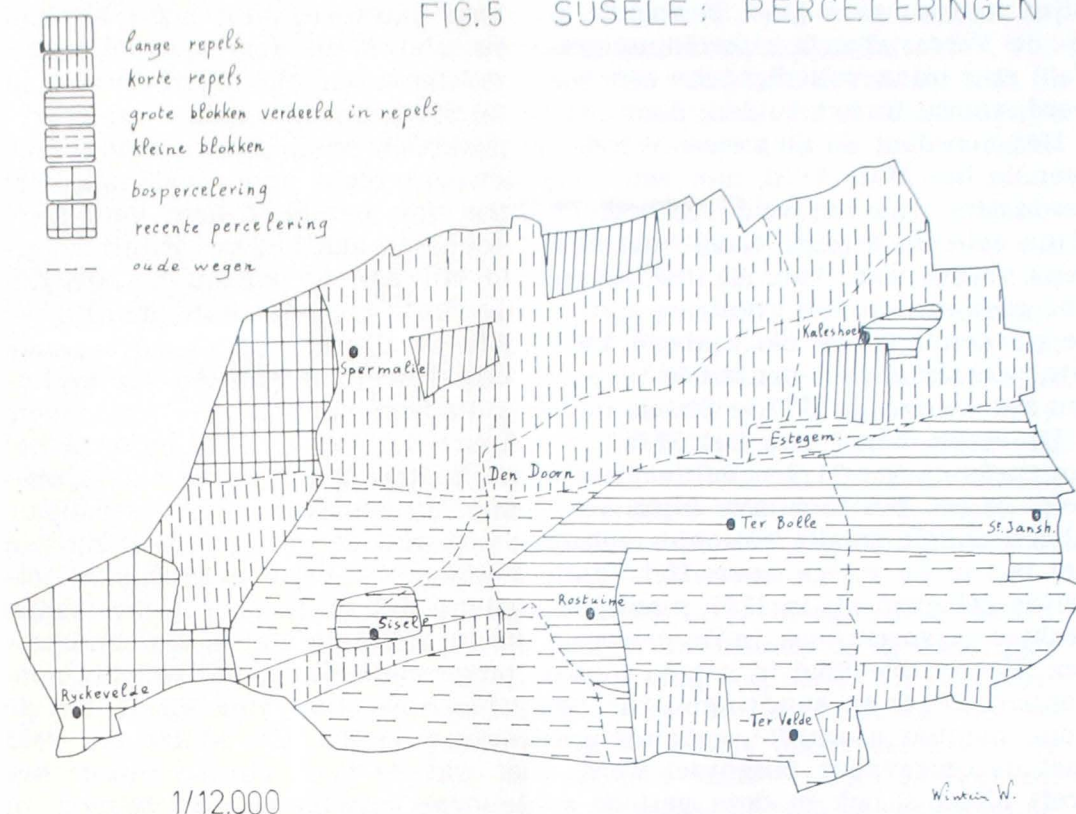
In 1958 vertonen de meersen van de komgebieden terug de uitbreiding die ze in 1668 hadden vóór de massale bebossing. Buiten de kommen zijn overal, zelfs tot op de zandruggen, kleine blokken weiland aanwezig. Hier van zagen we reeds het begin van ontstaan in de kleine verspreide stukjes weiland van 1862. De dennenbossen rond Ryckvelde werden lichtjes uitgebreid, terwijl op andere droge plaatsen van Sijsele kleine dennenbosjes werden geplant.

Percelering en houtkanten.

Het « in bewoningnemen » van een bepaald gebied kunnen we als primaire oorzaak aanduiden voor het ontstaan en de verdere evolutie van

(40) Errera P., Les Mazuirs, blz. 279 - 311.

FIG.5 SUSELE: PERCELERINGEN

het kultuurlandschap in dat gebied. Dit was zo tijdens de middeleeuwse ontginningen, en dit was ook nog zo bij de ontginning van de grote boscomplexen en de resterende velden in het zandstreekgebied van de 19de eeuw. Samen met die bewoning zijn er ook gegraven watergangen en wegen ontstaan. In deze reeks ontbreekt nog één element, dat nochtans voor het uitzicht van het kultuurlandschap van groot belang is: nl. de percelering, waarbij al dan niet houtkanten kunnen geassocieerd zijn.

Het perceleringsbeeld (« dessin parcellaire ») is afhankelijk van het wegennet, de natuurlijke waterlopen en in veel sterkere mate nog van de manier van ontginnen. Deze laatste is verschillend volgens de aard van het woeste landschap dat ontgonnen werd en volgens de periode waarin dat geschied is.

Het perceleringsbeeld is dus afhankelijk van praktisch alle reeds onderzochte elementen van het kultuurlandschap. Om de studie over de evolutie van het kultuurlandschap af te ronden hebben we het daarom noodzakelijk en nuttig geacht nog enige aandacht te besteden aan de percelering en de erbij geassocieerde houtkanten.

Onder percelering zal hier verstaan worden de tekening van het percelensnet zoals dit op de luchtfoto's van 1958 te zien is. Gebaseerd op een publicatie van F. Dussart, over de perceleringstypen (« types de dessin parcellaire ») in België(41) werden aan de hand van de luchtfoto's verschillende perceleringstypen onderscheiden. Het verspreidingsgebied van elk van deze perceleringstypen wordt op figuur 5 voorgesteld.

Onder houtkanten verstaan we een levende omheining rond de percelen, zoals bomen, struiken, hagen, e.d. Ze werden overgenomen van de eerste kaart van het M.G.I. (1862), omdat ze toen nog in groter aantal aanwezig waren dan in 1958.

De bespreking van de houtkanten beoogt vooral te bepalen of de perce-

(41) Dussart F., Les types de dessin parcellaire et leur répartition en Belgique; Tijdschr. Belg. Veren. Aardr. Studies, 1961, blz. 2 - 65.

len al dan niet omheind zijn (« clôturé »), waarbij al dadelijk opvalt dat ze te Sijsele (Zandstreek) meestal wel omheind zijn.

A. KORTE REPELPERCELEN

Dit type treffen we aan ten noorden van de Antwerpse heerweg. Bodemkundig zijn het doorgaans gebieden die in de vroege middeleeuwen als natter kunnen beschouwd worden, en toen met bos, zij het met een eerder moerassig karakter, begroeid waren. De korte repelpercelen zijn evenwijdig naast elkaar gelegen en meestal in « quartiers » (rechthoekige groepen van percelen) gerangschikt. De lengte van de repels is gelijk aan drietot viermaal de breedte. De repels zijn gemiddeld 60 meter breed en 200 meter lang. De groepering van korte repels in « quartiers » kan verklaard worden door het natte karakter van het gebied. Daardoor was het nodig rond een groep percelen (= quartier) telkens een goede drainagegracht aan te leggen. De zeer regelmatige repelpercelering is in het zandstreekgebied karakteristiek voor bosontginning, terwijl de drainagegrachten typisch zijn voor natte gebieden.

Aangezien hier beide elementen met elkaar geassocieerd zijn, kunnen we dit perceleringstype als typisch voor een nat bosgebied aanduiden (« natte Waldhufenflur »). In tegenstelling daarmee kunnen lange repels als typisch voor een droger bosgebied aangeduid worden (« Waldhufenflur »). In 1862 waren de laterale zijden van de repels voor het merendeel van houtkanten voorzien. Bovendien worden ook op sommige transversale zijden houtkanten opgemerkt. Aldus mogen we de korte repelpercelen van bij hun ontstaan als kort veronderstellen en in « quartiers » geordend. In 1958 zijn, buiten de zone van de Spermalie-meersen, bijna geen houtkanten meer aanwezig.

B. KLEINE BLOKVORMIGE PERCELEN

Dit perceleringstype neemt het grootste deel in van het gebied ten zuiden van de Antwerpse heerweg en ten oosten van Ryckevælde. Bij het onderzoek van het agrarisch bodemgebruik vóór de middeleeuwen hebben we deze zone als een gebied van « velden » aangeduid. Na de middeleeuwen was het voor meer dan 2/3 ontgonnen. Aldus mogen we dit perceleringstype als karakteristiek beschouwen voor een in de middeleeuwen ontgonnen veldgebied.

De kleine blokvormige percelen zijn meestal enigszins onregelmatig geordend en dikwijls in drie smalle repels opgedeeld. De lengte van de blokvormige percelen is gelijk aan één- tot tweemaal de breedte. De afmetingen zijn gemiddeld 70 meter op 100 meter (« champs massifs »). De smalle repels hebben een breedte van gemiddeld 35 meter.

Nemen we als voorbeeld een gebied ten zuiden van Sijsele-dorp (zie de schets op figuur 6a). In het noorden van bedoeld gebied liggen de meersen van de Dorpsbeek. Ten zuiden daarvan komt een droog zandruggetje voor. De blokpercelen zijn er zeer regelmatig van vorm en rangschikking, en meestal opgedeeld. Die opdeling is altijd gebeurd in drie repels, wat in verband moet gebracht worden met de toepassing van het drieslagstelsel. Dit lijkt zeer goed op de door F. Dussart beschreven Kempische akkerpercelering(42).

Op dit zandruggetje hebben we bovendien een « akker »-toponiem aangetroffen: de Schardouakker. Hierdoor wordt de overeenkomst met de akkerpercelering ook langs toponymische weg bevestigd.

Ten zuiden van dit zandruggetje zijn de blokvormige percelen enigszins

(42) Dussart F., op. cit., blz. 48 - 49.

onregelmatig geordend en meestal ook opgedeeld in drie repels. Bij het onderzoek van het agrarisch bodemgebruik hadden we reeds de mening geopperd dat de akkers mogen beschouwd worden als het begin van de middeleeuwse ontginningen en dat deze ontginningen begonnen zijn op de droge zandruggen. Dit stemt overeen met F. Dussart, waar hij zegt dat de ontginningen buiten de vroeg ontgonnen gebieden werden voortgezet onder de vorm van meer onregelmatig geordende percelen(43).

En inderdaad, we bemerken de meer onregelmatig geordende percelen buiten het gebied van de regelmatige akkers op de zandrug.

In 1862 komen in deze strook met vroegontgonnen akkers geen houtkanten voor. Het ziet er nochtans wel naar uit dat het geheel van de akkers met een houtkant was omgeven om het vee buiten te houden op het nog woeste omgevende gebied.

Rond de meer onregelmatig geordende en later ontgonnen blokpercelen worden wel afsluitingen aangegeven. Deze percelen hebben aldus het karakter van een kampstructuur, karakteristiek voor de 12de - 13de eeuwse ontginningen(44). Aldus individualiseert zich de akkerstrook goed in het omgevende gesloten landschap, net zoals dit ten andere voor de kouters het geval is. Met de kouters hebben de akkers ook nog dit gemeen dat zij de hoger gelegen plaatsen innemen.

Bij de kleine blokvormige percelen kunnen dus twee varianten onderscheiden worden : de regelmatige en open **AKKERS** in hun geheel door een houtkant omgeven, waarop het vrije drieslagstelsel werd toegepast terwijl het vee op het omgevende woeste gebied werd gehouden, en de meer onregelmatig geordende gesloten **KAMPEN**, waarop het gereguleerde drieslagstelsel werd toegepast daar het vee op de braakliggende repels moest gehouden worden, omdat de woeste gebieden zeldzaam werden.

De akkers dateren uit het begin van de middeleeuwse ontginningen en liggen op de droge zandruggen ; er is geen bewoning op. De kampen dateren van in de volle ontginningsperiode en liggen buiten de zandruggen ; op de kavels komt verspreide bewoning voor, zoals duidelijk het geval is in het gebied ten zuiden van Sijsele-dorp(45).

C. GROTE BLOKVORMIGE PERCELEN

We treffen dit perceleringstype aan in de omgeving van vier oude hofsteden : Sijsele, Ter Bolle, Sint Janshof en Ter Ostijne (Rostuine). De percelen zijn meestal onregelmatig van vorm en ordening en ook meestal opgedeeld in smalle repels.

Als voorbeeld nemen we de omgeving van Ter Bolle (zie schets fig. 6b). In bijna gans de zone ten zuiden van de Antwerpse heerweg komen grote onregelmatige blokvormige percelen voor, die slechts zelden in smalle repels zijn opgedeeld. Alleen ten noordoosten van het Hof Ter Bolle bemerken we lange repelpercelen zonder bewoning erop en met allemaal dezelfde breedte, namelijk 30 m en een lengte die varieert van 125 tot 180 m. Ze liggen in drie rechthoekige blokken van 180 meter lang en 125 tot 180 meter breed gegroepeerd. In het meest oostelijke blok zijn er 6 repels. In het middenste zijn er 4½, maar een wit lijntje op de luchtfoto in het vierkantig perceeltje ten noorden van die halve repel laat vermoeden dat het blok tot daar gereikt heeft, zodat het dus ook zes repels bevatte.

Van het derde blok zijn er alleen nog twee repels zichtbaar, maar de afstand tot aan de dreef van Ter Bolle toont aan dat het er ook zes had van 30 meter breed. Het is bijgevolg duidelijk dat we hier te doen hebben met

(43) Dussart F., op. cit., blz. 47.

(44) Verhulst A., Flandria Nostra, blz. 42.

(45) Zie over akkers en kampen : Slicher van Bath B., De agrarische geschiedenis van West-Europa, blz. 70 - 71.

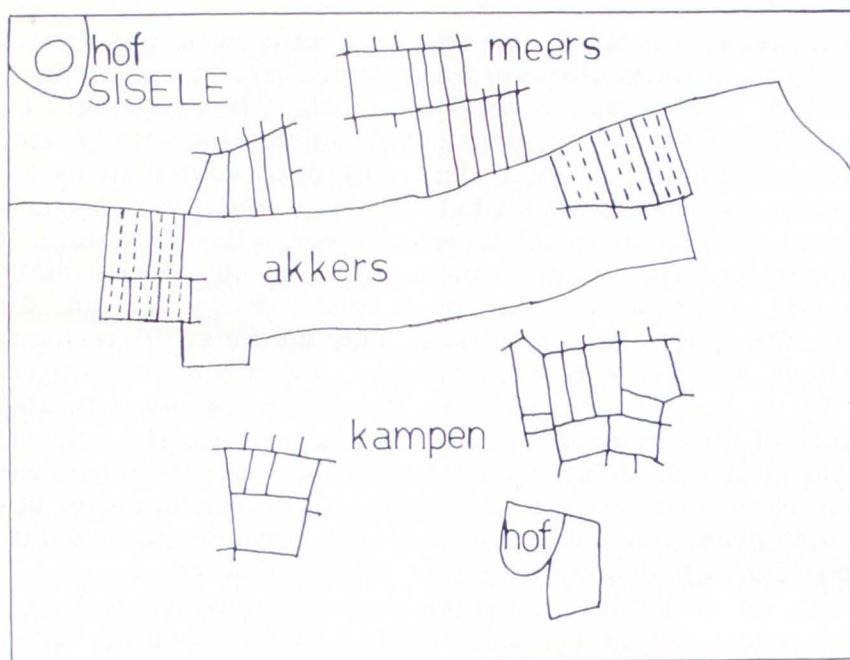

FIG. 6 a

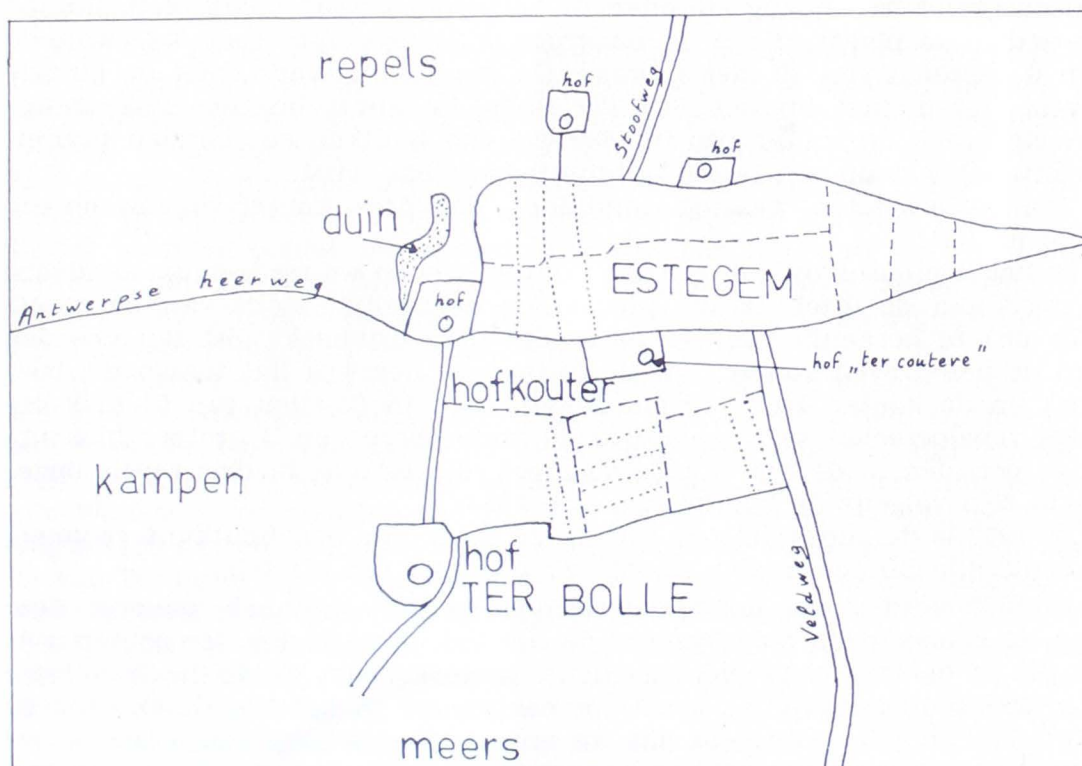

FIG. 6 b

drie « Gewannen » van een « KOUTER ». Latere grenswijzigingen op het gebied van de kouter hebben $5\frac{1}{2}$ kouterrepels doen verdwijnen.

In het hoofdstuk over de toponiemen in verband met het agrarisch bodemgebruik hebben we reeds gezegd dat in 1372 te Sijsele « een hofstede die leghet ter coutere » vermeld wordt(46), maar dat we die niet konden lokaliseren. Het is nu echter duidelijk dat met deze hofstede het bedrijf gelegen op de noordrand van de beschreven kouter bedoeld wordt (zie figuur 6b). Deze hofstede bestond reeds in 1668 (vermelding in het landboek).

(46) De Flou K., Woordenboek der toponymie, deel VIII, kolom 550

Aangezien « ter » = « op de » moeten we aannemen dat deze hofstede in de 14de eeuw op de kouter werd opgericht, iets merkwaardigs, aangezien men het de moeite waard vond dit speciaal te vermelden. Deze vermelding van 1372 bewijst bovendien dat de kouter toen nog bestond.

De profielontwikkeling in de bodem van deze kouter hebben we zeer goed kunnen waarnemen, dank zij het feit dat er onlangs een gracht dwars doorheen werd getrokken in het kader van een villaverkaveling. We hebben het volgende profiel kunnen optekenen : een 40 - 50 cm dikke bouwlaag, bestaande uit grijszwart humusrijk zand ; daaronder een 10 cm dikke bruine zandlaag die aan zijn basis een getande lijn vertoont, waarschijnlijk door spadesteken veroorzaakt ; daardoor het onveranderde gele zand. In de bouwlaag hebben we bovendien op 40 cm. diepte een stukje houtskool en een roodbruin scherfje gevonden. Het oppervlak van de kouter vertoont zeer duidelijk bolvormige langgerekte repels van 5 meter breed. Al deze elementen wijzen duidelijk op een oude en langdurige bewerking met primitieve middelen, zodat de veronderstelling dat dit een kouter is ook langs bodemkundige weg bevestigd wordt.

In 1862 zijn op de kouter geen houtkanten aangeduid, wel op de zuiden oostrand ervan. Dit laat veronderstellen dat de kouter volledig door een houtkant was omgeven, om volgens B. Slicher van Bath, het bebouwde land tegen het loslopende vee te beschermen(47), want de stukken kultuurgrond waren nog eilanden in het grote woeste veldgebied. Binnen de omheinde plaats, die \pm 15 ha groot is, is er plaats voor 6 Gewannen van 6 percelen van 30 meter breed. De grootste Gewann, met de langste regels, ligt dichtst bij het Hof Ter Bolle. De onregelmatige blokvormige percelen rond de kouter zijn in 1862 wel van houtkanten voorzien (kampstructuur) wat op een latere ontginningsperiode wijst.

Ten slotte moeten we nog aanduiden dat deze kouter volledig op een zandrug ligt.

In het hoofdstuk over de oude bewoning hebben we reeds enige aandacht besteed aan de driehoek die hier in de noordelijke helft van de schets (fig. 6b) te herkennen is. Nu blijkt dat deze driehoek juist ten noorden van de beschreven kouter ligt. De Antwerpse heerweg ligt tussen de driehoek en de kouter. In de driehoek tellen we 18 (2 rijen van 9) blokvormige repelpercelen van gemiddeld 60 meter breed en 3 grotere blokvormige percelen in de top van de driehoek, die telkens in drie repels opgedeeld zijn volgens de houtkanten van 1862.

In 1862 is de ganse omtrek van de driehoek van een houtkant voorzien, evenals alle binnenranden van de 27 percelen die hij telt.

In 1668 worden vier hofsteden vermeld rond de driehoek, waarvan deze aan de zuidrand de reeds genoemde hofstede « die leghet ter coutere » is en die in de 14de eeuw werd gesticht. In 1668 wordt de driehoek volledig als akkerland aangeduid. Tenslotte hebben we in het hoofdstuk over de profielontwikkeling vermeld dat we binnen de driehoek een diepe bouwlaag (plaggenhorizont) hebben aangetroffen van minstens 60 cm. dik, dus dikker dan de humeuze bouwlaag van de kouter.

Alles bij elkaar wordt het nu duidelijk dat we hier met een driehoekig stuk oud kultuurland te maken hebben, waaraan we met meer zekerheid de reeds vermelde naam « ESTEGEM » mogen koppelen. De eerste lettergreep « est » of « art » wordt door J. Lindemans als een zeldzame oud-Frankische naam voor oud kultuurland aangegeven(48), zodat we de driehoek een soort « est » mogen noemen, die ouder is dan de kouter die eraanast ligt. De driemaal negen percelen kunnen erop wijzen dat de drie oude hofsteden, die er vóór de 14de eeuw reeds rond lagen, op de est het

(47) Slicher van Bath B., De agrarische geschiedenis van West-Europa, blz. 64.

(48) Lindemans J., Toponymische verschijnselen I, blz. 30.

driessysteem hebben toegepast. Zoals alle vroegmiddeleeuwse kultuurlanden ligt ook deze est op een zandrug, nl. deze waarop de belangrijke en zeer oude verkeersweg de Antwerpse heerweg loopt.

Vanaf de est vertrekken twee brede wegen : de Stoofweg in de richting van de poldervlakte en de Veldweg in de richting van het Maldegem Veld. Vier lange smalle repels langs de Veldweg duiden de oude breedte van de weg aan : 20 meter. De Stoofweg is nog steeds een opvallend brede zandweg. Aldus kunnen we deze twee wegen als veedriftwegen beschouwen. Bovendien vertrekt de Stoofweg vanaf een grote Schaapswee bij Estegem.

Samenvattend kunnen we de ontginning van het gebied op de schets van fig. 6b als volgt aanduiden. In de vroege middeleeuwen werd door Frankische kolonisten een driehoekige est aangelegd langs een oude verkeersweg (de Antwerpse heerweg). Dit ging gepaard met de oprichting van drie bedrijven (Estegem). Later, waarschijnlijk in de 10de eeuw, werd ten zuiden van de oude nederzetting Estegem een grote herenhofstede (Hof ter Bolle) gesticht, waarbij een kouter (Hofkouter) werd aangelegd.

In de verdere loop van de middeleeuwen werden de omgevende velden en meersen ontgonnen in een kampstructuur.

In de 14de eeuw tenslotte werd op de kouter een nieuwe hofstede opgericht. Merken we nog op dat het Hof Ter Bolle, met zijn mote en ronde omwalling, juist op de grens van de droge kouterlanden en het natte meersgebied ligt.

Door, met in het hoofd de kennis aangaande de hofkouter van Ter Bolle, ook de omgeving van de andere oude hofsteden af te speuren, hebben we nog enkele plaatsen met een analoge kouterpercelering aangetroffen.

In de omgeving van de mote van Kaleshoek bemerken we ten oosten van de met populieren beplante mote zeer duidelijk een omheind blok waarin 18 repels kunnen geteld worden. We durven dit blok echter geen kouter noemen, omdat het niet op een zandrug ligt, dan wel in de lage depressie van de Zilte Meersen. Vanaf de mote, waarop zeker een Hof heeft gestaan, loopt een dreef naar de Doornstraat, waarlangs in 1663 drie hofsteden liggen in een « natte Waldhufenflur ».

Ten noorden van het Sint Janshof kunnen ook nog enkele sporen van een bijna verdwenen kouterpercelering aangetroffen worden. Op het perceel nummer twee (genaamd de negen gemeten) van het Hof Rostuine kan ook een kouterpercelering herkend worden. Het blokvormig perceel « de Waarde » ten noorden van het Hof Sijsele (zie fig. 4) doet door zijn lengte (180 m.) en zijn vorm sterk denken aan een « Gewann » van de kouter van Ter Bolle. Op de Popp-kadasterkaart is « de Waarde » overlans in repels verdeeld, maar door het feit dat er reeds huizen op staan, omstreeks 1860 zijn het er meer dan de zes van een « Gewann ». Het blokvormig perceel waarop de kerk van Sijsele staat is zeer gelijkend op « de Waarde ». Mits enige voorzichtigheid zouden we durven besluiten dat het Hof Sijsele een analoge hofkouter had als Ter Bolle, ook gelegen op een zandrug.

Nu staan deze twee aangeduide « Gewannen » van de hofkouter van Sijsele vol met huizen gebouwd, in zoverre dat zij zelfs het grondplan van het in de 18de - 19de eeuw ontstane en gegroeide dorp Sijsele bepalen.

B. BOSPERCELERING

Dit perceleringstye komt te Sijsele voor in de omgeving van Ryckvelde (zie fig. 5). Het zijn relatief grote blokpercelen, meestal met de lengte gelijk aan de breedte en op zeer regelmatige wijze gerangschikt. De percelen zijn gemiddeld 1 ha groot, hoewel ook rechthoeken van 4 ha kunnen voorkomen.

In het hoofdstuk over het agrarisch bodemgebruik hebben we gezien dat Ryckvelde een gebied van veldvegetatie was, dat in de 17e eeuw nog

voor het grootste deel onontgonnen was gebleven (Warandeveld in de noordelijke helft van het gebied), terwijl ten zuidoosten van het Goed Ryckvelde hoofdzakelijk op het einde van de middeleeuwen aangeplant bos aanwezig was. In de 18de eeuw heeft de bebossing (naaldbos) zich tot op het Warandeveld uitgebreid. Van dit naaldbos werden in de 19de en 20ste eeuw slechts kleine stukken geroid.

Dit perceleringstype mogen wij dus als typisch beschouwen voor een gebied dat, zonder eerst ontgonnen geweest te zijn, werd bebost en nog grotendeels als dusdanig bestaat. In het gebied van de dennebossen komen geen houtkanten voor.

E. RECENTE PERCELERINGEN

Dit perceleringstype treffen we uitsluitend aan op de gemene weidevelden, die, zonder dat ze bebost geworden zijn, in de loop van de 19de eeuw werden ontgonnen. Te Sijsele is dat het Gemene Weideveld ten westen van Spermalie. De gemene velden, die eerst bebost werden voordat ze in de 19de eeuw werden ontgonnen, vertonen een ander perceleringstype, nl. dat van korte enigszins onregelmatig gerangschikte repelpercelen, door houtkanten omgeven.

In het zeer noordelijk deel van het Gemene Weideveld zijn de percelen repelvormig (120 bij 40 m). Ze zijn bovendien in soms zeer smalle repels opgedeeld en omgeven door drainagegrachten. Houtkanten komen voor rond de percelen (meestal elzenstruiken). Het veel drogere zuidelijk deel van dit Veld vertoont meer blokvormige percelen (50 bij 70 m). Ze zijn niet opgedeeld in repels en ook niet door drainagegrachten omgeven. Bovendien komen er ook geen houtkanten voor.

Er bestaat dus een duidelijk verschil tussen velden die bebost zijn geweest vóór hun ontginning en velden die nooit bebost zijn geweest. In het eerste geval verkeert het Sijsele Veld, waar we een soort kampenpercelering aantreffen. In het tweede geval verkeert het Gemene Weideveld waar het perceleringspatroon zeer systematisch is en het landschap open.

F. BESLUIT OVER DE PERCELERING

Te Sijsele hebben we aan de hand van het perceleringsonderzoek enkele belangrijke zaken kunnen vaststellen. In de eerste plaats geeft het algemeen perceleringsbeeld sterk de indruk van « aménagements systématiques, issus de défrichements systématiques » (49). De percelen zijn over het algemeen zeer regelmatig van vorm en rangschikking. In de tweede plaats is er de tegenstelling tussen repelpercelen en blokpercelen enerzijds, omheinde en niet omheinde percelen anderzijds, waarbij het opvalt dat de vroeg-middeleeuwse, evenals de recente ontginningen door open percelen gekenmerkt zijn. In de derde plaats is ons het verschil van perceleringstype opgevallen, naargelang de natuurlijke vegetatie, waaruit de ontginning geschied is.

Zo zijn de vroegere veldgebieden door blokvormige al of niet omheinde percelen gekenmerkt, terwijl de vroegere bosgebieden door meestal omheinde repelpercelen gekenmerkt zijn, die bovendien in de drogere bosgebieden langer waren dan in de meer vochtige bosgebieden.

Tenslotte is er nog het verschil in perceleringstype volgens de ontginningsperiode. Zo hebben we de volgende chronosequentie van de ontginningstypen kunnen opstellen, waarbij het opvalt dat van de hoge zandruggen afgedaald werd naar de nattere gebieden. De Frankische est van Estegem mogen we in de 6de - 7de eeuw situeren. Enkele eeuwen later werden in ons gebied de open hofkouters aangelegd. Op de nog resterende hoge zand-

(49) Dussart F., Les types de dessin parcellaire, biz. 54.

ruggen werden in de loop van de 11de eeuw de open akkers ontgonnen.

In de 12de - 13de eeuw werden door individuele ontginning buiten de droge zandruggen de gesloten kampen gevormd.

Tegelijkertijd werden in de 13de - 14de eeuw de bossen ontgonnen, waardoor een gesloten parcelering met Waldhufenflurkarakter tot stand kwam.

In de 19de eeuw kwamen de recente zeer systematische parceleringen van het Gemene Weide Veld tot stand.

ALGEMEEN BESLUIT.

Laten we, om deze verhandeling af te sluiten, nog eens overzichtelijk de ontwikkelingsgeschiedenis van Sijsele schetsen.

Terwijl de kustvlakte nog overstroomd was⁽⁵⁰⁾ is het « in bewoning nemen » en de agrarische ontginning van het gebied van Sijsele, zij het op zeer plaatselijke schaal, reeds begonnen. Langs een zeer oude verkeersweg, de Antwerpse heerweg die naar alle waarschijnlijkheid prehistorisch van oorsprong is, werd door enkele Frankische kolonisten de kollektieve nederzetting Estegem gesticht. Daar werd op een driehoekige « est » van ± 15 ha aan landbouw gedaan. Deze vestiging kunnen we in de 6de - 7de eeuw situeren. Bij Estegem moet de veeteelt van groot belang geweest zijn, wat onder andere blijkt uit de twee veedriftwegen en uit het feit dat gans de « est » omheind was, naar we veronderstellen om het vee op het omringende woeste veldgebied te houden.

Waarschijnlijk 200 tot 400 jaar later, dus in de loop van de 9de of 10de eeuw, is ten zuiden van Estegem een groot herenbedrijf opgericht : het Hof te Bolle, waarbij een hofkouter (« coutere ») van ± 15 ha werd aangelegd. Deze laatste ligt op dezelfde zandrug als de oudere « est » en was ook volledig met een houtkant omgeven. Uit dezelfde periode dateren nog het Hof van Sisele, het Hof Ter Ostijne en het Hof van Sint-Janshuis en misschien ook het Hof van Kaleshoek. Al deze herenhofsteden hadden een kouter, een mote en ronde omwalling. Later ontstane herenbedrijven hebben deze kenmerken niet meer. Doordat deze oude Hoven verspreid liggen in het veldgebied en doordat in de 9de eeuw verschillende nieuwe parochies werden opgericht, moeten we aannemen dat op nog andere plaatsen dan op Estegem kleine boerderijen op de zandruggen aanwezig waren of gesticht werden, waarvan de bewoners eventueel afhingen van de herenbedrijven.

Wellicht is op deze wijze de wijk Den Doorn ten noorden van het Hof Sisele ontstaan. In het uitgestrekte bosgebied ten noorden van de Antwerpse heerweg hebben we vóór de 13de eeuw geen sporen van bewoning aangetroffen. Omdat de Heer van het bestuurlijk gebied Sijsele zich op het Hof van Sisele had gevestigd werd dit Hof het centrum van het gebied. Bijgevolg werd daar ook de kerk bij gebouwd, zonder dat er evenwel veel bewoning in de buurt was.

In de loop van de 11de eeuw werden de ontginningen naar de nog niet ontgonnen droge zandruggen uitgebreid. Daar werden akkers aangelegd, waarop een vrij drieslagstelsel werd toegepast. Enkel het geheel van de akkers op een bepaalde zandrug was met een houtkant omgeven, om het vee erbuiten te houden. Er zijn geen bewoonde plaatsen op of in de omgeving van die akkers aanwezig, zodat we mogen aannemen dat ze vanuit de reeds bestaande herenhofsteden werden ontgonnen als uitbreiding van de hofkouters. De akkers komen inderdaad meestal in de omgeving van een herenhofstede met kouter voor. In deze periode kunnen we ook het ontstaan van de secondaire zandstreekwegen situeren (zoals de Schardoustraat) als verbinding tussen de herenbedrijven en de akkers.

(50) Wintein W., De ontwikkeling van Dudzele, historisch-geografische schets van een poldergemeente.

Door de sterke bevolkingstoename van de 12de - 13de eeuw werd men gedwongen de ontginningen sterk uit te breiden. Dit gebeurde nu op individuele schaal door het aanleggen van iets onregelmatiger omheinde percelen buiten de grotendeels ontgonnen zandruggen. Op deze kampen, waar een gereguleerd drieslagstelsel moest toegepast worden, werden verspreide nieuwe, meestal kleine bedrijven gevestigd. De komvormige depressies werden drooggelegd door het graven van watergangen naar de polders. De bossen in het noorden van Sijsele werden hoofdzakelijk in de 13de - 14de eeuw ontgonnen vanuit Den Doorn.

Na de middeleeuwen was nog bijna 30 % van Sijsele niet ontgonnen en bestond dus nog als woest gebied. Daarbij mogen we nog 5 % bebossing van het einde van de middeleeuwen laten aansluiten.

De ontginningen vormen, zij het zeer grote, eilanden, waarbinnen de bewoning gegroepeerd is langs de wegen, of in het geval van kampstructuur verspreid langs de wegen.

Vanaf de 15de tot en met de 17de eeuw is de toestand te Sijsele praktisch onveranderd gebleven. Maar kort na 1700 wordt met de bebossing van de meersen en velden begonnen, waarbij ook het nog bestaande bos gedeeltelijk wordt uitgebreid. Tot hiertoe was er alleen loofbos in onze streken aanwezig, maar vanaf de 18de eeuw worden er ook veel naaldbomen geplant. Alle velden worden door een brede bosgordel omgeven, die zich op het veld zelf uitbreidt. Alleen het Male Veld en de Gemene Weide van Sijsele blijven onaangetast, omdat ze als gemeenschappelijke weiden in gebruik zijn. In de eerste helft van de 19de eeuw worden deze bossen, beboste meersen en velden ontgonnen. Dit gaat gepaard met een uitzwerming van de in aantal toegenomen bewoning buiten de tot nu toe geïsoleerde bewoonde zones. De kleine nieuwe bedrijven gaan zich vestigen aan de rand van de bossen en beboste velden om deze te ontginnen. De ontginningen op het Sijsele Veld dragen een individueel karakter met als gevolg een kampstructuur en verspreide bewoning. Op de niet beboste en enige jaren later ontgonnen Gemene Weide van Sijsele zijn de ontginningen niet individueel gebeurd. Er is geen dichte bewoning op of rond deze gebieden ontstaan, die een open zeer regelmatig ontginningspatroon vertonen. Met de ontginning van de Gemene Weide werden de ontginningen te Sijsele afgesloten. De voornaamste verandering na 1900 is de sterke uitbreiding van het huidig dorp Sijsele, dat omstreeks 1700 nog maar een paar huizen rond de kerk telde. Toen was Den Doorn, gelegen langs de Oude Antwerpse heerweg, de belangrijkste concentratie van woningen op het grondgebied van Sijsele. Door de aanleg van de nieuwe baan Male-Sijsele-Maldegem, op het einde van de 18de eeuw, verloor de Antwerpse heerweg zijn functie van belangrijke verkeersweg. Deze werd door de nieuwe baan overgenomen. Het feit dat ook nog de kerk langs die nieuwe baan stond, had voor gevolg dat een nieuwe concentratie woningen ontstond : het huidige dorp Sijsele.

WINTEIN W.
lic. Aardr.

Bronnen

- Ommeloper van de watering Moerkerke Zuid over de Lieve (1502) R.A.B. Jonckh. 1255.
- Landboek van Sijsele (1668-9) R.A.B. Vrije 15584 en Aanw. 6388. 4076.
- Kaart met de grenzen van de heerlijkheid Sijsele (1716) - R.A.B. Kaarten en plans 534. (Dit dokument kon echter niet geraadpleegd worden omdat het in het Rijksarchief niet meer teruggevonden werd)
- Kaart van het Kloostergoed Spermalie (1798), getekend naar de gegevens van het landboek van Sijsele uit 1668. R.A.B. Mestd. 1673.
- Kaarten van hofsteden en stukken land.

Bibliografie

- AMERYCKX J., La pédogénèse en Flandre sabloneuse. Pédologie, 1960.
- DAELS L., Landschapontwikkeling in en rond het voormalige Bulskampveld. Doctoraats-verhandeling, Gent, 1962 (niet gepubliceerd).
- DEPREZ P., De boeren in de 16 - 20e eeuw. Flandria Nostra I. Antwerpen, 1957.
- DEPT G., Notes sur le défrichement dans le comté de Flandre au 18 siècle. Tijdsch. Belg. Veren. Aandr. St., 1933.
- DE FLOU K., Woordenboek der toponymie (18 delen) Brugge, 1914 - 1938.
- DUSSART F., Les types de dessin parcellaire et leur répartition en Belgique. Tijdsch. Belg. Veren. Aandr. St., 1961.
- EDELMAN G.H., Iets over veldnamen en perceleringen. Org. Ned. Inst. voor landbouwk. ing., 1947.
- ERRERA P., Les Mazuirs. Brussel, 1891.
- GYSSSELING M., Toponymisch woordenboek (2 delen), 1960.
- LINDEMANS J., Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt, deel I en II. Brussel, 1940-1946.
- NOTERDAEME, De graven van Vlaanderen en hun domeinen rond Brugge. Hand. Mij. en Oudh. Gent, 1954.
- SCHMOOK G. jr., Een evoluerend bewoningspatroon in Binnen-Vlaanderen. Methodologische bijdrage over Dron- gen bij Gent. Tijdsch. Belg. Veren. Aandr. St., 1965.
- SLICHER van BATH B.H., De agrarische geschiedenis van West-Europa. Utrecht, 1962.
- STRUBBE E.I., Egidius van Bredene, grafelijk ambtenaar en stichter van de abdij Spermalie, Brussel, 1933.
- STRUBBE E.I., Parochies te Brugge vóór de 12de eeuw. Album English Brugge, 1952.
- VAN DE PUTTE F., Esquisse sur la mise en culture de la Flandre Occidentale. Hand. Mij. Gesch. en Oudh. Brugge, 1841.
- VERHULST A., Het landschap in Vlaanderen, Antwerpen, 1964.
- WINTEIN W., De ontstaansgeschiedenis van Dudzele. Historisch-geografische schets van een poldergemeente. Rond de Poldertorens 1967.
- WINTEIN W., Polder- en Zandstreek in de omgeving van Damme. Een studie over de ontwikkeling van het kultuurlandschap. Licentiaatsverhandeling, Gent, 1966 (niet gepubliceerd).

Griffier Roelandts

en het

Beverhoutsveld...

In het vorig jaarboek van « Bos en Beverveld » heeft de h. Verhoustraete reeds even de figuur belicht van griffier Jan-Frans Roelandts (1). Hierin maakte hij reeds duidelijk dat Jan-Frans Roelandts allesbehalve een « gemakkelijk heerschap » was. Dat een zo dynamisch en heerszuchtig man ook een rol zou spelen in de — ook in die tijd reeds — bijna onafgebroken betwistingen rond het Beverhoutsveld, was haast onvermijdelijk. Het werd zelfs een... zeer « pikante » rol, zoals we verder zullen zien. Griffier Jan-Frans Roelandts was er inderdaad de man niet naar om zich goedschiks neer te leggen bij iets wat niet naar zijn zin scheen. En... dat hij zeker niet akkoord ging met de toenmalige bestuursvorm van het Beverhoutsveld, blijkt meer dan duidelijk uit hetgeen hierna volgt.

Uit een stapel dokumenten (2) betreffende allerhande processen die door het Bestuur van het Beverhoutsveld werden gevoerd tegen talrijke personen — vooral wegens het « bedriegelyck steken ende weeren van turfven », hebben wij er twee weerhouden, die bijzonder typisch de gemeedsgesteltenis weergeven die op het einde van de 18e eeuw te Oedelem heerste i.v.m. het Beverhoutsveld. Tevens omdat ze een schril licht werpen op de soms fel oplaaiende twisten tussen het Bestuur van het Beverhoutsveld enerzijds, en de Gemeentebestuurders anderzijds. Het was inderdaad een publiek geheim dat de respectievelijke Gemeentebesturen van Beernem, Oedelem en Oostkamp reeds geruime tijd het oog hadden laten vallen op het Beverhoutsveld. Jan-Frans Roelandts achtte het — als griffier van Oedelem en Praet — kennelijk zijn plicht als voorvechter op te treden voor de zaak van de Gemeentebesturen.

We geven beide dokumenten hierna in extenso : iedereen zal er kunnen uit opmaken dat Jan-Frans Roelandts er niet voor terugschrok bijwijlen zeer harde woorden te gebruiken — op zijn zachtst uitgedrukt dan nog ! — om zijn mening naar voor te brengen en kracht bij te zetten. Niettemin blijkt verder ook dat hij dit uiteindelijk toch niet ongestraft kon doen.

Bedoelde dokumenten hebben betrekking op een proces dat aanvankelijk werd gevoerd tegen de « Burgemeester van Oedelem en zijn gevolg », later alleen tegen « Jan-Frans Roelandts, greffier ». Burgemeester van Oedelem was toen Jan-Franciscus van Breuseghem. Dat laatstgenoemde uiteindelijk vrijuit ging in DIT proces, wil geenszins zeggen dat hij volledig « zuiver op de graat » was wat het Beverhoutsveld betreft. Getuige daarvan, enerzijds een proces dat tegen hem werd ingespannen wegens ze-

(1) Zie Jaarboek 1966, Heemkundige Kring « Bos en Beverveld » : blz. 119/120 : De Baljuw en de Griffiers Roelandts van Oedelem.

(2) Deze dokumenten werden, samen met een belangrijke partij ander gemeente-archief, in 1959 neergelegd in het Rijksarchief te Brugge.

kere onbedachtte uitlatingen aan het adres van de Burgemeester en Veldheren van het Beverhoutsveld, en... nog een ander wegens het stelen van turf op het Beverhoutsveld! Waarbij hij trouwens — samen met zijn schepen Pieter Bonte, en... ook griffier Roelandts — werd veroordeeld tot het betalen van een boete van elk 25 ponden grooten Vlaams. We komen daar verder nog op terug.

Al eerder — in 1789 — was tegen de schepenen van Oedelem trouwens ook al een proces gevoerd wegens een « wederrechterlijke beekschouwing ».

*
**

Harde woorden lonen niet...

Geven we hier eerst de integrale tekst weer van de beide interessante documenten waarvan hoger sprake.

Het eerste is een verslag door drie « soevereine gasten van 's Landts van den Vrijen », die op het Beverhoutsveld waren komen patrouilleren, en daarna naar Oedelem waren ontboden, waar hen door Griffier Roelandts heel wat « lieve woordjes » (sic) naar het hoofd werden geslingerd. Hoor maar even :

« Wij, onderschreven, souvereine gasten 's Landts van den Vryen, verclaeren ende attesteren voor waer ende waerachtigh, ende in faveure van justitie, hoe wy ten daete van den twaelfden deser maend Septembre, by laste ende ter ordonnantie van die het behoore, gepatroulleert ende gevisiteert hebben op den beverhoutschen velde tot het beletten ende voorkomen het slaen ende kappen van vodden ofte turfven, die aldaer worden diefachtigh geslegghen ende gestolen, soewel als alle andere dieferyen ende stooringshen die op den selve velde souden moghen voorenvallen te beletten, als synde eene gemeene weyde gheleghen ter prochie van Oedelem ; hoe wy ten voornoemden daete, comende op de plaetse van 't selve Oedelem ontboden syn geworden ten huysen van pieter blomme, door d'Heer Jan François Roelant, greffier van praet met Oedelem, de welken met den moment dat wy alsdan syn ingecommen, jehens ons is uytgevallen injurien onder abominaebel vloeken ende sweiren, segghende :

dat wy brandstichters waeren, ter causen dat wy, attestanten, present gheweest hadden als den toesienders van den voornoemden velde, de turfven die aldaer bevonden gecapt te syn gheweest, in 't midden van den selven velde, verre afgheleghen van huysen, en sonder de minste gelycke, en om het stelen ende rooven te beletten, worden in brande gestocken ;

Opstaende en roepende naer het volck dat alsdan getroupeert quam (kwam) dat wy op den selven velde niet een moghten patroulleeren, dat wy, attestanten, aen syn orders waeren, en dat dye van den lande van den vryen op Oedelem niet te segghen en hadden ; dat hy greffier alleen meester was, en op Oedelem alles te segghen en te ordonneren hadde, want dat die van het landt van den vryen maer coywaghters en waeren, immers dat hy op Oedelem bailliu ende greffier was ;

Andermael opstaende en aen ons attestanten al vloeken ende sweiren segghende dat wy op den velde niet meer een moghten patroulleeren :

en aldus aen het volck roepende en segghende : « capt en slaet maer turfven op het beverhoutsvelt, haelt en voert se wegh, indien de souvereine gasten nog op Oedelem of op het velt comen, is sal hun casakken doen afleggen en naer den fiscael gaen » ;

Andermael rechtstaende en roepende naer het volck : « slaet en capt maer turfven, ik autoriseere en garandeere eenieder, met vyf schellingen te geven sal ik ontstaen », aldus het volck attroupeerende en onder abomi-

naebel vloeken ende sweiren het selve differente mael erhaelt hebbende syn wy onderschreven bereydt al het selve met eede te bevestigen voor de justitie tot dies aensoght synde, aldus verleent omme te valideren als naer behooren, den 21 septembre 1791.

Ondertekend door : Jan Lesage, Ondercaporael,
Verstraete,
Vandenabeele, caporael. »

Op zijn minst gezegd « sterke taal », nietwaar ? Uit bovenstaande blijkt tevens dat de aangeslagen turf openbaar werd verbrand. Waar Jan-Fr. Roelandts beweerde dat hij tegelijk baljuw en griffier was, nam hij kennelijk met de waarheid een loopje. Wel was ook de functie van Baljuw « in de familie », (zie artikel van de h. Verhoustraete in Jaarboek 1966) (1).

*
**

Gewapende intocht

Het tweede dokument betreft een verklaring van twee toezieners van het Beverhoutsveld, waaruit blijkt dat een grote groep inwoners van Oedelem, opgeruid door Griffier Roelandts, gewapend naar het Beverhoutsveld kwam, en slechts door de dienaars van het Vrije op de vlucht konden gedreven worden.

De twee toezieners, Joseph Vincke en Pieter Dhoore, waren ongeletterd. Zij ondertekenden hun verklaring met een kruisje, voorafgegaan door de vermelding : « 't marcq (merk of handtekening) van... ». De verklaring werd gesteld in bijzijn (« Ons Present ») van twee getuigen : B. Vanhulle en F. De Vlieghe, die mede ondertekenden :

« De onderschrevene, toesienders der gemeene weyde ende vrydomme, den beverhoutschen velde tot Oedelem, attesteeren ende verclaeren voor waer ende waeraghtigh, in faveure van justicie :

ter requisitie van burgemeestere ende veltheeren, dat sy geordonneert synde te patroulleren ende veylleren, op de selve weyde ende vrydomme den beverhoutschen velde, op den twaelfsten van september 1791 lestleden, met ende benevens de souverejne gasten 's landts van den vryen,

tot het beletten het cappen ende stelen van turfven ofte vodden, soo wel als alle andere dieveryen ende stoorighen, die op de selve weyde ende vrydomme gepleeght wierden ;

dat wy onderschrevene noyt méér in gevaer gheweest en hebben van gheblesseert te worden, en selfs van hun leven te verliezen, als in den avondt ende nacht van den twaelfsten septembre voorseydt ;

als wanneer, in hoopen, 't volck commende van de plaetse van Oedelem, alwaer het kermisse was, hun hebben voorsien van waepens, fusiken, spaen ende houweelen, en alsoo commende op de voornoemde weyde ende vrydomme, met hoopen geattroupeert, hebben al sweiren en vloeken, de attestanten bedreygt van al die hun wilden beletten van turfven te steken en weg te voeren, om hals te brengen en doot te slaen, segghende dat sy van de plaetse van Oedelem quaemen, en dat den greffier Jan Frans Roelandts van Oedelem, alleen meester was, en hun consent gegeven hadde ;

en hun boven dies van alles garandeerde : dat hij greffier de souvereine gasten weggejaeght hadde, en dat die op het Beverhoutsvelt en op Oedelem niet meer en souden gecommen hebben ;

soo dat wy attestanten, het volck alsoo besigh vindende, met stelen en cappen van turfven, op hoopen, en opgehitst tot oproer door de ventisen en discoursen van den ghemelden greffier Roelandts, het gonne van soodaenigh quaed gevolg was, dat wy onderschrevenen ons genootsaecht vonden van te vertrecken, om ons leven niet verder in gevaer te stellen door de voornoemde dieveryen inghevolge onse pligh-ten noch voorder te willen beletten en tegenstaen ;

welcken oproer ghebeurt en gecontinueert heeft met plunderen en stelen op deselve weyde en vrydomme den beverhoutschen velde, tot omtrent den middernacht, als wanneer de souvereine gasten 's Landts van den Vryen wedercommende op requisitie van burgemeester en veltheeren de selve benevens de onderschrevenen op de voornoemde weyde en vrydomme commende, de oproermaeckers siende de selve naederen, van alle kanten gevlught syn.

In teecken der waerheyt dat alle het voorschreven is van onse beste kennisse ende wetenschap, hebben wy het selve met ons gewoonelyck handteecken onderteeckent met belofte, al het selve met eede te bevestigen, door de justitie tot dies aensoght synde, aldus verleent desen 2 april 1792.

't Marcq van Joseph Vincke en Pieter Dhoore (twee kruisjes)
Ons Present, getekend : Be. Vanhulle en F. De Vlieghe. »

Griffier Roelandts had dus zeker wel zijn doel bereikt. Uit bovenstaande blijkt inderdaad dat de gewapende intocht plaats had 's avonds nadat griffier Roelandts de stoute en opruiende taal had uitgesproken, waarvan melding in ons eerste dokument. Ook dat zulks geschiedde toen het te Oedelem kermis was (Septemberkermis die nu nog bestaat) (3).

*
**

« Voor hooge ende mooghende heeren... »

In verband met bedoeld proces tegen J.-Fr. Roelandts, begaf « sieur Philippe Coolens, meester-chirurgien, woonachtigh binnen de prochie van Oedelem, veldheere van den Beverhoutschen Velde », zich « in persone » « naer de greffie van den Raede van Vlaenderen ». Dit blijkt uit een verklaring « Ghedaen tot Ghendt, den 7 Oktober 1791 », en getekend door « Vandevivere, eersten deurwaerdere van de caemer van den voorseyden Raede », verklaring die verder luidt als volgt : « welken comparant ons onder eedt heeft verclaert als geauthoriseerde over den Burghemeester ende Veltheeren van den Beverhoutschen Velde, express binnen dese stadt gecommen te syn, tot het geven van instructie ende doen prescuteren requisitie ten laste van d'Heer Jan Franciscus Roelandts, greffier der voornoemde prochie van Oedelem, ende om geen andere affaires ».

Zoals reeds gezegd werd het proces eerst gevoerd tegen Burgemeester van Breuseghem en zijn gevolg, later alleen tegen Roelandts. Uit wat hierna volgt, blijkt dat de Burgemeester kon bewijzen dat de zaak alleen zijn griffier aanging :

*
**

(3) De feiten waarvan spraak in beide dokumenten slaan klaarblijkelijk op « Kermis-Maandag » van de September-kermis. De patroondag (St. Lambertus, d.i. 17 september) kwam inderdaad op een zaterdag.

« VOOR HOOGHE ENDE MOOGHENDE HEEREN,
MIJNE HEEREN VAN DEN RAEDE VAN VLAENDEREN,

Burghemeester ende scheepenen van den Ambaghte ende Baronie van Praet, met de prochie van Oedelem, alhier 't hove betrocken vindende Jan François Roelandts, hemlieden greffier, by requeste van den 8.10.1791, ghepresenteert van wegghen de « soogenaemde » Burghemeester ende Scheepenen alsmede Veltheeren van den Beverhoutschen Velde, verclaeren de saecke als synde puer personell ende ten laste van onze scribents, hetgeen Roelandts bevestigde ».

Na eindeloze palavers en over en weer geschrijf — waarbij enerzijds procureur Vander Elst de belangen van de gemeente verdedigt, en procureur De Keghel deze van het Beverhoutsveld — en waarbij de een de ander het recht ontzegt « om in rechte te gaen » (zie hierboven « soogenaemde »...), en omgekeerd; aanvaardde het hof tenslotte dat de Burgemeester en zijn gevolg hier vrijuit gingen, en de beschuldigingen alleen tegen Roelandts behouden bleven. Ten einde in rechte te kunnen verschijnen voor de « Heeren van den lande van den Vryen », deed Roelandts afstand van het

« vrey appendant laetschap van het Ambaghte van Ursel, en aenveerde het laetschap van het Ambaghte van Oedelem », hetgeen :

« den officier van den Amboghte(4) van Ursel bevestigde », (get. De Brauwer),

en :

« door den Borgemeester van Oedelem werd geacteerd, en hem aenveerdt als vry appendant laet ». (get. Jacobus Blomme, Borgemeester)(5).

Bij uitspraak van 6 december 1792 werd Roelandts door het hof « gecondemneert » tot betalen van de kosten van de debatten.

*
**

Nog andere processen

Aangaande het proces tegen J. Fr. van Breuseghem, Burgemeester van Oedelem, lazen we eveneens een paar pikante bijzonderheden. Van Breuseghem werd voor het hof van de Raad van Vlaanderen gedaagd om :

« op 17.9.1791 op Oedelem-Patroondagh (eenen Saterdagh)(3) soo temerair ende onbedaght geweest synde, gaende naer de Stadt Brugge, aen de Ghentpoorte publiquelyck te seggen dat alle de veltheeren van den velde deugnieten ende schelmen waeren, ende voor gheheel de weireldt voor deugnieten moeten aensien worden... »

De getuigenissen hierover zijn ondertekend door J.B. Govaert, Laurentius Dhondt en Frans Standaert.

Philippe Colens, meester-chirurgien « tot » Oedelem, trad andermaal op als geautoriseerde van de veldheeren van het Beverhoutsveld. Het dossier

(4) Bemerck de verschillende schrijfwijzen : Amboghte - Ambaghte - Burghemeester - Borgemeester - vry - vrey, e.a.

(5) In 1789 was Jacobus Blomme Burgemeester van Oedelem. Pieter Bonte en Jan Franciscus van Breuseghem waren toen schepenen. In 1791 was laatstgenoemde Burgemeester geworden.

bevat terug een groot aantal brieven, sommige van 10 tot... zelfs 20 bladzijden lang, waarin de ene partij de rechten van de andere betwist, en omgekeerd.

Van Breuseghem insinueerde dat de Burgemeester en Veldheeren geen enkele wettelijke grond hadden :

« mits den Beverhoutschen velde geen en heeft, en bygevolge ook geen burgemeester »,

en verder :

« men sal curieus syn om te sien ende weten wat persoon den procureur De Kegel alsdan nogh ten hoofde voor Burgemeester stelt... ».

Tenslotte gaf van Breuseghem echter zijn ongelijk toe en erkende dat de Burgemeester en Veldheeren van het veld « eerlycke lieden » waren. Hij werd eveneens veroordeeld tot de « costen ende schaeden ». Uit de desbetreffende stukken blijkt dat de toenmalige burgemeester van het Veld : Pieter Dalle, intussen was overleden en vervangen door Guillaume Bonte.

**

*

In de rekeningen van 1792 tot 1798, opgemaakt door Laureyns Govaert

« over Ontfang ende Uytgeef van den Beverhoutschen Velde »,

vinden we dan de inschrijving in de ontvangsten van een bedrag van 75 ponden grooten Vlaams, ten laste van Frans Breuseghem, Pieter Bonte en Griffier Roelandts, wegens diefstal van turf en vette en schending van het veld.

In de uitgaven van zelfde rekening vinden we eveneens enkele belangrijke vermeldingen, in verband met dit proces en andere die tegelijk werden gevoerd.

Zo o.m. :

- « aen Jan Baptiste De Kegel, gewesen procureur van den Raede van Vlaenderen » : 16 ponden, 13 schellingen, 8 penningen grooten Vlaams als terugbetaling van een voorschot op de boete van Jan Frans Roelandts, en 47 ponden, 6 schellingen, 8 penningen grooten Vlaams, wegens « salaris, vacatien ende verschoten gelden », inzake de processen tegen Fr. van Breuseghem, Pieter Bonte en J. Fr. Roelandts.
- « aen Advokaat De Larue, honorairen van processen, geven van adviezen en consulten : 10 ponden, 19 schellingen, 4 penningen grooten Vlaams, en wegens schryven van brieven en petitiees : 9 ponden, 2 schellingen grooten Vlaams ».
- « aen Burger Philippe Colens : over verscheydene voyagen naer Brugge en Gent voor processen, en schryven van brieven naer procureur De Kegel : 26 ponden, 1 schelling, 4 penningen grooten Vlaams ».
- Verder nog aan volgende personen, elk 1 pond, 13 schellingen, 4 penningen grooten Vl., waarschijnlijk als verplaatsingskosten om als getuigen op te treden in vermelde processen : Wed. Pieter Dalle (weduwe van oud-burgemeester van het Veld), Guillaume Bonte (Burgemeester), Joseph Gailliaert en Andries Henneman (veldheren), Joannes Roets en Joannes Ballegher.

**

*

In 't geweer, voor... het Beverhoutsveld !

Rond zelfde periode waren nog verschillende andere processen ahangig wegens het bedrieglijk wegnemen van turf, o.m. tegen Jacobus Van De Walle (Beernem), Joannes-Franciscus Van Hulle, Lodewyck de Witte (Oostkamp), Jacob van Eeghem (Beernem), Louis Anthierens, Pr. de Weirt, Pr. L. Carton, Judocus Vandamme, enz... In al deze zaken trad Procureur De Keghel altijd op voor het Beverhoutsveld, terwijl procureur Vander Elst het meestal voor de beklagden opnam. Bijzonder typisch in het geval van Judocus Vandamme was... dat Jan-Frans Roelandts hier moest optreden in het voordeel van de Heren van het Beverhoutsveld. Willensnillens, doch de zaak werd inderdaad behandeld voor de « vierschaere van den Ambaghte ende Baronnye van Praet, met de prochie van Oedelem, appendantsche 's Landts van den Vrijen », en... Roelandts was griffier van Praet en Oedelem !

Vandamme werd beschuldigd van

« met peirden ende waegen, groote quantiteyt turf of vodden van het velt geweirt te hebben » .

Procureur van het Beverhoutsveld, voor de vierschaar, was Pieter Govaert. Getuigen in de zaak waren :

- « Joannes Bernardus Zutterman, toesiender van den beverhoutschen velde, ende werkman van style, 29 jaer oud, inwoonder deser prochie,
- « Guilliaeme Dias, officier der prochie van Oedelem ende van den beverhoutschen velde, oud 65 jaer,
- « Franciscus Dyserinck, filius Jan, 37 jaer, inwoonder van de prochie van Beirnem, handwerker ende arbeyder,
- « Joseph Zutterman, filius Pieter, 24 jaer oud, inwoonder deser prochie, handwerker van style. »

Zij bevestigden :

« Nog goede memorie te hebben ende wel indagtigh syn dat sy Judocus Vandamme ten somerseyzoene van den jaere 1789 gesien hebben met syn waegen bespannen met twee peirden, het een 't syne, 't gonne van Joannes Cools, dat sy hem syn waegen sien laeden hebben met turfven, ofte vodden ende hem sien weghryden van 't velde ; die turf hebben op syn hof sien legghen, dat sulcks sich herhaeld heeft, en by kommen van greffier Laureyns Govaert(6) hem met halve vraght hebben sien weghryden, al of hy was vlughtende... ».

Vandamme verscheen geen enkele maal voor het hof, doch werd niettemin veroordeeld zoals gevraagd door de eisers : teruggave van alle gestolen goed, alle kosten, schaden en intresten, een boete van 3 ponden parisis per voer + de kosten van het proces. Deze bedroegen 15 ponden, 5 schellingen en 8 penningen grooten courant Vlaams. Hij... weigerde klaarblijkelijk te betalen, want op 15 oktober 1794 gaf de Burgemeester

(6) Laureyns Govaert was griffier van het Beverhoutsveld van 1792 tot 1809. In 1787 was hij reeds Burgemeester van Oedelem, en in 1799 werd hij terug aangesteld in deze funktie (zie artikel « De familie Govaert te Oedelem », door E.H. Raes, in Jaarboek « Bos en Beverveld » 1966, blz. 71 e.v.).

van het Beverhoutsveld (Joseph Gailliaert), machtiging aan de griffier van het veld :

« omme te doen beschryven generaelyck alle de goederen, soo meubele als immeubele (7), competeerende aen Judocus Van Damme, tot Oedelem, dit tot recouvre ende verhael van alle het gonne waer in den selven Van Damme is gecondemneert geworden by Sententie van de wet der prochie van Oedelem 't synen laste uytgesproken in daeten 12 september 1793... »(8).

**
*

« Met eene ijzere cortewaeghe wielspille »

Nopens het proces tegen Jacobus Van De Walle, nog een interessant uittreksel uit een verklaring, op 7 oktober 1791, voor de h. Vandevivere « eersten deurwaerdere van de caemer van den Raede van Vlaenderen » afgelegd door de toezieners van het Beverhoutsveld : Joseph Vincke en Joannes Bernardus Zutterman, en waaruit blijkt dat zij op 30 juni 1791 twee kinderen van Jacobus Van De Walle, wonende te Bernem, bezig hadden gevonden met het

« pleghen van ongepermitteerde faitelyckheden, 't gonne sy toesienders hebbende willen beletten als contrarie aen de prementien van den velde »...

En toen :

« was het ghebeurt dat den voornoemden Jacobus Vande Walle met eenen van syne voornoemde soonen soo temerair ende onbedagt waeren gheweest den eenen met eene vorcke, den anderen met eene ysere cortewaeghe wielspille (7) in de hant, de voornoemde suppliants toesienders te verdrijven (7) ende hun naer te roepen dat, indien sy hun naederden, dat sy hun souden in stukken geslaegen hebben, »

Waaruit blijkt dat het niet altijd bij woorden bleef. Gelukkig kwam het nooit tot eigenlijke handtastelijkheden. Tenminste : wij weten er toch niet van, en in de stapel dokumenten, waaruit wij bovenstaande haalden is er ook geen sprake van. Spijts alle verzet vanwege de veldheren, en het stelselmatig bestraffen van alle overtredingen, hielden de « aanslagen » niettemin aan tot 1844, toen het turfsteken formeel werd verboden, en een aanvang werd gemaakt met het « cultiveren » van het Beverhoutsveld. Hierbij zijn we evenwel beland bij het onderwerp dat we in een volgend jaarboek van « Bos en Beverveld » willen behandelen, nl. « De Geschiedenis van het Beverhoutsveld tijdens de laatste 150 jaar ».

Met bovenstaande bijdrage was het geenszins onze bedoeling de talrijke processen die rond het Beverhoutsveld werden gevoerd, in hun geheel weer te geven ; wel — aan de hand van enkele typische vermeldingen — een beeld te schetsen van de geest die omstreeks 1800 heerste rond het Beverhoutsveld. En ook van de rol die griffier Roelandts daarbij heeft gespeeld.

H. ZUTTERMAN,
Oedelem.

(7) Enkele woorden in de oude dokumenten vergen wel enige uitleg. « Ysere cortewaeghe wielspille » bvb. lijkt tamelijk raadselachtig. Het betekent niets anders dan de ijzere spil die tot as dient voor het wiel van een kruiwagen (kortewagen in de volksmond).

— « meubele en immeubele goederen » = roerende en onroerende id.

— « verdrijven » = bedreigen.

(8) Mede-ondertekend door P. Claeys, Baljuw (van Praet, Oedelem, en het Beverhoutsveld).

Camiel-Hector Marichal

EEN INLEIDING TOT ZIJN LEVEN EN WERKEN

Op 9 april 1967 vierde de Toneelgilde « Kunst Adelt » te Beernem haar promotie naar de 1ste Kategorie van de kringen, aangesloten bij het A.W.T. (Algemeen West-Vlaams Toneelverbond) en tevens de toekenning van het praedikaat « Koninklijke Vereniging ».

Zeer terecht heeft zij van deze gelegenheid gebruik gemaakt om haar stichter, Camiel-Hector Marichal, te herdenken en een plaat te onthullen aan zijn geboortehuis, Bloemendalestraat 93.

Naar aanleiding van die feesten, hebben wij contact kunnen nemen met de afstammelingen van wijlen C.H. Marichal en zo zijn ons verscheidene dokumenten in handen gevallen, die het beeld van de stichter van de Toneelgilde scherper omlijnen.

Dat heeft nochtans het nadeel met zich gebracht dat nieuwe opzoekingen moesten gedaan worden en wel op zo ruime schaal dat het mij materieel onmogelijk was klaar te komen met een volledige levensbeschrijving van deze verrassend-interessante persoon.

De krap-toegemeten tijd die ik beschikbaar heb en de moeilijkheden die zich voordoen om oudere tijdschriften te consulteren, zijn andere redenen, die meegeholpen hebben om dit werk onmogelijk te maken.

Tot nog toe heeft men C.H. Marichal uitsluitend beschouwd als de schrijver van niet-onverdienstelijke toneelwerken, die echter nooit doorgebroken is en die daarom zijn plaats niet gekregen heeft in de officiële literatuurgeschiedenis.

Daarnaast echter heeft hij een zekere rol gespeeld in de Blauwvoeterij en heeft hij als dusdanig journalistiek werk geleverd, waarvan het belang onderschat is. Ook op lokaal gebied, leverde hij flink werk en droeg er veel toe bij om de kulturele ontvoogding van zijn Beernemse medeburgers mogelijk te maken. Ten slotte was hij één der promotors van de landverhuizing naar Argentinië en van de kolonisatie van dat land.

Hij schreef zijn artikelen neer in talrijke Vlaamse en Engelse dagbladen en tijdschriften, hij bracht een gedeelte van zijn leven door in Groot-Brittanië en in Argentinië, wat al redenen zijn die de opzoekingen niet vergemakkelijkt hebben.

Sinds zijn vertrek naar Londen, heeft er daarenboven een waas van geheimzinnigheid rond deze figuur gehangen, zodat de samenstellers van het Lector-repertorium, die de verdienste hebben hem in hun uitstekend werk te hebben opgenomen, neerschreven dat hij op een niet-bekende datum te Londen overleden was.

Daardoor hebben wij langdurige en vanzelfsprekend, vruchteloze pogingen gedaan om het spoor van onze schrijver in Groot-Brittanië terug te vinden en het is alleen dank zij de bereidwillige en efficiënte hulp van

de heer L. Van Kerrebroeck, gemeentesekretaris te Beernem, dat wij eindelijk op het goede spoor kwamen en een min of meer volledig beeld kregen van het leven van C.H. Marichal.

Wij hebben met dit artikel geen andere bedoeling dan een inleiding te brengen op een volledige biografie en maken niet in het minst aanspraak op volledigheid. Dit ware ten andere niet mogelijk, daar wij nog talrijke opzoekingen moeten doen en nog van vele dagbladen en tijdschriften geen inzage konden nemen.

Hopelijk komen wij volgend jaar klaar met een volledige en gefundeerde studie, waarin de figuur van Marichal volledig geprojecteerd wordt tegen de achtergrond van zijn tijd.

**
*

Camiel-Hector Marichal werd op 4 mei 1860 te Beernem geboren als jongste zoon van de toenmalige gemeentesekretaris.

Evenals zijn oudere broer Adolf(1), volgde hij lager onderwijs te Beernem en de Grieks-Latijnse Humaniora aan het Klein Seminarie te Roeselare.

Daar leerde hij de studentenbeweging der Blauwvoeterij kennen en werd een vurig bewonderaar van Albrecht Rodenbach.

Onder zijn impuls, richtte hij te Beernem een studentengilde op in 1877, op het model van de in Roeselare ontstane Gilde. In 1879 werd aldus een eerste toneelopvoering gegeven, een traditie inluitend die thans, na bijna 90 jaar, nog steeds in ere wordt gehouden.

Van 1877 tot 1888 was hij buitengewoon actief als toneelschrijver, regisseur, acteur, journalist en Vlaamse strijder.

Nochtans verbleef hij niet gans deze periode in het land, want wij weten dat hij een zekere tijd wijsbegeerte studeerde te Londen.

C.H. Marichal was immers een zeer godvruchtig man, zoals ten andere ten overvloede blijkt uit zijn werk en hij twijfelde geruime tijd of hij niet, evenals zijn broer, priester zou worden.

Te Londen gaf hij een eerste blijk van zijn verbluffende talenkennis, want reeds kort na zijn aankomst aldaar, werkte hij regelmatig mede aan « The Times » en later schreef hij ook toneelwerk en poëzie in het Engels. Alle publicaties in deze taal geschieden onder de deknaam Camille Lancelot.

Terug in het land, begon hij zich te interesseren voor de kolonisatie van Argentinië, waar hij grote mogelijkheden zag voor de arme bevolking van het Vlaamse platteland. Het contact met zijn broer, die sinds 1885 als missionaris in Argentinië verbleef, versterkte nog de gedachte en gaf hem de gelegenheid land en volk van dichterbij en met meer kennis van zaken te bestuderen. De vrucht van deze studie, was een merkwaardig boek dat hij, samen met zijn broer, publiceerde: « Argentina, zijnde een beschrijving der Argentijsche Republiek » (Brugge, 1889 - 2e druk). Dit boek was volledig opgevat als een studie ten dienste van landverhuizers en was zeer volledig en accuraat voor zijn tijd.

Hij zou het echter hier niet bij laten, want een leiders-gevoel dat hij reeds sinds zijn jeugd in zich droeg, zette hem er toe aan zelf een kolonie op te richten in Argentinië en aldus werkgelegenheid te verschaffen aan zijn landgenoten.

(1) Adolf Marichal, geboren te Beernem op 3-6-1849. Studeerde wijsbegeerte te Sint Niklaas. Priester gewijd te Gent op 19-9-1874. Leraar te Gijzegem (29-6-1874) en aan het College te Dendermonde (17-9-1877). Onderpastoor te Elversele (29-8-1880) en te Hofstade (2-8-1881). Vertrok op 28-1-1885 naar Argentinië als almoezenier van de Vlaamse kolonialisten. Verbleef eerst te Artonia Thomas, daarna te Adea Sta Maria, beide in de provincie Entre Rios. Spande zich in om een nieuwe kolonie te stichten te O.L. Vrouw van Balvaniera, maar overleed op 23-11-1890. Bibliografie. - « Zondagbode » - jg. 1891, 22-23, coll. 1886, 533 - « Biekerf », jg. 1891, 64 P. Allosery: « Onze West-Vlaamse Zendingen », (Brugge, 1925).

Daartoe ondernam hij verscheidene reizen naar Zuid-Amerika en het is op één van deze overtochten dat hij juffrouw Apolline Lalou (Luik, 9-4-1867 - Etterbeek, 28-8-1921) leerde kennen. Deze persoon ging haar ouders ver-voegen na voltooiing van haar studies aan de Akademie van Schone Kun-sten te Luik.

Zij huwden op 12 maart 1892 te Buenos-Ayres en kregen zes kinderen, waarvan vijf nog in leven zijn.

Naar het voorbeeld der, vooral in Duitsland bestaande Sint Rafaëls-gilden voor landverhuizers, stichtte hij in Argentinië een syndikaat voor kolonisatie en bracht talrijke Vlaamse families naar ginder over.

Hijzelf vestigde zich voor goed in dat land in 1911 (Staat Buenos-Ayres), maar kwam nog dat zelfde jaar, op 30 juli, om het leven bij een auto-ongeval.

Zijn levenswerk, een Vlaamse kolonie in Argentinië, verkwijnde na zijn overlijden en ging gedurende de oorlog 1914-1918, toen er geen contact meer was met het moederland, volledig ten gronde.

Uit zijn onderneming in Argentinië blijkt reeds voldoende dat C.H. Ma-richal een merkwaardig organisator was.

Dichter bij ons, demonstreerde hij dit talent eveneens als oprichter van een Studentengilde, als stichter van een toneelbond, als toneelregisseur, decorbouwer, maar ook als inrichter van stoeten en feestelijkheden.

Hierbij liet hij zich steeds leiden door twee grote principes : zijn liefde voor zijn volk en zijn kristelijke overtuiging.

Op deze dubbele basis steunde zijn toneelactiviteit te Beernem, maar ook zijn journalistiek werk was er volledig door gedragen.

Op dat gebied, ontplooidde hij vooral zijn werklust in het tijdschrift « Onze Vlaamsche Wekker — Maandschrift van Vlaamsche Kunst en Vlaamsche Beweging », sinds october 1898, met de ondertitel « Maand-schrift der Leuvensche Studentenbeweging » verschijnend.

Vanaf de 4e jaargang (1881), was hij samen met Julius Delbeke, hoofd-opsteller van dit tijdschrift en bleef dit zeker gedurende een 20-tal jaren.

Tenslotte was hij gedurende een korte tijdspanne actief als Nederlandse letterkundige. Hoewel zijn werk geen hoge toppen scheerde, kan hem toch de verdienste niet ontzegd worden, krachtig medegewerkt te hebben aan het tot standkomen van een eigen Vlaams toneelrepertorium. Dat hij hier-bij begane wegen bewandelde, zal wel niemand verwonderen, in acht ge-nomen de koortsige haast waarmee hij zijn stukken schreef.

Toch is over het algemeen zijn werk goed toneel dat, mits een moderni-sering van de taal en weglating van enkele nutteloze langdradigheden, nog zeer goed zou kunnen gespeeld worden.

In dit werk staat hij sterk onder invloed van de Romantische beweging, zoals die tot uiting komt in de romans van H. Conscience. Hij legt vooral de nadruk op het nationale element, daar zijn werk vooral als strijdtoneel was bedoeld.

Daarnaast gaf hij enkele bundels moraliserende verhalen uit, die even-als zijn toneelwerk, goed geconstrueerd zijn, maar eveneens mank gaan aan de taal en aan een zekere langdradigheid.

Tenslotte schreef hij nog een roman, die alleen in handschrift bewaard is, en die goede bladzijden bevat naast minder-gelukte bespiegelende tirades.

In zijn geheel genomen, misstaat dit werk niet in de Romantische pro-dukcie van het einde der 19e eeuw.

Het is nog te vroeg om besluiten te trekken, omdat het beeld nog te on-volledig is.

Toch valt het op dat C.H. Marichal een markante figuur geweest is op gebied van kolonisatie, dat hij een belangrijke schakel was in de ontlui-

kende Vlaamse beweging, vooral in West-Vlaamse studentenmiddens en dat hij op literair gebied te vroeg zijn aktiviteit heeft stop gezet om zijn onloochenbaar talent te laten openbloeien.

Op dit alles hopen wij breedvoeriger, meer gedokumenteerd en accurater terug te komen in een volgende jaargang van dit jaarboek.

Bibliografie van C.H. Marichal

TOONEELWERK

- Guido van Dampierre — een abel spel (Roeselare, 1880 - S. Aarnouts Munte nr 4)
 De Student — een sotternie (Roeselare, 188 - id.).
 Godevaert of de ridders van Bloemendaele - drama in 5 bedr. (Brugge, 1885).
 Wouter Leeuwaert of de Beeldstormers te Brugge - drama in 5 bedr., zijnde tafereelen uit den geuzentijd der jaren 1578-1585 (Brugge, 1885).
 Reyvaert of de wraak van den tempelier - historisch drama in 8 tafereelen (Brugge)
 Simon Turchi - historisch drama in 5 bedr. (1886).
 1302 of Breydel en De Coninck - groot vaderlandsch drama in 5 bedr. (Brugge 1887).
 De schelmen van Londen - drama.
 Wildenburg, drama uit de jaren 1600.
 Don Juan, of de lieveling van Keizer Karel.
 De Marteldood van Ste Godelieve, mirakelspel.
 Bamboezeloms concert - klucht in 1 bedrijf.
 Twee deugnieten - klucht in 1 bedrijf.
 Karel de Goede, graaf en martelaar - drama in 5 bedr. en verzen (Brugge, 1878).
 Vader O'Donnell of de propheet der vervallen abdij - drama.

PROZA

- Christen Heldenmoed - korte verhalen (Brugge)
 Verdoken Perels - korte verhalen (Gent)
 Vader O'Donnell of de propheet der vervallen abdij - Een Ierlandsch verhaal uit de jaren '90 (Gent, 1884).
 De zegepralen des kruises - eenige verhalen voor kinderen en anderen (Roeselare, 1885).
 Vier legenden - De droom van S. Perpetua - De legende van S. Dorothea - Het kruis van Constantijn - Robrecht van Jeruzalem - De verwoesting van Funchal - De stierman van het meer Erin - Het kruis van het klaverblad (titel van het omslag) - Christen heldenmoed - Eenige verhalen voor kinderen en alle lieden (titel van het boek) (Roeselare).
 Argentina, zijnde een beschrijving der Argentijnsche republiek (Brugge, 2, 1889).

JOURNALISTIEK WERK

Medewerking aan "Onze Vlaamsche Wekker", vanaf 1881 en alleszins tot 1898.

A. VAN SEVEREN.
 Beernem.

Spermalie-Sprokkelingen

In het Obituarium(1) of overlijdensboek van de Spermalie-abdij, eerst gevestigd te Honkevliet (St Pieterskapelle, 1200-1247), vervolgens te Sijsele (\pm 1247-1576) en te Brugge (1584-1796), wordt de overlijdensdag herdacht van de monialen, -conversen of lekezusters en de weldoeners.

Daar vindt men ook de giften, die in de loop der eeuwen aan de abdij werden gedaan.

Ze kunnen naar de aard van de gift ondergebracht worden onder verscheidene rubrieken.

Volgende verdeling werd verkozen :

- 1) Edelsmeedwerk.
- 2) Land.
- 3) Giften voor het O.L. Vrouwbeeld.
- 4) Gewaden en ander ornamenten.
- 5) Vensters bij de herbouw of de nieuwbouw.
- 6) Koorstoelen.
- 7) Varia.

Bij ieder rubriek wordt het obituarium gevolgd vanaf januari tot december, omdat het voor sommige moeilijk is de juiste datum te bepalen en dus ordelijk te schikken. Ditmaal vergenoegen we ons met :

I. EDELSMEEDWERK

- 1 Een zilveren lamp werd gegeven door juffrouw Magdalena Wulffaert, echtgenote van Jacques van Ockerhout (\dagger 15 januari 1661).
- 2 Jacques Anselm Adornes gaf een zilveren kroon voor O.L. Vrouw (15 maart).
- 3 Een zilveren heilig olievaatje of chrismatorium werd geschonken door Vrouw(2) Appolonia Lust, religieuse (19 maart).
- 4 Zuster Elisabeth Andries, geprofest 2 juli 1644(3) en overleden 19 maart 1689 gaf het beeld van de H. Jozef en een zilveren kroon voor het beeld.
- 5 Van hoogerwaarde Heer Christiaan De Hondt, abt van de Duinenabdij, van 1495 tot 1509, kreeg de Spermalieabdij 12 gouden leeuwen (\dagger 2 april 1509).
- 6 Jan Nowé zijn vrouw Marie Snaet en hun dochter Mary bedachten de abdij met een zilveren lamp, vier zilveren lepels en een gouden ring voor O.L. Vrouw (11 april).
- 7 Juffrouw Françoise Viennis, die er « familierighe »(4) was, schonk

(1) Het obituarium, dat gebruikt werd, is dit bewaard in het Spermalie Archief, Snaggaardstraat, BRUGGE.

(2) Vrouw : naam van de Monialen ; Zuster voor de Conversen of lekezusters.

(3) Rolle van professie in Spermalie Archief.

(4) familierighe was inwonend leke dienstponeel.

- twee zilveren bloempotten († 14 april 1684).
- 8 Juffrouw Jossine van Hooye gaf een zilveren kroes (16 april).
 - 9 Een paar zilveren kandelaars werd geschonken door Mevrouw de Bulee. Kanunnik A. De Meester geeft haar grafschrift weer waardoor we meer over haar vernemen(5). Zij noemde Marie de Maulde, dochter van Jan en Josine de Bledt en Weduwe van Heer de Bulee. Zij overleed 22 april 1748. Haar grafzerk bevond zich in de Noordpand van de Spermaliekerk te Brugge.
 - 10 Mevrouw Francisca De Beiar, 28e abdis, van 1584 tot 1606, deed een zilveren kelk maken. Zij overleed 25 april 1606.
 - 11 Voor het beeld van O.L. Vrouw, in het kloosterpand, schonk juffrouw Anna Audians (Oudejans ?) een zilveren scepter en een zilveren kandelaar (5 mei).
 - 12 Vrouw Marie Barvoet, religieuse, geprofest 23 januari 1639 en overleden 14 mei 1684, gaf twee zilveren bloempotten.
 - 13 Juffrouw Antoinette de Bruyne, geestelijke dochter gaf voor de kerk een paar zilveren kandelaars († 24 mei 1761).
 - 14 Mr Philip Blijleven, kanunnik van St. Baafs te Gent en halve broeder van Mevrouw Bernarde Veranneman, abdis van 1663 tot 1684, gaf de zilveren « crotse » of abdisstaf. Dit zal hij waarschijnlijk gegeven hebben bij haar wijding, daar hij reeds overleed 18 juni 1665 en zij door de abt van ter Duinen op 12 augustus 1663 werd aangesteld.
 - 15 Een zilveren lamp voor de kerk was de gift van Mr Alligambe, heer van Bassinghien en zijn huisvrouw (20 juni).
 - 16 Heer Jacques Willaert en zijn huisvrouw Elisabeth Ballegeer gaven aan de kerk 24 pond gr. en 26 pond gr. « in silverwerck » voor het beeld van de H. Jozef (28 juni).
 - 17 Mevrouw Anna Casteleijns, 27e abdis van 1578 tot 1584 gaf een « busken » voor het H. Sakrament, een zilveren « paesbart » en 14 pond gr. om de ciborie te laten maken († 2 juli 1584).
 - 18 De gift van Melchior Devriese en zijn huisvrouw Magdalena Hollebeke was 35 schel: voor een paar zilveren kandelaars voor het beeld van O.L. Vrouw (3 juli).
 - 19 Juffrouw Anna Rodins († 24 augustus 1649) gaf een zilveren doos, die een waarde had van 5 pond gr.
 - 20 Vrouw Catharina Beckene, religieuse, schonk een zilveren zoutvat (12 september).
 - 21 Pater Petrus de Maecker, kapelaan en biechtvader in de Spermalieabdij († 13 september 1734) gaf 5 pond gr. voor de zilveren kandelaars van O.L. Vrouw.
 - 22 Pater Celestinus de Breucq, geboren te Antwerpen 4 november 1641, geprofest in de St. Bernardusabdij te Bornem, 2 februari 1666 en priester gewijd 8 februari 1670, was 24 jaar biechtvader in de Spermalieabdij te Brugge, nl. van 1672 tot 1696. Hij was tegenwoordig bij de abdiskeuze te Spermalie van 1684 en bracht zijn stem uit op Theresia Verveere, die abdis verkozen werd. Hij gaf twee zilveren bloempotten, mogelijk bij deze verkiezing. Hij overleed te Nazareth bij Lier 29 september 1703.
 - 23 Vrouw Juliana Schelhavers of Schelhavere geprofest op 2 maart 1670 gaf twee zilveren sloten voor het beste missaal. Zij overleed op 2 oktober 1683.
 - 24 Mevrouw Volckaert, weduwe van Mr. Allegambe, heer van Cisoin(g) overleden op 7 oktober 1682, gaf 4 zilveren mandjes. Gaat het hier over dezelfde weldoeners vermeld onder nummer 15 ?

(5) Spermalieklokje 7e jaargang (1959) Nr 2, Blz. 13.

- 25 Heer François de Witte († 15 oktober 1679) schonk een zilveren arm of « branche » om « te vereeren het beeld van de 5 wonden ».
- 26 Een paar zilveren bloempotjes voor het H. Sakrament was de gift van juffrouw Laurence de Fontaine (18 oktober).
- 27 Mevrouw Bernarde Veranneman en Maria Triest gaven een zilveren lamp voor het H. Sakrament.
Zij was de nicht van Mgr. Antoon Triest, bisschop van Brugge, van 1617 tot 1622 en daarna van Gent, van 1622 tot 1657. Haar moeder huwde eerst met Hilaire Blyleven, waarvan de Kanunnik van St. Baafs, Philip Blyleven (zie nummer 14).
- 28 Vrouw Catharina Roelants, priorin van de Spermalie-abdij in 1556 gaf een zilveren wierookvat, twee zilveren kroesen en een zilveren zoutvat (19 november).
- 29 Pater Alexander Barvoets, Jezuiet, overleden 3 december 1664, schonk een zilveren lamp voor het beeld van O.L. Vrouw. Was hij de broeder of de neef van Vrouw Marie Barvoet, die op 31 jarige leeftijd overleed in 1648 ?
- 30 Mevrouw Marie Brouckens, huisvrouw van Heer Heghelinck, gaf een zilveren kroon voor het beeld van O.L. Vrouw (11 december).
- 31 Broeder Ghysbrecht de Langhe, deed een gift van een zilveren wierookvat (13 december).
- 32 Vrouw Geertruide van Tricht, « provenierighe », gaf twee zilveren kransen (19 december).
- 33 Juffrouw Jacqueline - Thérèse de la Farge, overleden 23 december 1679 gaf benevens een kruis bekleed met « schildpadhout », waarde 14 pond gr. en nog veel « fraaie verciersels voor de kerke », twee zilveren armen.
- 34 Vrouw Anna de Brune, religieuse, schonk een zilveren krans voor de kerk (31 december).
- 35 Mr. Octaviaan Michiels, overleden 31 december 1668, gaf een zilveren kroon voor het O.L. Vrouwbeeld in het kloosterpand.
De rekeningen van de abdij, over de jaren 1490-1491, vermelden nog zes zilveren schalen en zes zilveren croesen(6).
Deze over de jaren 1576-1577 delen mee :
« Ontfaen van Jacques Coene zelvsermit over den coop van vier zilveren croesen ».
« Den XXII wedemaent 1577 van Maerten Huyghelinck zelvsermet over den coop van zes zilver coppetassen(7) »
Van al dit edelsmeedwerk is thans niets meer bewaard.
Een groot deel zal na de beroerten van 1576 reeds verdwenen zijn. Het ander deel zal met de afschaffing van het klooster in 1796 mogelijk hier en daar verspreid zijn geweest, weggegeven, verkocht of door de Fransen opgeëist.
Het enige nog bekende en in 't obituarium niet vermelde is een zilveren schotel en ampullen met het wapen van Mevrouw Eugenia Acket, 35e abdis van Spermalie van 1733 tot 1764, bij de EE. PP. Karmelieten te Brugge(8).

Er is hier geen rekening gehouden met de giften in land vermeld in het Cartularium, enkel deze uit het obituarium.

(6) Rijksarchief Brugge : Oud kerkelijk archief Nr 445.
(7) Rijksarchief Brugge : Oud kerkelijk archief Nr 447.
(8) Rond den Heerd - zesde jaar - 1871, Blz. 251-252.

II. LAND

Vrouw Cusins, religieuse	1 gemet	10 februari
Mevrouw Margriet Boudekens, 16e abdis, wordt vermeld in 1415, 1416 en 1418	6 gem.	16 februari
Broeder Jan Van Coolkerke	1 gem.	21 februari
Zuster Elisabeth van Dronghene, familierighe	4 ½ gem.	11 maart
Vrouw Catharina Bampoels, religieuse	2 lijnen, 10 roeden	16 maart
Vrouw Cornelia Tucx, religieuse (was in 1492 boursierighe)	6 gem., 18 roeden	5 april
Meester Nikolaas Suerinck	2 lijnen	11 april
Catharina Pecsteens	1 gem. ½ « meerschen »	19 april 1682
Broeder Michiel	2 gem., 60 roeden	11 mei
Heer en Meester Jacobus Van der Cruusstrate, pastoor van Sijsele	1 gem. 34 r.	24 mei
Wouter Jan Maenekin, familier(9)	1 gem.	7 juni
Jan Maenekin	1 lijn	7 juni
Vrouw Margriet Gheenekins, religieuse,	10 gem. bos en land	22 juli
Vrouw Margriet Everbouts en Vrouw Margriet Van der Creke, religieusen,	1 gem. 40 r.	17 september
Diadela van Slijpen	1 gem.	30 september
Zuster Clara Suckaerts, lekezuster,	3 gem. 20 roeden	8 oktober
Mevrouw Jacoba van Rattenghem, 17e abdis, tussen 1430 en 1447,	6 gem.	21 oktober
Vrouwen Agnes en Cecilia Bruele, religieusen,	2 lijnen	25 oktober
Mevrouw Wilhelmina Bampoels, 14e abdis 1390-?,	1 gem. 4 lijnen	3 november
Vrouw Barbara Baefs, religieuse,	1 gem.	11 november
Vrouw Gertrude Springhers, religieuse,	1 gem.	22 november
Heer Gheile van Slijpe,	1 gem.	3 december
Vrouw Jacoba Stichters (voor de kosterij),	2 lijnen, 20 r. en 1 gem.	7 december
Mevrouw Maria Meyers, 19e abdis van 1447 tot 1468,	4 lijnen	8 december
Broeder Boudewijn Peerboom. In het supplement van het Cartu- larium staat Boudin van de Perbome vermeld als zaakgela- tigde van Spermalie, 17 augustus 1407.	3 lijnen	27 december

Waar dit land, bos of meers gelegen was, kon niet uitgemaakt worden. Maar benevens deze giften in land, vermeld in het obituarium, bezat de abdij nog ander land en hoeven. Dit wordt in het Cartularium vermeld.

Te Sijsele bezat de abdij een neerhof met korenmolen. Het goed « gheleghen in de prochie van Cappelle » (10) werd genaamd « Cleen Spermaillie ».

Te Lapscheure liet de abdij ook een hoeve uitbaten.

(9) Dienstknecht.

(10) Rijksarchief Brugge Oudkerkelijk archief, Nr 447.

Enkele pachters van het neerhof te Sijsele zijn :

In 1476 Jan Rycaert(11) « die hout ons neerhof vanden Cloostere ».

In 1480 Jacop de Weert(11).

In 1482-1483, 1484, 1485 Jan fs Vrancx-Neyts(11).

In 1489-1490 Jan Frans « wijlen pachter vande nederhove van Spermailjen » is mogelijk dezelfde als Jan fs Vrancx.

Enkele bekende molenaars zijn :

Pieter Willaey « muelnare die onze Cornemuelne ende olymuelne in pachte heeft » in 1482, 1483, 1484 en 1485(11).

In 1509 wordt als molenaar vermeld Augustyn, maar de familienaam is niet ingevuld(12).

In 1523 en 1524 heeft Jooz Vercaem « in pachte onse coorenmuelen staende buten tclooster tenden de dreve »(12).

In 1561, 1562, 1563 staat Osten de Man vermeld als molenaar(13) en verder nog in 1574 en 1575(13).

Alvorens dit eerste gedeelte van de Spermalie-Sprokkelingen af te sluiten nog enkele Varia.

VARIA

I) - In de eerste jaargang van «Biekorf» (1890) blz. 114 tot 121 schrijft Guido Gezelle over « Handspreuken ».

Op een oud boekje, nl. « Goddelijk leven oft Herbane tot de Volmaeckheit... te Antwerpen bij Hendrik Aertssens 1632 » stond volgende handspreuk :

Sr Charlotte Ramires

niet dat op der eerden

Godt alleen is mijn hope.

Gezelle vroeg zich af : « Wie zuster Charlotte Ramires was, dat ware zeker moeilijk te achterhalen ? ».

In geen van de vele volgende jaargangen vond ik een antwoord.

Het was reeds lang mijn gedacht een antwoord daarop te geven en ik vind in die « Spermalie-Sprokkelingen » een goede gelegenheid. Charlotte Ramires was een koorzuster uit de Spermalieabdij. Toen haar tante Maria Ramires abdis was en dit van 1606 tot 1648, werd zij op 30 augustus 1643 geprofest. Bij de verkiezing van de nieuwe abdis in 1648 was zij 23 jaar oud. Toen in 1652 Catharina Rugeley, uit Brugge, tot abdis verkozen werd, was Charlotte 29 jaar oud. Bij de aanstelling van Bernarde Veranneman in 1663 was zij 38 jaar en een laatste maal nam zij deel aan de verkiezing van Theresia Verveere in 1684. Toen was zij de vierde oudste koorzuster, 60 jaar oud en 42 jaar geprofest. Zij is dus rond 1625 geboren en overleed op 9 november 1718.

De kenspreuk van de abdis Maria Ramires was « Spes mea Deus » (= God is mijn hoop), welke het nichtje overneemt in haar handspreuk « God alleen is mijn hope ».

(11) Rijksarchief Brugge Oudkerkelijk archief, Nr 445.

(12) Rijksarchief Brugge Oudkerkelijk archief, Nr 446.

(13) Rijksarchief Brugge Oudkerkelijk archief, Nr 447.

Abdis Maria Ramires.

Van abdis Maria Ramires is nog een schilderij⁽¹⁴⁾ bewaard in het huidige Spermalie in de Snaggaardstraat (afb.). Ze is gekniel vóór het H. Sakrament uitgesteld in de monstrans en naast haar staat haar patrones. Op het antependium staat haar wapenschild met het jaartal 1637. De kloostergemeenschap knielt in de achtergrond: eerst de priorin met haar kapittelstok, mogelijk Humbeline Van Leeuwen, die dit vele jaren geweest is, achteraan bemerkt men twee zusters die een abdisstaf dragen, nl. Barbara Casembroot, abdis geworden in Hemelsdale, te Diksmuide in 1621 en Susanna Pardo, in het Munster te Roermond in 1627.

Op 21 februari werd de sterfdag herdacht van « mijnheer de Capitain Ramires die ons gaf drie hondert guldens ». Hij overleed in 1663 en zal waarschijnlijk de vader van zuster Charlotte geweest zijn.

II. — In 1937 gaf pastoor Th. Ploegaerts een boek uit in twee delen over

⁽¹⁴⁾ We danken van harte Z.E.H. G. Vanderstichele, die ons het cliché afstond, welke voorkomt in zijn boek « Spermalie », blz. 25.

Moniales de l'Ordre de Citeaux dans les Pays-Bas Méridionaux ». Het tweede deel behandelt de abdijen uit Vlaanderen en dit van 1550 tot 1786. Vanaf blz. 335 tot 376 handelt hij over Spermalie en geeft een overzicht van de kloosterzusters, die aan de verkiezingen van de abdisen deelnamen. Dit vanaf 1556 tot 1786.

In dit deel worden zusters niet in vernoemd, ofwel omdat ze tussen de verkiezingen reeds overleden of naar een ander abdij gegaan waren. Het zijn de volgende :

Onder abdis Maria Ramires 1606-1648.

Catharina De Ortigosa, geprofest in 1606 en in 1627 naar het Munster Roermond, met Susanna Pardo, die er abdis werd en andere zusters, teruggetrokken.

Anna Phlipet, niets meer is over haar bekend.

Constance Succa, geprofest in 1620 en overleden in 1637.

Maria-Anne De Mystere, geprofest op 22 augustus 1645, reeds overleden op 29 mei 1646.

Onder abdis Catharina Rugeley 1653-1662.

Anna Elgas, geprofest op 11 januari 1656 en overleden op 11 januari 1662.

Onder abdis Bernarde Veranneman 1663-1684.

Anna Schelhaver(s), geprofest op 2 maart 1670, overleden op 2 oktober 1683.

Onder abdis Theresia Verveere 1685-1722.

Christina Stalpaert, geprofest op 10 juni 1691 en overleden op 20 januari 1717.

Francisca De Straete, geprofest 13 april 1698 en overleden 17 september 1714.

Antonina Immeloot, geprofest 25 januari 1699 en overleden 25 mei 1699.

Maria Du Mortier, geprofest 25 januari 1699 en overleden 10 april 1706.

Onder abdis Eugenia Acket 1733-1765.

Amabeline Charpantier, geprofest 21 oktober 1733 en overleden 20 december 1753.

Robertine Bonne de Gand, geprofest 17 januari 1740 en overleden 30 maart 1753(15).

Merentiana Joos, geprofest 11 januari 1745 en overleden 2 mei 1751.

Onder de laatste abdis Maria-Thérèsia de Wapenaert 1786 tot de opheffing 1796.

Maria-Thérèsia Marannes, geprofest 11 februari 1790. Overlijdensdatum onbekend.

Amabelina Masto, geprofest 11 februari 1790, overleden te Brugge 7 maart 1844. Zij woonde in het prinselijk begijnhof.

Angeline Veranneman, geboren te Watervliet, op 24 jarige ouderdom geprofest 5 juni 1791 en overleden 29 oktober 1833.

III. — Als laatste varia moeten we nog vermelden, de enige bekende koorzuster uit Sijsele, in de Spermalie-abdij.

Het is vrouw Martina Cappelle. Bij de verkiezing van abdis Maria Ramires was zij 42 jaar en reeds 20 jaar geprofest. Zij was hier geboren omstreeks 1565. Reeds was zij 16 jaar « kelderwarighe ». Toen de abdij reeds te Brugge gevestigd was, werd haar het opzicht en de zorg over het werk en de veestapel op de hoeve buiten de stad (dus te Sijsele) toevertrouwd. Haar ouders hadden aan de abdij 100 gemet goed land geschonken. Zij is naderhand priorin geweest en overleed te Brugge op 9 augustus 1640.

Een volgende maal wordt verder gesprokkeld.

C. DENORME,
Sijsele.

100 jaar geleden :

Feestelijke ontvangst van Arrondissementskommissaris te Oedelem

Op dinsdag 11 februari 1868 was er feest te Oedelem. Die dag was er loting voor de jongelingen van het eerste kanton, en maakte de onlangs benoemde arrondissementskommissaris Goupy de Beauvolers van deze gelegenheid gebruik om een officieel bezoek te brengen aan de gemeente.

Dit bezoek ging met de nodige luister gepaard, en in het « Burgerwelzijn » van zaterdag 15 februari 1868 vonden we een verslag over de feestelijkheden die bij deze gelegenheid werden ingericht. Hieronder laten we woordelijk dit verslag volgen, zoals het toen door een gelegenheidsmedewerker aan de redactie van de krant werd ingestuurd :

« Reeds van den avond te vooren werd deze komst door het gebrom van het kanon ten allen kante op voormelde gemeente aengekondigd en van den maendag morgend was reeds eenieder op het dorp en aen de wyk het Vliegende Peerd aen het werk om de straten alwaer M. de arrondissements kommissaris moest passeeren, allerluisterlyk te versieren, en den dynsdag morgend op gansch den doortocht binnen het dorp bevonden zich dreven van sparreboomen, vlaggen, vaendels, wimpels, en onderwege een tiental zegepoorten, waarvan eene van buitengewone grootte aen den ingang van het dorp, vanwege het gemeente-bestuer, en de andere door de ingezetenen, allen met veel goeste gemaekt en versierd ; op ieder dezer zegebogen stonden alle slach van opschriften, den welkomgroet in treffende wyzen uitdrukkende.

Om 10 ure voormiddag bevond zich reeds eene groote menigte inwoners met het muziekkorps der gemeente en het vaendel dezer maetschappy aen de zegeboog staende aen den ingang van het dorp, wanneer aldaer zyn toegekomen met het schepen-kollegie aen het hoofd, de gemeenteraad en de leden van het armbestuer.

De afgeveerdigden van den gemeenteraad die M. de arrondissements kommissaris met een groot getal personen, allen gezeten in een twintigtal rytuigen, waren te gemoet gegaen tot op het gescheed van Oedelem en Assebrouck, alwaer aen M. de kommissaris den eersten welkom is gewensch; toen hij om 10 $\frac{1}{4}$ ure den eersten stap op het grondgebied van Oedelem deed werd dit door twee koeriers aengekondigd ; om 10 $\frac{1}{2}$ ure kwam hy per rijtuig in stoet, voorgaen door twee feest-kommissarissen te peerd, ter plaets aen ; in het laetste rytuig zat M. de arrondissements-kommissaris, van beide kanten hebbende twee kommissarissen der feest en twee achter het rijtuig.

Zohaest de heer arrondissements-kommissaris uit het rytuig gestapt was,

heeft den heer burgemeester van Oedelem, namens het gemeente-bestuer en al de inwoners, den welkom gewenscht, waerop M. den Arrondissements-kommissaris met aendoening en welgepaste en gevoelige woorden heeft geantwoord. Ook zyne woorden werden geestdriftig door eene menigte van duizende stemmen herhaelde malen begroet.

Alsdan heeft de stoet, voorafgegaen door drie feest-kommissarissen, waerachter het muziek, omringd van zes andere feest-kommissarissen op schoone peerden gezeten, zich van daer naer het stadhuis begeven; zo-haest den heer arrondissements-kommissaris met de leden van den gemeenteraad, de leden van het arbbestuer en verscheidene leden der gemeentebesturen van Sint Jooris, Assebrouck en Sysseele, onder het spelen der muziek, dat zich aen het gemeentehuis stil hield, het geluid der klokken en het gebrom der kanons, de zael der beraedslagingen van den gemeenteraad was binnen gekomen, is hem aldaer den eerewyn aangeboden, waerna de loting heeft plaets gehad, die in de beste orde is afgelopen.

Onmiddelyk na deze bewerking heeft den heer arrondissements-kommissaris, vergezeld door de voornoemde overheden, de onlangs binnen de gemeente verrichte gezondmakingswerken bezichtigd en de plaetsen nagezien van degene dezer werken die eerstdaegs nog zullen uitgevoerd worden.

Wanneer de heer kommissaris op de Marktplaets terugkwam, bevond aldaer het muziek, hetwelk onmiddelyk zyne aengename toonen liet hooren, waerna gezegden heer kommissaris stoetsgewyze, muziek aen 't hoofd is geleid geworden naer het lokaal der gemeenteschool, die zeer luisterlyk versierd was en alwaer een wel opgedischt banket plaets had, door het gemeente-bestuer van Oedelem M. de kommissaris aangeboden. Op zynen doortocht naer dit lokaal, is hem op twee verschillende plaetsen door twee jonge meisjes den eerewyn aangeboden.

Gedurende het banket heeft het muziek de schoonste stukken van zyn repertorium uitgevoerd, onder de directie van den heer Van Heester, de nieuw-benoemde muziekmeester. Dit toonkundig korps heeft bewezen dat het voor de muziekkorpsen der stad niet moet onderdoen.

De heildronken, namelyk deze door M. den kommissaris aen Z.M. den Koning, en deze aen M. den kommissaris en aen de aldaer tegenwoordig zynde Burgemeesters van Oedelem, St. Jooris en Assebrouck, zyn zeer geestdriftig toegejuicht geworden. Overigens, gans den duer van het banket heerschte eene ware gulhartigheid.

Daer de heer Kommissaris zyn verblyf tot in den avond verlengde, was er in den tyd van min dan 20 minuten eene verlichting ontworpen, die niet het minste voorzien was. En wanneer den heer kommissaris de zaal van het banket verliet, waren al de huizen van het dorp verlicht. Onder de aenhoudende kreten van « leve de arrondissements-kommissaris » het spelen der muziek, het klokkengelui en het gebrom des kanons, en na zyne herhaelde dankbetuigingen aen de verschillende autoriteiten en aen de gansche bevolking, die zich rond zyn rytuig schaerde, heeft M. Goupy des avonds om 7 ½ het gemeente Oedelem verlaten.

Ongetwijfeld zal dit feest lang in het geheugen blyven van dezen hoo-gen ambtenaer en van al de persoonen die hetzelfde bygewoond hebben ».

Tot daar dan het relaas van het bezoek van arrondissements-kommissaris Goupy de Beauvolers aan Oedelem.

E. MATTHIJS,
Sint-Kruis.

Tweehonderd Beernemse straatnamen

TWEEDE REEKS

De oude kerk en de Dorpstraat te Beernem in 1898.

- 51 AELSTBROUCK
1450 - in *aelstbrouck*, neffens den *bruggewech* ; Bisd. Pachtb., f. 142.
Brouck = broek, lage grond, meers, drassige weide .D. Fl., II, 788, 844.
- 52 AELTRE
1943 - *Aeltre* ; Lijst Poll.
1945 - in *Aeltre* ; Lijst Rys.
Herberg bij de *Louisabrug* ; naam gegeven door de bewoner, afkomstig uit Aalter.
- 53 AELPUTJE, HET
1843 - *het haelputjen* of *werfstucksken* ; koopakte H. Allemeersch, Beernem.
1857 - *het aelputje* ; Adv.
1945 - *het Aalputje* ; Lijst Rys.
Stuk land. Vgl.: *Het Aalputje*, wijk te Aatrijke. D. Fl., I, 84.
- 54 AARDAPPELDREEF, DE
1943 - *Aardappeldreef* ; Lijst Poll.
1949 - *Aardappeldreve* ; Lijst Rys.
Dreef in het *Bulskampveld*.
- 55 AARDSTEEN, DEN
1943 - *den Aardsteen* ; Lijst Poll.
1949 - *den Aartsteen* ; Lijst Rys.
Plaats in het *Bulskampveld*. Vermoedelijk is de naam wel wat ouder.
Aart = open plaats in het bos, waar men de houtmijten plaatst.
Vgl. met nr 2 - *Den Aart*.

- 56 ABEELKIN, HET
1580 - op 't *Abeelkin* ; Rijksarch. Br., Vrije, 11.590, fol. 62.
Stuk land. Vlg. : *Abeel* en samenstellingen ermee, D. Fl., I, 14.
Abeel = *populus alba* of *populus canescens*. Plantnaam (boom).
Comm. Top., V, blz. 215.
- 57 ABEELSTUK, HET
1725 - *habeelstuck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 530 en 1484.
1742 - *abeelstuck* ; Rek. Kerk, fol. 40 r.
1753 - *abeelstuck* ; bescheiden bij Rek. Gem.
1766 - *abeelstuck* ; Rijksarch. Br., Acq., 6740, fol. 19 r.
1787 - *abeelstuck* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 44 a.
1788 - *abeelstuck* ; Rijksarch. Br., Vrije, 11.589, fol. 38 v.
Zie : *Abeelkin*, nr 56 hiervoor.
Benaming voor twee stukken land te Beernem ; één ervan ligt langs de *Bulskampveldbeek*.
- 58 ACHTERBALIESTUK, HET
1900 - *Achterbaliestuk* ; Lijst D. Fl. ; ook D. Fl., I, 39.
De klemtoon ligt op « achter » ; dus een stuk land, gelegen achter de achterste balie.
Balie = hek of slagboom, Fr. : *barrière*. De Bo, Idiot.
Zie ook : Helsen : Noorderwijk, nr 4 ; en D. Fl., I, blz. 39 en volg. : achter, *achterste* en *composita*, in tegenstelling met *voorste*.
- 59 ACHTERSTE BINNESTUK, HET
1822 - land, genaemd het *Agterste Binnestuk*, agter de kerke ; Adv. ; D. Fl., I, 43.
Perceel land.
- 60 ACHTERSTE DONCKER CAEMERE, DE
1721 - de *achterste doncker caemere* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 67 r.
Stuk land naast een ander perceel, de *Donkere Kamer* genoemd.
De Donkere Kamer was de gevangenis te Brugge. Ten voordele van de aldaar opgeslotenen, vooral wegens schulden, hebben eertijds verschillende edelmoedige personen stichtingen gedaan (vgl. : P. Allosery : « De oudste Giften en Fondatiën ten Bate der arme Gevangenen te Brugge », in *Annal. de la soc. d'émul.*, LXXIX - 1936, blz. 67 - 130). J. Pollet vraagt zich af, of bedoeld stuk land misschien met een dergelijke stichting in verband kon staan ?
- 61 ACHTERSTE CUYPERSGADT, HET
1721 - het *achterste cuypersgadt* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 105 r.
Perceel land. Cuypers lijkt hier wel een persoonsnaam.
- 62 ACHTERSTE KUIPERSTUK, HET
1829 - wijk Gevaerts, zaailand genaemd het *Agterste Kuiperstuk* ; Adv. ; D. Fl., I, 43.
Stuk land. Vgl. met nr 61 hiervoor.
- 63 ACHTERSTEN KASTEELBILK, DEN
1844 - wijk Kasteelhoek, land genaemd den *Achtersten Kasteelbilk* ; Adv. ; D. Fl., I, 43.
Waarschijnlijk gelegen naast de *Kasteelbilk*.
- 64 ACHTERSTE LEVER, DE
1942 - de *achterste lever* ; Lijst Poll.
1950 - de *Achterste Lever* ; Lijst Rys.
Perceel land in het *Audenaardeveld*.
- 65 ACHTERSTEN PEERDEBILK, DEN
1725 - den *achtersten peerdebilck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 904 ;
1831 - den *achtersten Peerdebilk* ; Adv.
1942 - den *achtersten peerdebilk* ; Lijst Poll.

- 1960 - de *Achterste Peerdebilk* ; Lijst Rys.
Meers bij het *Larekasteel, Legeweg*.
- 66 ACHTERSTEN TEGELMEERS, DEN
1652 - den *achtersten tegelmeersch* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/2 ;
1693 - den *achtersten tegelmeersch* ; id., 6388/2, fol. 82 v. ;
1721 - den *achtersten teghelmeirsch* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol.
66 v.
1725 - den *achtersten tegelmeersch* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2,
903.
1942 - den *achtersten tegelmeersch* ; Lijst Poll.
1960 - de *Achterste Tegelmeers* ; Lijst Rys.
Meers bij het *Larekasteel*. Er kan ooit klei gedolven zijn voor het
bakken van tegels. Daar was ook een *Tegelmeers*.
- 67 ACHTERSTE VAGEVUUR, HET
1844 - Lijster-straet, land genaemd het *Agterste Vagevier* ; Adv. ;
D. Fl., I, 44.
Perceel land, bij het *Vagevuur*.
- 68 ACHTERUILSTUK, HET
1900 - het *achteruilstuk* ; Lijst D. Fl.
1942 - het *achteruilstuk* ; Lijst Poll. ; D. Fl., I, 45.
Stuk land bij de *Uilkant*, in de *Veldhoek*.
- 69 ACHT GEMETE, DE
1908 - de *acht gemete* ; Lijst D. Fl. ; D. Fl., I, 46.
Perceel land van die grootte.
Gemet = oude vlaktemaat ; te Brugge en in het Vrije = 300 roeden
of 3 lijnen of 1/3 bunder ; 1 gemet = 4423,68 m². Zie Stall. Gloss., I,
483 ; Gaill., 344 ; Lantsch., 7.
- 70 ACHT LIJNEN, DE
1725 - de *acht lijnen* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 661.
1942 - de *acht lijnen* ; Lijst Poll.
1957 - de *Acht Lijnen* ; Lijst Rys.
Stuk land, ten zuiden van de *Ellestraat*, wijk *Kasteelhoek*. Middel-
nederl. line lyne = o.a. een landmaat van 100 roeden of 1/3 gemet.
Stall. Gloss., II, 168. J. Pollet, Varsenare, nr 296. Lantsch., 7. D. Fl.,
VIII, 359 en 381.
- 71 ACHT LIJNEN, DE
1888 - de *acht lijnen* ; Lijst Verw.
1942 - de *acht lijnen* ; Lijst Poll.
1953 - de *Acht Lijnen* ; Lijst Rys.
Perceel land in de *Veldhoek*, gans onderscheiden van nr 70.
- 72 AEGHTEN VIVERE
1336 - In Beernem, 3° up *aeghten vivere* ; Bog., 913 ; D. Fl., I, 78.
Onbekende plaatsnaam.
Vijver + aeghten (= Agatha, persoonsnaam). Vgl. met Aagtekerke,
op Walcheren (Zeeland).
- 73 AERDEVELDEKEN, HET
1838 - tegen aen het *Aerdeveldeken* ; Adv. ; D. Fl., I, 126.
Misschien identisch met : Audenaardeveldeken ?
- 74 AKKER, DEN
1721 - een stuck ghenaept *den acker* ; Rijksarch. Br., Octr., 258,
fol. 20 v.
1725 - *den ackere* of het *lyntie* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 693
en 732.
Benaming voor twee percelen land : 1) langs de *Lijsterstraat* ;
2) ligging onbekend.
Akker = veelal mager en zandig bouwland ; zie de nota bij nr 5, -
De Akkerstraat.

- 75 ACKERBAILLIE, DE
 1822 - tot aen de *ackerbaillie* ; Gem. Schouw., 11.
 1823 - tot aen de *acker baillye* ; Gem. Schouw., 12.
 Balie (afsluithek) bij de *Akkerstraat*.
- 76 AKKERKEN, HET
 1721 - het *Akkerken* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 114 v. en 78 v.
 1725 - 't *Akkerken* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1134, 1312 en 1417.
 1780 - het *Akkerken* ; Verhoofd., Beernem, 31.
 1787 - *ackerken* ; Rijksarch. Br., K.F.M., 44a en 337.
 18.. - *akkerken* ; id., nr 1072.
 1908 - het *akkerken* ; Lijst D. Fl.
 1943 - het *akkerken* ; Lijst Poll.
 1949 - het *Akkerken* ; Lijst Rys. (4).
 D. Fl., I, 175.
 Te Beernem dragen zes percelen land deze naam, waarvan vijf met bekende ligging, gesitueerd door J. Pollet.
- 77 AKKERSTUK, HET
 1900 - *akkerstuk* ; Lijst D. Fl.
 D. Fl., I, 183.
 Stuk land.
- 78 ANNA CUYPERSBOSCH
 1943 - *Anna Cuypersbosch* ; Lijst Poll.
 1961 - *Anna Cuypersbos* ; Lijst Rys.
 Bos in het *Bulskampveld*. Hier werd, naar de volksmond, het lijk gevonden van de jonge Anna Cuypers, door een geilaard vermoord.
 Anna Cuypers = persoonsnaam.
- 79 ANKER, DEN
 1943 - In *den Anker* ; Lijst Poll.
 1945 - In *den Anker* ; Lijst Rys.
 Herberg bij de *Louisabrug*, waar de schippers konden ankeren.
 Fantasiennaam.
- 80 APPELBOOMSTUK, HET
 1725 - 't *appelboomstuck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 230.
 1764 - 't *appelboomstuck* ; St. v. G., Vrije, 3e Reeks, nr 5539, fol. 30 r.
 1822 - eene partije zaeyland, met haegen, genaamd het *Appelboomstuck* ; Adv., D. Fl., I, 266.
 Perceel land, wellicht eertijds boomgaard.
 Appel = P. Malus L.
 Comm. Top., V. blz. 231.
- 81 ARMEN BILK, DEN
 1725 - den *armen bilck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2 ,1023.
 Perceel land.
 Kan beduiden : Arme (= magere) bilk of Armenbilk (= bezit van de Armendis).
- 82 ASSEBROEK, DEN
 1677 - in *den assebrouck* ; Gem., Rek. D., 14, 15 en volg.
 1718 - *den assebrouck* ; Past. Ontf. Dis.
 1725 - *den assembrouck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 703.
 1908 - *den assebroek* ; Lijst D. Fl.
 D. Fl., I, 332.
 Moerassig stuk land (broek = moeras).
- 83 ASSEBROEKSKEN, HET
 1725 - 't *assebrouxken* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 700.
 1942 - 't *assebroeksken* ; Lijst Poll.
 1953 - 't *Assebroeksken* ; Lijst Rys.
 Verkleinwoord van *Assebroek*. Perceel land aan de *Molenstraat*, vlak bij de grotere *Assebroek*, nr 82 hiervoor.

- 84 ASTIC
1258 - vocantur *Renars stic et astic* et extendunt se ad terram lamberti de lare ; S. Salv., Br., A. 93, fol. 70 r.
- 85 AUTOSTRADE, DE
1941 - *Autostrade* ; Lijst Poll.
1965 - *Autostrade* ; Lijst Rys.
De nieuwe autosnelweg (Brussel-Oostende), vak Beernem aangelegd in 1939-'40.
- 86 AUTOSTRADE, DE
1944 - *de Autostrade* ; Lijst Poll.
Herberg, nabij de oprit tot de snelweg, *Wingenesteenweg*.
- 87 BADT, HET
1725 - *tbadt* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 202.
Perceel land.
- 88 BAILLIEBILKSKEN
1725 - *bailliebilcken* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 774 en 815.
1828 - land 't *bailliebilcken* ; Adv.
D. Fl., I, 455.
Twee meersen, door een balie afgesloten.
- 89 BAILLIESTUK, HET
1725 - een stuck daer den *Meerbergschen kerckwegh* genoegh te middel deure loopt : 't *bailliestuck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1203 en 1318.
1815 - *bailliestuck* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 56.
Twee percelen land, door een balie afgesloten.
- 90 BAKE BEILE
1518 - de *Bake beile* ; Ch. Chr., 4082. - D. Fl., XVIII, 964.
Bake was een persoonsnaam te St-Joris-ten-Distel, Aalter en Beernem. Zie : Arth. Verhoustraete : Het Bakensgoed te Aalter, in App. Meetjesl., nr 11 - 1960, blz. 295-98. Het *Bakensgoed* ligt op Aalter (Maria-Aalter), doch vlak bij de grens van deze gemeente met St-Joris-ten-Distel en Beernem.
- 91 BACKERS, DE
1725 - de *Backers* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1161 en 1163.
Twee stukken land bij elkaar.
- 92 BAKKERSBILK
1598-1601 - liggende by de *Waelemuelen*, danof de twee ghemeten ghenaeamt zijn den *backersbilck* ; Rijksarch. Br., rek. Kerk, fol. 11.
1601 - twee ghemeten ghenaeamt *backersbilck* ; Rijksarch. Br., Vrije, nr 11587, fol. 11 r.
1613 - *backersbilck* ; Gem., Rek. Kerk, fol. 10 r.
1725 - *backersbilck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 247.
1744 - de *backersbilck* ; C. E., 117, fol. 22 v.
1829 - aan de plaats, huis met land genaamd den *Bakkers-bilck* ; Adv. - D. Fl., I, 471.
Huis en land.
- 93 BAKKERSBOS, DE
1737 - *Backersbosch* ; Rijksarch. Br., K.F.M., 44 a en b ; K. 337.
Was een bos op de wijk *Halfzotmolen*.
1943 - *Bakkersbosch* ; Lijst Poll.
1951 - *Bakkersbos* ; Lijst Rys.
Deze laatste is een bos in het *Bulskampveld*.
Backer kan een beroepsnaam (bakker) zijn, of een persoonsnaam (De Backer). Vgl. : *Bakkersblok*, in Helsen : Noorderwijk, nr 42.
- 94 BAKKERSGOED
1845 - zaeyland en bosschen, deel van het goed, *Bakkersgoed* genaemd ; Adv.

- 1850 - *Bakkersgoed*, ferme ; K. V. der Maelen.
Hofstede, land en bossen.
- 95 BAKKERSSTUK
1942 - *Bakkersstuk* ; Lijst Poll.
1960 - het *Bakkersstuk* ; Lijst Rys.
Een perceel grond door een zekere De Backer(e) gebruikt, naar de volksmond beweert.
- 96 BACKERSSUYL
1725 - met de zuytzijde aen de *Zuydtveltstraete...* aende *stove*, *Backerssuyl* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 311.
Perceel land.
- 97 BACKERSVYVER, DE
1787 - *Backersvyver* ; Rijksarch., Br., Kaart nr 337b.
Oude vijver, thans land, in de hof van het kasteel *Bloemendale*.
- 98 BANCKELET ACKERE
D. Fl., I, 515.
Is een misschrijving voor *Vlanckelet ackere* ; zie verder aldaar.
- 99 BARGHEN
± 1300 - item i line die leght benoorten *barghen* int *hoest moerkin* ;
Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 175.
- 100 BARMEN VAN DE LEYE, DE
Zijn de boorden op beide oevers van de *Gentse Vaart*, ook te St-Joristen-Distel, Knesselare, enz.
Zie verder onder : *Leybarmen* en *Zuidleie*.
- 101 BARTEVELT
± 1300 - Wertkin *Bartevelt* (te Beernem) ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 174.
± 1300 - *Weitins Bartevelds land* ; idem, fol. 125.
D. Fl., I, 548.
Bartevelt = persoonsnaam.
- 102 BAVEN MOERKIN
1562 - cum westhende an *baven moerkin* ter lengher eecke ; N. Cloost., fol. 118.
Baven, Baafs = persoonsnaam (Bavo).
- 103 BEDELFF, HET
1652 - *tbedelf, busch* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/1, 285.
Bedelf = gracht (Fr. : creusement, fossé) ; Stall. Gloss., I, 130.
Bos met een gracht er omheen. Vgl. met *de Bedelven*, te Knesselare, wijk *Malsem*.
- 104 BEDELFF, HET
1721 - *het bedelf* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 23 r.
1725 - *'t bedelf* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 713 en 714.
1942 - *'t bedelf* ; Lijst Poll.
1950 - *'t Bedelf* ; Lijst Rys.
Twee percelen land, vlak naast mekaar, omwaterd door een gracht.
- 105 BEDIJKE, DE
1562 - de *bedijke* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/2.
1725 - de *bedijke* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 601.
1824 - zaeyland genaemd de *bedijke*, bij de *Laerestraete* ; Adv.
1908 - de *bedieke* ; Lijst D. Fl.
1942 - de *bedycke* ; Lijst Poll.
1957 - de *Bedijke* ; Lijst Rys.
D. Fl., I, 633.
Stuk land.
- 106 BEEKHUIS, HET
1888 - het *beekhuis* ; Lijst Verw.
Huis bij een beek. Vgl. te Knesselare : het *Beekhuizeke*, in *Eentveld*,

Het Audenaarde-Molentje (Meuleman)
te Beernem, in 1936. Gesloopt in 1944.

- waar de *Nieuwstraat* de *Drongengoedbeek* kruist.
- 107 **BEEREMOER**
1900 - *Beeremoer* ; Lijst D. Fl.
Ook D. Fl., I, 648.
- 108 **BEERENTVYVERE**
1660 - te *mersberghe*, byden *beerentvyvere* ; Renteb. Ursele, fol. 34.
- D. Fl. I, 649.
Vijver of poel.
Beerend, Barend, Beirent, Beiren of Beir = wellicht een persoonsnaam (Bernard ?).
- 109 **BEERNEMDREEF**
1943 - *Beernem dreef* ; Lijst Poll.
1953 - *Beernemdreef* ; Lijst Rys.
Dreef in de bossen van het *Bulskampveld*.
- 110 **BEERNEMSE MEERS**
1725 - *Beernemschen meersch* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 1079 en 1082.
1814 - een partije zaeyland en dreve, genaemd den *Beernemschen Meersch*, zuyd 't goed van *Soetschoore* ; Adv.
1825 - te Beernem, en een deel op S. Joris, een stuk land genaemd den *Beernemschen Meersch* ; Adv.
1950 - de *Beernemse Meers* ; Lijst Rys.
D. Fl., I, 656.
Twee meersen, later zaailand, gelegen deels op Sint-Joris-ten-Distel, deels op Beernem.
- 111 **BEERNEMSTUK, HET**
1942 - *Beernemstuk* ; Lijst Poll.
Perceel land langs de *Legeweg*. De eigenaar ervan is een landbouwer

- te Oostkamp ; zijn overige akkers liggen binnen het grondgebied van deze laatste gemeente ; vandaar de naam.
- 112 BEERSTUK, HET
1888 - het *beerstuk* ; Lijst Verw.
Perceel land.
- 113 BEGINHOVEKEN, HET
1787 - het *beginhoveken* ; Rijksarch. Br., Kaart nr 337, K.F.M.
Stuk land langs de *Molenweg*, toebehorend aan Juffr. Begijn Desmet.
- 114 BEK, DEN
1908 - den *bek* ; Lijst D. Fl.
1943 - den *bek* ; Lijst Poll.
1952 - den *Bek* ; Lijst Rys.
D. Fl., I, 684.
Een bos.
- 115 BEKEBILK
1725 - de *bekebilck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1506.
1787 - *Bekebilk* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nrs 44a en 337.
1812 - *Bekebilk* ; idem, nr 42.
Meers bij de *Bulskampveldbeek*, wijk *Halfzotmolen*.
- 116 BEKEBILKBOS
1787 - *bekebilckbosch* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nrs 44a en 337.
Bos bij de *Bekebilk*, zie vorig nummer.
- 117 BEKSTUK, HET
1652 - het *becksticq* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/1, 192.
1822 - een stuk zaeyland, genaemd 't groot en kleyn *bekstuk* ; Adv.
D. Fl., I, 714.
Perceel land.
- 118 BELECK
1293 - in loco que dicitur *beleck* ; S. Salv., Br., nr 87 bis, fol. 8 v.
Beleck = belck, bilk, meers.
- 119 BELGA, CAFE
1944 - *Café Belga* ; Lijst Poll.
1946 - *Café Belga* ; Lijst Rys.
Herberg bij het *Station* .
- 120 BELGISCHE KROON, DE
1843 - In de *Belgische Kroon* ; koopakte H. Allemeersch.
Verdwenen herberg op de plaats ; wellicht opgericht kort na 1830.
Fantasiennaam.
- 121 BELLEKENSBOSSCH
1536 - lant gheheeten van ouden tijden den *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., Octr., 11, fol. 2.
1629 - lant genaempt *bellekensbusch* ; Bisd., leg. Kerk, fol. 14 r.
1633 - lant genaempt *bellekensbusch* ; Gem., leg. Kerk, fol. 14 r.
1700 - lant genaempt *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., Tri. liass., I, 530, fol. 18 v.
1721 - twee stucken lants genaemt *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., Octr., nr 258, fol. 79 r.
1725 - *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1138, 1139 en 1142.
1742 - *bellekensbusch* ; Past. Kerkrek., fol. 39 r.
1744 - *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., C. E., nr 117, fol. 25 v.
1766 - *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., Acq., 6740, fol. 19 r.
1788 - *bellekensbusch* ; Rijksarch. Br., Vrije, nr 11.589, fol. 37 v.
Stukken land, eertijds bos.
Belleken = persoonsnaam (Bel, Belle, Isabelle).
In 1417 : Jacob Bellekin ; Hist. abb. Mess., p. 67.

BELLEKENS OFSTEDE

± 1300 - IX m. lands... dat men heet *boengaerds ofstede* ende *bel-
lekens ofstede* ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 175 r.

D. Fl., I, 741.

« Ofstede » is hier gebruikt in de betekenis van « land », « bedrijfs-
grootte ».

BELLESTUK, HET

1722 - lants genaemd het *bellestuck* ; Rijksarch. Br., St. v. G., Vrije,
3e Reeks, nr 4940, fol. 6 r.

1725 - 't *bellestuck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 195-196.

Twee stukken land. Persoonsnaam Belle = Isabella.

BERG, DEN

1725 - den *bergh* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1323.

1787 - den *bergh* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 44a.

1888 - den *berg* ; Lijst Verw.

1908 - den *berg* ; Lijst D. Fl.

1943 - den *berg* ; Lijst Poll.

1961 - de *Berg* ; Lijst Rys.

D. Fl., I, 778.

Perceel land, oostelijk van de *Duivelsmoere*, gelegen op de hoogtelijn
van 10 m ; berg = verhevenheid, heuvel (zie De Fl., Versl. Med. K. V.
Ac., 1934, blz. 100).

BERKTAKVIJVERE

1703 - den *berghtackvijvere* ; Rijksarch. Br., Vrije, H.N., 5f., fol. 36 v.

1827 - den *berktakvijvere* ; Adv.

Vijver.

Berk = *Betula alba* L., plantnaam (boom).

Comm. Top., V. 218.

BERKBOS

1943 - *Berkbosch* ; Lijst Poll.

1955 - *Berkebos* ; Lijst Rys.

Bos met berken, in het *Bulskampveld*.

BERKENBOS

1943 - *berkenbosch* ; Lijst Poll.

Bos bij *Hulstlo*.

BERKENTAKDREVE

1943 - *berkentakdreve* ; Lijst Poll.

1955 - *Berketakdreve* ; Lijst Rys.

Dreef in het *Bulskampveld*.

BESEMMAKERS RUSTE

1652 - veldigh busch, van oudts genaemt *besemackers rustplaetse* ;
Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 28 v.

1693 - is een groote plaetse van lande van diverse stucx... genaemt
besemackers ruste ; Rijksarch. Br., Acq., 6388/2, fol. 136 r.

1721 - *Besemaekers ruste* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 120 r.

1725 - genaemt de *besemaeckers ruste* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3,
1453.

1740 - een hooge partije veldigh busch van oudts genaemt *besemae-
ckers rustplaetse* ; Rijksarch. Br., Octr., 264, fol. 444 v.

1815 - *Besemackers ruste* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 56.

Bos, wijk *Driekoningen*.

Rustplaats, werk- en pleisterplaats van de bezembinders, eigenlijk
van de berkerijssnijders (volgens de plaatselijke overlevering).

Grote bezems werden vervaardigd uit erica (« krakke »), berkerijs of
gemst ; kleine potbezems uit heidekruid (« heet »).

- maart en de eerste helft van april stapten de bezembinders van Maldegem-Kleit en Knesselare-Eentveld in groepen op, met familieleden en geburen, om « krakke » te trekken en berkerijs te snijden in het Bulskampveld. Zij bleven drie, vier dagen, ja, zelfs een paar weken weg (Zie : G. De Smet : Geschiedenis van Kleit, 1945, blz. 166-172).
- 130 BEUKENBOS
1908 - den *beukenbosch* ; Lijst D. Fl.
D. Fl., I, 898.
Beuk = *fagus silvatica* L., plantnaam (boom).
- 131 BEUKJESDREEF
1833 - *Beukjesdreef*, in het *Lambersgoed* ; Adv. en Kad.
Is de tegenwoordige *Rode Bokkedreef*, in het *Bulskampveld*.
- 132 BEVANGHE, DE
1450 - zuudt *de bevanghe* neffens de *hulseloodreve* ; Bisd. Pachtb., fol. 18 v.
Bevanghe = bevanck, besloten ruimte (Fr. : enclos, enceinte). Zie Stallaert, Gloss.
- 133 BEVEKEERNE
1642 - 7 ghemet busch ghenaeamt *Bevekeerne* (nu deels gedolven in de *Vaart* en barm van de zuidzijde ; langs de beek, tussen *Hulslo* en *Zotschore*) ; Burg v. Brugge, nr 5, Leenboek, II, fol. 168 v.
1642 - N.O. op de *Leye* ende de waterloop ande westzijde, duer de *Bevercarien...* ; idem, fol. 175.
Westelijk van *Zotschorehof* en N.O. op de *Leye* lag de *Dorenbusch* (8 gemeten) ; daarnaast en nog meer westelijk, tot aan de beek, lagen de *Bevercarien* (nog 8 lijnen 26 roeden na het delven van de vaart) ; daarnaast, doch ietwat zuidelijker, was *Schapelberghe* (5 lijnen 50 roeden) en verder « an alle canten het velt ».
Zitten wij hier soms niet in de wildernis, die reikte tot midden het *Bulskampveld* en reeds in 1149 in één adem genoemd wordt « *pastura que est in Beverna et in Bullescamp* »?... Zie nr 41 - *Bulskampveld*.
Verschillende percelen grond, eertijds bos en woest veld.
- 134 BIEGELEET, 'T
1725 - 't *biegeleet* met westhende aenden *Brugschen Herrewegh* ; Rijksarch. Br., Jonch. 1059/3, 1199.
1815 - 't *biegeleet* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 52.
Perceel land.
- 135 BIESEBILK, DE
1652 - *Biesebilcq* ; Rijksarch. Br., 3480/2, 482.
1725 - de *biesebilck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 314.
1943 - *Biezebulk* ; Lijst Poll.
1958 - *Biezebilk* ; Lijst Rys.
Meers (ook *Veldermeersch* genoemd) in het *Audenaardeveld*.
Meers, waar er veel biezen groeien.
Bies (plantnaam) = *scirpus - juncus*.
Comm. Top., V, 229. - Helsen : Noorderwijk, nr 75.
- 136 BIESEBILK, DE
1943 - *Biezebulk* ; Lijst Poll.
Bos in het *Bulskampveld*.
- 137 BIEZEMOERE, DE
1836 - in den *Biesmoer* ; Adv.
1840 - in den *biesemoer*, gehugte de *Pruyme* ; Adv.
1888 - *biezemoere* ; Lijst Verw.
1908 - *biezemoere* ; Lijst D. Fl.

- D. Fl., II, 36.
Moerland, waar biezen groeien ; zie nr 135 hierboven.
- 138 BIEZEPUTTEN, DE
1725 - den *biesput* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 482.
1888 - de *biesputten* ; Lijst Verw.
1908 - de *Biesputten* ; Lijst D. Fl.
1943 - de *biesputten* ; Lijst Poll.
1965 - de *Biesputten* ; Lijst Rys.
Perceel land langs het *Molenstraatje*.
Land met putten, waarin er biezen groeien.
- 139 BIEZIGE STRAETE, DE
± 1300 - Item ij linen dat men heet *de biezige straete*, oesthalf, die gaet tusschen *graven velde* ende den *kerkeweghe* ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 174.
Onbekende straat. D. Fl., II, blz. 41.
- 140 BIJLE, DE
1652 - de *bijle* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/1, 276.
1721 - lant ghe-naemt *de bijle* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 21 r.
1725 - land genaemt *de bijlle* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 276 en 1059/2, 729.
1910 - de *bijle* ; Lijst D. Fl.
1943 - de *bijle* ; Lijst Poll.
1960 - de *Bijle* ; Lijst Rys.
Twee verschillende stukken land dragen deze naam ; één ervan ligt bij de *Audenaardemolen*.
Ontleent zijn naam aan de vorm. Zie : Lindemans, Beigem, nr 35 ; Lind., Opwijk, nr 80 ; J. Pollet, Meetkerke, nr 45.
- 141 BIJSTIERVELDEKEN
1785 - *bijstierveldeken* ; Rijksarch. Br., Tri. liass., I, 589, 11e Koop.
Een bos. Bijstier = verwilderd, arm, mager, woest.
Pollet, Varsenare, nr 31. Stall. Gloss., I, 249.
Vgl. met het *Bijstierveldeken* te Maldegem.
- 142 BINNEBILK, DE
1652 - *binnebilck* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/2, 542.
1721 - *Binnebilck* ; idem, Octr., 258, fol. 42 r.
1725 - *binnebilck* ; idem, Jonch., 1059/1, 542.
1848 - den *Binnebilk* ; Adv.
1943 - *Binnebulk* ; Lijst Poll.
1965 - *Binnebilk* ; Lijst Rys.
Stuk land langs de *Molenstraat*, nabij de *Lijstermolen*. Gelegen nabij het hof, binnen de singels van het hof.
Binnen = binnen de begrenzing van het erf gelegen ; zie : Helsen. Noorderwijk, nr 90.
- 143 BINNEBILKEN, DE
1943 - de *Binnebilken* ; Lijst Poll.
1960 - de *Binnebilken* ; Lijst Rys.
Perceel land bij de *Lijstermolen*.
- 144 BINNESTUK, HET
1803 - zaeyland genaemd 't *binnestuck*, gelegen aen 't *Beverhoutsveld* ; Adv. - D. Fl., II, 58.
Perceel land.
- 145 BINNESTUK, HET
1652 - *binnesticq* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/1, 281.
1725 - lant genaemt 't *binnestuck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 281.
1798 - *binnestuck* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 40b.
1943 - *binnestuk* ; Lijst Poll.
1952 - *Binnestuk* ; Lijst Rys.

- Perceel land bij het *Audenaerde Goed*.
- 146 BINNESTUKKEN, DE
 1652 - de *binnestukens* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/1, 267².
 1725 - syn drye sticxkens deene nevens dandere genaemd de *binne-
 stucxkens* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/1, 267².
 1798 - *Binnestukken* ; idem, K.F.M., nr 40b.
 1908 - *Binnestukken* ; Lijst D. Fl.
 1943 - *Binnestukken* ; Lijst Poll.
 1962 - de *Binnestukken* ; Lijst Rys.
 D. Fl. II, 55.
 Perceel land langs de *Kasteelstraat*.
- 147 BLAUWE STAKEN, DE
 1908 - de *blauwe staken* ; Lijst D. Fl. - D. Fl., II, 124.
 1943 - de *blauwe staken* ; Lijst Poll.
 Twee palen in blauwe arduin, die aan de ingang van een met bomen
 begroeide dreef staan.
- 148 BLAUWHUISDREEF, DE
 1943 - *blauwhuisdreef* ; Lijst Poll.
 1961 - de *Blauwhuisdreef* ; Lijst Rys.
 Dreef in het *Bulskampveld*, die leidt naar het *Blauwhuis* op Wingene
 (*Wildenburg*).
 Blauwhuis = huis met blauwe leien bedekt.
 Over Blauwhuizen : zie Pollet, Varsenare, nr 37.
- 149 BLOEIENDE ROOS, DE
 1944 - In de *Bloeiende Roos* ; Lijst Poll.
 1947 - In de *bloeiende Roos* ; Lijst Rys.
 Herberg, langs de *Gentse Vaart*, bij de *Louisabrug*.
- 150 BLOMMEGHEMS BEELE
 1450 - beezt op ii lijnen landts ende heet *blommeghems beele* ; Bisd.
 Pacht., fol. 1 v.
 Onbekend stuk land.
- 151 BLOEMENDALE - MOLEN
 1835 - aen *Blommendaele-molen* ; Adv.
 D. Fl., II, 168.
 Identisch met STENEN MOLEN, zie aldaar.
- 152 BLOKKEN, DE
 1888 - de *Blokken* ; Lijst Verw.
 1908 - de *Blokken* ; Lijst D. Fl.
 D. Fl., II, 177.
 Perceel land.
- 153 BLOMMAERSBOS
 1652 - *blommaersbosch* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480, 36.
 1725 - *blommaersbosch* ; idem, Jonch., 1059/1, 42.
 Blommaert is een persoonsnaam.
- 154 BLOMKENS
 1580 - op zijn hofstede ligghende west van de kercke genaempt
Blomkins ; Rijksarch. Br., Vrije, nr 11.590, fol. 8 r.
 1652 - landt... genaempt *Blomkens* ; Gem., Rek. Dis, nr 3, f. 22 v.
 Hofstede, ondergegaan in de jaren van de Geuzenberoerten ; daarna
 land.
- 155 BLOMMEKENSSTRAAT, DE
 1901 - *Blommekensstraat* ; Lijst D. Fl.
 D. Fl., II, 189.
 Onbekende straat, waarschijnlijk in de wijk 't *Blommeken*, of er
 naartoe leidend.
- 156 BOEGAERTBILCK, DEN
 1679 - lant... ghe-naempt den *boegaertbilck* ; Gem., Rek. Kerk, nr 19,

De Duitse Etappen-Kommandantur te Beernem in 1916
(wijk Turkije).

Foto Alf. Hooft sr.

fol. 7.

D. Fl., II, 203.

Land, vroeger meers, naast de boomgaard.

157 BOENGARD, DEN

± 1300 - item i line ende xxv R. die lighen hupden *boengard* ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 175.

Boengard = boomgaard.

D. Fl., II, 207.

158 BOENGARDS OFSTEDE

± 1300 - ix m. lands... dat men heet *boengards ofstede* ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 175.

Vgl. met vorig nummer, *Den boengard*.

D. Fl., II, 207.

159 BOIS DE LA PATERIE, LE

An V - taillis, faisant partie du *Bois de la Paterie* ; Rijksarch. Br., Arch. de la Tour, pak 529.

Dit bos behoorde bij de *Oude Paterij*, d.w.z. aan het Klooster der EE. Paters Carmers te Brugge (wijk *Driekoningen*).

Paterie is een misschrijven voor « Paterij ».

- Zie ook verder : *Patersbos*.
- 160 BOKKE, DE
 1818 - an de partie genaemd tegenwoordig *bokke*; Gem. Schouw., nr 8.
 1888 - de *bokke*; Lijst Verw.
 1951 - de *Bokke*; Lijst Rys.
 Bokke = beuk (plantnaam, boom); vgl. met *Den Bokke* te Oedelem.
 Perceel land.
- 161 BOKSKE, HET
 1888 - 't *Bokske*; Lijst Verw.
 Perceel land; zie nr 160.
- 162 BOLDERSHOF, HET
 1945 - In 't *Boldershof*; Lijst Poll.
 Herberg; was in 1950 reeds verdwenen.
- 163 BOLLE, DE
 1580 - op *de bolle*, staende by den Nazarette; Rijksarch. Br., Vrije, nr 11.590, fol. 7 v.
 1652 - *de bolle*; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 24 v.
 1740 - 31 R. met een woonhuys daer op staende genaemt de *Bolle* daer Joos Panta woondt; *ibid.*, Octr., 264, fol. 6 v.
 1749 - een woonhuys daerop staende ghenaempt de *Bolle*, jehens den barm; *ibid.*, Octr., 258, 24b verso.
 Huis op de *Gevaerts*, bij de barm van de vaart.
 Panta of Pante is een Beernemse familienaam, wellicht van Spaanse afkomst.
- 164 BOLLEKENS, DE
 1822 - lant genaemd de *Bollekens*; Gem. Schouw., nr 11.
 Perceel land.
 Bolle, Bollekens = persoonsnaam.
- 165 BOLZAK, DE
 1888 - in *den Balzak*; Lijst Verw.
 1903 - bij *den Balzak*, herberg; Adv.
 1943-45 - *de Bolzak*, herberg; Lijst Poll.
 1965 - *de Bolzak*; Lijst Rys.
 Herberg in de *Welling(ton)straat*, nabij *Driekoningen*.
 Zal oorspronkelijk wel « In de Baalzak » geweest zijn. Het dof uitspreken van de lange klank aa leidde gaandeweg tot o, van « baalzak » tot « bolzak ». — Zie ook nummer 13. — Een « bolzak » noemde men ook de grauwljnwaden of geruite linnen zak, die over de schouder gedragen werd door een bepaalde kermisventer. Die zak bevatte een reeks speelkaarten; elke kaart was afzonderlijk in een houten huls gerold en werd naderhand « uitgestoken » (dus een soort loterijspel). De prijzen bestonden uit een kroes of glas hazelnootjes en uit droge, gezouten vis. De nootjes werden megedragen door de leurder in een witte, wissen korf, waaraan ook de gedroogde vis vastgemaakt was (« scharren » en « wijtingen »). De laatste man die te Knesselare, nog vrij onlangs, met « de bolzak » rondliep in de herbergen, ter gelegenheid van bollingen, gaaischietingen en andere wedstrijden, was André Scheyving.
 De herberg « De Bolzak » kan slechts honderd jaar oud zijn. Omstreeks 1790 was gans de omgeving aldaar nog bos, woeste heide, vijver en ongemeten veld.
- 166 BONBUSSCHE ZOOM
 1574 - dry stryngghen ghenaemd de *bonbussche zoom*; Rijksarch. Br., Octr., 12, fol. 40 r.
 Bonbussche = Boombussche, boombos.
 Land gelegen naast een bos met opgaande bomen. Zie: D. Fl., Versl.

- M.K.V. Ac., 1934, blz. 100 ; Pollet, Varsenare, nr 5.
- 167 BONNE ESPÉRANCE, à LA
1945 - à *la Bonne Espérance* ; Lijst Poll.
Verdwenen herberg.
- 168 BOOGAERTS BEELCKIJN
1450 - en beelck, die men heetet *Boogaerts beelckijn* ; Bisd. Pachtb.,
fol. 6 v.
Meers, bilk. Ligging onbekend.
- 169 BOOMBUSSCHE
1574 - lant ghenamemt de *boombussche* ; Rijksarch. Br., Octr., 12, fol.
40 v.
Perceel land ; zie nr 166, *Bonbussche Zoom*.
- 170 BOOMGAARD, DEN
1943 - den *boomgaard* ; Lijst Poll.
Land, dat eertijds boomgaard was.
Ook een verdwenen herberg te Beernem, die in de *Larestraat* stond.
- 171 BOOMGAARDSTUK, HET
1844 - land genaemd het *Boomgaardstuk* ; Adv.
D. Fl., II, 343.
Perceel land, wijk *Kasteelhoek*.
Stuk grond nevens de *Boomgaard*.
- 172 BOONEBILKSKEN, HET
1844 - wijk Kasteel-hoek, land genaemd het *Boonebilksken* ; Adv.
D. Fl., II, 355.
Perceel land.
Boon = *Thascolus vulgaris* L. (plantnaam).
- 173 BOONHOEK, DEN
1721 - landt ghenamemt de *Boonhoucke* ; Rijksarch. Br., Octr., 258,
fol. 6 v.
1725 - den *boonhouck* ; *ibid.*, Jonch., 1059/2, 814.
1942 - den *boonhoek* ; Lijst Poll.
1960 - de *Boonhoek* ; Lijst Rys.
Perceel land.
- 174 BOONSTUCXKEN, HET
1725 - 't *boonstucxken* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 650 ; *idem*,
Past. 2/34.
Stuk land, gelegen bij het *Larekasteel*.
Boonstuk = boneveld, Fr. champ de fèves ; Stall., Gloss., I, 268.
- 175 BORM, DEN
1908 - den *Borm* ; Lijst D. Fl.
1944 - den *Borm* ; Lijst Poll.
1959 - de *Borm*, Lijst Rys.
Bos in het *Bulskampveld*, langs de *Bruggedreef* (zie aldaar).
Borm = dial. van barm, berm.
Barm = aardeophoping langs een gracht, waterloop of straat (Linde-
mans).
- 176 BOS, DEN
1648 - landt ghenamemt *den busch* ; P. C., Reg. B., fol. 56 r.
1721 - *den busch* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 42 r.
1725 - *den busch* ; *idem*, Jonch., 1059/1, 536.
1829 - een partije zaailand, genaemd *den Bosch* ; Adv.
1900 - *den Bosch* ; Lijst D. Fl.
1944 - *den Bosch* ; Lijst Poll.
1961 - *den Bos* ; Lijst Rys.
D. Fl., II, 408.
Stuk land, vroeger bos, gelegen noordelijk van het *Audenaardegoed*.

- 177 BOS, DEN
 1943 - *den Bosch* ; Lijst Poll.
 1962 - *den Bos* ; Lijst Rys.
 Perceel land, eertijds bos, bij *Hulstlo*.
- 178 BOSCH AEN CO-HOORE, DEN
 1832 - land, genaemd den *Bosch aen Co-Hoore*, niet verre Oost van de kercke ; Adv. - D. Fl., II, 410.
 Perceel land, vroeger bos, achter de kerk in de richting van het *Audenaardeveld*. Daar dichtbij woonde en overleed Jacobus Van Hoorweghe (overl. Beernem, 1823, nr 65), bijgenaamd Co Hoore.
 Co Hoore = persoonsnaam, Co(bus) (Van) Hoore(weghe).
- 179 BOS BIJ 'T HOOGHE
 1787 - *Bosch bij 't Hooghe* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 44a.
 1954 - *Bos bij 't Hoge* ; Lijst Rys.
 Bos, thans land, langs de *Welling(ton)straat*.
- 180 BOTERWEG, DE
 1833 - de *boterweg* ; Gem. Corresp., nr 1196.
 ± 1835 - de *boterweg* ; Kad., Sectie M.N.
 1945 - de *boterweg* ; Lijst Poll.
 1960 - de *Boterweg* ; Lijst Rys.
 Weg die de grens vormt met Wingene.
- 181 BOUDEN RAVENS AKKER
 1302 - van der tiende van *Bouden Ravens ackre* ; Colens, C.C. Br., blz. 17. - D. Fl., II, 464.
 Tiendeland, ligging onbekend.
 Boudewijn Raven = familienaam uit Brugge, 14e eeuw.
- 182 BOUCHOUTVELT, HET
 1540 - de houtmersch bij *t bouchoutvelt* ; S. Salv., Br., 99, fol. 147 r.
 Boekhout = beukenhout, *Fagus silatica* L. Boekoet, in de gewesttaal, betekent « boekweit ». In de 19e eeuw zou « bouchoutveld » dus ook wel « boekweitveld » kunnen zijn. Boekweit groeide vooral, als eerste graangewas, op magere, pas ontgonnen gronden.
 Vgl. : *Boekhout* te Meise ; *Goed ten Bokhoute* te Knesselare, *Overleie*.
 Zie : Comm. Top., V, blz. 211.
- 183 BRAEM, DEN
 1653 - lant ghe-naempt *de braem* ; Gem., rek. Kerk, nr 8, fol. 6 r.
 1700 - *de braem* ; Rijksarch. Br., Tri. liass., I, 530, fol. 13 v.
 1812 - *den Braem* ; Adv.
 Perceel land.
 Braam = *Rubus fruticosus*, L. ; braamstruik, brame, breme, Fr. = ronce, mûrier de renard.
 Zie D. Fl., II, 594 en 613. - Stall., Gloss., I, 278. - J. Pollet, Varsenare, nr 60. - Comm. Top., V, blz. 227.
- 184 BRAEMBEILC, DE
 1518 - de *braembeilc* ; Rijksarch. Br., Chartr., nr 4082.
 1655 - met den zuudhende op den *Braembilck* ; Burg. v. Br., Leenb., nr 5, fol. 177 r.
 Meers met bramen, of door braamstruiken omzoomd.
 D. Fl., II, 598.
- 185 BRAAMBOSCH, DEN
 1908 - den *Braambosch* ; Lijst D. Fl.
 D. Fl., II, 602.
 Zie nrs 183-184.
- 186 BRAEMT, DEN
 1339 - heinric van den *braempt* ; Rek. Herevaarten, Brugge, fol. 276

- v. - J.F. Verbruggen : Het Gemeenteleger v. Brugge, 1338-40, Tijcwevers, blz. 217 (vanden *Braemt*).
- 1434 - hennekin van den *braemt*; Poortersb. Br., fol. 4 v.
Parmentier, I, blz. 258 (Hannekin, filius Heinrix vander *Braemt*).
- 1660 - een stuk onder bosch ende landt in bernem, in *oostcamp*, ghe-naempt *den braemt*; Renteb. Ursele, 35.
Perceel land, onder de heerlijkheid van het *Oostkampse* in Beernem.
D. Fl., II, 612.
Zie nrs 183-184.
- 187 BRAEMTACKERE, DEN
1629 - op den *braemtackere*, een lyne genaempt *de corte lyne*; Bisd., leg. Kerk, fol. 14 v.
1633 - op den *braemtackere*; Gem., leg. Kerk, fol. 14 v.
Zie nr 183.
- 188 BRAKSKEN, HET
1721 - het *braxken*; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 39 v.
1725 - 't *braexken*, aen de *liesterstraete*; idem, Jonch., 1059/1, 556.
1942 - 't *braksken*; Lijst Poll.
1966 - 't *Braksken*; Lijst Rys.
Perceel land, palend aan de *Lijsterstraat*.
Braksken is een verkleinwoord van braak, brake, braakland (Fr.: jachère). J. Pollet, Varsenare, nr 61. - Stall., Gloss., I, p. 277.
- 189 BRAKSKENS, DE
1824 - twee perceelen zaeyland, genaemd *de Brakskens*; Adv.
D. Fl., II, 617.
Is identisch met vorig stuk, nr 188 (in twee verdeeld).
- 190 BRAMAERT, DE
± 1300 - Item 5 linie die leght hup den *bramaert*, ten holen weghe,
- westhalf *den bramarde*; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 174.
- D. Fl., II - 618.
Zie nr 183, *Den Braem*.
- 191 BRAMBILXKEN, 'T
1725 - 't *brambilxken*; Rijksarch. Br., Jonch., 1032/2, 761.
Zie nr 183.
- 192 BRAMERE, DIE
± 1300 - Item, 1 linie hup *die bramere*; Rijksarch. Br., Acq., 1912,
fol. 175 - D. Fl., II, 620.
Zie nr 183.
- 193 BRAMERT HANNE
± 1300 - item 1 linie hup *die bramert hanne*, alouds land nevens den
varnacker wech; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 125.
Perceel land; zie nr 183.
- 194 BRAND, DEN
1720 - landt, ghe-naempt den *brandt*; Gem., rek. Kerk, nr 38, fol. 24 v.
1721 - den *brant*; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 101 v.
1725 - den *brant*; idem, Jonch., 1059/3, 1212-1213 en 1267.
1744 - den *brandt*; idem, C .E. nr 117, fol. 20 v.
1766 - den *brant*; idem, Acq., 6740, fol. 13.
1840 - den *brandt*; Adv.
1900-1908 - den *brand*; Lijst D. Fl.
1919 - *Brand of Driekoningen*; Adv.
1941 - de *Brand*; Lijst Poll.
1962 - de *Brand*; Lijst Rys.
D. Fl., II, 623.
De *Brand* bestaat thans uit een partij land en twee huizen, bij de

- Grote Duivelsmoere*, wijk *Drie Koningen*. In 1725 behoorde het stuk grond aan de Paters Carmers te Brugge.
Volgens De Flou zou *Brand* identisch zijn met *Drie Koningen*.
Brand = zelfkant van hoger gelegen land. D. Fl., Versl. M. K. V. Ac., 1934, blz. 100.
Brand, brant, brandt = nieuw ontgonnen akker, waar eens bos gerood en afgebrand is geworden.
Vgl. te Mechelen : ... op den *Brant*, ane den *Leerwech*. Stall., Gloss., I, 280 ; ook de *Hoge Brand*, te Maldegem (1726).
Zie D. Fl., II, 623 en composita.
- 195 BRANDER, DE
1908 - de *brander* ; Lijst D. Fl.
Perceel land ; D. Fl., II, 629.
- 196 BRAUWERIJKEN, HET
1721 - het *Brauwertjken* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 39 v.
Stuk land, bij een brouwerij.
- 197 BRAUWERIELANDT, HET
1629 - landt geseijt *Brauwertielandt* in de halfne *cokuijstraete* ; Bisd., leg. Kerk., fol. 1.
1633 - landt geseyt *Brauwertielandt* ; Gem., leg. Kerk, fol. 1.
Perceel land.
- 198 BRAUWERIESTUK
1613 - *Brauwertiestuckin* ; Gem. rek. Kerk, fol. 13 r.
1629 - *t Brauwertiestuckken* ; Bisd., leg. Kerk, fol. 4 v.
1681 - aen *Beernem meulen* ghe-naemt het *brauwertiestuk* ; Rijksarch. Br., Vrije, H. N., nr 5, fol. 1 v.
1700 - *tbrauwertiestuck* ; idem, Tr. liass., I, 530, fol. 12 r.
1716 - *t brauwertiestuck* ; Gem., Verpacht. K. D., fol. 10 r.
1731 - lant genaemt het *brauwertiestuck* ; Rijksarch. Br., Vrije, 3e reeks St. v. G., nr 5087, fol. 4 v.
1782 - het *brauwertiestuck* ; Gem. rek. Kerk, nr 45, fol. 22 r.
1788 - het *brauwertiestuck* ; Rijksarch. Br., Vrije, nr 11.589, fol. 28 r.
1825 - een stuksken land, genaamd 't *Brouwertj-stuk* ; Adv. D. Fl., II, 883.
Perceel land.
- 199 BRAUWERSBUSCH
1725 - den *brauwertsbusch* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1485.
1787 - *Brauwertsbusch* ; idem, K.F.M., nr 44a.
1812 - *Brauwertsbusch* ; idem, K.F.M., nr 42.
1837 - *Brauwertsbosch* ; Adv.
Stuk land, eertijds bos, ten noorden van de *Welling(ton)straat*.
Bos van een brouwer, of van de familie De Brauwer, (persoonsnaam).
Vgl. met *Brouwertsbos* te Knesselare.
- 200 BREE-VIJVER, DE
1660 - een vyvere ghe-naemt den *breeden vyvere* ; Renteb. Urssele, fol. 37 ;
1906 - de *Bree-vyvere* ; Lijst D. Fl.
D. Fl., II, 699.
Perceel land, eertijds vijver.
Bree = brede, grote.
- 201 BRODDE, DE
1721 - landt ghe-naemt de *Brodde* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 23 r.
1725 - in de *Brodde* ; idem, Jonch., 1059/2, 716 en 1718. - Port., 2/34.
1877 - de *Brodde* ; land, Sectie A. 595 ; Akt Claeys, nr 32.
1942 - de *Brodde* ; Lijst Poll.
Stuk land. Wellicht zeer slechte grond ; vgl. met « verbrodde ».

De Walmolen (Van Haecke) te Beernem in 1947.
Gesloopt in 1951.

Foto M. Hooft.

- 202 **BROEC BRUGGHE**
± 1300 - Item 1 line die leght hup de *broec brugghe* ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 125.
Hier is « brugghe » als land bedoeld. D. Fl., II, 808.
Broec Brugghe = moerassige grond.
Brugghe = woeste grond of heide (Lat. : *bruggia*, *brugeria*), (Fr. : *bruyère*) ; zie D. Fl., Versl. M.K.V. Ac., 1934, blz. 100.
- 203 **BROMBRUGGHE, TER**
1536 - ter *brombrugghe* ; Rijksarch. Br., Vr. O., 11, fol. 2 r.
Bromland = brom, brem, Fr. : *genêt* (*genista*) ; Stall., Gloss., I, 290.
- Heidegrond met brem begroeid ; voor « brugghe », zie nr 202.
- 204 **BROMSTUK, HET**
1837 - een partij land genaamd het *bromstuk* ; Stadsb. Br., Pr. VI, 45.
1942 - het *Bromstuk* ; Lijst Poll.
1965 - het *Bromstuk* ; Lijst Rys.
Perceel land.
- 205 **BROOMBILCK, DE**
1536 - ende is ghenaept den *broombilck* ; Rijksarch. Br., Vr. O., 11, fol. 2 r.
Broom = brom, brem (braam ?).
Zie : J. Pollet, Varsenare, nr 67.
- 206 **BROUCK, DE**
1450 - lant ande *steenghoote* dat men heet de *brouck* ; Bisd. Pachtb., fol. 14 v.
Perceel land.
Brouck = broek, oorspronkelijk : moeras. Later ook : laag weiland, beemd (Fr. *pâturage*, *pré*) ; Stall., Gloss., I, 289.

- 207 BROUCKE, TEN
1634 - westover de Leye eenen busch ghenaeamt *ten Broucke* ; P. C., Reg. B., fol. 53 r.
Bos ; zie nr 206.
- 208 BRUGGEDREEF of BRUGGE'S DREEF
1943 - *Brugge's dreef* ; Lijst Poll.
1964 - *Bruggedreef* ; Lijst Rys.
Grintweg die van het *Lambertsgoed (Bulskampveld)* naar de *Wel-lingstraat* leidt.
Aldus genaamd naar de richting ; gericht op Brugge. Vgl. met de *Tor-redreef* (toren van Maldegem), de *Halledreef* (halletoren van Brugge) en de *Lievevrouwdreef* (O.L. Vrouwekerk, Brugge) onder Maldegem-Kleit.
- 209 BRUGGEWEG, DE
1721 - den *Brugghe wegh* ; Rijksarch. Br., Octr., 258. fol. 38 v.
1725 - an den *Bruggewegh* ; idem, Jonch., 1059/2, 611.
1730 - lant ghenaeamt den *Brugghe wech* ; idem, Vrije, H. N. nr 5, fol. 132 r.
1755 - aen den *Bruggewech* ; P. C., reg. C., fol. 67 v.
1818 - land : den *Bruggeweg* ; Adv.
1824 - zaeyland genaemd den *Bruggeweg* ; Adv.
1829 - lange partye zaailand genaemd den *Bruggeweg* ; Adv.
1877 - den *Bruggeweg* ; Sectie A. 769 ; Akt Claeys, 34.
1908 - den *Bruggeweg* ; Lijst D. Fl.
1942 - den *Bruggeweg* ; Lijst Poll.
1965 - de *Bruggeweg* ; Lijst Rys.
D. Fl., II, 924.
Stuk land langs de *Lijsterstraat*.
- 210 BRUINEN BILK, DEN
1825 - den *Bruynen Bilk*, zaeyland ; Adv.
1834 - den *Bruynen Bilk*, bij *de plaetse* ; Adv.
1888 - *Bruinen bilk* ; Lijst Verw.
1910 - den *Bruinen Bilk* ; Lijst D. Fl.
D. Fl., II, 941.
Perceel grond, deels weide, deels zaailand.
- 211 BRUCXHOUDSVELDE
1497 - zuudt van *Brucxhoudsvelde* ; S. Salv., Br., nr 128, fol. 38 r.
Perceel land, ligging onbekend.
- 212 BRUCSTOCT
1293 - que jacet ante *brucstoct* in loco que dicitur *stoct* ; S. Salv., Br., nr 87 bis, fol. 7 r.
Brugstok = smal bruggetje voor voetgangers, piete (Fr. passerelle).
Stall., Gloss., I, 294. - De Bo, Idioticon.
Vgl. met *Brugstok*, *Brugstoct*, te Knesselare, *Eentveld*.
- 213 BRUNE STUK, HET
1804 - zaeyland genaemd 't *brune stuk* ; Adv.
D. Fl., II, 955.
Perceel land. Vgl. met de *Brune berg*, te Oedelem.
Misschien in verband met een persoonsnaam De Bruyn of De Bruyne?
- 214 BUDELKEN, HET
1721 - nu bosch ghenaeamt het *buddelken* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 16 v.
Bos.
- 215 BUETERLOO
1541 - twee ghemeten en half onder velt ende busch ende heet *Bueterloo* ; stad Br., Sent. civ., fol. 94.

- D. Fl., XVIII, 1015.
Veld en bos.
- 216 BULKEM
1901 - *Bulkem* ; Lijst D. Fl.
D. Fl., II, 1020.
Een plaats?... Vgl. met *Pilkem* te Ursel.
Misschien *Bulken* voor « bilken » ?
- 217 BULKEMSTRAAT
1901 - *Bulkemstraat* ; Lijst D. Fl.
D. Fl. II, 1020.
Onbekende straat ; zie nr 216.
- 218 BRUWAENEVYVERE
1613 - aenden *Bruwaenevyvere* ; losse bescheid. bij rek. Kerk, Gem.
Bruwaene = moeras.
Vijver op de zuidkant van de gemeente.
- 219 BULSKAMPSTRAAT
1901 - *Bulscampstraat* ; Lijst D. Fl.
D. Fl., II, 1031.
Onbekende straat.
- 220 BURGERSWELZIJN
1945 - *Burgerswelzijn* ; Lijst Poll.
1952 - *Burgerswelzijn* ; Lijst Rys.
Herberg in de *Bloemendalestraat*.
- 221 BUYSENBOSCH, DEN
1722 - land ghe-naempt den *buysenbosch* ; Rijksarch. Br., Vrije, H.N.,
nr 5, fol. 97 v.
Perceel land.
- 222 BUYSESTICKSKEN, HET
1742 - het *buysesticksken* ; Past., Rek. Kerk, fol. 38 v.
Perceel land aan een buis bij een waterloop.
- 223 BUYSE STUK, HET
1716 - landt ghe-naemt het *buyse stuck* ; Gem., Verpacht. K. D., fol.
17 r.
1720 - in het *buysestick* ; Gem. rek. Kerk., nr 38, fol. 34 v.
1725 - 't *buysestuck* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 1038.
1785 - Bosch ghe-naempt *Buysestuck* ; Rijksarch. Br., Tri. liass., 589.
fol. 7.
1788 - landt genaempt *Buysestuck* ; idem, Vrije, nr 11.589, fol. 36 v.
1844 - land genaemd het *buyzestuck* of den *Meulenbrugstok* ; Adv.,
D. Fl., II, 1136.
Land en bos, identisch met *Meulenbrugstok* (zie verder).
- 224 BUSCHBILXKENS, DE
1725 - drye stuxkens deene thenden dandere... de *buschbilxkens* ;
Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1379.
Meers.
- 225 CEL, DE
1888 - de *Cel* ; Lijst Verw.
Perceel land.
- 226 CHAMP DE COURSES
1925 - *champ de courses* ; Mil. K.
Plein voor motorwedstrijden, in de oude bocht van de *Gentse vaart*,
ook genaamd het *Eiland* (zie aldaar).
- 227 CHARTREUZINNE-BOSCH
1725 - aen het *Chartreusinnenbusch* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3,
1275.
1836 - in zoogenaemden *Chartreuzinnen-Bosch* ; Adv.

- D. Fl., III, 26.
Bos, eigendom der Karthuizerinnen te Brugge.
- 228 CHARTREUSINNENLAND
1725 - aen het *Chartreusinnenlandt* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1223.
Land, eigendom van de Karthuizerinnen te Brugge.
- 229 CHARTREUSEMEERS
1888 - de *Chartreusemeersch* ; Lijst Verw.
Meers, eigendom van de Karthuizerinnen te Brugge.
- 230 CHEMIN DE BEERNEM à ST. JORIS
± 1835 - *Chemin de Beernem à St. Joris* ; Kad. Sect. D.E.F.
Weg nr 14 ; nu : *Veldstraat* (zie aldaar).
- 231 CRAVATE, DE
1812 - de *cravate* ; Rijksarch. Br., K.F.M., nr 45.
Perceel land.
Fantasiennaam.
- 232 DAMMEKIN, TEN
1450 - 11 lijnen landts dat men heet ten *dammekin* ; Bisd., Pachtb., fol. 17 r.
- up den *kirckacker* gheheeten ten *dammekin* ; idem. fol. 13 r.
Perceel land.
Dammekin = verkleinwoord voor dam, dijk (Fr. *digue*) ; Stall., Gloss., I, 323.
- 233 DAMMEKENS-MEERS
1652 - *tanneke meers* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/2, 973.
1725 - *dammekensmeersch* ; idem, Jonch., 1059/2, 968 en 973.
1828 - land geheeten *Dammekens-meersch* ; Adv.
1834 - land, genaemd *Dammekens-Meersch*, bij *de plaetse* ; Adv.
D. Fl., III, 107.
Perceel land, vroeger meers.
Kan blijkbaar een vervorming zijn van Tannekens- of Annekens-meers.
Tanneken, Anneke = persoonsnaam.
- 234 DAMMEKENS MOER
1652 - 33-0-5 R. lants, ende is een vijver genaempt *dammekens moer* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/3, 1705.
1725 - ende is een vijver genaemt *dammekens moer* ; idem, Jonch., 1059/3, 1705.
Een vijver.
- 235 DAMMEKENS MOERVYVERE
1725 - tusschen den waterloop van *dammekensmoervyvere* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/3, 1684.
Een vijver.
- 236 DAMMEKE PIT
1450 - op *dammeke pit* ; Bisd., Pachtb., fol. 19 v.
Pit = put.
- 237 DAMSTRAAT, DE
1613 - de *damstraete* ; losse bescheid. bij rek. Kerk, Gem.
1655 - de *damstraete* ; Brugge, Burg, Terr. II, fol. 125 r.
1728 - d'alve *Cloosterstraete* die men noemt de *damstraete* ; Leenb. van Praet, fol. 45.
D. Fl., III, 113.
Onbekende straat.
- 238 DANEKINS LAND
1258 - ex parte zuid *terra danekini* ; S. Salv., Br., A 93, fol. 71 r. en A 94, fol. 81 v.

- Er was ook een *Danekins landt* te Vlissegem.
 Danekin = Danneel, Daniël (persoonsn.).
- 239 DANCKARDS HOF
 ± 1300 - *Danckards hof* ; Rijksarch. Br., Acq., 1912, fol. 174 r.
 Danckaert = persoonsnaam ; familienaam te Brugge en te Oedelem.
- 240 DANKARDS STIC
 1258 - ex parte occidentali versus mersch et *dankards stic* ; S. Salv., Br., A 93, fol. 70 v. en A 94, fol. 32 r.
 1293 - versus mersch et *dankards stic* ; S. Salv., Br., nr 87 bis, fol. 8 r.
 Danckaert, zie nr 239.
- 241 DE BLAUWE'S KASTEEL
 1943 - *De Blauwe's Kasteel* ; Lijst Poll.
 1960 - *De Blauwe's Kasteel* ; Lijst Rys.
 Identisch met *Hulstlo* of *Hulslo*, dat een zeer oud toponiem is.
 Naam gegeven aan een kasteeltje nabij het station, dat in moderne tijden eigendom van een Juffr. De Blauwe geweest is.
- 242 DEELMEERS, DE
 1725 - *Deelmeersch* ; Rijksarch. Br., Jonch., 1059/2, 800.
 1942 - *deelmeersch* ; Lijst Poll.
 1964 - de *Deelmeers* ; Lijst Rys.
 Een meers, gelegen in de *Veldhoek*, bij de *Legeweg*.
 Meers, waarin verschillende personen deelden, gemeenschappelijk vruchtgebruik of recht van weiden hadden. Zo heeft men ook een deelhage, een deelvijver, een deelhofstede. Loquela, 106.
- 243 DENNEBOS, DE
 1888 - de *dennebosch* ; Lijst Verw.
 1900 - de *dennebosch* ; Adv. ; Lijst D. Fl.
 1956 - de *Dennebos* ; Lijst Rys.
 D. Fl., III, 175.
 Perceel land.
 Den = *Pinus silvestris*, trn. Plantnaam (boom).
- 244 DERDE KEUNTJES, DE
 1941 - de *derde keuntjes* ; Lijst Poll.
 1965 - de *Derde Keuntjes* ; Lijst Rys.
 Daar zijn ook nog : de *eerste*, *tweede* en *vierde keuntjes*.
 Bos in het *Bulskampveld*.
 Wellicht zo genoemd omdat er in die bossen veel konijnepijpen waren (volksmond).
 Keuntje (dialect) = konijntje.
- 245 DERRESTICQ, HET
 1652 - lants genaempt 't *derresticq* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/1, fol. 23 v.
 Derre = familienaam, o.a. te Assebroek.
- 246 DISTELBILK
 1725 - *Distelbilk* ; Rijksarch. Br., Octr., 258, fol. 60 r.
 1888 - *distelbilk* ; Lijst Verw.
 1942 - *distelbilk* ; Lijst Poll.
 1964 - de *Distelbilk* ; Lijst Rys.
 Meers in de *Veldhoek*.
 Meers met distels. Distel = *carduus* trn. (plantnaam).
 Zie Med. Top., 1937, blz. 27.
- 247 DISTELDREEF
 1943 - *disteldreef* ; Lijst Poll.
 1965 - de *Disteldreef* ; Lijst Rys.
 Korte dreef in het *Bulskampveld*, die over de *Bornebeek* loopt.

- Distel = *carduus* trn., Fr. chardon.
- 248 DISTELSTUK, HET
 1900 - het *distelstuk* ; Lijst D. Fl.
 D. Fl., III, 302.
 Zie nrs 246-247.
- 249 DODE AARDE, DE
 1652 - *doode aerdeke* ; Rijksarch. Br., Acq., 3480/2, nr 541.
 1721 - de *dootaerde*, 3 stucken lant ; idem, Octr., 258, fol. I, r.
 1725 - de *doode aerde* ; idem, Jonch., 1059/1, nrs 541-543 en 1059/2,
 nr 688 ; Post. 2 K., 34.
 1829 - een stuk land, genaemd de *Dood-aarde* ; Adv.
 1842 - zaeyland genaemd de *Doode Aerde* ; Adv.
 1844 - zaeyland genaemd de *Doode Aerde* ; Adv.
 1888 - land genaemd de *Dooaarde* ; Lijst Verw.
 1942 - land genaemd de *Doode Aarde* ; Lijst Poll.
 1959 - de *Dode Aarde* ; Lijst Rys.
 D. Fl., III, 390.
 Twee percelen land bij de *Lijsterstraat*.
 Dood = voormalig ; verlaten, drooggeworden watering. Zie : D. Fl.,
 Versl. M. K. V. Ac., 1934, 100.
- 250 DRIE, DE
 1574 - met een pit daerinne ligghende ghe-naempt *de drie* ; Rijksarch.
 Br., Octr., 12, fol. 109 verso.
 Perceel land.

(Vervolgt).

ALFONS RYSERHOVE,
 Knesselare.

Een klein landbouwbedrijf te Oedelem-Oostveld in de 18de eeuw

Vóór enkele jaren vond ik op het Rijksarchief te Brugge enkele staten van goed van de familie De Langhe, die gedurende verscheidene generaties, een klein landbouwbedrijf uitbaatte op het Oostveld, langs de Ruweschuurstraat, daaromtrent rechtover het kasteeltje.

Deze staten van goed werden altijd opgemaakt in de sterfhuizen, waar minderjarige kinderen aanwezig waren. Tot aan de invoering van het Frans burgerlijke wetboek onder keizer Napoleon in 1804, werd men bij ons meerderjarig, niet aan 21 jaar, maar op 25-jarige leeftijd. Deze staten van goed zijn buitengewoon interressant, omdat zij een gedetailleerde inventaris geven van de baten en de lasten van het sterfhuis.

De familie De Langhe baatte op het Oostveld een klein bedrijf uit, dat de eigendom was van de familie, en dat in 1746 als volgt beschreven wordt: « een behuyst hofstedeken, drye ghemeten, twee lynen ende vyfendertigh roeden landts » (Ha. 1.69.36 ca.) (1).

De gebouwen bestonden uit een woonhuis, onderverdeeld in keuken, hoogkamer, kelder en zolder, met daarbij nog een schuur en een koestal. Later, in 1795, wordt daarbij nog een grote schuur vermeld.

De veestapel bedroeg : in 1746, een koe, twee vaarzen, een kalf en een varken ; in 1760, drie koeien en een varken ; in 1778, twee melkkoeien en een grijze vaars ; in 1795, twee koeien, een rund en een kalf.

Het enige vervoermiddel van de hofstede was één en later twee korde-wagens. Het bedrijf bezat noch ploeg, noch andere landbouwwerktuigen, die door een trekdier moesten voortbewogen worden. Als landbouwwerktuigen vinden wij slechts één tot drie spaden, waarmede deze landbouwers zelf hun land bewerkten, een rakel, alsook mesthaken en -vorken.

In de staten van goed wordt de voorhanden mest iedermaal afzonderlijk opgegeven. In die tijd bestonden geen kunstmeststoffen. Alles moest gebeuren met de aanwezige stalmest, waarvan de hoeveelheden onvoldoende waren. Daarom, wanneer een landbouwer aan het einde van de pacht zijn hofstede verliet, was hij verplicht de voorraad aan stalmest aldaar te laten voor zijn opvolger.

Bij gemis aan voldoende mest, gebruikte men in de middeleeuwen en nog later het drieslagstelsel, waarbij het land één jaar op drie bleef braak liggen om te rusten. Daarom waren de landerijen ingedeeld in drie per-

(1) Rijksarchief te Brugge. Brugse Vrije. Staten van Goed, 3e reeks, nr 5234.

celen. Het deel van het land dat een jaar braak had gelegen, werd drie-maal grondig geploegd, daarna gemest, en opnieuw omgeploegd.

In het najaar werd het bezaaid met winterkoren, tarwe of rogge, die in juli van het volgende jaar kon geoogst worden. Na het bergen van de oogst, bleef de graanstoppel liggen en diende als weide voor het vee, totdat het, vóór de winter, omgeploegd werd, en na de winter opnieuw, zonder dat er mest gebruikt werd. Na deze tweede omploeging werden aldaar zomergraan, haver of peulvruchten (erwten en bonen) gezaaid. Na de tweede oogst werden soms rapen gezaaid als tweede vrucht ; en daarna bleef het land een geheel jaar braak liggen. Het natuurlijk plantenkleed aldaar diende tot weide voor het vee.

Later, wanneer men over meer mest ging beschikken, is men overgegaan naar het zeslagstelsel en zelfs naar het negenslagstelsel, met volledige uitschakeling van het braakland. Sommige percelen werden grondig gemest, andere slechts oppervlakkig (volle ende alve vette).

Dit negenslagstelsel heeft voor goed de duur van de landpachten op negen jaren gebracht. Dit kwam echter niet zozeer uit oorzaak van de opvolging van de vruchten, maar om reden van het taliehout van de kanthagen, dat negen jaar nodig had om volgroeid te zijn.

Op het Oostveld werd in de 18e eeuw ook houtas gebruikt als meststof. Deze kwam uit de haard. In 1746 wordt reeds « gheleyde (uitgestrooide) asschen » vermeld.

De vroegere landbouwbedrijven moesten ook zorgen voor brandstof (hout of turf), zowel voor de verwarming, als voor het bereiden van warme voeding voor mens en dier, en voor het bakken van het brood. Daartoe waren de smalle akkers bezoomd met kanthagen van taliehout en met knotwilgen of tronken. Wanneer het hakhout een zekere hoogte had, nam het teveel zonlicht af van het land, om de vruchten tot volle wasdom te laten komen. Dit is de reden waarom in het negenslagstelsel slechts de eerste vier jaren na de bouw van de kanthagen en tronken, vruchten werden gekweekt. De vijf volgende jaren werd het land veranderd in weide voor het vee. Na het houwen van het hakhout werd de weide gebroken en veranderd in bouwland. De vruchtenopvolging was dan : zomergraan voor het eerste jaar, wintergraan voor het tweede, stoppelkoren (rapen) voor het derde, zomergraan, vlas of andere handelsgewassen voor het vierde jaar. De vijf volgende jaren werd het land veranderd in kunstmatige weide(2).

Ook de opgaande bomen van de hofstede waren kostbaar. Wanneer een boom geveld werd kwamen twee boomzagers, zoals ik die nog gekend heb vóór 1914, en zaagden de boom in balken en planken voor de nodige herstellingen aan de gebouwen en voor het houtwerk op de hofstede. De afval van het hout diende als brandhout.

Zo komt het dat, in de staten van goed, het groeiend hout van de hofstede in détail wordt beschreven. In 1746 worden 150 taliestruiken vermeld, die het vorig jaar waren gesnoeid. In 1760 : 1560 taliestruiken ; in 1778 : 1636 taliestruiken en in 1795 : 1290. In 1795 was het brandhout onvoldoende en had de gebruiker nog 600 « busschen ende fasseel » aangekocht.

Nevens het brandhout werd ook turf gestookt, die gehaald werd uit de laagliggende landerijen uit de omgeving.

Voor het snoeien van het taliehout en het vellen van de bomen worden een bijl en houwmessen vermeld, en voor het bewerken van het hout een hamer en avegeers (grote boren).

De geteelde vruchten worden ook opgesomd, zonder dat de oppervlakte van ieder wordt opgegeven, nl. rogge (soms gewoonweg vermeld als ko-

(2) J. Lindemans. Geschiedenis van de Landbouw in België. Antwerpen, 1952, Deel I., blzn. 28 en 95-105.

ren), boekweit, tarwe, masteluin, haver, klaver, aardappelen(3), wortels, rapen, bonen en later ook vlas. Als fruit worden appels vermeld.

Het gemis aan voldoende meststoffen had zeker voor gevolg dat de opbrengst, vergeleken met de huidige oogsten, zeer klein was, alhoewel het land uitsluitend met de spade werd bewerkt.

Vanaf 1760 komt ook vlas voor onder de vruchten. Dit vlas werd thuis bewerkt gedurende de wintermaanden, wanneer het werk op het land stil lag. Daarvan getuigen de boothamer, de vlashekels en de zwingelbarden. Dit vlas werd gesponnen door de vrouwen op spinnewielen en gewonden op haspels, om later, per gewicht, o.m. als garen, verkocht te worden.

Op de hofstede werden ook bijen gehouden ; in 1746 acht biekorven en in 1760 zeven, die buiten stonden onder een houten afdak.

Voor het bereiden van de boter waren een of twee karnen met toebehoren voorhanden, alsook roomstande, roomkuip, een melkkuipje en melkzeven.

Het graan werd gedorst met vleyen of dorsvlegels, soms op een zeil (slegt boucqueet zeijl). Het werd schoongemaakt, eerst in graanwannen uit gevlochten wissien, en later, in 1795, met een windmolen. Om het te verhandelen gebruikte men ruyffelschuppen. Het graan en de bonen werden bewaard in vaten of bakken, en de aardappelen in zakken. Deze lijnwaden zakken kostten zeer duur en worden dan ook altijd vermeld, in 1746 staan twee ledige zakken vermeld, en in 1795 drie.

De huisraad was tamelijk primitief, en ging over van vader op zoon. Voor de haard had men hangel, brander, tang, haardijzer, blaaspijp, hanghaken (cuysse) en rooster. Voor het bereiden van het eten beschikte men over ijzeren potten, kookpan, aardewerk, een houten emmer met ijzeren banden (heemer), een koperen emmer (haeckere), een koperen ketel, een einze voor de potten, alsook een trog om brood te bakken.

Als meubilair vinden we zes of zeven stoelen, twee tafels, een kastje, kisten (couffers), een schapra of voorraadkastje, een kast, een blokstoel om de koeien te melken.

Het slaapgerief wordt niet gedetailleerd. Alleen wordt eenmaal een koetse vermeld, 't is te zeggen het onderstel van een bed. Regelmatig wordt melding gemaakt van de kinderwieg.

Het eetgerief bestond uit aarden schotels, « pateelen » uit tin of gleierwerk en teljoren. Daarbij komt nog een lepelbard met twaalf tinnen lepels. Maar we hebben geen gedetailleerde opgave van het tin en het koper, omdat de voorwerpen uit deze twee metalen meestal samen gewogen werden, zodat alleen het gewicht ervan werd opgegeven.

In 1778 komen er luxevoorwerpen bij, nl. twaalf eetvorken (forcetten). Gedurende de achttiende eeuw begon de eetvork ingang te vinden in de steden(4). Hetzelfde jaar 1778 kwam er ook een lamp bij en sedert 1760 een strijkijzer.

Juwelen worden tweemaal vermeld. In 1778 zijn het de gouden en zilveren juwelen van de vrouw en in 1795 de zilveren juwelen van de man, maar er wordt geen gedetailleerde opgave gegeven.

Als vlees werd op de hofstede gezouten varkensvlees verbruikt, waarvan iedermaal een goede hoeveelheid aanwezig was.

Tot slot maten, gewichten en munt die in de inventarissen worden gebruikt. a) Gewicht : het pond van 464 gram. — b) Inhoud : het hoed van 171,43 liter. — c) Oppervlakte : het Brugs gemet (43 a. 23 ca. 68), dat bestond uit drie lijnen van honderd roeden ieder (14 a. 74 ca. 56) ; de roede

(3) Over de opkomst van de aardappelteelt, zie L. Van Acker. De opkomst van de aardappelteelt in West-Vlaanderen en in West-Europa, in Biekorf, 1962, blzn. 321 - 334, — en V. Arickx. De eerste aardappelen in het Tieltsse, in Biekorf, 1965, blzn. 17 - 18.

(4) J. Weyns. Wanneer zijn wij met een vork gaan eten ? - in Album Archivaris Jos. De Smet. Brugge, 1964, blzn. 361 - 363.

was 14,7456 ca. — d) Munt : Het pond groot, onderverdeeld in 20 schellingen groot, ieder schelling was 12 groten ; dus dezelfde indeling als de huidige Engelse munt.

De landbouwersfamilie De Langhe bezat haar eigen kleine hofstede, maar de opbrengst ervan moet gering geweest zijn, een echt armoedje. Hoeveel slechter was het toen gesteld met de arbeidende stand, die niets bezat en die niet altijd over een vaste werkgelegenheid beschikte ?

STAMBOOM VAN DE FAMILIE DE LANGHE

A. — **Martinus De Langhe**, zoon van Gulielmus en van Livine Van Belleghem, geboren te Oedelem op 3 augustus 1670, overleden aldaar op 22 maart 1728.

Gehuwd : 1° te Oedelem op 31 januari 1696 met Anna Verbiest (Oedelem 22 september 1671 - 13 april 1701).

2° te Oedelem op 2 augustus 1701 met Angela Circuij of Sercu († te Oedelem op . . . januari 1713).

3° te Oedelem op 30 april 1713 met Pieternelle Teirlynck († te Oedelem op 12 oktober 1724, oud 36 jaar).

4° te Oedelem op 10 april 1725 met Elisabeth Temmerman (Oedelem 21 maart 1685 - 3 oktober 1747).

B. — **Zacharias De Langhe**, zoon van Martinus en van Angelina Sircuij, geboren te Oedelem op 3 september 1704, aldaar overleden op 17 februari 1760.

Gehuwd : 1° te Oedelem op 22 februari 1729 met Joanna Sneyaert (Oedelem 28 juli 1702 - 30 november 1746).

2° te Oedelem op 3 april 1747 met Cornelia Van Houcke (Oedelem 16 juli 1624 - 3 januari 1749).

3° ? met Joanna Van den Berghe († Oedelem op 24 oktober 1769, oud 50 jaar).

C. — **Joannes De Langhe**, zoon van Zacharias en van Joanna Sneyaert, geboren te Oedelem op 5 februari 1735, aldaar overleden op 6 mei 1795.

Gehuwd : 1° te Oedelem op 2 juli 1764 met Maria Francisca Jacques (Oedelem 12 oktober 1735 - 19 april 1778).

2° te Oedelem op 1 februari 1779 met Brigitta De Rycke, geboren te Beernem op 14 augustus 1757.

UITTREKSELS UIT VIER STATEN VAN GOED VAN HET BRUGSE VRIJE,

BERUSTENDE OP HET RIJKSARCHIEF TE BRUGGE

I. — UITTREKSEL UIT DE STAAT VAN GOED VAN JOANNE SNEIJAERT, dochter van Lucas en van Pieternelle Van de Velde, echtgenote van Zacharias De Langhe, zoon van Maarten en van Angelina Sercu, overleden te Oedelem op 30 november 1746, f° 11 en volgende.
(Brugse Vrije, Staten van Goed, 3e reeks, n° 5234).

Meubele ende catheyle goederen.

Eenen hanghel, brandel, tanghe, twee ysere potten, hanghen, ysere, taefel, stoelen, trogh, keirne met de toebehoorten, een kasken, alle het gheleyert (gleiers-) ende aerdewerck, alle het yserwerck, een spae, byle, twee haumessen ende haemer.

Een vleesch cuyppe, andere cuyppe, heemer (emmer uit hout met ijzeren banden), eenen ketel (uit koper), eenen haeckere (emmer uit koper), eenen heynsel (einze) ende andere cleyne bagatellen.

Omtrent twee hondert pondt swynen vleesch ende smout.

Een hoet (171 liter) boucqueet, wat raepen, twee slechte couffers, roomstande, een ekele (vlashekel), twee turfijzers ende perken, met andere cleyne bagatellen.

Elf sacken aerdappels.

Twaelf bonden droogh vlasch.

Wat boonen, wat appels, wat eeckels, (eikels in de bossen vergaard als voeding voor het varken), twee ydel sacken, drye cuypkens, spinnewiel, de vette in den mesch put.

Een koeybeeste, twee veersen ende een calf.

Een swyn, meschhaeck, mesvorcken ende wat wortels.

In de Scheure : Vyf hondert ende vyftigh cooren schooven.

Eenen wan (graanvan), raecke ende fleyen (vlegels), corte waeghen, turf ende brandt hout op het hof.

Ontrent viere hondert bonden hoy.

Acht korfven met levende bijen.

Alle het ghedaen ende ontgonnen labeur, volle ende halfve vette in het landt met de gheleyde asschen, zeeuwen (uitdiepen van de voren) ende zaeÿgraen.

De weirde van het hout op het ghebruyck van den sterfhuyse, bestaende in schoten van de oude van een jaer tot een hondert vijftigh.

De boomen in ligghende prysie, staende op de gronden van erfven hier vooren ghebracht.

II. — **UITTREKSEL UIT DE STAAT VAN GOED VAN ZACHARIAS DE LANGHE**, zoon van Maarten en van Angelyne Cercu, echtgenoot van Joanne Van den Berghe, dochter van Jan en van Pieterne Begin, overleden te Oedelem op 17 februari 1760, f° 10 en volgende.
(Brugse Vrije, Staten van Goed, 3e reeks, n° 5461).

Meubele ende cattheyle goederen.

In den ceuken : Angel, brandel, tanghe, cuyssche (haakijzer voor de hangel), anghenijsere, coucke panne, soutlae, bylle, dry spaen, turfhalm, ceirn met toebehoorten, twee cuypen, stryckijssere, cynsel, cetel, twee jsere potten, twee eekels (vlashekels), sye, seefde, eenigh thin, schaprae (voorraadkastje), stoelen; alle het gheleyert ende aerdewerck, vier hauwmessen ende andere prondelynghe.

Veertigh pondt swyne vleesch à ses groote tpoint.

In de camer : Ontrent seven pondt gaeren, dry couffers, twee eekels, de slaepinghe van de kinders ende andere prondelynghe.

In den celder : Wat smout ende botere, een cuype ende wat aerdewerck.

Op den solder : Wat jppens (vlaszaad), jdel biecorfven, seven ende twyntigh bonden droog vlas ende andere prondelynghe.

In de scheure : Was cuype, een vat, dry spinnewielen, aspe (haspel), swyngelbart, trogh, wan, wat stroot, ontrent een hondert (bonden) gley (lang roggestro voor het onderhoud van de strooien daken), bothamer, wat hoey.

Dry coeybeesten, een swyn.

Het branthaut ende de vette binnen hove, wat turf, etc.

Seven corven met levende bien met de logie (houten afdak).

Seven sacken aerdappels.

Wat vette mynghelinghe (masteluin?).

Een reepe.

Alle het ghedaen ende ontgonnen labeur, seindes (uitdiepen van de voren) ende saeygraen, volle ende halfve vette.

De nombre van een duyst vyfhondert ende tsestigh thailie van hautte op den struck.

D'helpf van de boomen van het hofstedeken van desen sterfhuyse, midts de wederhelft competeert aen de voorkinders in ligghende weirde tot 7.0.0 (seven pond groten in geld).

III. — **UITTREKSEL UIT DE STAAT VAN GOED VAN MARIE JACQUES**, echtgenote van Joannes De Langhe, overleden te Oedelem op 19 april 1778.
(Brugse Vrije, Staten van Goed, 3e reeks, n° 5807).

Meubilaire goederen.

In den keucken : Hanghele, brandele, tanghe, blaespuype, sautlaede, ses stoelen, taefel, schrapae, melck cuype, room cuijpe, cuijssche, cookpanne, hauwmessen, drij seefden, roostere, ses geleijerde patteelen, acht tailliooren, haevegeers (grote boor), twaelf forcetten, twee jsere potten, wat aerdewerck ende andere cleenigheden.

Drijentwintich pondt thain (het tinnen goed).

Drijenveertigh pondt copere (het koperwerk).

In de caemere : De slaepinghe van den besittere, kerne, twee vlasch ekels, stryckijssere, lampe, mande, gaeren, de slaepinghe van de kinderen, coeffre.

Op den soldre : Vijf hoet rogge.

Een costse, wat slaepinghe, ruijffelschuppe, wat boecqueet, wortelsaet.

Drij vaeten avere, een kindere wieghe.

Keldere : Querne, swijngelbart, haspel, twee spinne wielen, graen wan, biebucken, vleyen, trogh.

Schuur en stal : Vijfentwintig bonden gheleij stroo, vijfenseventigh bonden stroo, met veertigh bonden droog vlas à twaelf stuijvers den bondt.

Ses sacken aerdappels à acht schellijnghen grooten den sack.

Seven voer vette, met wat brandhaut.

Eenen cortewaeghen, wat stroot, meshaecken, vorcken.

Twee melckcoyen met eene grijsde verse.

Vijfensestigh pondt swijnne vleesch à seven groote per pondt.

Alle de boomcattheylen staende op sbezitters cant ende zijdehoudende gronden van erven.

Over de weerdije van den generaelen landtprijs, bestaende in gedaen labeur, volle ende alve vette, besaijthede van cooren, terwe, claever, aerdappels, gheleijde asschen, als andersints.

Item, ghepresen op het ghebruijck van den sterfhuijse den nombre van 1636 groene taillie van houtte op den struijck, in advenante van thien schellijnghen grooten jder hondert.

Vijf ponden ses schellijnghen grooten over de weerdije van alle s'overledens goude ende silvere juweelen.

IV. — UITTREKSEL UIT DE STAAT VAN GOED VAN JOANNES DE LANGHE, overleden te Oedelem op 6 mei 1795, f° 13 - 19. (Brugse Vrije, Staten van Goed, 3e reeks, n° 6062).

Keucken : Eenen keten dienende voor hangel, brandel, tange, sautlaede, slaepinge van de kinderen, zeven stoelen, een taefelken, koeibrisseletten, cockpanne, lepelbart met twaelf tinne lepels, twaelf tinne patteelen, tinne canne, blockstoel, een lauwerken (kleine koperen ketel), een tinne canne.

Een honderdt ses-en-dertigh pond swijnne vleesch.

Camer : Een queirne met accessoiren, een keirne met hare toebehoorten, een taefel, leedere (ladder), een casse, schrapae, twee vlaschekels, hanghel, kinderwiege, hauwmes, vierenveertig pond copere, benevens alle de cleederen ende lijnnen van den overledenen, 's overledens zilvere juweelen.

Agter huijs : Eenen bak, cuijpe, ijseren pot, ende met den kelder eenen pot met smaut, alle het aerdewerk, melk kuijpkende ende andere prondelinge.

Thien pond vlasch ende twee pond werke gaeren.

Op den solder : Twaelf vaten haver, drij vaten bouqueet ende vijf hoed en half rogge.

Twee graen wannen, twee vaten, een cuijpe, drij ijdele zakken, ruijffel schuppe, een spinnewiel ende andere prondelinge.

Een mager swijn, agter hove met zeven viggens.

In de scheure : Twee cortewaegens, twee zwijngelbardels, spaede, een bijle, turfhauwe, ruijffel schuppe, trog, twee spinnewielen, de slaepinge van de kinderen, vijf en twintig (bonden) geley stroo.

In den koeijstal : Twee coeijen, een rendeken, met een caif.

In de groote scheure : Eenen windmolen, slegt boucqueet zeijl, vorcke, vleyen, boothamer, vijf zakken aerdappels, tweeëndertig bonden droog vlasch, een honderdt bonden stroo.

Ses honderdt busschen ende fasseel, gekocht ende staende gemaect in den bosch van borger van Outrijve.

Den landtsbauw gedaen op het gebruijck van den sterfhuyse, in zeule ende zaed (labeur en zaaigraan), bestaende in bezaeijdhede van coornen, terwe, haver, vlasch, claver, aerdappels, ontgonnen ende gedaen labeur, de vervoerdhede van de vette in de landen als andersints.

Over de nombre van een duysend twee hondert ende tnegentig groene thailie van hautte, bevonden op het voorschreven gebruijck van den sterfhuijse.

Dr. Jos. DE SMET.
Assebroek.

Enkele aantekeningen nopens bekende Pastoors van Oedelem in de 17e en 18e eeuw

Wanneer er sprake is over 'n parochie, dan gebeurt het nogal dikwijls dat het de pastoor is die het eerst te berde gebracht wordt en dat, 't zij in zijn voordeel, 't zij in zijn nadeel, een bewijs dat 'n pastoor toch min of meer zijn stempel slaat op de gang van 'n parochie.

Als parochie moet Oedelem al zeer oud zijn, zekere schrijvers uit de 17e eeuw spreken van de jaren 900, maar zeker is zulks niet. In 1184 is ze reeds lang parochie, zoals blijkt uit een pauselijke bulle van Lucius III, waarbij de proost en de kanunniken van de Onze Lieve Vrouwekerk te Brugge, alle voorrechten der collegiale kerken worden geschonken. Zij bevestigt tevens al hare bezittingen en goederen en noemt uitdrukkelijk de kerk van Sijsele met de tienden en andere daaraan verbonden inkomsten, de kerk van Oedelem met haar tienden en inkomsten(1).

De parochie Oedelem is ontstaan op het Sijseelse, een gebied dat in de vroege middeleeuwen heel de oostkant der toenmalige Reie omvatte. Zo komt het dat Sijsele de moederparochie is van de Lieve Vrouwekerk te Brugge, van Oedelem, St.-Gillis in Brugge (1240), de oude Ste-Katharina-parochie te Assebroek buiten de Katharinepoort, alsook Koolkerke, rond 1270(2). Toen de stadskerk de landse moederkerk had overvleugeld (« *Filia devoravit matrem* », zegden de oude schriften, « De dochter heeft de moeder verslonden »), was het vanzelfsprekend dat de proost en het Kapittel van Onze Lieve Vrouw de grote tiendeheffers werden te Oedelem.

Van de priesters die te Oedelem in die oude tijden het pastoorschap hebben waargenomen heb ik er tot nog toe maar een paar kunnen vinden. Het rijke archief der O.L. Vrouwekerk zal misschien later daarover meer prijsgeven. Zo blijkt uit een charter der O.L. Vrouwekerk dat in 1203 een zekere Gualterus pastoor is te Oedelem. Is het misschien dezelfde die in 1226 nog vermeld wordt als Walterus presbiter te Oedelem? Het is goed mogelijk. De volgende naam is die van een zekere Martinus Diederix in 1477. Een grafzerk in de O.L. Vrouwekerk vermeldde hem in genoemd jaar als presbiter curatus in Oedelem. Mogelijks was hij een kapelaan die het ambt van pastoor te Oedelem uitoefende(3).

Het is eerst na de Geuzenberoerten, midden de 17e eeuw, dat we de volledige opvolging der Oedelemse herders uit de archieven kunnen opdiepen.

In 1644 is Hugo Van der Beken pastoor. Hij verkende een rente voor de kerk, bezet op het pastoreel huis en land. Hij had die pastorij gebouwd

(1) Mireus, II, p. 977.

(2) De Schepper: *Les paroisses rurales primitives et les anciennes divisions territoriales du Franc de Bruges*.

(3) *Inscriptions Funéraires N.D. Bruges*, Gaillard.

hoogst waarschijnlijk op de plaats waar ze nu hedendaags nog staat.

Nicolaas Cambier was koster, Joris Van Hulle kerkbaljuw, Jan Potvliet later ook kerkbaljuw. Jacobus Pectsteen was auditeur der kerkrekeningen, *Adriaan Beghijn* baljuw van de Baronie van Praet(4). Hugo Vanderbeken wordt in 1648 opgevolgd door Nicolaas Antoon Rotsaert, Bacalaureus in de Godgeleerdheid. Sedert het Concilie van Trente immers gold toen een kerkelijke wet, dat pastorijen van een zeker belang bij voorkeur werden toegekend aan priesters, die aan hogescholen, 't zij te Leuven, 't zij te Douai in Frankrijk, een graad in Godgeleerdheid of kerkelijk recht hadden verworven. Eerw. Heer Rotsaert vertoefde hier maar korte tijd, want reeds in 1651 werd hij opgevolgd door Jacobus Verhaeghe, ook een Bacalaureus in de Godheid. Na amper twee jaar werd hij vervangen door Laurentius Mundelaers, eveneens een Bacalaureus in de Godgeleerdheid.

In 1652, '53 en '54 is het Denys Stevens die de kerkrekening overgeeft. Na Eerw. Heer Mundelaers werd hier eindelijk een pastoor benoemd wiens naam in de rij der grote pastoors van Oedelem mag geplaatst worden. Het was Christophorus De Gerssem, « licenciat in de Godgeleerdheid ».

In 1655 kwam hij te Oedelem. Hij is de man die het definitieve herstel van de kerk na de geuzenberoerten in handen nam en het heeft doorgevoerd. Immers in 1662 en 1665 werd de kerk nagenoeg geheel herbouwd.

Daarvan getuigt nog de witte steen met jaartal 1663 in de zuidwand van het onderste gedeelte van de toren ingemetseld. De baksteen voor de herbouw van de kerk werd gebakken door Roelant Goosens.

Jan de Brabander was koster en Jan de Jaegher kerkmeester. Pastoor De Gerssem droeg hier de herderstaf tot aan zijn dood in 1687. Hij werd in 't koor van de kerk begraven. Zijn grafzerk in wit marmer ligt er nog bij de zitbanken in 't koor, maar is nu helaas heel uitgesleten en bijna onleesbaar geworden.

In 1668, '69, '70, '71 en '72 is Karel Van Hevel kerkmeester, in 1682 is Lieven Plasschaert kerkmeester en Petronella Nelis kosterinne. Pastoor De Gerssem's opvolger was Joris Drubbele en bleef het tot 1700, 't jaar van zijn afsterven. Ten zijnen tijd, in 1697, was er hier een eigenaardig proces aan de gang. De Baljuw der Heerlijkheid van Praet, Karel de Jans, waste het lijnwaad, schuurde en vaagde de kerk voor 7 pond groten volgens wettelijke aanbesteding gedaan 20 mei 1697. De koster weigerde nu de sleutels te geven om de kerk te vagen. Deze werden aangevraagd door de notaris Van Maldegem volgens ordonnantie van François Van Vynct, advocaat in de Raad van Vlaanderen.

In 1690 - '91 is Guillaume De Langhe kerkmeester en Jacques De Brandere koster, Antoon Cauwe kerkbaljuw.

In 1692 - '93 is Adriaan De Schepper kerkmeester(5).

Het is pas in de jaren 1694 en 1695 dat voor de eerste maal melding wordt gemaakt van een onderpastoor, namelijk Franciscus Gevens.

Na de dood van Pastoor Drubbele in 1700 werd hier de Heer Norbertus Allemeersch tot pastoor benoemd. De onderpastoors volgen nu nog al rap de ene na de andere op.

In 1700 is Augustinus Thiery hier onderpastoor, in 1706 Pieter Franciscus Mestdagh, in 1707 Bruno Eloy, in 1709 mr De Bels, in 1712 Albertus De Bilt. Lag dat misschien aan 't karakter van de pastoor? In alle geval het moet zijn dat hij gemakkelijker zijn onderpastoors kwijtspeelde dan zijn huishoudster. Want de Bisschop moest eens tussenkomen om haar de plaats te doen ruimen.

Op het einde van 't jaar 1718 komt Jacob Fignet als pastoor naar Oede-

(4) Bewoonde de Hofstede St. Jansgoed (Coens), Rogierveldstraat.

(5) Woonde hofstede Rosseel bij de Hoorn.

lem. Nog eens een pastoor die hier met groot gezag tot aan zijn dood in 1757 het herdersambt waarnam. Hij was terzelfdertijd Deken van Aardenburg. In die tijden immers was de deken niet noodzakelijk de pastoor van de parochie waaraan een dekenzetel verbonden was. In 1753 werd de Heer Petrus De Clerck hier onderpastoor en werd van hier pastoor te Rumbeke.

Pastoor Fignet werd ook in het koor begraven en zijn zerk in wit marmer, zo afgesleten en gehavend als die van zijn voorzaat de Gersem, ligt ook nog in het koor nevens de linker zitbank. Een jaarlijkse dienst in de kerk werd door hem gesticht. Petrus Jacobus Van Den Broucke was zijn opvolger. Gedurende 31 jaar bleef hij hier pastoor. De tien laatste jaren van zijn leven heeft hij de handen vol gehad met het inspannen en doorvoeren in 1778, van een proces tegen het Kapittel van de O.L. Vrouwekerk te Brugge om een behoorlijker aandeel in de tienden te verkrijgen. De pastoor krijgt immers maar 70 ponden (2520 fr.) uit de tienden (Vlastiende en Koorntiende) terwijl het Kapittel en het gemeen (Kanunniken en Kapelaans) samen 700 ponden (25.200 fr.) uit de tienden te Oedelem, Assebroek, St. Kruis, St. Gillis en Ste Katherina opstrijken.

Van die tienden geeft Oedelem het grootste deel. Het duurde tot in 1789 vooraleer dit proces zijn beslag kreeg ten tijde van pastoor Van Hecke, opvolger van mijnheer Van Den Broucke. De tussenkomst vanwege de toenmalige Bisschop Mgr. Brenard moest zelfs hiervoor worden ingeroepen.

De pastoor, een doordrijver die krachtadig durfde optreden, had zelf de zaak tot voor de grote raad van Mechelen gebracht, het verbrekingshof in die tijd. Hij kreeg geen gelijk, omdat hij de nodige bewijzen niet kon voorleggen. De pastoor nochtans had het getuigenis van de meest voor-
aanstaande parochianen ingeroepen, o.a. van Laurentius Govaert die 40 jaar oud was en altijd te Oedelem had gewoond, prijer en deelsman was 's lands van den Vrijen en Griffier van 't Beverhoutsveld; Pieter Jozef Claeys 34 jaar oud die hier ook altijd had gewoond(6) en baljuw van de parochie was, alsook Albert en Jozef Coppee, meesters timmerlieden(7), 63 en 38 jaar, oude Oedelemnars.

In 1777 deed koster De Langhe(8) de ronde van al de huizen om er de namen der gezinshoofden en kommunikanten op te nemen. Er waren toen 1453 kommunikanten in 442 woonsten.

Mr Van Den Broucke had als onderpastoor Mr C. Trouvijn in 1767, in 1769 Pieter Joannes Doom, in 1771 V.B. Grauwet en in 1784 Petrus Willems. Na de dood van Pastoor Van Den Broucke werd de pastorie van Oedelem toevertrouwd aan de Eerw. Heer Joris Van Hecke. 't Is hij die in 1789 door de befaamde Oedelemse horlogemaker H. Van Houtte een staande horloge doet maken voor de kerk, daarvoor betaalde hij 50 gulden en 14 stuivers (90 fr. goudmunt). Over jaren was de kop van dat uurwerk nog te zien in de sacristie te Oedelem. Het geld voor dit uurwerk kwam van een gifte van zijn voorzaat Pastoor Van Den Broucke.

Pastoor Van Hecke stierf in 1795.

Brabantse Revolutie en de eerste bezetting door de Fransen hadden hier ook wel nu en dan deiningen doen ontstaan, onder meer toen de patriotten in 1790 een Oostenrijks vaandel achter in de kerk hadden vernield(9).

Maar de overwinning van de Fransen te Fleurus in 1794 zou nu over onze gewesten 10 jaren van wee, oorlog en kerkvervolging doen losbreken. 't Was in die sombere dagen van bezetting en beloken tijd dat de Heer Petrus Verlinde hier tot pastoor benoemd werd in 1795. Hij was geboren te Beveren bij Roeselare in 1750. Gedurende de beloken tijd leefde hij verdoken, meestal op de hofstede, te dien tijde bewoond door de kerkmeester

(6) Oude Brouwerij Brouckaert.

(7) Deur Schepenkamer.

(8) Melkerij Maes.

(9) Handschrift in mijn bezit.

Sigismundus Van Hullebusch in de Rogierveldstraat, *rechtover* Het goed ten Kerkhove en de oude herberg « den Strooien Haan » (10). Hij leefde daar verkleed als knecht en wanneer er gevaar dreigde verdook hij zich tussen vier houtmijten. Oude mensen uit 't gebuurte wisten te vertellen dat de *sleep*, zo noemde het volk de Franse gendarmen, daar eens kwamen een onderzoek doen. De pastoor was niet op tijd uit de keuken kunnen vluchten, maar de boerin die vlug de situatie had begrepen snauwde de pastoor bitsig toe : « Maak U gauw uit de voeten, onbeschofte koeiwachter, wat moet ge zitten luisteren terwijl ik hier met die heren aan 't spreken ben ? » De gendarmen lachten eens, zagen er geen kwaad in en vertrokken. Zijn diensten verrichtte hij gewoonlijk op de hoogkamer te Blanckaerts, de thans verdwenen brouwerij Van Damme.

Pastoor Verlinde had in 1791 Joannes Van Poucke als onderpastoor en in 1796 Pieter Descamp. De veldwachter De Langhe, oom van oud notaris De Langhe, kwam deze onderpastoor tegen in de bossen bij de Witte Moer en wilde hem aanhouden. Maar de onderpastoor, een felle kerel, gaf de veldwachter een goed pak slaag, zeggende: « Probeer nog maar eens ! ». De veldwachter vroeg niet naar de rest en liet de onderpastoor gaan.

Pastoor Verlinde stierf in 1800, waarschijnlijk op Strooien Haan. Daar de kerk gesloten was werd zijn lijk vóór de kerkdeur geplaatst met een opschrift op de kist : « Dit is het lijk van Pastoor Verlinde ».

In 1802 sloot Napoleon het concordaat met Paus Pius VII en op Sinksen van dit jaar werden de kerken tot grote vreugde van de gelovigen met alle mogelijke luister heropend. Het duurde tot in 1803 vooraleer Oedelem weer een pastoor kreeg.

Het was de Heer Arnoldus Ocket. Hij was geboren te Oostende in 1763. Hij had twee broers die eveneens priester werden. Hij was ook de oom van Carolina Isabella Ocket, de echtgenote van Jan Baptist Lauwers, grootvader van de beroemde chirurg en tevens letterkundige Dr Emiel Lauwers uit Kortrijk, lid van « den zwigenden Eede » van pastoor Verriest, en van Eerw. Heer Achiël Lauwers, de bekende sociale voorvechter en eerste proost der gilde van de ambachten te Brugge.

't Is Pastoor Ocket die in 1804 aan Melchior Kinds, kerkmeester van de H. Magdalena, voor 7 Pond courant (\pm 186 fr.) het schilderij voorstellende de nederdaling van de H. Geest, voor het Hoogaltaar heeft aangekocht. Oudere Oedelemaars zullen zich dat kunststuk in Rubensstijl, dat heel goed aan altaar en kerk was aangepast, herinneren. Het werd jammerlijk vernield in de brand van 1926.

Pastoor Ocket moest weer alles opnieuw beginnen. De kerk had veel geleden en moest hersteld worden. Enkele meubelen en ornamenten en wat zilverwerk, o.m. de oude stralenremonstrans en de boorden van de prachtige rode kazuivel in goudborduurwerk en enkele schilderijen waren door de gelovigen gered geworden. Maar alles was nog te doen en de pastoor had geen geld. Al de eigendommen van de kerk waren als nationaal goed aangeslagen en verkocht.

Het gemeentebestuur, met de Maire Pierre Van Den Bon aan 't hoofd, was niet zeer geneigd een helpende hand toe te steken, integendeel, hij deed zijn best om te beletten dat het nog niet verkochte kerkegoed aan de kerk teruggegeven werd. Vroeg uitgeput van krachten overleed pastoor Ocket te Oedelem in 1812. Hij was 48 jaar oud.

Aline Villefort (Pater Antonius), een minderbroeder te Gent geboren in 1770, was hier pastoor gedurende een drietal jaren, van 1812 tot 1815 en is naderhand te Dendermonde overleden in 1827.

In 1816 kwam de Rumbekenaar Joannes Franciscus Verlinde te Oedelem als pastoor. Hij was geboren de 2 juni 1765. In 1791 was hij professor in

(10) Hofstede De Meester.

de logica aan de hogeschool van Douai. Te Brugge op 22 september 1892 priester gewijd, werd hij aanstonds onderpastoor te Klemskerke en in 1794 coadjutor te Hooglede, onderpastoor te Torhout in 1795, in 1796 te Staden, waar hij gedurende de beloken tijd grote diensten bewees. Hij had daar twee spelonken waar hij desnoods kon vluchten, maar toch werd hij ten slotte ontdekt(11). Hij was pastoor te Jabbeke in 1808, te Lovendegem in 1815 om eindelijk in 1816 te Oedelem te belanden, waar hij na een zeer bewogen leven in bewogen tijden, overleed, de 5 februari 1829.

Als onderpastoors gedurende al deze tijd vind ik alleen de heer Mathys, ongelukkig geëindigd te Gent en een zekere heer Duyck, in 1828.

Hiermede sluiten we de eerste reeks van deze nota's over de bekende Oedelemse pastoors. De volgende, als 't God belieft, 't volgend jaar.

RAES Jozef
Ettelgem.

(11) Van Baveghem : Martelaarsboek, 1875 — Biz. 448.

De heren van Praat te Oedelem

In het jaarboek van 1966 heb ik een overzicht gegeven van de heerlijkheden van Oedelem, zonder uit te weiden over de heren ervan. Ik behield dit voor een volgend jaarboek.

Ondertussen kreeg ik van de heer E. Warlop, hoofd van het Rijksarchief te Kortrijk, uitgebreid bronnenmateriaal over het geslacht van Praat. Zijnerzijds wijdde de heer J. Sabbe, in deel CIII (1966) van de Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis van Brugge, een zeer gedocumenteerde studie over de ondergang in de 14e eeuw van het geslacht van Praat. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van deze twee bronnen om mijn eigen documentatie over dat geslacht aan te vullen.

In het leenboek van 1329 - 1330 (Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer nr 45925) vinden wij dat de van Praat's leenhouders waren, onder meer, van de *heerlijkheid van Praat op Oedelem* en van de *heerlijkheid van Watervliet*. Bovendien bezaten zij het kasteel en het leen van *Balgerhoeke* te Adegem en twee lenen te *Vladslo* afhankelijk van de heerlijkheid *Vladslohove*, namelijk de *Groote Praet* en de *Cleene Praet*. Zij hielden nog in leen het goed *Vinkenbroek* te Aardenburg en de tol van *IJzendijke*. Het goed te *Vladslo* werd reeds in 1330 aan de graaf van Vlaanderen verkocht, terwijl *Balgerhoeke* en *Watervliet* enkele jaren later eveneens van de hand gedaan werden. (Zie Sabbe, op. cit.). Omstreeks 1365 bleef tenslotte alleen de stamheerlijkheid op Oedelem in het bezit van de van Praat's.

Het oudste ons bekende lid van dit geslacht is *Servaas van Praat*, van wie wij meldingen vinden tussen 1119 en 1147. Hij was kamerling van de graaf van Vlaanderen, Karel de Goede, van wie hij de eerste wreker was na de moord op dezen, gepleegd op 2 maart 1127. (Galbert de Bruges, uitgave Pirenne, passim.). Hij was burggraaf van Brugge. (F. Vercauteren, Actes des comtes de Flandre entre 1078 et 1128, n° 128 : Gervaisius Bruggensis castellanus).

Vervolgens kennen wij *Boudewijn I van Praat*, waarvan wij vermelding vinden in 1149, 1153, 1174, 1176. Hij moet in of kort vóór 1183 overleden zijn, want in gezegd jaar sticht zijn weduwe Ghiela (alias Geile) een jaargetijde voor hem in de Sint-Pieterskerk te Ariën (Aire-sur-la-Lys ; Departementaal archief van Pas-de-Calais te Atrecht, fonds Aire, aangehaald door Verhulst en Gysseling in « Le compte général de 1187 (Grand Brief) »).

Hij was heer van *Watervliet* (Verhulst en Gysseling, op. cit.) en is kruisvaarder geweest (Kervyn de Lettenhove, Hist. Flandre, I, 287).

Wij vinden nergens uitdrukkelijk vermeld dat de twee voornoemde personen heer van Praat zouden geweest zijn.

Dit is wel het geval met *Boudewijn II van Praat*. Van deze kennen wij een schrijven van 5 oktober 1226, gedateerd uit Praat, waarbij hij, heer

7 Charter n. 4 is het *Baldwinus van Praet die praeceptor*
is en die kapelanij te Oedelem van G.L. Vrouw graf.
Johannes van Praet, konunnik van S. Jonaas, bevestigde dat
eenszels *Boudewijn, junior, zoon van een leen van Bou-lewijn*

102

van Praet, een schenking doet aan de kerk van «Morzele». (Invent. archiv. Nord, B 1505). Kerckhof, Généalogie V, Praet, en mevrouw de Lalaing, in «Maldeghem la Loyale», p. 360, schrijven dat Boudewijn in 1217 trouwde met Maria, dochter van Filip I van Maldegem en bloedverwante van gravin Joanna van Constatinopel, die aan Maria een leen van 150 bunder land schonk. Zijn deze 150 bunder misschien de oorsprong van Praet ?

In 1215 had Boudewijn deel genomen aan de slag van Bouvines en werd aldaar gevangen genomen door de Franse koning Filip-August, samen met Ferrand van Portugal, echtgenoot van Joanna van Constantinopel.

Deze laatste werd slechts vrij gelaten na het verdrag van Melun (1225) en stierf in 1233. Joanna van Constantinopel hertrouwde met Thomas van Savoye en Boudewijn II van Praet was een van dezen die aan de Franse koning waarborg stond voor de uitvoering van het verdrag van Melun door Thomas.

Boudewijn II van Praet was ook heer van Watervliet. Hij overleed in 1227. Op het einde van zijn leven was hij Tempelier geworden (Van Lokeren, Chartes St. Pierre, I, 499, 488) en had, met toestemming van zijn oudste zoon, Boudewijn junior, in 1226 schenkingen gedaan aan de Tempel. (Devillers, Invent. analyt. archives commanderies belges de l'ordre de Malte). Een broeder van hem, Walter van Praet, « praeceptor domus militie templi Parisiis », had in 1201 een kapelanij gesticht in de kerk van Oedelem, waarvan hij in 1231 de collatie overliet aan de proost van Onze Lieve Vrouwekerk te Brugge, met de toestemming van zijn neef Jan, kannunnik van St.-Donaas (Gailliard, Inscript. funér., II, 458 ; Archief O.L. Vr., C, 12).

Boudewijn III van Praet, volgde zijn vader op als heer van Praet en van Watervliet. Hij overleed in 1240 of 1241 (Warlop).

Hij zou in 1236 heer van Zomergem geweest zijn, volgens Invent. Archiv. Nord, B 1342, aangehaald door Warlop, die echter aan de zaak twijfelt. Is inderdaad de Boudewijn a Pratis, die men in gezegd stuk vindt, wel te ver-eenzelvigen met Boudewijn van Praet ?

Jan van Praet volgde zijn vader Boudewijn III op als heer van Praet en van Watervliet. Hij was waarschijnlijk in 1228 geboren en was dus nog minderjarig bij het overlijden van zijn vader. Zijn voogden waren Gerard van Gent, gezegd de Duivel, Filip heer van Woestijne en Willem, kastelein van Maldegem. Deze, om de schulden van het sterfhuis te vereffenen, gaven in 1242 aan de proost en het kapittel van O.L. Vrouw te Brugge in pand de aan Jan toebehorende tienden gelegen te Oedelem (André du Chesne, Histoire généalogique des maisons de Guines, d'Ardres, de Gand, etc., I, 326).

Met hetzelfde doel stonden zij af aan de abdij van Vicoigne de tiende van Sijsele, die Jan in cijns had van 't Sint-Maartenskapittel van Utrecht (Mirceus, Opera diplom., III, 118) en aan de Sint-Pietersabdij te Gent de tiende van Watervliet (Van Lokeren, Chartes St.-Pierre, I, 308).

Volgens Sabbe gaf de heer van Praet in 1351 aan de O.L. Vrouwekerk van Brugge een jaarlijkse eeuwigdurende rente van 23 pond parisis bezet op 36 ½ gemet grond te Oedelem en in 1352 schonk hij aan dezelfde kerk 70 gemet grond eveneens te Oedelem gelegen. Anderdeels deelt de heer Waerlop mede, volgens een cartularium van Harelbeke (R.A. Kortrijk, aanwinsten nr 3470, folio 206), dat de baljuw van Brugge in 1263 het Sint-Salvatorskapittel van Harelbeke terug in het bezit gesteld heeft van verschillende tienden die aan dit kapittel op « geweldige » wijze ontnomen waren door heer Jan van Praet. De oorkonde werd gegeven « in domo dicti Joannes de Praet, militis, apud Balgerhoec ».

Jan van Praet koos rond 1300 partij voor de Lelieaards en werd op de dag der Brugse Metten (18 mei 1302) op de Burg door de Bruggelingen

In een
kopy van
1693 (R34
bl 182)
wordt dat
echt en toek
wolten

1231 →

Wat in
Johannes
die verhoort
in 1253

*In 1248 verkocht Boudewijn nog
een leen
(n. 88)
(dit zal
een andere
Boudewijn
gewest
zijn)*

gevangen genomen (Sabbe, op. cit. ; Verbrugge, 224).

Boudewijn IV van Praat volgde zijn vader Jan op. In tegenstelling tot zijn vader koos hij de volkse partij en was in 1295 een van de ondertekenaars van de verontwaardigde protestbrief tegen de gevangenneming van Gwijde van Dampierre (Kervyn, Hist. Flandre, II, 37). Hij overleed op Sint-Maartensdag in 1311 en ligt begraven te Oedelem, in de kerk « in den choor, recht vóór den hooghen autaer, onder een metalen zaercke » (Epitaphes et monuments des églises de Flandre au 16e siècle, uitgave de Bethune).

Boudewijn V van Praat volgde de voorgaande Boudewijn op. Hij stond in 1326 - 1328 de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Nevers, bij in zijn strijd tegen de opstandelingen van Brugge en van Kustvlaanderen (Sabbe, op. cit.).

Hij speelde een belangrijke rol in de Vlaamse politiek onder Lodewijk van Male. Hij was lid van de grafelijke raad in 1349 (Cartulaire de Louis de Male, II, 128 ; II, 1147 en 1356).

Lodewijk van Male schonk hem in 1358, voor de duur van zijn leven, een geldleen van twintig pond groten, bezet op de spijker van Brugge (Cartulaire de Louis de Male, II, 106) en in 1365 « so langhe als hi leven sal » de op Geraard de Moor aangeslagen goederen (Nord, B 1566, folio 58 verso). Onder deze goederen was het domein Wessegem op Ursel.

Hij overleed, kinderloos, op 3 april 1372 (nieuwe stijl). (Algem. Rijksarchief, Rolrekening nr 155).

Reeds op 9 april daaropvolgend gaf Lodewijk van Male het domein van Wessegem aan zijn oudste bastaardzoon Lodewijk, gezegd de Haze (Arch. départ. Nord, B 1273).

Volgens sommige schrijvers ging Praat nu terug naar het domein van de graaf. Hiertegen kan men opwerpen dat, alhoewel Boudewijn V geen kinderen had, hij toch verwanten had. Kerckhof, Généalogie, V°, Praet, zegt dat, na de dood van Boudewijn, dezès neef, Lodewijk van Praat, heer van Moerkerke, hoofd van het huis van Praat werd. Van deze Lodewijk stammen de Praat's van Moerkerke af.

Andere schrijvers zeggen integendeel dat Lodewijk van Male Praat van Boudewijn kocht. (Bijv. baron de Reichenberg, Monuments pour servir à l'histoire, etc., I, 744). De domeinrekening van 1651-1652 (R.A. Gent, Staten van Vlaanderen, nr 4765, folio 12 verso), zegt zelfs dat Lodewijk van Male Praat kocht van de heer Gruythuse, maar preciseert niet nader wie deze heer was. In ieder geval, een heer van Gruythuse die Praat zou bezeten hebben is niet vindelijk, zodat men kan vermoeden dat deze inschrijving van 1651 (driehonderd jaar na datum bijna) fout is.

Hoogstwaarschijnlijk kocht Lodewijk van Male Praat van Boudewijn V kort vóór zijn overlijden. Aldus kwam Praat terug tot het domein van de graaf : er bestaan domeinrekeningen van Praat van 1372 tot 1379 (Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, rolrekeningen, nrs 155 tot 161 (Zie Hubert Nélis, Inventaire des comptes en rouleaux, 1914).

Lodewijk van Male schonk de heerlijkheid van Praat als huwelijksgift aan een andere van zijn bastaardzoons, Lodewijk van Vlaanderen, gezegd de Fries. Vermits er domeinrekeningen bestaan tot 1379 moeten wij aannemen dat dit gebeurde in 1379, maar Lodewijk de Fries kreeg ook Woestijne op Aalter, waarvan de domeinrekeningen maar tot 1377 gaan. Waarschijnlijk dus kreeg hij Woestijne het eerst. Van toen af, tot op het einde van het « ancien régime » (1796) zullen Praat en Woestijne steeds verenigd blijven onder dezelfde heer.

Hiervoren vernoemde ik reeds twee bastaardzoons van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, maar hij had er meer : elf daarvan zijn ons bij name gekend uit Vredius' « Genealogiae Comitum Flandriae » (Brugge 1642). Vooraleer verder te gaan met de opsomming van de heren

van Praat, zal het misschien niet overbodig zijn een klein woordje over ieder van hen te zeggen. Zo zal men zien dat Lodewijk goed gezorgd heeft voor zijn natuurlijke kinderen.

1 — *Lodewijk van Vlaanderen, gezegd de Haze*, kreeg de heerlijkheid van Wessegem op Ursel, die destijds wegens moord aangeslagen geweest was op Geraard de Moor. Hij sneuvelde, evenals de twee volgenden, te Nicopoli, in de slag tegen de Turken, in 1396.

2 — *Lodewijk van Vlaanderen, gezegd de Fries*, kreeg de heerlijkheden van Woestijne en van Praat. Hij sneuvelde eveneens te Nicopoli, in 1396. Meer over hem verder.

3 — *Jan van Vlaanderen, gezegd zonder Land*, sneuvelde ook te Nicopoli, in 1396. Zijn vader schonk hem de heerlijkheid Schuurveld (op Lotenhulle) en deze van Drinkham (Frans Vlaanderen), beide door zijn vader aangeslagen op Jan van Schuurveld.

4 — *Robrecht van Vlaanderen* kreeg de heerlijkheden van Vlamertinge en van Elverdinge.

5 — *Pieterke van Vlaanderen*, jong overleden, in 1376.

6 — *Victor van Vlaanderen* kreeg, na de dood van zijn halfbroeder de Haze, de heerlijkheid Wessegem.

7 — *Karel van Vlaanderen* werd heer van Gruiterzale, te Langemark.

8 — *Margareta Van Vlaanderen* kreeg de heerlijkheden van Melsene en Borgerweert in het Land van Waas. Zij trouwde eerst met Florent van Maldegem, vervolgens met Hector van Vuerhoute en, ten slotte, met Zeger van Gent.

9 — *Joanna van Vlaanderen* werd de vrouw van Dirk van Hondschote en was vrouw van Zotschore, een heerlijkheid op Beernem.

10 — *Beatrijs van Vlaanderen* kreeg als bruidschat ter gelegenheid van haar huwelijk met Robrecht Tincke, heer van Blaasveld en maarschalk van Vlaanderen, een rente van 200 pond parisis, bezet op de ontvangst van de spijker te Gent.

11 — *Margareta van Vlaanderen* was gehuwd met Robrecht van Wavrin, heer van Lillers in Artesië. Boudewijn V van Praat was in 1369 aanwezig op haar huwelijk.

Vervolgen wij nu ons overzicht van de heren van Praat. Zeggen wij vooraf dat al de volgende heren, al waren zij ook heren van Woestijne op Aalter en al liggen ook sommigen van hen aldaar begraven, bij voorkeur de titel van « heer van Praat » voerden. Zelfs als Lodewijk IV van Vlaanderen hem een « huus » bouwde te Aalter, noemde hij dit « hof van Praat ».

Lodewijk van Vlaanderen, gezegd de Fries, wiens moeder, volgens Vredius, de dochter was van de heer van Beveren (hetwelk?), huwde met Maria van Gistel, dochter van Mher Rogier van Gistel, heer van Straten en Dudzele. Hij sneuvelde in 1396 te Nicopoli (Bulgarije), in de slag waarin de sultan Bajazet de Kristenen overwon. Met hem sneuvelden hier nog twee van zijn halfbroeders (zie hiervoren). Zijn wapenschild was van zilver, met het eerste kanton van Vlaanderen.

Maria van Gistel hertrouwde met Jan van Halewijn, burggraaf van Harlebeke, heer van Roosbeke en Zwevegem.

Het was ten tijde dat Lodewijk de Fries heer was van Woestijne en van Praat, in 1379, tijdens een opstand van de Gentenaars tegen Lodewijk van Vlaanderen, dat de Gentse Witte Kaproenen de Bruggelingen, die bezig waren met het delven van hun vaart naar de Leie, te Aalter, op de Nieuwendam aanvoerden. Dit feit heeft zware gevolgen gehad voor Vlaanderen. Het was het begin van een burgeroorlog die zes jaar geduurd heeft en tijdens welke de belangrijkste feiten waren: de verplettering van de Bruggelingen door de Gentenaars op het Beverhoutsveld te Oedelem en de verschrikkelijke nederlaag van de Gentenaars te Westrozebeke in 1382.

Lodewijk de Fries werd opgevolgd door zijn zoon *Jan van Vlaanderen*. Hij was in 1419 onder hen die de hertog van Burgondië, Filip de Goede, vergezelden wanneer hij naar Frankrijk trok om wraak te nemen over de dood van zijn vader, Jan zonder Vrees, te Montereau vermoord door de Engelsen van de dolfijn Karel van Frankrijk (Gilliodts, Bruges et le Franc, 1905).

Jan van Vlaanderen erfde de heerlijkheid van Zotschore op Beernem van zijn moeder, Joanna van Vlaanderen, echtgenote van Dirk van Hondsburch, maar in 1448 had hij ze reeds terug verkocht aan Jan de Baenst van Beernem (Boeken van de Burg van Brugge).

Hij was gehuwd met Joanna van Reigersvliet, de dochter van Hendrik van Reigersvliet en van Boelare en van Schendelbeke, en van Margriet van Halewijn, de dochter van Jan en van Joanna van der Burch.

Hij samen met zijn schoonmoeder (Margriet van Halewijn) koopt hij in 1422 het derde deel van een behuisde stede, (alwaar zij woonachtige waren), staande op de Kouter te Gent (Stadsarchief Gent, jaarregisters van de rekeningen van de Keure. 1421-1422, II, folio 87). Hij was samen met haar eigenaar van het goed ter Borchte te Oosterzele (Keure, 1422-1424, II, folio 73).

Margriet van Halewijn had de heerlijkheid Onlede te Gits en het heerlijkheid van Beveren bij Roeselare van haar ouders geërfd. Eveneens de heerlijkheid en het goed te Huunbroek, gelegen te Parike bij Geraardsbergen (Keure, 1412-1414, f° 42; 1420-1422, II, f° 52; 1422-1424, f° 30). Zij overleden tussen 1424 en 1432, want in dit laatste jaar is Jan van Vlaanderen alleen eigenaar van het goed ter Borchte (Keure, 1432-1434, I, 11). Jan van Vlaanderen, gehuwd zijnde met haar enig kind, Joanna van Reigersvliet, erfde al deze goederen.

Jan overleed in, of kort na 1450. Hij liet Praat, Woestijne, Beveren, Onlede, enz., na aan zijn zoon *Lodewijk II van Vlaanderen*.

Deze was onder hen die bijstonden, als op 16 mei 1488 te Brugge de vrede gesloten werd tussen Maximiliaan van Oostenrijk en Vlaanderen (Bruges et le Franc, I, 257). Hij was kamerheer en raad van de hertog van Burgonden en werd in 1455 aangesteld als baljuw van het Land van Waas, welke functie hij bleef uitoefenen tot in 1468.

Hij was gehuwd met Louise van Brugge, gezegd Gruythuse, dochter van Jan en van Margareta, erfprinses van Steenhuize (Vredius). Hij overleed op Sint-Bartholomeusdag 1488 en ligt begraven in de kerk van Aalter, onder het hoogkoor (Epitaphes et monuments des églises de Flandre au 16e siècle). Hij liet zes kinderen na, waaronder *Lodewijk III van Vlaanderen*, die oververder verder gehandeld wordt, *Jan van Vlaanderen*, die Beveren erfde, maar kinderloos overleed in 1525, en *Joos van Vlaanderen*, die in 1525, na de dood van zijn broeder Jan, heer van deze twee heerlijkheden werd. Deze Joos was de vader van *Jacob van Vlaanderen*, die in 1552 overleed, er van Praat en van Woestijne werd en waarover verder zal gesproken worden. Joos overleed in 1553 (R.A. Brugge, Vrije, Staten van goed, 21300). Hij was ook heer geweest van Wijkhuize te Beveren en Gits.

Lodewijk III van Vlaanderen volgde Lodewijk II op als heer van Praat

ter van Jan, bastaard van Corneille, die zelf de « grote bastaard » van Filip de Goede, hertog van Burgondië was.

Lodewijk III stierf op Nieuwjaarsdag 1490 (of 1491, nieuwe stijl? -- Epitaphes, etc.). Hij ligt begraven in de kerk van Aalter. Isabella van Burgondië overleefde hem tot in 1504. Zij werd begraven in het klooster van Galilea te Gent (Epitaphes, etc., Vredius).

Zijn zoon *Lodewijk IV van Vlaanderen* werd geboren in 1488, op Sint-Katarinadag en was dus amper twee jaar oud als zijn vader stierf. Onder zijn voogden vindt men Daniël van Praat, uit de tak van de van Praat's van Moerkerke.

Lodewijk IV was de laatste van de van Vlaanderen, gesproten uit Lodewijk de Fries, maar was ook de meest vermaarde. Hij was krijgsman zowel als staatsman, ambassadeur van keizer Karel V, door wie hij zeer geacht werd. In « Flandria illustrata » van Sanderus, t. I, blz. 368, lezen wij over hem: « Heros hinc usque ad sidera notus, ob infinitas virtutes et eximia in rempublicam merita ab omnibus viris doctis, poetis et historicis sui temporis celebrantur, ut pote doctorum proborum virorum maecenas unicus. Epistolas multas doctissimè et latinissimè ad doctos et illustres viros scripsit ». Hij was ridder van de orde van het Gulden Vlies, heer van Praat, van het Land van de Woestijne, van Woeste, van Elverdinge en Vlamertinge, van Spiere, van Meersch, enz... Hij was raad en opperkamerling van Karel V en hoofd van dezès finances in Vlaanderen. Hij was burgemeester van het Brugse Vrije in 1520, hoogbaljuw van de stad Brugge en van het Vrije van 1523 tot 1549, hoogbaljuw van Gent van 1516 tot 1523. Hij is kapitein geweest van het kasteel en van de stad Sluis, goeverneur van Holland en van Zeeland. In 1555, kort vóór zijn dood, werd hij kapitein en goeverneur (ruwaard) van Vlaanderen.

In 1507, nog geen twintig jaar oud, neemt hij deel aan de veldtocht tegen de pretendant van Gelderen, Karel van Egmont, die met Robert de la Marck Haspengouw binnengevallen was. Wanneer de privéraad in 1517 gesticht werd, was Lodewijk IV er lid van. Van 1519 tot 1525 was hij buitengewoon ambassadeur in Engeland en vervolgens in Frankrijk.

In 1534 vergezelde hij Christina van Denemarken, nicht van keizer Karel, op de reis naar de hertog van Milaan, haar toekomstige echtgenoot. Het dagboek dat Lodewijk IV te dezer gelegenheid bijhield, bevindt zich in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, Rekenkamer nr 46942.

Hij was nog maar amper 16 jaar als zijn moeder ook overleed, in 1504. De heerlijkheden van Praat, van Woestijne, van Woeste en andere werden toen voor hem verheven door zijn voogd Daniël van Praat (A.R.A., Rekenkamer 2962).

In 1541 had hij van keizer Karel V al de jurisdictie ontvangen die deze had in de heerlijkheid van Praat en in de parochie van Oedelem uit den hoofde van zijn heerlijkheid van den Houtschen, met al de jurisdictie, hoge, middelle en nedere (R.A. Gent, Staten van Vlaand., nr 4765, fol. XV). Voortaan zouden hij en zijn opvolgers de titel dragen van heer van Praat met Oedelem. Iets dergelijks was reeds vroeger gebeurd met Woestijne, waarvan de heren zich betitelden heer van het Land van de Woestijne, Aalter en Knesselare.

Op 25 november 1542 maakt Lodewijk IV zijn zoon en enig kind *Jan van Vlaanderen* zijn zelfs man en schenkt hem te dezer gelegenheid de heerlijkheden van Woestijne, van Woeste, van Elverdinge en Vlamertinge, van Spiere en van Meersch. Bemerkt wel dat Praat niet bij deze gift behoorde: Lodewijk behield ze voor hem, misschien wel omdat hij zich, naar deze heerlijkheid, bij voorkeur « heer van Praat » noemde. De schenking gebeurde onder het beding dat de heerlijkheden naar de schenker zouden terugkeren, moest de begiftigde sterven vóór de gever. En wat weinig waarschijnlijk scheen, gebeurde. Jan van Vlaanderen stierf vóór zijn va-

, op 10 december 1545. Lodewijk IV trok als gevolg daarvan de gezegde heerlijkheden terug tot hem (R.A. Gent, Wetachtige Kamer, nr 286, fol. CIII ; A.R.A., Rekenkamer, nr 2964 ; R.A. Brugge, Vrije, ferieboek 1540-5, fol. 138, nr 2).

Jan van Vlaanderen was gehuwd geweest met Jacoba van Burgondië, dochter van Adolf, heer van Beveren-Waas en van Vere in Zeeland. Zij trouwde met Jan, heer van Kruiningen en overleed in 1556 en werd te Beveren begraven ; haar eerste man, Jan van Vlaanderen, ligt begraven te Aalter in het graf van zijn vader.

Jan van Vlaanderen was één jaar na de dood van zijn zoon Jan, op 2 december 1546, door Lodewijk IV zijn echtgenote, Judoca (Jozijne) van Praat, met wie hij gehuwd was op 15 oktober 1517. Zij was een nicht van haar man, en dochter en erfgename van Karel van Praat, heer van Moerkerke en van Schijne van Halewijn. Jozijne van Praat was, na de dood van haar vader, niet alleen vrouw van Moerkerke geworden, maar zij had nog veel anders goed verworven, onder meer de heerlijkheden van Biesem en van Lake Aalter, de lenen van Wessegem genaamd Levendale en Lembeke op esselare, enz. Haar zuster Anna van Praat, echtgenote van Joos van Oot-Omaars, gezegd van Moerbeke, heer van Dranouter, was haar enige erfgename en kwam in het bezit van al de genoemde heerlijkheden en lenen.

Door « letteren », op 25 september 1550, gepasseerd voor burgemeester en schepenen van het Vrije van Brugge, doet Lodewijk IV afstand van de heerlijkheden van Woestijne en van Woeste, gelegen te Aalter, ten voordele van zijn naasten hoir apparent, jonkheer *Jacob van Vlaanderen*, heer van Onlede en van Beveren, in vordering van dezes huwelijk. Bericht : nogmaals was Praat in deze afstand niet begrepen. Deze gift was gemaakt met de clause dat indien Jacob of zijn opvolgers « dese weerelt overlede zonder wettelic hoir van zijnen lichame zijnde te lijfve achter te laten » de gezegde heerlijkheden zouden terugkeren naar de schenker of naar zijn hoirs (R.A. Gent, Wetachtige Kamer, nr 285, folio's CXXI, CCX). Overvoren zagen wij reeds dat deze Jacob van Vlaanderen de zoon was van Lodewijk III, de derde zoon van Lodewijk III, heer van Praat en van Woestijne. Hier wordt verder nog over Jacob gehandeld.

Op 23 april 1552 (na Pasen) scheidt Lodewijk IV van zijn heerlijkheid van Praat een leen dat hij destijds gekocht had van Mher Glaude de Lorraine, hertog van Guise, en aan zijn heerlijkheid van Praat gehecht had. Dit bestond in een eeuwige, erfelijke en onlosbare rente van 1800 pond risis, Vlaamse munt, 's jaars, bezet op de tol van de stede van Damme, dien deze zoveel kon opbrengen, zoniet « op de ghereetste penningen van de domeynen van Vlaenderen ». Hij deed daarvan gifte aan zijn neef, waarvan hij peter en oude oom is, Lodewijk van Vlaanderen, zoon van de voornoemde Jacob (R.A. Brugge, Burg, ferieboek 1548-1553, folio 234 verso). Lodewijk IV van Vlaanderen had omstreeks 1546, te Aalter, van Willem van Putthem een huis gekocht dat ongeveer daar stond waar nu het gemeentehuis staat. Hij maakte daarvan een buitenverblijf dat « Hof van Praat » geheten werd (R.A. Gent, Land van de Woestijne, nr 148 ; R.A. Brugge, aanwinsten 2874/I).

Dit « huus » werd in 1590, samen met de kerk en gans het dorp, door Hollandse Vrijbuiters afgebrand. Het werd niet meer herbouwd.

Hij overleed te Brussel in 1555 en werd begraven in de kerk van Aalter, in het midden van het koor, onder een grote blauwe zerk. In dezelfde tombe liggen zijn echtgenote Jozijne van Praat, overleden in 1546, en zijn enig kind Jan, overleden in 1545 (Epitaphes, etc., blz. 11, sub Aalter). Met hem stierf het nageslacht van Lodewijk de Fries, in rechtstreekse lijn, uit.

Van de kinderen van Lodewijk van Vlaanderen, heer van Onlede en van Be-

zijn oom Lodewijk IV. Met de dood van deze laatste erfde hij nu ook Praat (R.A. Brugge, Burg, nr 2, fol. 212). De warande van het hof van Praat te Aalter werd door hem vergroot.

In 1551 of 1552 huwde hij Katarina van Bootselaar, dochter van jonkheer Wessel, vrijheer van Asperen en van Langelaar (Zeeland), die in 1565 een der ondertekenaars was van het Eedverbond der Edelen. Uit dit huwelijk sproten drie kinderen, waarvan twee zeer jong stierven. Het derde kind, geboren in 1559, was Lodewijk V van Vlaanderen, waarover verder gesproken wordt (R.A. Brugge, aanwinsten, nr 2874/I). Hij overleed te Aalter de 17 augustus 1566. Hij werd te Beveren begraven (Sanderus)..

Katarina van de Bootselaar was een ijverige aanhanger van het Calvinisme. Zij werd in 1567 uit het land verbannen, vermoedelijk zeggende de Potter en Broeckaert (Geschiedenis van Aalter, 1866), omdat zij midden 1566 de eerste Geuzenpreek te Aalter zou begunstigd hebben. Deze schrijvers vermelden ook dat in 1569 de baljuw van Knesselare vóór het Gravenkasteel te Gent werd onthoofd, omdat hij aangekondigd had, dat degenen die het sermoeven van Carpentier ten kastele van de vrouw van Praat te Aalter wensten bij te wonen, er zich vrij en ongestoord mochten naartoe begeven.

Het archief van de Rekenkamer op het Algemeen Rijksarchief te Brussel bevat rekeningen over de jaren 1566 en 1567 van de ontvangers van de heerlijkheden van Praat, van het Land van de Woestijne en van Woeste, die door de fiscus beheerd werden ingevolge de verbanning van Katarina van Bootselaar, weduwe van Jacob van Vlaanderen en voogdes van haar zoon Lodewijk. Er zijn aldaar verder nog rekeningen, tot 1576, die bewijzen dat die heerlijkheden nog gesekwesteerd waren, alhoewel Katarina niet meer verbannen scheen te zijn. Het moet ons niet verwonderen dat er geen rekeningen meer bestaan voor latere jaren, want in 1577 (en tot 1584) waren de Calvinisten meester geworden te Gent, alwaar zij een dictatoriaal bewind uitoefenden, dat zich weldra uitstrekke tot over bijna gans Vlaanderen.

Ondertussen was *Lodewijk V van Vlaanderen* meerderjarig geworden en in het bezit gesteld van de goederen die aan zijn vader toebehoord hadden. Hij huwde Maria van Marnix, de dochter van Filip van Marnix, heer van Sint-Aldegonde, die doorgaat als de opsteller van het Eedverbond der Edelen. Maria overleed reeds in 1580, zonder kinderen na te laten.

Lodewijk V verzeilde heel en al in het Calvinistische vaarwater. In 1583, tijdens de Calvinistische dictatuur, werd hij schepen van het Brugse Vrije en hetzelfde jaar werd hij kapitein gekozen van een cornette paarden (P. de Jonghe, Ghendsche Geschiedenissen, II, 328). In 1585 zit hij gevangen te Hamalt (sic), in het Land van Kleef en vandaar uit verkoopt hij aan Pietre de Valencia, koopman der Spaanse natie te Brugge, de rente van 1800 pond parisis waarvan hiervoren sprake geweest is (R.A. Gent, Staten Vlaand., 4765, folio 96).

Hij overleed op Allerheiligenavond 1591, zonder kinderen na te laten (Wetacht. Kam. 286, folio 371). Zijn finantiële toestand was niet schitterend, want kort vóór zijn dood had hij de heerlijkheid van Woeste, op Aalter, moeten verkopen (Stadsarchief Gent, Leenboek, Oudburg 1504). Hij was overleden te Dinant, nu provincie Namen, toen Land van Luik, ten huize van zijn neef Jean de Roisin, van wie verder spraak zal zijn (Wet. Kamer, 286, folio 337).

Er bleken verscheidene pretendanten te zijn voor zijn erfenis, maar tenslotte was het Baudry, *baanderheer van Roisin*, die de heerlijkheden van Praat en van het Land van de Woestijne in augustus 1592 verhief (R.A. Brugge, Burg, nr 2, folio 211; R.A. Gent, Wet. Kam., 286, folio 371, 380). Baudry noemt zich neef van Lodewijk V van Vlaanderen, maar de verwantschap klimt heel wat hoger op! Hij zou afstammen van Lodewijka

van Vlaanderen, dochter van Lodewijk II. Baudry was de broeder van Jan van Roisin, in wiens huis Lodewijk V overleden is.

Baudry (XIV van de naam) was heer van Angre (Henegouwen), baron van Roisin, Praat en Land van de Woestijne, heer van Audregnies, Onlede en Beveren, Wijkhuis, Beaurewart, Aalter en Knesselare. Hij overleed begin 1607 en werd begraven in de abdij van Waulsort-sur-Meuse; zijn hart werd echter neergelegd in de grafkapel in de kerk van Roisin (Henegouwen) (Théo Bernier, *Recherches historiques sur le village d'Angre*).

Hij werd opgevolgd door zijn broeder *Jan van Roisin*. Deze overleed amper zes maanden na Baudry, op 31 augustus 1607, te Château-Thierry, aan de Maas. Gelijk zijn broeder werd hij in de abdij van Waulsort begraven, en zijn hart neergelegd in de grafkelder te Roisin.

Noch Baudry, noch Jan lieten kinderen na. Hun nicht, *Jehenne de Mouchy-Senerpont* verhiel Praat in december 1607 (R.A. Brugge, Burg 2, folio 212) en het Land van de Woestijne de 28 december 1607 (A.R.A. Brussel, Wetacht. Kamer, invent. 169). Zij was de dochter van Jehan de Mouchy, ridder van de bevelen (des ordres) van de Koning van Frankrijk, gouverneur van Picardië, en van Claude de Longueval. Deze was dochter van Pieter de Longueval, die zoon was van Jan en van Isabella van Landas. Deze laatste was dochter van Walleran van Landas en van Isabella van Vlaanderen, dochter van Jan van Vlaanderen, heer van Praat en Woestijne, die zelf zoon was van Lodewijk van Vlaanderen, gezegd de Fries (id.). Zij is driemaal getrouwd geweest. Haar eerste man was Robert du Pont Bellenger; haar tweede was François Thesart, heer van les Essarts, baron van Tournebu in Normandië en haar derde was Raoul de Bricqueville, heer van Colombières en baron van Torcy (R.A. Gent, Wet. Kam. 286, folio 499 verso).

Jehenne de Mouchy overleed in 1613. Zij werd opgevolgd door de zoon uit haar tweede huwelijk, *Jacques Thésart*, baron van Tournebu, die in maart van hetzelfde jaar de heerlijkheden van Praat, Land van de Woestijne, Beveren, Onlede en Wijkhuis verhiel (Burg 2, 212).

Een eigenaardig feit gebeurt nu. Een betwisting blijkt te bestaan nopens de nalatenschap van Jehenne de Mouchy, want op 7 mei daaropvolgend wordt een denombrement van Woestijne (en waarschijnlijk ook wel van Praat) ingediend door Charles de Longueval, graaf van Bucquoy, in de hoedanigheid van vader en voogd van Albert de Longueval, bewerende dat de heerlijkheid op dezen gesuccedeerd was door het overlijden van de baron van Roisin (A.R.A. Brussel, Wet. Kamer, 9201). Dit denombrement zal niet aanvaard geweest zijn, want er is nadien geen spraak meer van Albert de Longueval.

Jacques Thesart was protestant. In 1630 vinden wij hem te Sluis, in dienst van de Hollanders tegen Spanje.

De 17 augustus 1633, door een akte verleden vóór een notaris te Vassy, in Normandië, had messire Jacques Thesart, ridder, baron van Tournebu, van Woestijne, van Praat en van andere plaatsen, aan zijn dochter *Marguerite Thesart* afgestaan, « affin de luy procurer un party plus avantageux », het Land van de Woestijne, de baronnie van Praat, Beveren, Onlede, Wijkhuize en andere lenen gelegen in Vlaanderen (Archief de Grunne, kasteel Hansbeke).

Margriet Thesart trouwde, men weet niet wanneer, met *Frederik Magnus*, wild- en *Rijngraaf* van Salm, heer van Finstingen (Fenestrangle), etc. (Voor deze en de volgende Rijngraven, zie « Nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne » door M. de Vegiano, uitgegeven door Herckenrode, artikel « Salm »).

De gifte van de heerlijkheden aan Margriet Thesart kon geen wettig uitwerksel hebben zolang deze niet verheven waren vóór de leenhoven waarvan zij afhingen. Dit gebeurde maar zeer lang na de gifte. Oorlogs-

omstandigheden waren daar oorzaak van. Op zeker moment waren de goederen van Jacques Thesart in Vlaanderen aangeslagen geweest, omdat hij Fransman was, dus vijand van Spanje. Doch, argumenteerde Jacques, die confiscatie trof de Rijngraaf niet en die goederen waren in 1633 reeds aan zijn dochter gegeven in vooruitzicht van haar huwelijk. In 1641 kon Thesart een akte voorleggen waarbij de kardinaal-infant, gouverneur der Nederlanden, toeliet de heerlijkheden te verheffen. Daarop aanvaardde het leenhof van de Oudburg van Gent, op 28 augustus 1641, het verhef van het Land van de Woestijne (R.A. Gent, Wet. Kam. 287, folio 112 verso). Praat werd op 24 juli 1641 verheven voor het leenhof van de Burg van Brugge (R.A. Brugge, Burg 3, folio 93).

De Rijngraaf Frederik-Magnus « diende » in Holland, evenals zijn schoonvader het gedaan had. Daarom werden er van Spaanse zijde dwangmaatregelen getroffen tegen de goederen van de Rijngraaf, die gelegen waren op de zuidkant van de vaart van Brugge naar Gent, dus buiten het bereik van de Hollanders. Als gevolg daarvan gebruikten deze laatste représailles in het « contributieland », dit is het gewest op de noordkant van die vaart dat bezet was door de Hollanders. In 1640 dient men ten hove in Brussel een verhoog in daarover en wordt het intrekken van de dwangmaatregelen tegen de goederen gevraagd (Zie resolutieboeken van de Oudburg). Dit betoog schijnt wel resultaat opgeleverd te hebben : de akte van de kardinaal-infant van 1641, hierboven vermeld, zou daar een bewijs voor zijn.

Margriet Thesart overleed de 19 september 1665 en de Rijngraaf Frederik-Magnus de 25 januari 1673. Dezes broeder, *Karel-Florentijn*, Wild- en Rijngraaf van Daun en van Kirburg, graaf van Salm, volgde hem op als heer van Tournebu, Praat, Land van de Woestijne, Beveren, Onlede, Wijkhuis, Neufville, enz. Hij is gouverneur van Breda geweest en was lange tijd bevelhebber van de infanterie van de Staten Generaal. Hij werd katholiek, ging over naar de andere partij en werd gekwetst vóór Maastricht, dat door de prins van Oranje belegerd werd. Hij overleed 21 dagen daarna, de 4 september 1676. Solemnele uitvaartdiensten werden voor hem gedaan te Oedelem, Aalter en Knesselare. Een detail : de klokken werden gedurende zes weken drie uren daags geluid.

Karel-Florentijn was gehuwd geweest met Maria-Gabriëlla de Lalaing, gravin van Hoogstraten en van Hoorne. Zij verheft Praat de 23 oktober 1676 op het hoofd van haar zoon *Frederik-Karel*, *Rijngraaf* (Burg 7, folio 141) en het Land van de Woestijne in juli van 1677 daaropvolgend (Arch. de Grunne). Deze werd heer van Finstingen (Elzas), Tournebu, Praat, Land van de Woestijne, Oedelem, Aalter, Knesselare, Beveren, Onlede, Moulins, enz. Hij verkocht echter Beveren en Onlede in 1694 (Coutume Winendale, 104). Hij overleed de 28 december 1696, kinderloos. Hij had in 1689 gehuwd Louisa-Brigitta, prinses van Rubempré, oudste dochter van Filiep-Antoon prins van Rubempré en van Marie-Anne-Scholastica van den tympele gezegd Brabant, gravin douairière van Wakken (R.A. Brugge, Ferieboek van den Burg 1696-1700, folio 42).

De Rijngraaf zat er maar slecht voor op financieel gebied. Zijn goederen, zowel te Aalter als te Oedelem, werden herhaaldelijk « beklagd » door schuldeisers. Daaronder was de prins van Rubempré, vader van Louisa-Brigitta, die beslag liet leggen op de goederen van de Rijngraaf, tot verzekering en verhaal van de douairie en andere voordelen bij huwelijkskontraakt aan gezegde vrouw Louisa-Brigitta toegekend (Wet. Kam. 288, folio 46, R.A. Gent). Ook zijn moeder, Maria-Gabriëlla de Lalaing deed hetzelfde tot verzekering van haar douairie (ibidem, fol. 47, 48). Op 16 oktober 1694 bekent Frederik-Karel zijn schulden : hij heeft die gemaakt in de uiterste nood, om te voorzien in de substantie van hem en van zijn gezin, uit oorzaak dat zijn principaalste goederen gelegen zijn in Frankrijk

en geconfisqueerd ; zijn andere inkomsten, gelegen onder het gebied der Katholieke Majesteit, zijn daartoe niet voldoende ; hij heeft de gewraakte leningen maar aangegaan met de toestemming van zijn broeder en vermoedelijke feodale erfgenaam, Willem-Florentijn, Rijngraaf, die zulks bevestigt (ibidem).

Gezegde *Willem-Florentijn*, Rijngraaf, volgde zijn broeder op. Praat werd door hem verheven op 30 juli 1697 (Burg 3, folio 93), maar het Land van de Woestijne slechts op 29 juli 1699. In de procuratie die hij daarvoor van uit Wenen aan een advocaat gaf, somt hij zijn titels op : wildgraaf van Daun en van Kirburg, Rijngraaf, van Stain, van Salm en van Marhange, soevereine heer van Finstingen, baron van Tournebu, van Praat en van het Land van de Woestijne, heer van Les Essarts, Oedelem, Aalter, Knesselare, Moulins, Fontaine, Halbaut, Ogevillez, Putigny, Centray en Vouvemont, kamerheer en kapitein van de lijfwacht van Z.M. de koning der Romeinen en van Hongarije, kolonel van een regiment infanterie in de dienst van de keizerlijke Majesteit (R.A. Gent, Wet. Kam., 288, folio 69).

Reeds in september van 1697 had de nieuwe heer een bezoek gebracht aan zijn bezittingen in Vlaanderen, alwaar hij feestelijk ontvangen werd. (Gemeenterekening Aalter). In 1705, het was toen oorlog aangaande de Spaanse troonopvolging, lagen er te Aalter, op de zuidkant van de vaart, troepen van de Rijngraaf, terwijl er Hollandse troepen op de noordkant lagen.

Willem-Florentijn overleed te Antwerpen de 6 juni 1707. Hij was gehuwd geweest met Maria-Anna, gravin van Mansfeld († 17 juni 1724).

Alhoewel het goed dat Willem-Florentijn van zijn broeder geërfd had, reeds zwaar belast was, maakte deze daar nog nieuwe aanzienlijke schulden bij. Ik wil daarover in geen details treden. Maar als voorbeeld : in 1701 arresteert de hoogbaljuw van de Burg van Brugge de inkomsten van Praat tot verhaal van 384 gulden spruitende uit de levering van specerijen en anderzins (Burg, ferieboek 1701-1706, folio 35 verso). Behalve in het archief van de Burg van Brugge, is er meer daarover te vinden in het archief van het Land van de Woestijne (nr 74) en in dat van de Wetachtige Kamer te Gent (nr 288).

Na de dood van Willem-Florentijn verhief de gravin van Mansfeld Praat en het Land van de Woestijne, in 1707, op het hoofd van haar minderjarige zoon *Nicolaas-Leopold*, *Rijngraaf*. Zij wilde echter geenszins tussenkomen in de schulden nagelaten door Willem-Florentijn (R.A. Gent, Wet. Kam. 288 ; R.A. Brugge, ferieboek Burg 1706-1713, folio 52 verso). Op klacht van de schuldeisers werden daarop de nagelaten goederen van Mher Willem-Florentijn onder sekwester geplaatst (R.A. Gent, L. v.d. Woest., nr 16, Hantbouck omme François Beghyn sequester bij de Majesteyt gecommitteert van de goederen toebehoorende Mher Guillaume Florentin Rheingraff, 1707-1709). Daarin vinden wij, onder meer, volgende items die Oedelem aangaan: Christoffel Blanckaert pacht het fonciergoed van Praat, met de landen en meersen daarmede gaande, voor drie jaren ten advenante van £ 40 's jaars, cours genomen hebbende Kerstavond 1707. - N... Sailly gebruikt in pacht de koorndwind- en paardemolen van Oedelem. - N... gebruikt in pacht de Oragnemolen met de hofstede en land daarmede gaande). Kort daarna echter verkreeg Henri-Gabriël, Rijngraaf, broeder van Willem-Florentijn, mainlevée van het sekwester (L. v.d. Woest., nr 5).

In 1712 beklagden de schuldeisers van de Rijngraaf opnieuw de heerlijkheden van Praat en van het Land van de Woestijne. Als gevolg daarvan legde in augustus 1713 een deurwaarder beslag op de gronden, heerlijkheid en prochie van Praat met Oedelem, alsmede op de gronden en heerlijkheid van het Land van de Woestijne, Aalter en Knesselare. De verkoping « ten decrete » daarvan werd door de schuldeisers gevorderd en bekomen. Op 2 maart 1715 beval de Grote Raad te Mechelen de in-

stellers de penningen van hun koop ter griffie neer te leggen, opdat zij aldus in het bezit van de gekochte goederen zouden gesteld worden. De lichting van de zegels op de goederen werd verscheidene malen uitgesteld en gebeurde slechts op 23 november 1715. *Filip-Frans prins van Rubempré*, die de laatste verhooger geweest was, werd in het bezit van die goederen gesteld. Praat met Oedelem had 55.000 gulden wisselgeld gegaan; het Land van de Woestijne, Aalter en Knesselare gingen 80.000 gulden (Arch. de Grunne; R.A. Gent, L. v.d. Woest. 29, folio 131; R.A. Brugge, ferieboek Burg 1713-1721, folio's 1, 104). De heerlijkheid van Praat werd door hem verheven op 3 juli 1717 (Burg, nr 3, fol. 93) en het Land van de Woestijne eveneens in hetzelfde jaar (L. v.d. Woest. 264).

Deze Filip-Frans was eigenlijk een *van Merode*. Hij was gehuwd met de voornoemde Louisa-Brigitta, prinses van Rubempré, de weduwe van de Rijngraaf Frederik-Karel. Louisa-Brigitta was de laatste van het geslacht van Rubempré en daarom nam Filip-Frans van Merode de naam en de wapens van de Rubempré's over. Louisa-Brigitta had een schuldvordering op de goederen van de Rijngraaf, haar eerste man. Door haar huwelijkscontract was haar een weduwgeld toegekend, namelijk 8000 gulden per jaar, als haar man vóór zijn dood Hoogstraten zou geërfd hebben, zoniet 6000 gulden (R.A. Gent, L. v.d. Woest. 195).

De titels van Filip-Frans waren: prins van Rubempré en van Everberg, graaf van Vertain, Vertigneul, Aubigny, Maltrayant, Helfaut, Autreppe, heer van Aalter, Knesselare, Land van de Woestijne, Praat en Oedelem, van Horst, St. Pieters-Rode, Lubbeek, Winnezele, enz., groot-jager van Zijn Keizerlijke en Koninklijke Majesteit van haar land en hertogdom van Brabant, Raad van State en van de voorzeide Majesteit, ridder van de orde van het Gulden Vlies, Groot-stalmeester van de Majesteit.

In 1720 kopen Filip-Frans en Louisa-Brigitta, prins en prinses van Rubempré, van Adolf de Wal, burggraaf van Anthisnes, de heerlijkheid van *Woeste en Weibroek* (L. v.d. Woest. 28, folio 221). Hierdoor kwam bijna gans Aalter, gelijk ten tijde van de Vlaanderen's, terug in één hand.

Louisa-Brigitta overleed te Brussel de 15 augustus 1730; zij werd te Everberg begraven. Haar echtgenoot overleed maar omstreeks 1748. Zij lieten twee kinderen na, namelijk *Maximiliaan-Leopold-Jozef* en *Sabina-Maria-Jozefa*, prins en prinses van Rubempré. Bij haar testament had Louisa-Brigitta bevolen dat haar kinderen haar goederen onder hen zouden verdelen, volgens het gewoonterecht van de plaats waar zij gelegen waren; aan haar echtgenoot liet zij een weduwgeld van 10.000 gulden per jaar na, hetgeen deze aanvaardde bij zijn testament van 1742.

De zoon nam aanvankelijk het Land van de Woestijne met de goederen te Aalter en te Knesselare, terwijl Praat met Oedelem naar de dochter zouden gaan. Maar, aangezien deze laatste goederen minder waard waren dan de eerste, moest er aan de dochter compensatie gegeven worden. Men geraakte het echter niet eens over de aard daarvan en zo bleven de goederen onverdeeld onder hen ... tot het einde van hun leven (Arch. de Grunne). Praat en het Land van de Woestijne werden in 1745 door de beide kinderen « pro indiviso » verheven (R.A. Brugge, Burg 4, t. II, folio 151; Ferieboek Burg 1742-1749, folio 70 verso; R.A. Gent, Wet. Kam. 289/290).

Maximiliaan-Leopold-Jozef, van wie men verschillende documenten vindt ondertekend met « Merode, prince de Rubempré », was gehuwd met een juffrouw Ockerman. Zijn zuster Sabina was gehuwd met de graaf van Salm-Reiffenscheid en Dyck. Maximiliaan overleed in 1769; zijn zuster overleefde hem nog tot in 1773.

Na het overlijden van Maximiliaan-Leopold-Jozef moesten de goederen die hij onverdeeld bezat met zijn zuster Sabina, verdeeld worden. Deze laatste behield Praat, terwijl de dochter van Maximiliaan, *Maria-Jozefa*,

princes van Rubempré, het Land van de Woestijne en Woeste erfde. Deze was gehuwd met haar neef, Maximiliaan-Matthias-Werner, graaf van Merode en van het Heilig Roomse Rijk, die de gezegde heerlijkheden de 13 november 1770 op het hoofd van zijn echtgenote verhief (R.A. Gent, Wet. Kamer, 289/290, folio I). Op 16 maart 1773, na de dood van haar moei Sabina, verheft Maria-Jozefa, die ondertussen weduwe geworden was van de graaf van Merode, de heerlijkheid van Praat (R.A. Brugge, Burg, bundel 155).

Maria-Jozefa hertrouwde met Gregorius, graaf van Lannoy, heer van (Op)hasselt, enz., die te Brussel overleed in 1822, 80 jaar oud. Uit haar eerste huwelijk had zij een zoon, geboren te Brussel in 1765, *Willem-Karel-Gisleen, graaf van Merode*, markies van Westerlo, prins van Rubempré en Everberg. Zij schonk aan deze, bij gift onder levenden, in 1785, de heerlijkheden van het Land van de Woestijne, Aalter, Knesselare en Woeste (R.A. Gent, Wet. Kam. 290, folio I) (Willem-Karel-Gisleen van Merode overleed te Brussel in 1830).

Nogmaals was Praat in de gift van Maria-Jozefa aan haar zoon niet begrepen, zodat zij de laatste vrouw van Praat met Oedelem geweest is.

**
*

Over de heren van de andere heerlijkheden van Oedelem, als daar zijn Wulfsberge, Opschote, ten Torre en het Knesselaarse, zal in een volgend jaarboek gehandeld worden.

Arth. VERHOUSTRAETE,
Aalter.

De kerk van Oedelem in de 17e eeuw

Toestand in 't begin van de 17e eeuw

Zoals alle kerken uit de streek, had ook het Godshuis van Oedelem veel geleden tijdens de geuzenberoerten en werd het, in het begin van de 17e eeuw, een beetje opgeknapt. In 1623 werd een nieuwe kap op de toren aangebracht door de timmerman Jan de Vriese. De kap werd gedekt met houten schalies maar ook nog gedeeltelijk met stro. Tussen de muur van de toren en het strodak van die toren, werd een goot gelegd. Ook het dak van de kerk was met stro of met houten schalies gedekt. Om die werken uit te voeren moest een lening aangegaan worden van 1000 gulden. Zo leende Anna van Praet, weduwe van meester Jan de Vree, tien pond. Met dat geld konden ook een beetje nieuwe sieraden aangeschaft worden.

Op een koopdag te Brugge werden een beeld van O.L. Vrouw en een Ecce Homo-beeld gekocht. In 1631 werd een schilderij in waterverf gekocht voor 14 schellingen. De pastoor van Sijsele leverde, voor 6 pond, een schilderij voor het altaar van St.-Elooi. Bij diezelfde pastoor werd nog een schilderij gekocht van O.L. Vrouw en een van de Salvator (1 pond 13 schellingen).

Het schilderij op het hoofdaltaar kostte 15 pond en werd geleverd door heer Anthone Blancquaert. Diezelfde man leverde ook een schilderij voor het altaar van O.L. Vrouw met een beeld van O.L. Vrouw voor 10 pond 5 schellingen(1).

Zo hadden de drie altaren nu hun taferelen. Er wordt niet gezegd wat op deze taferelen werd voorgesteld maar bij de bezoeken van deken Kerremans op het einde van de 17e eeuw, wordt dit wel gezegd(2). Tussen 1631 en het jaar van dat bezoek (1691) worden echter geen nieuwe schilderijen meer vermeld in de kerkrekeningen, zodat wij mogen zeggen dat, wat de deken er aan schilderijen vond, ook reeds aanwezig was in 1631. Dat waren dan op het hoogaltaar, toegewijd aan St.-Lambertus, een voorstelling van de Gekruisigde met daarboven een beeld van St.-Lambertus; op het Lieve Vrouwaltaar (de noordkant) een voorstelling van de geboorte met daarboven een beeld van O.L. Vrouw; op het altaar van St.Elooi (de zuidkant) hing een schilderij die deze heilige voorstelde in bisschoppelijk gewaad.

Boven dit altaar stond ook een beeld dat St.-Elooi voorstelde. Dit beeld is nog steeds op zijn plaats aanwezig in de kerk en ook het Mariabeeld boven het Lievevrouwaltaar is daar nog te zien. Het hoofdaltaar is echter door brand vernietigd in 1926 en de schilderij die daar hing is in de brand

(1) Brugge, Rijksarchief, Kerkarchief van Oedelem nr 5 tot 31. Veel gegevens in dit artikel komen uit de kerkrekeningen die per jaar geklasseerd zijn. Ik vond het niet nodig daar telkens naar te verwijzen.

(2) Brugge, Rijksarchief, Nieuw kerkarchief nr 389.

gebleven. Het was niet meer een voorstelling van de gekruisigde zoals ten tijde van deken Kerremans, maar een nederdaling van de H. Geest.

Wanneer deze schilderij in de kerk werd aangebracht, is mij onbekend. Bij deze verandering werd de voorstelling van de Gekruisigde naar het St.-Elooi's altaar gebracht en St.-Elooi werd waarschijnlijk op de zijmuur van de kerk gehangen. Ook de Geboorte, op het O.L. Vrouwaltaar, is niet meer op zijn plaats. Men ziet daar nu een O.L. Vrouw met St.-Dominicus. Geen enkel van de drie altaren heeft dus nog zijn schilderij uit de tijd van deken Kerremans.

Laat ons nu verder kijken wat er zo allemaal gekocht of gemaakt werd in de 17e eeuwse kerk. De Oedelemse timmerman Jan Potvliet leverde hier veel werk. Rond 1638 maakte hij een bank in de O.L. Vrouwekapel en een bank naast het hoofdaltaar. Hij vervaardigde ook een nieuwe biechtstoel voor 5 pond. Rond 1645 maakte hij een kast om de ornamenten op te bergen. Het jaar voordien hadden soldaten van de prins van Oranje in de kerk gelegen. Zij hadden heel wat schade veroorzaakt onder andere aan het houtwerk dat ook door Potvliet hersteld werd. Hij maakte toen een beenderhuis voor 4 pond. Beenderhuisjes waren kleine gebouwtjes die buiten aan de kerk gebouwd werden om losliggende beenderen van het kerkhof in te leggen. Wanneer zij hun oorspronkelijke dienst niet meer moesten doen, maakte men er soms een kalvarieberg van. Potvliet maakte, in de kerk, ook een sacramentshuisje en een huisje voor het bewaren van het H. Chrisma.

Verder had de jeugd van Oedelem 50 gulden gespaard voor een nieuw glasvenster en Jan Ocquier, zilversmid te Brugge maakte een zilveren vaatje voor de H. Olie en het H. Chrisma.

De koster kocht, voor 8 schellingen, een beeld en een raam en dan nog eens drie taferelen voor 19 schellingen. Dat kan niet veel geweest zijn voor dat geld. Meestal kocht men zulke zaken ter gelegenheid van een of andere koopdag te Brugge. Zo werd ook nog een Lieve Vrouwebeeld gekocht voor 5 schellingen.

Rond 1631 maakte Jan Ocquier (soms ook Wouchier geschreven) een zilveren kelk voor 8 pond. Hij herstelde ook een kelk die gebroken was, voor 31 schellingen. Deze kelk was de eigendom van de heer Trompes. Guillaume De Neve, boekverkoper te Brugge, leverde vier boeken voor de kerk en Anna Braet leverde twee kasuifels, een van jaricquaan (een stof die mij niet bekend is) en een van wit damast, alles samen voor 4 pond en 16 schellingen. De kasuifels werden met wagen en paard aan de Gentse rivier (dat is de vaart) afgehaald. Anna Braet kreeg dan nog eens 8 pond voor twee altaarklederen, dit alles in 1638. Jan Bartholomeus, schilder te Oedelem, herstelde de vlag van St.-Lambertus voor 2 pond. Hij leverde en schilderde ook een vlag (vane) van zijden damast met fringen.

Verder schilderde hij de hemel van de doopvont en herstelde een taferel voor twee pond. Midden in de kerk stond een kruis met een offerblok en Jan Bartholomeus schilderde dat ook. Lauwerein Pluvier leverde, in 1645, een zilveren lepeltje en twee ampullekens voor wijn. Lambrecht Potvliet hing een kroon voor het O.L. Vrouwaltaar. Men kocht ook twee tinnen schotels voor de communicanten op Pasen. Vóór de kerkdeur werden oude zerken gelegd. In 1647 maakte Potvliet een nieuwe sacristij voor twee pond en hij herstelde het dak boven het hoogaltaar, omdat het er door regende.

Meester Joos van Guylck, een schilder uit Brugge, schilderde een schaal voor 6 schellingen. Filips van Blotakker herstelde een zwarte kasuifel, een stoel en een manipel voor 4 schellingen. Jan Vermeer herstelde de ciborie met zilver voor twee pond.

In 1649 werden ook herstellingen uitgevoerd aan de beste kasuifel (misschien deze die men als een kunstwerk uit de 16e eeuw aanziet) en aan een koorkap. In 1652 waren er nog eens herstellingen aan een rode en zwarte kasuifel.

Zo was de toestand in de eerste helft van de 17e eeuw, een arme kerk, waaraan slechts de meest noodzakelijke herstellingen werden aangebracht en toch enkele grotere uitgaven voor schilderijen.

Verder verliep het kerkelijk leven daar zoals op al de andere parochies. Zangers en muzikanten luisterden de bijzonderste feesten op, de kerk werd bij deze gelegenheid versierd met meien, er was een processie op H. Sacramentsdag, weeral met zangers, speellieden, vaandragers en klokluiders. Regelmatig werden pakjes vlas geschonken ter ere van O.L. Vrouw en die werden dan op het kerkhof verkocht. Op Wittedonderdag kregen de communicanten soppekoeken (soms ook lijfkoeken genaamd en voorlopers van onze lekkerkoek), op het kerkhof stonden olmen, de kerk werd ieder jaar geschuurd door godvruchtige dochters die dan getracteerd werden en regelmatig moest men, bij oorlogstij, op de vlucht slaan met de schilderijen en de ornamenten van de kerk. Dat was zo in al onze dorpen. Op kerstnacht werd de kerk verlicht met roetkaarsen.

De pastoor was, van 1623 (misschien van vroeger) tot 1645, Hugo Van der Beke. Hij deed een pastorie bouwen op de plaats waar zij nu nog staat (natuurlijk met veel veranderingen en verbeteringen in de loop van de volgende jaren). Onder zijn bestuur werd de kerk van Oedelem dus een beetje opgeknapt. In 1646 wordt meester Nicolaas Anthone Rotsaert als pastoor vermeld en van 1652 tot 1653 krijgen wij meester Jacobus van der Haghen. Van 1654 tot 1655 is dat meester Laurentius Mindelaers en in 1656 komt dan meester Christophorus van Gersem, de pastoor onder wiens bestuur de kerk van Oedelem grotendeels zal herbouwd worden.

DE BOUWWERKEN ROND 1663.

In 1656 dacht men aan grote herstellingswerken. In dat jaar immers werd de koster, Jan de Brabander, naar Watervliet en naar Maldegem gestuurd om inlichtingen in te winnen over het bakken van steen. Er werden 40.000 stenen geleverd door Jacques Maeyaert, 4.200 door Guillaume van Rentergem en 9.000 door Geraard Dhaens. Men zou een volledig nieuwe toren bouwen en de werken hiervoor werden aanbesteed. Het moet zijn dat men te Watervliet en te Maldegem niet tevreden was over de steen, want er werd besloten een nieuwe steenoven op te richten in het Beverhoutsveld, een oven die meer dan 400.000 stenen moest kunnen bakken.

De aanbesteding voor het bouwen en uitbaten van deze oven, werd te Brugge bekend gemaakt door een belleman (klinker). Het was Hubrecht Henano die de laagste prijs kon aanbieden : 6 schellingen en 10 groten per 1.000 stenen. Er was stro nodig voor deze oven en 2.400 banderoen, kolen werden geleverd door Lucas van Cauwenberghe (van Gent naar de Gevaarts gebracht). De nodige klei moest uit de grond gedolven worden en de steenbakkers waren Jacques de Brouwere en Roelant Joossens. Zij werden betaald voor het maken van de oven, het vormen en het bakken van de stenen.

Op 13 oogst 1662 werd de oven bezocht door Michiel Lobrecht, meesterselaar. Men was toen reeds een ganse tijd bezig met bakken, want de werken aan de kerk zouden vlug beginnen. De aannemer van het timmerwerk was Cornelis Piessens en de aannemer van het metselwerk was Jacques Pieters. Zo kennen wij de mensen die de toren van Oedelem gebouwd hebben, toren die in 1663 klaar kwam en die nu nog dat jaartal draagt. De aanbesteding van die werken gebeurde op 19 december van 1662. De aannemer van de metselwerken, meester Jacques Pieters, was ook de architect en hij was afkomstig van Gent. Meester Jan van der Linden, meester-steenhouwer op de Ketelvest te Gent, stond borg voor hen. De metselwerken werden voor 465 pond aangenomen, de timmerwerken voor 280 pond. De timmerwerken werden aangenomen door Cornelis Piessens, maar zijn vader Jan, stond borg

voor hem. Het timmerwerk moest twee maanden na het metselwerk klaar zijn, oorspronkelijk was 15 oogst 1663 als datum aangeduid, maar Cornelis Piessens stierf vóór die datum. Zijn vader, Jan, kreeg uitstel en hij kreeg ook een bijbetaling omdat het hout te duur was.

De werken zijn in een korte tijdspanne voltooid. Zij waren in december aangenomen en reeds in september ten einde. Buiten een volledig nieuwe toren, werden ook de drie koren herbouwd en ondertussen werden heel wat verbeteringen aangebracht binnen in de kerk. Het jaar 1663 is dus wel een druk jaar geweest voor Oedelem. Wij mogen hier wel eens de namen vermelden van de mensen die toen aan de leiding stonden op het dorp : pastoor Christoforus van Gersem, baljuw Adriaan Beghijn, burgemeester Pieter Geernaert, griffier Jacques Pecsteen. Deze laatste zorgde voor het nodige geld. Hij ging enkele leningen aan, zo b.v. bij Adriaan Francque, baljuw van Assenede, waar hij 348 pond leende. Men had eerst getracht geld te krijgen bij de tiendenheffer, de O.L. Vrouwkerk te Brugge, maar dit was niet gelukt. Oedelem heeft dan op eigen kosten die grote werken ondernomen.

De oude kerk was een kruiskerk met een vieringstoren die bij het begin van het hedendaags koor moet gestaan hebben. De altaren van O.L. Vrouw en van St.-Elooi, bevonden zich in de armen van het transept. Deze beide zijkoren, samen met het hoogkoor, moesten dus ook herbouwd worden, maar het hoogkoor moest 16 voet langer zijn dan de zijkoren, in totaal zou het een lengte hebben van 82 voet, gemeten vanaf de oude moerpijlers. (3).

Dank zij deze inlichtingen uit het lastenboek, kunnen wij de plaats van de oude toren bepalen. Deze toren moest volledig afgebroken worden, tot drie voet onder het maailand en zelfs twee moerpijlers moesten volledig verdwijnen. Ook het oude hoogkoor en de Lieve Vrouwekapel moesten zo tot drie voet onder de grond afgebroken worden. Dan moesten nieuwe funderingen gegraven worden op goede vaste grond, drie en een halve voet breed. Hierop moesten de nieuwe muren van het hoogkoor komen die twee en een halve voet dik moesten zijn en die zo hoog moesten gemetseld worden als de oude muren in de voorkerk. De voorkerk zou dus niet afgebroken worden. Verder moesten vier pijlers en twee halve pijlers gemaakt worden van beste witte arduin uit het Land van Aalst, twee en een halve voet dik overkruis en 21 voet hoog met plint, basement en kapiteel volgens het model. Boven de pijlers moesten zes bogen gestoken worden van karreelsteen, op elke zijde drie, half rond spanned van binnen het hoogkoor. Over elke boog moest een sammerande van Avennesteen aangebracht worden, een halve voet dik met een slotsteen van voren uitspringende. Er moesten zes Italiaanse vensters gestoken worden in de plaats van « aere-naes-vensters » (een woord dat ik niet begrijp). Deze vensters moesten zes voet breed zijn of zelfs meer en zo hoog als het werk dit vereiste. De eggen en zullen moesten van witte arduin zijn. Rond het hoogkoor moest een daklijst aangebracht worden van arduin, zes duim dik en zes duim uitspringend. De aanemer moest al de materialen leveren, maar de oude stenen, tichels en arduin mocht hij hergebruiken.

De volledig nieuwe toren moest acht duim achter het hoogaltaar gebouwd worden. De grondvesten moesten acht voet diep zijn en vier voet breed, ongeveer 20 voet in het vierkant. De onderste muren moesten drie voet dik zijn. Binnen de toren moest een kruisvoute gemetseld worden met een ronde opening in het midden. De gewelven binnen de toren moesten met veldsteen en karreelsteen gemetseld worden. De moortel moest gemaakt worden van Doornikse kalk, gemengd met vier Gentse zakken kalk voor duizend zakken en een behoorlijk voer zand. Al de boeren van Oedelem werden ge-

(3) Brugge, Rijksarchief, Kerkarchief van Oedelem, nr 265 : herstellingen aan de kerk in 1663.

recruteerd om 25 wagens kalk en zand te halen en dan nog eens 20 wagens steen.

Het timmerwerk van de kap boven het hoogkoor en het Lieve Vrouwkoor, moest aangepast worden op de kap boven de voorkerk. Alle scheergebinten, strekhouten, stijlen, kerbelen, windbanden, vorstbanden, gordingen en muurplaten moesten gemaakt worden uit beste eiken hout, geen hout van Wijnendale of ander hout dat « vierig of risschalcx » was. Het schalieberd moest gemaakt worden van droog abelenhout of van deil. In de toren moesten twee « tafelmenten » van vier balken overkruis komen met in het midden een gat van vijf voet. De « vaanbalken » moesten 11 op 9 duim dik zijn en 16 voet lang. De timmerman moest het hout van de oude toren afbreken, de klok afdoen en ze in een belfort hangen dat op het kerkhof zou opgericht worden met het oude hout. De goede stukken van 't afgebroken hout mocht hij opnieuw gebruiken. De aannemer van het timmerwerk moest ook de kap op de toren leveren.

In de naald van de toren moesten drie « wielen » aangebracht worden met daartussen stijlen. De mergelstijl, waar het kruis moest opgesteld worden, moest 15 voet lang zijn en zes duim dik. De timmerman moest de toren dan bekleden met schalieberd. Op de kappen van de toren en van de koren moesten goede schalies gelegd worden van St.-Louis. Donaas Cools was de aannemer van dit schaliewerk dat op 8 mei 1664 werd nagezien door Antoon Lacken en Francois Berckelen. De toezichter op het werk en op het werkvolk was meester Mattheeus Denijs.

In juni 1663 werden de tafelmenten in de toren aangebracht. Men ging een reep halen te Brugge om de balken en de ankers op te winden.

De kapel van St.-Elooi was reeds een beetje vroeger herbouwd en zij had 157 pond gekost. Er werd ook een nieuwe kerkvloer gelegd met beste blauwe en witte voetstenen, daartussen dan grove Doornikse voetstenen. De trappen waren van « Sussijnsche » blauwsteen. Al die stenen moesten aan de vaart afgehaald worden. De zerken in de kerk moesten op hun zelfde plaats herlegd worden. De vloer in de kerk werd slechts in 1668 aangebracht. Men gebruikte immers de voorkerk om de mis op te dragen, terwijl men bezig was aan de koren. Die voorkerk was voorlopig met planken afgesloten.

NIEUW MEUBILIER IN DE KERK

Tijdens de grote werken aan de kerk of kort nadien, werden verschillende nieuwe meubels en versieringen aangebracht. Pieter Piessens, waarschijnlijk een familielid van Jan Piessens, de aannemer van het timmerwerk, vervaardigde banken voor het doksaal dat in 1664 werd getimmerd. Hij maakte ook een communiebank, een zitsel voor de kerkmeesters, de deur van het portaal, twee kasten in de sacristie voor het bergen van de altaarklederen. Hij leverde een raam voor het hoogaltaar en hij herstelde kandelaars en lijsten van schilderijen. De preekstoel werd in 1665 gemaakt door Rijcquaert Brouckman. Het is de preekstoel die nu nog in de kerk staat. Hij kostte 6 pond. Pieter Piessens maakte ook een gestoelte in de St.-Elooi'skapel voor de kapelmeesters.

Wat de kerkgewaden en altaarklederen betreft, Jan Spints leverde zo voor 3 pond altaarklederen en Gillis de Meere herstelde oude altaarklederen. Juffrouw Barbara van Beversluys leverde een albe, drie amicten, 12 kelkdoekjes, 12 handdoeken, 3 gordels en 4 corporalen, alles voor 3 pond.

Jan de Brabander, koster te Oedelem, verkocht 25 ellen zwart en wit satijn om de zwarte kazuifel te herstellen. In 1665 herstelde Jan Spint deze kazuifel en hij bezorgde ook een stoel en een manipel voor drie pond. Hij vervaardigde ook een volledig nieuwe kazuifel, een zilveren en een groen altaarkleed en dan nog een kazuifelstool.

Wat het edelsmeedwerk betreft, in 1666 kocht pastoor van Gerssem een

zilveren kastje. In 1690 werd een zilveren kelk gekocht bij de zilversmid Roy te Brugge voor 5 pond. In 1705 werd de ciborie hersteld en in 1721 werd een zilveren handje gemaakt voor 't kindje Jezus door Pieter van Sychem. Hij maakte ook de wereldbol in zilver voor dat Kindje en hij maakte een krans van verzilverde rozen rond het beeld van de heilige Maagd die het kindje droeg. Om die krans te vervaardigen werden zilveren harten gebruikt, drie kleine zilveren Agnus Dei, een zilveren kettinkje, twee gouden ringen en een gouden kruisje. In 1705 had Adriaan Pierins van Brugge, de zilveren kroon van het Lievevrouwebeeld hersteld.

In 1677 werd een nieuw hoogaltaar gemaakt door Jan Van Gorp en Jan Barot, beiden van Brugge, voor 23 pond. In 1688 maakten deze beeldsnijders ook 't altaar van St.-Elooi voor 38 pond. Dit is 't altaar dat wij daar nu nog zien (het hoofdaltaar is door brand vernietigd in de jaren twintig).

De beeldsnijders maakten dit altaar te Brugge, brachten het dan naar Oedelem, plantten de mei en maakten « teire » in het huis van Charles de Jans. Zij verbruikten daar drank voor 10 schellingen. Wellicht hebben zij toen ook het Lievevrouwaltaar gemaakt, maar de vermelding hiervan heb ik niet gevonden. Voor het hoogaltaar werden giften gedaan door Maarten Peecke, Lieven Everaert en Lieven de Rijckere.

DE BEZOEKEN VAN DEKEN KERREMANS

Van 1691 tot 1714 kwam deken Kerremans regelmatig een bezoek brengen aan de parochie Oedelem, die toen onder de dekenij Aardenburg ressorteerde(4). Bij zijn bezoek van 1691 zegde hij dat de kerk voornaam en groot genoeg was voor de bevolking, waarvan 1100 mensen boven de twaalf jaar waren. De verjaring van de toewijding werd gevierd op de zondag die het feest van St.-Lambertus voorafging. St.-Lambertus was de patroon van de kerk. Er waren twee ingangen, één op de westkant onder de zijgevel en één op de oostkant. Tussen beide ingangen was een wijwatervat. Het dak was dicht, luchtig en ruim. De muren waren wit geschilderd en op sommige plaatsen hingen schilderijen. Er was een orgel, maar het was kapot en kon niet meer spelen (dit orgel werd in 1663 in orde gebracht, na de grote veranderingen, door Charles Monnijn). De vensters waren dicht en goed onderhouden. De kerk bezat drie houten altaren die schoon waren en die gemarbreerd waren. Het hoofdaltaar was toegewijd aan St.-Lambertus en het bezat (zoals wij reeds zegden) een schilderij die de Gekruisigde voorstelde.

Boven dit altaar stond het beeld van St.-Lambertus. Aan de noordkant stond het altaar van O.L. Vrouw met een schilderij die de geboorte voorstelde, met boven het altaar een beeld van O.L. Vrouw. Aan de zuidkant stond het altaar van St.-Elooi met een schilderij die deze heilige voorstelde en van boven een beeld van St.-Elooi.

De altaren werden onderhouden met giften van de parochianen. Het tabernakel op het hoofdaltaar was ook mooi en het kon goed gesloten worden. De deken vond de heilige speciën in een linnen beurs binnen een kartonnen doos, waarin ook de corporale was aangebracht. De deken zegde aan de pastoor dat hij die heilige speciën veiliger moest wegbergen, wegens het gevaar van mieren en andere insecten. In het tabernakel waren ook twee zilveren vaatjes met de olie der zieken. Een van de vaatjes werd gebruikt om de heilige teerspijs naar de zieken te dragen. Het heilig chrisma en de olie van de catechumenen, werden in zilveren vaatjes bewaard in een tabernakel, dat tegen de muur stond aan de evangeliekant. In dit tabernakel vond de deken ook kleine relikwieën van St.-Lambertus en van St.-Livinus, die gelegd waren in een glazen kistje met zilver afgesloten op de zijkanten.

De doopvont was ook in orde. De deken vond er zuiver water, gemengd

(4) Brugge, Rijksarchief, Nieuw kerkarchief nr 389.

met heilige olie, met een deksel afgesloten en door een hek omringd. De sleutel van dit alles werd bewaard in de sacristij. De koster zegde dat hij nooit van dit water wegschonk. De pastoor zegde op zijn beurt dat de kinderen steeds binnen de drie dagen na hun geboorte gedoopt werden en dat hij niet meer dan één peter en meter toeliet.

De preekstoel was schoon en goed opgesteld. Er waren twee schone biechtstoelen en dan nog een kleine die dienst deed wanneer de paters terminarissen kwamen biecht horen.

De communiebank was lang en strekte zich over gans de breedte van de kerk uit. Wanneer de communie gedeeld werd, werd de bank bedekt met een doek uit rode stof (sotsrock genaamd) en daarboven nog een witte doek.

Er was ook een koperen kruis op een hoge voet voor de processies en begrafenis en daarbij nog vier kleine vanen. De pastoor zegde dat er, wegens de onrustige tijd, nog zilverwerk te Brugge bewaard werd, in het huis van de heer Drubbele, pastoor van het St.-Janshospitaal en oom van de herder te Oedelem. Dat zilverwerk bestond uit een ciborie die van binnen verguld was, een zilveren kelk die ook van binnen verguld was, twee grote en twee kleine kronen voor het Mariabeeld.

De deken bezocht ook de sacristie die zich achter het hoogaltaar bevond, onder de toren. Zij was groot genoeg, luchtig, net en kon goed gesloten worden. Er stonden geschikte en mooie kasten om de gewaden en ander gerief te bewaren. Er waren kazuifels van alle kleuren met hun stoel en manipels. Er was ook een velum van elke kleur en buiten de hierboven vermelde kelk, was er nog een zilveren vergulde kelk voor dagelijks gebruik. Er was ook voldoende linnen dat regelmatig gewassen werd door de vrouw van de koster. De koster zelf zorgde voor het onderhoud van de kerk.

Er waren drie antependia voor het hoogaltaar, een van rood en wit en een van wit en zwart. Dan was er nog een wit antependium dat niet veel waard was. Voor het altaar van O.L. Vrouw waren ook twee antependia, een wit en een rood. Voor het altaar van St.-Elooi was een wit antependium. De toren, die achter het hoogaltaar stond, was nieuw gebouwd en er hing een klok in die door de koster geluid werd, 's morgens, 's middags en 's avonds. Voor dit luiden werd hij door de gemeente betaald.

Het kerkhof was goed onderhouden, maar de muur die er rond stond was op sommige plaatsen ingestort, zodat de koeien op het kerkhof konden komen.

Op de parochie was er slechts één kapel, de kapel aan de weg naar Brugge (nog niet zolang verdwenen en spijtig genoeg niet heropgebouwd).

Sedert augustus 1687 was Johannes Drubbele pastoor op Oedelem, pastoor van Gerssem was in 1686 gestorven en hij had twee pond aan de kerk geschonken. Pastoor Drubbele was afkomstig van Kortrijk. Hij stierf in 1698 en hij werd, sedert 2 juli 1699 opgevolgd door Norbertus Allemeersch.

De onderpastoor was Jacobus Everbaut die terzeldertijd pastoor was op Assebroek. Hij kreeg 40 pond per jaar, te betalen uit tienden. Hij kreeg ook één derde van de inkomsten uit kerkdiensten. De pastoor kreeg 18 pond, te betalen door 't kapittel van de O.L. Vrouwekerk te Brugge. Daarbij kreeg hij één derde van de tienden van het graan, één negende van nieuwe tienden en alle vlastienden. Hij kreeg ook nog alle tienden van dieren en een stuk land van 5 gemet dat 4 pond per jaar opbracht. De hoogste diensten kostten 2 pond, de middelbare diensten één pond, de laagste diensten 13 schellingen en 4 groten (een pond van toen was zoveel waard als 747 frank uit onze tijd).

De pastoor genoot dan ook nog van 5 tot 6 pond uit jaargetijden.

De grond waarop de pastorij stond, behoorde aan de geestelijkheid, want pastoor Van der Beke had die destijds geschonken. Het gebouw werd op kosten van de gemeente opgericht en onderhouden.

Onderpastoor Everbaut stierf in 1696 en hij legateerde aan de kerk 50

gulden om ornamenten mede te maken. Met dat geld werden een tuniek en een kazuifel gekocht. De onderpastoor werd opgevolgd door Francois Geins en, in september 1706, door Bruno Clou.

Op Oedelem waren geen kettters, geen overspeligen en geen mensen die aan superstitie deden. Toch woonde er iemand op de parochie wier vrouw naar de kettters gelopen was na een ruzie. Die mensen waren afkomstig van Oostkamp. De echtgenote van Willem Foret deed toch ook aan superstitie : zij kon de vellen van de ogen aflezen.

De pastoor wist verder te vertellen dat er veel jongelingen en jongedochters in de herbergen zaten. Men speelde daar soms nog op de viool, nadat de avondklok geluid had.

Op het dorp waren vier vroedvrouwen. Zij deden hun best, maar zij bleven te lang in de herbergen zitten wanneer zij kinderen ten doop brachten. Er was een schoolmeester die nog niet benoemd werd. Hij moest goed op jongens en meisjes passen en hij was ook grafmaker.

Op 9 juni van 1692 kwam de deken terug op bezoek. Er werd hem gezegd dat ieder jaar, op het feest van St.-Elooi, een dienst werd opgedragen bij het altaar van die heilige. Men had toen ook een broederschap opgericht voor het verlossen van zielen uit het vagevuur.

Bij het bezoek van de deken in 1694, zegde de pastoor dat hij zijn zilveren kelk, die gebarsten was, verwisseld had voor een andere. Hij wist ook te vertellen dat Antonius Geeraert, herbergier, bijeenkomsten hield voor jongelingen en jongedochters die in zijn herberg kwamen om te dansen.

Bij zijn bezoek in 1699 vond de deken een nieuw gestoelte binnen de communiebank voor de pastoor en andere geestelijken. Dit gestoelte was gemaakt door Laurens Piessens en betaald met de opbrengst van de verkoop van was dat aan de kerk geschonken werd.

De pastoor toonde zijn zilverwerk aan de deken en twee stukjes zilver die de vorm hadden van harten. Daarbij toonde hij een klein gouden kruis, een gouden ring, een klein zilveren kruis met ketting en een zilveren medaillon.

De pastoor kloeg over de bijeenkomsten van jongelingen en jongedochters, die in de herbergen zaten om te drinken, te zingen en te dansen.

In 1706 was de nieuwe pastoor (Allemeersch) ook niet tevreden over de schoolmeester en over de school. Hij zegde dat niet veel kinderen de lessen volgden. De deken vermaande de schoolmeester en zegde hem dat hij zoveel mogelijk de meisjes van de jongens moest scheiden en dat hij niemand mocht voortrekken, tenzij godvruchtige en nuttige kinderen.

In 1708 was het zilverwerk terug naar Brugge gevoerd, bij de paters recollecten. Het bestond uit een zilveren vergulde ciborie, een zilveren vergulde kelk, een zilveren scepter voor het Mariabeeld, een wereldbol, twee kronen, allemaal in zilver. In de sacristie waren nog twee zilveren kronen en een zilveren kelk met pateen die dagelijks gebruikt werden, ook twee vaatjes voor de heilige olie. De pastoor had wat zilverwerk verkocht om er een nieuwe ciborie mede te doen maken.

In 1709 had men, met het geld van onderpastoor Everbaut, een nieuwe kazuifel en tuniek gemaakt. Zij hadden een witte achtergrond, een purper kruis en gulden bloemen. Daarbij had men ook de stalen, manipels en het velum gekocht.

In 1709 werd Albertus de Bels onderpastoor. Hij schonk geen voldoening wegens ontbreken van zijn preek en wegens zijn talrijke afwezigheden.

Bij het zilverwerk kwam nu nog een gouden kruis zoals de vrouwen er gewoonlijk een op hun borst droegen. In 1705 herstelde Arnout Pullinckx het kruisbeeld op het altaar van O.L. Vrouw en Hendrik Hageman maakte een paar jaar voordien, een kast voor het bergen van de archieven.

Zo verliep het kerkelijk leven op Oedelem in kalmte en in rust. Buiten de jeugd die graag danste, gebeurden er geen baldadigheden. Of toch, in 1712 vermeldt de deken dat Jacobus van Hulle, herbergier in het gemeentehuis, een klets gegeven had aan broeder Thomas, een religieus van de Duinenabdij die op Burkel woonde. De slag trof de broeder vlak in het gezicht, in aanwezigheid van veel verbruikers. De pastoor zegde dat zo een feit hem angst inboezemde omdat het openbaar gebeurd was. Waarom de ruzie ontstond, wordt niet gezegd. Verder had de pastoor over geen onregelmatigheden te klagen.

D. VERSTRAETE,
Assebroek.

De Armendis te Beernem

Wanneer wij ons voornemen hier even te handelen over de vroegere H. Geesttafel of Dis van Beernem, dan bedoelen wij hiermee niet zo zeer de beperkte, plaatselijke instelling, dan wel ook en vooral de armenzorg in het algemeen, gedurende het « ancien régime », in onze dorpen van het platteland. De aangehaalde voorbeelden en teksten zijn echter in grote mate aan het archief van Beernem ontleend, dat zich thans bevindt in het Rijksarchief te Brugge.

Voor het overige zou onze tekst, in zijn grote lijnen, evenzeer toepasselijk zijn op Oedelem, Sint-Joris-ten-Distel, Knesselare en elk ander Vlaams buitendorp van dit gewest, namelijk voor wat betreft de inrichting van het Armbestuur, de inkomsten, de verleende hulp en de organisatie van de armenzorg.

Van bij de aanvang van dit overzicht, dienen wij er bijzonder rekening mee te houden, dat de H. Geesttafel of Armendis, die tot in het jaar 1796 de steunverlening aan de armen en de openbare liefdadigheid uitoefende, in wezen een kerkelijke instelling was. Zij werd beheerd door de plaatselijke pastoor en de dismeesters, waarvan er elk jaar één als ontvanger en boekhouder fungeerde; nochtans oefende de baljuw, als afgevaardigde van de heer der parochie, ook een zekere contrôle uit: zoals dit het geval was voor de kerkrekening, mocht hij eveneens de H. Geest- of Disrekening nazien.

De disrekeningen dienden inderdaad telkens nagezien, gehoord en goedgekeurd te worden door de pastoor, de armenmeesters, de « Landdeken der Christenheydt » en de dorpsheer of zijn baljuw. In werkelijkheid liet de dorpsheer in menig geval zijn recht door zijn vertegenwoordiger uitoefenen (auditieright).

De diepere oorsprong van onze H. Geesttafels loopt in verre eeuwen verloren. Eigenlijk zijn zij nog een voortzetting, zegt de Moreau, van de « agapen » of liefdemaaltijden in de catacomben en gedurende de eerste eeuwen der Kerk. Immers, altijd heeft de Kerk zich bekommerd om de « arme en lijdende ledematen Christi »; de christelijke naastenliefde en de werken van barmhartigheid lagen ten grondslag aan onze H. Geesttafels. De benamingen « tafel » en « dis » wijzen ons nog uitdrukkelijk op de primaire bedoeling « de hongerigen te spijzen ». Later, toen men reeds hulp verleende onder alle vormen, bleven deze benamingen toch gehandhaafd en wel tot het einde van het Oud Regiem; ja, in 1845 spreekt men te Beernem en te Knesselare nog over de « Verslagen van den Disch ».

De armentafels, in de oorspronkelijke zin, zijn bij ons eerst opgericht

geworden in de abdijen, kloosters en bisschoppelijke paleizen. In de 9e en 10e eeuw bloeide de liefdadigheid ongemeen; van ouds bestond het gebruik dagelijks een aantal armen en pelgrims aan de kloosterpoorten te spijzen; vele broeders en zusters wijdden zich aan de dienst der armen; sommige stichten bezaten een « armenrefter » met « armentafel ». Sedert het vrijmaken der bevolking waren immers ook het aantal bedelaars en armen toegenomen. In de bisschoppelijke paleizen en kloosters waren er ook bijzondere plaatsen voor het verzorgen en herbergen van vreemdelingen, armen en zieken. In de steden werden gasthuizen, hospitalen en leprozerijen opgericht. Later volgden er menigvuldige weldadigheidsgestichten voor ouderlingen en zieken; in de 13e en 14e eeuw ook godshuizen voor de oude en afgeleefde leden van de genootschappen en gilden. Deze stichtingen, zelfs indien zij afhingen van de gemeenten of ambachten, werden omzeggens altijd door geestelijke broeders of zusters bestuurd. Het grootste getal van die kloosterlingen volgde de regel van de H. Augustinus.

Ook in de dorpen van het platteland, die gedurende de middeleeuwen zo weinig bevolkt waren, zorgden de geestelijken voor armen en zieken; zij deelden aalmoezen uit en verpleegden de zieken. In tijden van pest en besmettelijke ziekten werden zij geholpen door reeuwers en pestpaters, die uit de steden kwamen. De geringe bevolking van onze dorpen werkte toen ook een sterk samenhorigheidsgevoel in de hand; de mensen hielpen elkaar, omwille van het familieverband, uit gebuurzaamheid en zelfs uit levensnood; wij mogen niet vergeten, dat zeer veel van die dorpelingsfamilie van elkaar waren, in die kleine, gesloten, bijna van de buitenwereld afgezonderde levensgemeenschappen.

Naarmate de bevolking op de buiten toenam, werd het de geestelijken meer en meer onmogelijk de armen- en ziekenzorg persoonlijk waar te nemen. Groter en groter werden intussen ook de financiële lasten.

Juist zoals de kloosters goederen, giften en schenkingen opnamen ten voordele van hun armentafel, begonnen nu ook de parochiegeestelijken zulks te doen. Ongehuwde rijken, geestelijken en gehuwde lieden zonder kinderen, getroffen door de ellende van hun medemensen en door het toenemend aantal armen, droegen eigendommen, geldsommen, renten en cijnsen op, tot onderhoud van de noodlijdenden. Deze goederen en gelden moesten natuurlijk beheerd worden en dit leidde tot het ontstaan van het Armbestuur, onder leiding van de pastoor. De meeste H. Geesttafels ontstonden in onze plattelandsdorpen in de loop der 15e en 16e eeuw, hoewel de eigenlijke armenzorg zo oud is als de Kerk zelf. De goederen en inkomsten van kerk en armendis werden steeds afzonderlijk beheerd en in rekening gebracht; sindsdien heeft men dus disrekeningen, naast kerk- en parochierekeningen.

Nochtans kwam het voor, vooral in kleinere dorpen, bv. te Sint-Joristen-Distel, dat de goederen van de H. Geesttafel versmolten werden met de kerkelijke goederen, onder het beheer van de pastoor, dit schijnt nochtans uitzondering te zijn.

In de 16e en 17e eeuw gebeurde het, wanneer de algemene armoede nijpender werd en het getal noodlijdenden door oorlogswee, werkgebrek en kwijnende landbouw tot een onrustwekkend peil gestegen was, dat de H. Geesttafels niet meer konden volstaan om aan de noodwendigheden van de tijd het hoofd te bieden. Toen kwam in de steden, door toedoen van het stadsbestuur, de openbare armenzorg tot stand; daarnaast ontstonden toen ook, door gemeenschappelijke bijdragen in een kas, de zogenaamde kosteloze leenbanken of Bergen van Barmhartigheid; deze laatste waren al veel vroeger in Italië opgekomen, te Perugia, Savona, Mantua, Padua, enzovoort.

Hofstede van het langgeveltype van Binnen-Vlaanderen, vlak naast het " Kasteel van Beernem ", nabij de kerk, Hoornstraat, waar in 1878 de familie Quyssens, kasteleinde.

Foto R. Tondat, Eeklo.

In de buitendorpen echter, die de openbare armenzorg en de Bergen van Barmhartigheid nog niet kenden, voerde men giften en stichtingen in, ten voordele van de « schamele armen », tzt. van die arme mensen, die in gewone omstandigheden geen « provenaars » of genieters van de H. Geesttafel waren ; toen nam het aantal bedelingen natuurlijk een merkelijke uitbreiding.

Onder invloed van de bisschoppelijke voorschriften en op aandringen van de landdekens, kwam er gaandeweg meer eenheid in de inrichting en het bestuur van de H. Geesttafels, alsook meer orde in hun boekhouding en beheer. Doch wezenlijk diep ingrijpende veranderingen gebeurden er niet meer vóór de Franse Omwenteling.

Om nu de werking en organisatie van een oude H. Geesttafel van nabij te bekijken, biedt het gemeentearchief van Beernem ons een enige gelegenheid. De vele disrekeningen die ons aldaar bewaard bleven voor de periode 1579-1803 leveren materiaal van eerste klas voor dit artikel, voor de plaatselijke familiekunde en ook voor de dorpsgeschiedenis van Beernem. In totaal bleven er ruim vijfenveertig lijvige disrekeningen, met nog enkele dubbels, over dit tijdperk voor genoemde parochie bewaard. Ook de latere « Verslagen van den Disch » (19e eeuw) zijn merkwaardig onder vele opzichten.

Wij hebben hier te doen met een omvangrijke schat van ontroerende en tragische bijzonderheden over het leven van onze voorouders, over hun strijd, hun armoede en kommer ; gedurende drie à vier opeenvolgende eeuwen zijn wij in staat de meest ongelukkigste en vaak verongelijktste klassen der Beernemse bevolking te volgen in hun dagelijks bestaan. Er zal wel geen enkele familie zijn in de streek, waarover wij in deze rekeningen en verslagen, samen met de talrijke bewijsstukken en notitie's, niet enkele aantekeningen zouden kunnen vinden. Al wie met een genealogisch onderzoek te Beernem belandt, mag deze bronnen dan ook volstrekt niet verwaarlozen.

Als dismeesters-ontvangers vonden wij in de rekeningen vermeld :

1647 - 1649	Pieter Ghevaert
1649 - 1652	Jan Delanghe
1653 - 1654	Jan Adriaens
1657 - 1658	Vincent Van de Velde
1659 - 1660	Steven de Baey
1661 - 1662	Lambrecht Janssens
1663 - 1664	Lieven Van Poucke
1665 - 1666	Joos Van Overloop
1667 - 1668	Christiaen Gailliaert
1671 - 1672	Guillaume Vande Wiele
1673 - 1674	Jan Meuleman
1675 - 1676	Joos Herrebout
1677 - 1680	Jan, filius Pieter Bellaert
1681 - 1682	Guilliaeme Allaert
1685 - 1686	Guilliaeme De Smet, junior
1687 - 1688	Gillis Cool
1689 - 1690	Guilliaeme Clyncke
1691 - 1692	Aernoudt Van Lersberghe
1695 - 1696	Jan van Beveren
1697 - 1698	Joos, filius Christiaen Gailliaert
1699 - 1701	Jacob, filius Jan Ghevaert
1702 - 1704	Pieter, filius Jan De Smet
1705 - 1707	Jan Meuleman, junior
1712 - 1713	Jan Van Haecke
1714 - 1715	Joos, filius Adriaen Van Loocke
1720 - 1721	Marten, filius Adriaen De Grootte
1722 - 1723	Pieter, filius Guillaume Vande Wiele
1728 - 1729	Jacob, filius Jacob Gevaert
1732 - 1733	Lieven Dhaenens
1734 - 1735	Ferdinand, filius Joos De Grootte
1736 - 1737	Marten, filius Jan Standaert
1738 - 1739	Charles, filius Guillaume De Smet
1742 - 1743	Jan Dobbelaere
1755 - 1756	Albert Gailliaert
1772 - 1773	Pieter Quysens
1778 - 1779	Pieter Taveirne, sone van Gaspart
1782 - 1783	Pieter Judocus Willems, filius Guill.
1790 - 1791	Francies Daveloose
1792 - 1793	Martinus Standaert
1794 - 1795	Joseph Carlier
1796 - 1797	Emmanuël Augustinus Maes Isabella De Vos, wed. Em. Aug. Maes(1)
1798 - 1799	Pieter De Rudder
1800 - 1801	Joannes De Rycke
1802 - 1803	Joannes De Sutter(2).

(1) Emmanuël Augustinus Maes stierf te Beernem op 9 floréal VI en zijn weduwe handelde als rendante verder de lopende rekeningen af.

Van op dit oogenblik ook werden de rekeningen nog alleen ter goedkeuring voorgelegd aan « de members van d'ospiecen ofte het comité van weldaedigheid, ten overstaen van den meyer en de members van den raed van het gemeente dezer commune van Beirnem » (Rek. Dis 38, 1796-97, slot).

(2) Eerder toevallig hebben de Disrekeningen ons ook enkele namen bewaard van vroegere overheden, die wij elders niet aantreffen : Burgemeesters : Pieter Erbout (vermeld in 1652) ; Pieter Bellaert (in 1658) ; Pieter Wocket (in 1660) ; Philips Peelman (in 1679) ; Jan Bellaert (in 1699, 1700 en 1705). Baljuws : Guill. Geirnaert (in 1657) ; Jan De Saily (in 1660) ; Geeraert Verhelle (in 1673) ; Guillaume Vande Wiele (in 1700) ; Jan De Sally (in 1702) ; Pieter Ide (in 1778 en 1783).

Wat de geestelijken betreft, vinden wij hier in 1719 nog een zekere Albertus De Boes als deservitor, na de dood van Pastoor Vanderstraeten en vóór Melchior Schuyf dienst deed (Betalingen van Jaargetijden, Rek. Dis). Onderpastoor in 1743 : J. Couthau (St. v. Goed, III, nr 5498).

Gedurende het Oud Regiem werd het inkomen van de Armendis verzekerd door het bezit van onroerende goederen, door het genot van renten en cijnsen, door de verkoop van bomen en tailliehout, door giften in geld of in natura, door omhalingen met de schaal in de kerk en later ook door de opbrengsten van de « Armenbussen », te Beernem in de herbergen geplaatst.

De Armendis van Beernem bezat eertijds veel eigendommen, dikwijls sedert onheuglijke tijden geschonken door welstellende inwoners en opgenomen onder de verplichting jaarlijks enkele missen of een jaargetijde in de kerk te laten celebreren. Vooral Pastoor Gailliard heeft de Dis en ook de Kerk rijk begiftigd. Andere jaargetijden, bezet op goederen van het Armbestuur, waren deze tot zielelafenis van Adriaen De Scheppere, Jan Willems en huisvrouw, Guillaume Geirnaert, Pastoor Vanderstraeten, enz... In 1727 bezat de Armendis niet minder dan 45 partijen land te Beernem. De opbrengst van verpachte gronden beliep in 1720 45 pond 9 schellingen en 8 groten.

Gedurende de troebelen van de Geuzentijd gingen alle bescheiden verloren en geraakten er aldus veel eigendommen en renten in vergetelheid. Uit de latere stukken blijkt, dat de inkomsten normaal geïnd waren tot 1580-82. Ook zien wij dat er twintig, dertig jaar later veel betwistingen oprezen en dat het soms zeer moeilijk was de bezittingen, cijnsen en renten van de Dis, de Kerk, de Pastorij en de Kosterij nauwkeurig te vereenzelvigen en te situeren. Talrijk zijn de sinds jaren onbetaalde en betwiste posten, in de eerste rekeningen der 17e eeuw, al aarzelden de pastoors De-meetere en De Manghelaere toen niet, in sommige gevallen te « procederen in 't geestelick Hof ». Zelfs in 1652 vinden wij nog verschillende zulke kwade posten :

« Michiel de Lattere over Frans Schepens gelt twaelf corte tsjaers, Rest 1580	xii corte tsjaers.
D'hoors Lambrecht Wittouck gelden xviii corte tsjaers, Rest 1581	xviii corte tsjaers.
Vidua et hoors Marten De Smet met haere sus- ters ende hoors van Claeys de Voldere, gelden ij groôs tsjaers, Rest 1582	ij gr. tsjaers.
Vincent Snauwaert ende Willem Lastoy, hoirs van Joos degreck causa uxoris, gelden ij corte o b. tsjaers, Rest 1581	ij corte tsjaers »(3).

Slechts in 1655 was men terug in het bezit van een volledig hersamen-gesteld register, dat de kerklanden, bossen, dislanden en renten opgeeft, « competerende deselve Kercke van Beernem »(4).

Buiten de verschillende kleine disrentjes, moeten wij vermelden : een grote Coorenrente, te betalen in natura en vallende « telckens Bamesse »; een Wittebrootrente, eveneens vallende met Bamis (1 oktober); een Cheijnsrente en een Lofrente. De renten « commende van testamente wijllent heer ende meester Adrianus Gheijlliaerts, in sijn leven erfachtich Pastor van Beernem », worden steeds in een afzonderlijke rubriek geno-teerd(5).

(3) Rek. Dis, 2, 1652, fol. 7, 10, 11 en 13. Gemeentearchief (R.A. te Brugge).

(4) « Bouc van de Kercke », Gemeentearchief.

(5) Zie bv. Rek. Dis 2, jaar 1652.

- « Pieter van Pachtenbeke ende Anthonis Melis gelden een vierentale rogghe tsjaers. Rest 1581.
Coorenrente. - Jaecques Kelderman ende Jan Fobaelle(?) over vidua Sijmen de Rammelaere gelden een vierentale rogghe tsjaers... Deselve over deselve gelden nog een vat rogghe tsjaers...
Den Dijsch over hemselves een half hoet rogge, noch een vat rogghe by afwynninghe, noch een vierentale rogghe, welke partijen van rogghen plegen bedeeft te worden met andere graenen aende aerme lieden van de prochie, dus hier ter Memorie »(6).
- « Willem Gevaert over d'hoors Anth. Coucke gelt een vat rogghe tsjaers ter causen van syn hofstede in de Ackerstrate. Rest 1628.
Wittebrootrente. - Alvooren Joos De Grieck over sijn ouders gelt twee grooten tsjaers.
D'hoors Passchier de Scheppere gelden twaelf schell. parisis tsjaers
Ceijnsrente. - Adriaen Wambeke over Frans Plasschaert gelt vijf schellynghen tsjaers, beset op sijn huys ende erfve genaempt de Bolle, staende by der Nasarette platse binnen Brugghe, verschijnende t'elkens Octobre. Rest 1618 ende soo voorts.
D'hoors Adriaen Geijlliaert gelden thien schell. gr. tsjaers lofrente den penninck XVIe, op haere hofstede by de kercke van Bernem, vallende 't elckens Bamisse »(7).

Op regelde tijdstippen werden hout en bomen, groeiend op landerijen van de Dis, in het openbaar door de ontvanger van het Armbestuur aan de meestbiedende verkocht. Zo lezen wij dat de verkoping van bomen op 19 december 1755 (36 kopen), gedaan door Albert Gailliaert, de som van 27 pond en 5 groten opleverde(8).

De omhalingen door de Armmeesters in de kerk gedaan, brachten ook nog een en ander op :

« 1e April 1698, uyt de schaele	1 P.	- 8 sch.	- 8 gr.
19 Juny 1698, id.	0	- 5	- 2 ½
30 Juny 1698, id.	0	-14	- 6
30 Ougst 1698, id	0	- 6	- 6
4 Nov. 1698, id.	1	- 8	- 6
25 Jan. 1699, id	1	-13	- 0
20 April 1699, id.	1	-15	-0».(9)

De gemiddelde opbrengst van deze omhalingen bedroeg toen nagenoeg 4 pond per jaar. Natuurlijk genoten de « Armenbussen » in de herbergen zoveel bijval niet, maar toch mag hun belang eveneens niet onderschat worden :

- « 31 meye 1698, uyt de busse ten huysse van Jan de Langhe
O P. - 5 sch. - 2 ½ gr. »(10).
« Voorts noch ontfanghen de som van dry ponden twee schell. acht

(6) Rek. Dis 2, 1652, fol. 12-13.

(7) Ibid., fol. 15-16-17-20-21.

(8) Gemeentearchief, Dis. Bomenvenditie.

(9) Rek. Dis 20, Notitie's van Jan van Beveren.

(10) Ibid.

grooten, soo veele den Rendant gelicht ende ontfanghen heeft uyt de Aermnbussen, hangende in verscheijde herbergen ende plaetsen van nerynghen ter deser prochie, als te weten : Amant Vanden Bon, Vidua Lieven Gillis, Pieter De Kegelaere, Joannes Standaert, Pieter Van Reybroeck, Pieter Storme, Jacob Robaijs, Joseph Compernelle, Emmanuël De Smet, Frans Quyssens, Jan Haendevoet, Frans Coens, Andries Baert, Pieter Van den Hende ende Jacobus De Smet...

3 - 2 - 8. »(11).

De gezamenlijke ontvangsten van de Dis beliepen voor het jaar 1686 75 pond 10 schellingen 10 groten ; voor de jaren 1722-23 samen : 404 pond 10 sch. 7 gr. en in 1783 waren zij geklommen tot 211 pond 18 sch. 3 gr.(12).

Aan de armen werd steun verleend onder vorm van aalmoezen in geld, betalingen van huishuur, van veergeld, bedelingen van brood, meel, klederen, turf, brandhout, betaling van geneeskundige hulp en onkosten, van begrafenisdiensten en doodskisten ; ja, zelfs kwam de Dis in sommige gevallen tussen in het aankopen van gereedschap, in de allernoodzakelijkste herstellingen van de woningen der armen en in het bekostigen van het dagloon van een verpleegster of huishoudelijke helpster. Arme weeskinderen werden door de Dis bij vreemdelingen uitbestede...

Over al deze verrichtingen zijn er talrijke, vaak aangrijpende bijzonderheden bewaard gebleven, in de rekeningen, verslagen en bescheiden. Natuurlijk kunnen wij hieronder slechts enkele voorbeelden daarvan laten volgen :

- « Betaelt aen Marijn Verheye den 10 Ougst 1688, in een sieckte vi sch. gr. »
(Rek. Dis 17, 1685-86 en volg., fol. 33).
- « Betaelt aen Apotheker Hoogstoel te Brugghe over medicijnen voor Pieter Keulenaere 1 sch. 2 gr. »
(Ibid., fol. 32 verso).
- « Betaelt aen Jacques Schyvynck over tleveren van drij duysent turf (voor) de weduwe van Geeraert de Costere xii sch.gr. »
(Ibid.).
- « Voorts gegeven aen Pieter Keulenaere den 20 Nov. 1688 in boter, soete melck in sijne sieckte iii sch. v gr. »
(Ibid., fol. 33 recto).
- « Voorts betaelt aende weduwe van Guille van Ootegem, voor Pieter Keulenaere te onderhouden in sijne sieckte, ende aen Pieter Vande Leene over het bijstaen van Marijn Verheye, voorts aen Mary Rattevalle voor het bijstaen de wed. de Coster, tsaemen xiiii sch. gr. »
(Ibid., fol. 33 verso).
- « Voorts gegeven aen Joos Tournemeyn, als hy seide te reysen naer Oost-Indien, de somme van iiii sch. iiii gr. »
(Ibid.).

Uit latere bescheiden blijkt dat deze persoon in werkelijkheid nooit vertrok, maar het Armbestuur nog heel wat last berokkende ; blijkbaar was het er hem alleen maar om te doen, enige schellingen te kunnen losmaken.

(11) Rek. Dis 34, 1778-79, fol. 44-45. Bemerck dat de opbrengst der bussen hier reeds hoog oploopt, in vergelijking met 80 jaar voordien. Dit was trouwens ook het geval met de inkomsten, rondgehaald met de schaal in de kerk. Tegenover de gemiddelde jaarlijkse opbrengst van ongeveer 4 pond, tijdens de jaren 1680-1710, lezen wij in de rekening van 1778-79 (fol. 42) : « Den rendant verclaert ontfanghen t'hebben ende ommegehaelt met de schaele binnen de kercke van dese prochie, mitsgaeders gelicht uyt de Dischcasse staende binnen de kercke... de somme van 31 pond - 6 schellynghen grooten ».

(12) Zie de Disrekeningen van die jaren, Gemeentearchief.

- « Voorts betaelt aen Ferdinande Van der Straete over den
coop van een broeck voor Jacob Storme, de som-
me van ii sch. xi gr. »
(Rek. Dis 17, fol. 34 recto).
- « Betaelt... over leverynghe van een paer coussen, lynwaet,
broeck, pijs, rock ende anders voor aerme kijn-
ders... de somme van 1 P. - iii sch. gr. ».
(Ibid., fol. 36 verso).
- « Voorts betaelt aen Lieven Schoonhooghe over aerbeytsloon
leverynghe van latten, bandtroeden, ens. aen het huys
daer de wed. de Coster in woont... de somme van vii sch. viii gr. »
(Ibid., fol. 39-40).
- « Item geleverd by de rendant ende doender deser, twee
dootkisten voor de weduwe Cornelis Verbraeckel ende
haere dochter... Nog geleverd twee dootkisten voor
Janneken, filia Seger van Hulle ende voor Fransijntgen
de Lange... tsaemen 1 P. v sch. gr. »
(Rek. Dis 6, 1660, fol. 41).
- « Item betaelt aen Pieter de Smet over leverijnghe van
een half hoet rogghe ten behouwe van Pieter Janssens
om hem te helpen in sijnen noot, in twee diversche
reysen x sch. vi gr. »
(Ibid.).
- « Item gegeven in gelde an Jaecques Almeije om sijn huys
wat te repareren, wesende verbrenndt vande Fransois
op den letsten Sporcle 1659, als sy geheel de platse van
Bernem afbranden, met noch ontrent de
35 huysen...(13) x sch. gr. »
(Ibid., fol. 42).
- « Item geleverd an Jaecques Putman arme man ,om hem
te helpen in sijne noot met vrouwe ende cleene
kijnderen, een maete coorn conforme het schriftelijck
billet van den heer pastor, voor vii sch. 4 gr. »
(Ibid., fol. 42-43).
- « Noch ghegeven in gelde an een aerme soldaetevrouwe
hebbende acht cleene kijnderen, om haer te secoureren
in haeren noot iii sch. ».
(Ibid., fol. 44).
- « Gegeven in gelde an Christijne van Horrewege, arme
oude weduwe om haer wat te helpen 1 sch. vi gr. »
(Ibid.).
- « Ghegeven in gelde ande weduwe Guille de Groote,
arme vrouwe om haer te helpen in haer noot met haer
kijnderkens iii sch. gr. »
(Ibid., fol. 45).
- « (Aan dezelfde) schamele vrouwe om haer couskens ende
schoens te coopen x sch. gr. »
(Ibid., fol. 46).
- « 2 Febr. 1834 is verschenen Jan-Bapt. Carette, oud 49 j.,
geboren te Knesselaere en Bernardine Van den Bon, oud
41 j., wonende Puypaerts, dewelken heeft gezeyd dat zyne
vrouw naer de kerk niet kan gaen omdat zy geen
kleederen heeft ; toegestaen.
Vraegt verders een brood te weke ; toegestaen.

(13) Zie : A. Ryserhove, Beernem, een heemkundige studie, 1949, hoofdstuk Geschiedenis, blz. 52-53 ; hoofdstuk Pastorij, blz. 16.

- 4 kinders : 1) Amelia, oud 12 j. ; 2) Seraphina, 8 j. ;
 3) Petrus, 5 j. ; 4) Rosalie, 2 j. »
 (« Verslagen v.d. Disch », I, 1813-1836 ; Gemeentearchief).
- « 2 Febr. 1834 is verschenen Emanuël Beeckman, Misère,
 geb. te Beernem, oud 50 jaeren, vraegd onderstand ;
 toegestaen een frank te weke, voor Februari. »
 (Ibid.).
- « Nog meedegeven aen de weduwe van Sicondus De Clercq tot
 Wijngene, voor het kind (van Jean de Munck)
 cloeffen en sockken te koopen 0 - 2 - 6.
 18 Meye 1818 ».
 Ibid., losse nota).
- « Voorts betaelt aen Jacobus Rodts tot Oedelem de somme
 van vijf schellynghen grooten over t'afleggen van het
 cadaver van Anne de Corte, dischgenote van Beernem 0 - 5 - 0. »
 (Rek. Dis 34, 1778-79, fol. 70).
- « Den rendant heeft op den tweeden january 1762 binnen
 Ghendt betaelt aen Cornelis van Beneden een pont een
 schellijngh grooten wisselghelt voor eene veste voor
 dese weese (Jan Dhoore) in courant P. 1 : 1 : 0
 Item aen denselven voor sweese hemtrock tot P. 0 : 12 : 6
 By den Rendant betaelt voor elf ellen lijnwaet tot
 maecken hemden voor de weese tot P. 0 : 14 : 8
 Volghens bescheedt by Van Beneden ontfanghen, by den
 rendant aende weese gegeven tot coopen van wanten P. 0 : 1 : 2
 Ende betaelt over taire naer Ghendt met de weese
 gaende P. 0 : 2 : 4. »
 (Staat van Goederen, « Brugsche Vrije », 3e Serie,
 nummer 5498, Rijksarchief te Brugge).
- « Item ghegeven aen de weduwe van Marten Guys de somme
 van vijf schell. om haer te helpen in haeren uyttersten
 noodt, daer sij seght te sullen verhongheren
 met haere cleyne kijnderckens ; by ordre
 vanden here pastor 0 - 5 - 0 »
 (Rek. Dis 23a, 1702-04, Bewijsstukken van Pieter de Smet).
- « Gegeven in gelde an Anthonis Pollet, trommelslager
 van Bernem, omme te helpen betaelen sijn rentsoen,
 ghevanghen sijnde op het fort Blommendaele met sijnen
 trommel, vande Fransois, inghevolghe het billet ende
 ordonnantie van Andries vande Walle, Pastor van
 Bernem(14) 2 - 13 - 4. »
 (Rek. Dis 6, 1660, fol. 43).
- « Noch gegeven in gelde an wedewe Carel de Reepere
 om haer te helpen in den vlucht...(15) 0 - 7 - 0. »
 (Ibid., fol. 52).
- « Voorts betaelt an Guido de Blander, over leverynghe
 van bier aen eenighe aerme siecke 0 - 1 - 0. »
 (Rek. Dis 4, 1657-58, fol. 31).
- « Voorts betaelt aen Jacob Jaecques de somme van ses
 schellynghen grooten over de leverynghe van een viftich
 busschen (hout), aende huysvrauwe van Frederyck van
 Reysenhove in haere aermoede, als per quitantie vi sch. gr. »
 (Rek. Dis 24, fol. 54-55).

(14) Bij de inval van de Fransen, einde februari 1659. Bij Tanghe, in zijn Parochieboek van Beernem, staat er een zertfout : « Vier jaer later... op den laetsten Februarius 1650... » ; dit dient gelezen te worden als volgt : « Dertien jaer later... op den laetsten Februarius 1659... ».

(15) Tijdens de vlucht voor de Fransen, in 1659. Zie ook de voetnoten (13) en (14).

- « Guliamme de Ricker sult believen te geven aen
Chrisstofel Riserhove een maete meel het welcke ick u
sal betaelen, t'orconden desen 17 Januarius 1729.
Jacobus Ghevaert 0 - 6 - 6. »
(Briefje van de armmeester Ghevaert, bij de Rek. Dis
29, 1728-29) .
- « Item betaelt aen Jacob Jaecques de somme van drye ponden
drye schellijnghen ende vier grooten over een jaer woo-
nijnghen van het huys bewoont bij Frederycq van Reyser-
hoven, den jaere verschenen meye seventhien hondert
ende derthiene als per quytantie, dus comt iii P. iij sch. iij gr. »
(Rek. Dis 25, 1712-13, fol. 58).
- « Item betaelt aen Jan Bariseele, Coster, over de uytvaart,
luynen ende grafmaecken over willent Maijken de Reeper,
schamel vrouwke, by laste vanden heer pastor vi sch .viii gr. »
(Rek. Dis 3, fol. 40).
- « Item betaelt ofte laten valideren an Niclaeij's Turlos
tot sijne schuytte, wesende ten dienste vande arme lieden,
passerende ende repasserende over de Leije, inghevolge
d'ordonnantie sub annex... ii P. gr. »
(Rek. Dis 3, fol. 41).
- « Item betaelt an Jan Bariseele, geleert hebbende de scha-
mele kijnderen, commende ter schole, ingevolge het
schriftelick last hier annex ii sch. viii gr. »
(Rek. Dis 3, fol. 44).

Wat de geneeskundige verzorging aangaat, zijn er in de rekeningen na-
tuurlijk ook overvloedige details te vinden. Het aantal vermelde genees-
heren en... kwakzalvers is tamelijk groot. In de 17e eeuw ontmoeten wij :
Andries Balsa, Docteur Tarwe, Meester Pieter Symoens, Docteur Diego de
Carion, Docteur Verhamme, Meester Adriaen Gellynck, Adriaen van Mid-
delem, chirurgue te Brugge, Meester Guillaume Minet en Frederick Rey-
serhove. Deze laatste komt zich in 1698 uit Brugge te Beernem vestigen ;
gedurende ruim twintig jaar is hij er de « Meestre Chirurgien » van de Dis.
Hij wordt in deze hoedanigheid opgevolgd door Ferdinandus De Vriese,
« Meester Chirurgijn der Baronnye van Praet in Oedelem », door Lucas
Franchois Schaep, Joannes Landelinus Kilianus, meester-chirurgin in
Oostcamp en Docteur Busschaert. Vanaf 1770 bezit Beernem alleszins een
eigen geneesheer (eerst Dominicus Verselle, later Carolus Perneel, enz.).

De oude doktersrekeningen, vooral deze van Reyserhove en De Vriese
zijn zeer interessant ; eerstgenoemde is een soort barbier-geneesheer ge-
weest, die 's winters soms zelf door de Armendis moest ondersteund wor-
den, terwijl De Vriese behoorde tot een rijke Oedelemse familie en klaar-
blijkend gestudeerd had, hoewel zijn rekeningen natuurlijk eveneens de
geest van zijn tijd weerspiegelen ; de geneeskunde stond toen trouwens
nog in haar kinderschoenen...

- « By quitantie voorts betaelt aen Frederyck Ryserhove
meestre Chirurgien ter deser prochie van Beernem de somme
van vijfthien schellynghen grooten, over het cureren van
Janneken Haelevoet ende haer kyndt, als per acquyt
comt hier XV schell. »
(Rekening Armendis Beernem, nr 22, jaren 1699-1700-1701,
fol. 37 recto).
- « Voorts betaelt aen Frederick Reysenhove meestre Chirur-
gien ter deser prochie de somme van thien schellynghen
grooten over het cureren van Joanna Allevoet aerne

Oud ovenbuur en (modern) kapelletje van het "Eekhof" te Beernem,
Eekhofstraat.

Foto R. Tondat, Eeklo.

- dogter als per quitantie, dus hier X schell. »
(Rek. Dis Beernem, nr 23a, jaren 1702-03-04, fol. 62 verso).
- « Item betaelt aen Frederijck Van Reyserhooven de somme van vier ponden thien schellynghen grooten over het cureren van de weduwe Fransçois van Hooteghem over haere accidenten als per quytantie, dus comt IIII P. X schell. »
(Rek. Dis Beernem, nr 25, jaren 1712-13, fol. 59 verso en 60 recto).
- « Item betaelt aen Frederick Reyserhoven de somme van neghen schellinghen grooten over het cureren als chirurgin de arme weduwe Van Laecke, ende haere dochter. Dus per quitantie comt hier IX schell. »
- « Betaelt aen den selven Reyserhoven de somme van acht schellinghen grooten over het cureren de arme huysvrouwe van Jan Boydens ende Jersyne Saeghers arme dochter. Dus per quitantie alsovoeren sijn hier deselve VIII schell. »
(Rek. Dis Beernem, nr 26, jaren 1714-15, fol. 47 verso en 48 recto).
- « Voorts betaelt aen Frederick Reyserhove de somme van vier ponden dry schellynghen ende vier grooten over het cureren van Joannes Broutain als per quitantie van den achtsten meye XVII c. twintich. Dus hier IIII P. - III schell. - IIII gr.
- Item betaelt aen den selven de somme van vijf ponden grooten over het cureren van den ghecankereerden voedt van Jacob Lacourt per quitantie van daten eersten february XVII c. een en twintich, comt hier V P. »
(Rek. Dis Beernem, nr 27, jaren 1720-21, fol. 58 verso en 59 recto).
- « Den 28 January 1729 ghelevert aen den persoon van Jan Guijs een Haustus judoresticq 0 - 0 - 10

Den 1e Febr. 1729 ghelevert aen den selven een dosis vometijf met een pille de cijnogloff	0 - 1 - 0
Den 18 Octobre 1729 ghelevert aen den selven een pottje conserva pro astmatic	0 - 3 - 4
Item ghelevert een haustus judorestic, met een pille purgatijf voor den selven	0 - 1 - 1
Den 1 Dec. 1729 ghelevert voor den selven jngr. pro decoctum astmatic	0 - 1 - 2
Item ghelevert ingredienten pro vinium medicatum voor den selven	0 - 2 - 2
Op den 3e Sept. 1729 gedaen express visyte naer den persoon van Fransois Roose saliger memorie, ende ghelevert een sweetdranck	0 - 1 - 3
Item ghelevert een oor-plaester	0 - 0 - 2
Den 4e dito ghelevert ingr. pro decoctum pector	0 - 1 - 4
Den 1e Octobre 1729 ghelevert voor de weduwe van bovenstaenden Roose een ceroone op de voet	0 - 1 - 10
Item ghelevert ende gheapliceert een visicatorie aende selve	0 - 1 - 8
Den 5 Januarij 1730 ghelevert een pottjen linement (w. get.) F. De Vriese, 1730. Mr Chirurgijn in Oedelem. »	0 - 1 - 1

(Dis van Beernem, Nota's en Bescheiden bij de Rekening nr 29, jaar 1728 en volg.).

Wanneer er arme lieden stierven, werd hun schamel bezit per opbod door de Armenmeesters verkocht en de opbrengst werd gebruikt tot onderhoud van de nagelaten weeskinderen, of om de begrafenis-kosten en schulden te betalen. Zo lezen wij bv. :

« Actum 19 Maerte 1729 ; vercoopiinghe van meubelkens, bleven ende bevonden ten sterfhuyse van Anna de Saily, weduwe van Laurentius de Weirt, overleden binnen de prochie van Beernem, gedaen by Jacob Gevaert, Aermmeester der voorsch. prochie, tot onderhouden vande achtergelaeten kinderen ten voors. sterfhuyse.

De coopers sullen contant moeten betaelen de coopen onder de vijf schellynghen grooten ende vande gonne daer boven binnen drij maenden...

De coopers en sullen geen wijngelden moeten betaelen dan alleene twee grooten van elcken clopslaghe. De Betaelijnghe sal moeten gebeuren in handen vanden Aermmeestere tsijnen huijse.

Frans de Milde	(coopt) 1	Drij stoelen	0 - 0 - 6
De wed. Pieter de Caluwe	2	Spinnewiel	0 - 0 - 7
Joosijne Neyt	3	Taeffel	0 - 0 - 10
(id.)	4	Ekel	0 - 0 - 6
Pr. Van Heyste	5	ijseren pattine	0 - 2 - 6
Paschasiae Verschaeve	6	Aker	0 - 1 - 10
Fransc. Van Lersberge	7	heynsel en tanghe	0 - 1 - 8
Pieter Van Heyste	8	Hanghel	0 - 2 - 6
Pr. vanden Bussche	9	Blauwe schabbe	0 - 14 - 0
De wed. Pr. de Caluwe	10	Lijffroke	0 - 1 - 4
Anna de Cock	11	blauwe schorte	0 - 1 - 4
Frans de Roose	12	een paer schoen	0 - 0 - 6
Joanne van Quathem	13	wat prondelijnghe van lijnwaet	0 - 0 - 6

Frans de Kegelaere	14	strijckijser, oliecanne en slopcuype	0 - 2 - 0
Pr. Van Heyste	15	saut cleppe	0 - 0 - 5
Laurentius Calliau	16	al de slaepijnghe	0 - 2 - 8
Pr. Van Heyste	17	schraper	0 - 2 - 2
Cornelis de Gersem	18	al 't rauw vlas	0 - 9 - 0
Jooris Neyt	19	ijserken met selver hoofde	0 - 2 - 8
20		T'huysseken daer in d'overledene ghestorven is, gelijk het staet op den leybarm bij den post Blommendaele, ter noortsijde van de vaert ; den Cooper sal tselve huysseken tsijsen coste moeten afbreken ende 14 daeghen naer date deser, op peyne dat het tsijsen coste sal gedaen worden ; gebleven op Laureijns Calliau (Borghe Willeboort van Boschstraete), voor	P. 4 - 4 - 0
		De totale deser bedraecht :	P. 6 -11 - 6».
		(Rek. Dis 29, 1728-29, Nota's en Bewijsstukken).	

De uitbesteding van arme weeskinderen was een der bijzonderste activiteiten van de Dis. Vooraf werden deze uitbestedingen bekend gemaakt en zij grepen plaats op « den kercktichele », een grote arduinsteen, bestemd voor het afkondigen der bestuurlijke berichten en bevelen, gewoonlijk na de Hoogmis.

Het kind werd op deze steen tentoongesteld en toegewezen aan de minstbiedende, voor de termijn van één, twee of drie jaar. Grotere jongens waren zeer gegeerd en werden gewoonlijk kosteloos aanvaard door de boeren ; deze geraakten aldus op goedkope wijze aan koeiwachters en knechtjes. Deze algemeen gebruikelijke uitbestedingen hebben soms wel aanleiding gegeven tot echte, pijnlijke drama's, al bleef het Armbestuur altijd min of meer een zekere contrôle over de uitbestede kinderen uitoefenen... Honderd jaar geleden waren deze publieke uitbestedingen nog bijna overal in zwang.

« Joannes de Weirt, oudt ontrent drij jaeren, aengenomen te onderhouden van cost en dranck, sieck en ghesont, alsmede van behoerlick te cleeden, bij Erasmus Coffain, voor de somme van iiii P. iii sch. iii gr., te verschijnen meye 1730. Pieterke de Weirt is aengenomen op de voorschreven conditien bij Joos de Smet, midts proffiterende vanden Aerme ii P. xvi sch. iii gr. ».

(Rek. Dis 29, 1728-29, Nota's en Bewijsstukken).

Uitbesteding van 28 april 1816 : « ... Ten derden is er gepresenteert Francis Bleyaert, zoone van Lodewyck, oud elf jaeren en aenveerd door Pieter Landuyt voor den nombre van drie naervolgende jaeren en zonder vergeld vanden disch, te weeten voor schaeden en baeten... ».

(Reg. « Verslagen van den Disch », I, jaren 1813-36, Gemeentearchief van Beernem, Gemeentehuis).

« Albert Verlé, oud zeven jaren, zoon van Joseph en van Regina Pardo, beide overleden, is aanvaard door Joannes Demeyer voor een jaar, voor de somme van 19 guldens 49 centen.

Melanie Delamelieure, oud 13 jaren en aanvaard door Petrus Goegebeur voor een jaar, tot mei 1827, dit voor schaden en baten ».

(Reg. « Versl. v.d. Disch », I, ibid.).

Eindelijk moeten wij nog melding maken van enkele oude gebruiken. Reeds zeer vroegtijdig was men gewoon brood, vlees en vis te bedelen in de kerk, aan de arme lieden, op de vier grote hoogdagen : Kerstmis, Pa-

sen, Sinksen en Allerheiligen, alsook op de kermis van september.

Met Kerstmis, Nieuwjaarsdag en Driekoningen gaf men « provenen » of kleine broodjes ; op Pasen schonk men lijfkoeken en elke zondag van de Vasten brood en haring.

Elke Kerstdag werd een vet zwijn aan de armen uitgedeeld, doch in het jaar 1579 waren de varkens zo duur dat men er geen kopen kon ; de disgenoten moesten het dan, in ruil, maar stellen met een bedeling van 13 vaten rogge, voor een waarde van 32 pond.

Ook op Goede Vrijdag werd er telkens brood bedeed.

In 1580 schonk de Dis 24 ellen rood laken aan de armen.

Na het jaar 1675 vinden wij echter geen spoor meer in de rekeningen van de meeste dezer bedelingen in natura in de Beernemse kerk. Nochtans hield het gebruik van rogge- of tarwebroden aan de armen te schenken, ter gelegenheid van een « rijke » begrafenis of plechtig jaargetijde (maar dan op kosten van de familie), stand tot in het begin van de 20e eeuw. Zo herinner ik mij te Knesselare, tot in 1940 toe, de vele aankondigingen van diensten, van op de preekstoel, « met brood aan den arme » !

Volgende teksten zijn ontleend aan nummer 11.590 van het fonds Brugse Vrije, Rijksarchief te Brugge, dat een samenbundeling is van de oudste twee bewaarde disrekeningen van Beernem, namelijk deze over de jaren 1579-1580-1581 :

« Betaelt te Kesmesse 1579 voor xiiij vaten coorens om te deelen den aarme van deze prochie in recompense van het vet zwijn dat men alsdan ghecostumeert was van deelen, mits dat de zwynen zeer duere waren, by avyse vanden pastuer ende ghemeene prochianen 32 - 10 - 0. »

« Betaelt Kesdaech, Nieudag ende Derthiendach voor xiiij prov. 39 sch. »

(Rek. Dis, 1579-80, fol. 9 verso. R.A. te Brugge).

« Betaelt voor Lijfcoucke te Paeschen '80... »

« Betaelt voor den aerynck om te deelen den aermen de ses sondaeghen vanden Vasten '80 3 - 12 - 0. »

« Betaelt van broode om te deelen den aermen van deser prochie de ses sondaeghen vanden Vasten 1580, naer costume 4 - 4 - 0. »

« Betaelt van broode op den goeden vrijdach naer costume 0 - 26 - 0. »
(Ibid., fol. 9-10).

« Betaelt voor xxiiij ellen roodt lakens om te deelen den aermen van deser prochie, teghen xxxij schell. d'elle, comt 38 - 8 - 0. »
(Ibid. fol 11).

« Item gelevert by de rendant ende doender deser swijnevleesch op Kerstdaeghe ende Paesdaeghe ghedeurende dese rekenijnghe, wesende ordinaire, omme de arme lieden wesende ter kercke, conforme de liquide notitie... bedraght 1 P. 18 sch. 8 gr. ».

(Rek. Dis 6, 1660, fol. 39).

« Item noch ghelevert by den voors. rendant, an de arme lieden alsvooren, Kerstdach 1658, in vleesch voor de somme van... 8 sch. 8 gr. ».
(Ibid., fol. 40).

« Betaelt an Jan Goethals over broot omme vuijt te deelen ande arme lieden de eerste H. Paesdaech 1659, de somme van 10 sch. ».

(Rek. Dis 4, 1657-58 en volg., fol. 17).

- « Betaelt aen Jan Quyssens de somme van een pondt seventhien schellynghen ende ses grooten over de leverynghe van broot by quitantie... 1 P. - XVII schell. - VI gr. ». (Rek. Dis 23a, jaren 1702-03-04, fol. 66 recto).
- « Betaelt voorts aen Adriaen filius Pieter Gevaert de somme van thien schell. over de leverynghe van broodt, vuytgedeelt aen aerne luyden inde kercke van Bernem Sinxen 1669... ». (Rek. Dis 10, fol. 23).
- « Betaelt voorts aen Adriaen Gevaert... over de leverijnghe van broodt... aende aerne luyden binnen de kercke van Bernem op den kermisdach ende Alderheylighen 1671... 1 P. gr. ». (Ibid., fol. 41).

De Armendis had eveneens sommige verplichtingen op zich genomen, bij ontvangen giften en fondaties, bv. het celebreren van missen en jaargetijden voor de zielerust van bepaalde schenkers; het luiden van de klokken op Allerzielendag; het dagelijks lof ter ere van O.L. Vrouw, bezet door wijlen Pastoor Adriaan Gailliard :

- « Betaelt over de jaergetyden van Adriaen de Scheppere, Guillaume Geirnaert, Jan Willems ende huysvrauwe ende meer andere... ». (Rek. Dis, over diverse jaren).
- « Betaelt de luders ten zelve Alderzielen daeghen, naer costume... ». (Rek. Dis, over diverse jaren).
- « Betaelt den pastuer, capelaen ende coster van dese kercke int doen van Onser Vrouwen Lof alle avent, bezet by Mr. Adr. Ghelliaert ende dit over tjaer verschenen Sint Jansmesse 1580 12 P. ». (Rek. Dis, 1579-81, Brugse Vrije, nr 11.590, R.A. te Brugge).

Ook de armen waren parochianen van Beernem; tijdens het Oud Regiem moest de Dis dus ook voor hen tussenkomen, voor zijn part, in de algemene onkosten van de kerk; zo treffen wij onder meer volgende posten aan :

- « Item betaelt ende ghegeven in gelden aen Mr. Anthone Gobillot, cloggieter, voor het clockgieten vande clocke van Beernem op den xxiiij april ende xxij meye 1652...(16) V P. X sch. ». (Rek. Dis 2, fol. 49).
- « Item betaelt aen Jan Spursens, timmerman, over het maecken vande prickstoel in mijnderynghe van diere...(17) III P. ». (Ibid., fol. 50).
- « Item betaelt... aen heer ende meestere Andries van de Walle, pastor... op den xvij meije 1652... tot het coopen van een alba II P. XVII sch. ». (Ibid., fol. 51).
- « An Cornelius Piersens temmerman over het vermaecken vande lickdeure, ghebrocken gheweest van de Fransoisen op letsten Sporcle 1659, alswanneer sij over de vaert quamen branden(18) 0 - 2 - 6. ». (Rek. Dis 4, fol. 28).

(16) Deze betalingen betreffen de klok, gegoten in 1651; zie: A. Ryserhove, Beernem, op. cit., hoofdstuk De Klokken, blz. 139-144.

(17) Betreft de predikstoel van 1652; zie: A. Ryserhove, Beernem, blz. 121.

(18) Cfr. de voetnoten (13), (14) en (15).

- « Betaelt aen Pieter vanden Bon over wat theere gedaen by eenighe dochters gescheurt hebbende de kercke op de Paesavendt 1660 1 sch. ».
(Ibid., fol. 35).
- « An Jooris Pollet metsenaere over sijne aerbeyt gedaen int metsen vande priesteragie van Bernem...(19). vij sch. viij gr. ».
(Rek. Dis 6, 1660, fol. 75).
- « Noch betaelt aen Laureijns Expeel temmerman over sijn aerbeijt gedaen int temmeren ande priesteragie... 1 - 16 - 0
Betaelt an Marijn van Poucke, gesaegt hebbende, noodich totte selve priesteragie... 1 - 10 - 0
Item betaelt an Huybrecht Henau over leverijnghe van careelsteen en ande selve priesteragie...(20) 3 - 10 - 0. »
(Ibid., fol. 75-77).
- « Den doender deser bringht in rekenijnghe ende betaelijnghe over 't haelen ende weder te bringhen den autae... 4 sch. ».
(Rek. Dis, 1657-58, ongenummerd bijvoegsel).

Deze laatste post werd nochtans niet goedgekeurd ; in de marge lezen wij de melding « Roije (= geschrap), als den Disch niet raekende »...

In 1824 ondersteunde het Armbestuur van Beernem nog 32 personen, meestal oude mensen. Gedurende hetzelfde jaar genoten deze steun voor een totaal bedrag van 2720,66 fr., verdeeld als volgt : 795 fr. in levensmiddelen, 385 fr. in klederen, 200 fr. in brandstoffen, 245,46 fr. in huishuur, 618,65 fr. in uitbestedingen en 476,55 fr. voor het onderhoudsgeld van 3 personen, opgenomen in het krankzinnigengesticht of in het bedelaarswerkhuis te Brugge(21).

Gedurende de hongersnoodsjaren, nl. op 15 oktober 1846, ondersteunde het Bureel van Weldadigheid niet minder dan 57 gezinnen, met 276 personen, waaronder 126 mannen en 150 vrouwen. Beernem telde op dat ogenblik in totaal 3605 inwoners(22). Het aantal ondersteunden was in verhouding elders toen nog veel groter, bv. te Knesselare, met méér dan duizend ondersteunde armen.

**
*

Tot slot volgen nog enkele woorden over de verdere evolutie van de dissen. In de loop van 1796 schaften de Fransen alle voormalige H. Geesttafels af ; de dismeesters moesten hun rekeningen van klerk tot meester voorleggen aan de nieuwe « members van d'ospiecen ofte het comité van weldaedigheyd », ten overstaan van de « members van de raad van de commune ». Niet langer beheersten de geestelijken dit gebied. Alle gelden en goederen, rechten en verplichtingen van de H. Geesttafels gingen over naar het officiële « Bureel van Weldadigheid ». Of de armen het daarom

(19) Dit betreft eveneens het herstel van de pastorie, na de verwoesting door de Fransen, einde februari 1659.

(20) Ibid.

(21) Het Gemeentearchief van Beernem bevat een ontwerp voor « Oprechting van een gebouw om te dienen voor Hospitaal of Godshuys, werk- en Schuytplaets der behoeftige van de gemeente Beernem », jaar 1824. — Bedoeld gebouw werd ook werkelijk opgericht in 1839, doch veranderde vrij spoedig van bestemming. Het huidige Gemeentehuis, de Rijkswachtpost en de gemeentelijke Jongensschool zijn eruit gegroeid. Zie de bijzonderheden in A. Ryserhove, Beernem, blz. 211.

(22) Statistique de la Belgique. Population. Recensement général (15 oct. 1846). Bruxelles, 1849, pp. 33, 197.

sinsdien wel altijd beter hadden ?...

Gedurende het Oud Regiem waren er gewoonlijk 5 of 7 dismeesters bij elke H. Geesttafel. De Fransen hebben deze getallen min of meer gehandhaafd ; thans nog is het getal armenmeesters : 5 voor een gemeente beneden de 5000 zielen, 6 voor een gemeente van 5001 tot 15.000 inwoners, enz...; 12 leden is het hoogste cijfer.

Hoewel het Armbestuur in de Franse tijd in andere handen overging, bleven inrichting en methode tamelijk gelijkvormig ; eigenlijk was het slechts een verandering van personen en veel meer niet.

Diepgaande wijzigingen werden pas aangebracht door de wet van 10 maart 1925, die onze huidige « Commissies van Openbare Onderstand » opgericht heeft. Deze wet heeft stellig verbeteringen aangebracht. Hoewel tal van decreten en bepalingen van vroeger overgenomen werden, heeft men er ditmaal toch bijzonder naar gestreefd op het gebied van de inrichting der openbare onderstand een behoorlijk geordend geheel te verkrijgen, aangepast aan de huidige sociale toestanden. Wij hebben tegenwoordig een volledige armenwet, die ook zoals eertijds het voorkomen en het lenigen van de ellende beoogt, maar die zich ten doel stelt, waar het kan, aan de steun een vorm te geven, welke het zedelijk gevoel en de menselijke waardigheid niet neerdrukt. Om goed het karakter der nieuwe besturen te doen uitkomen, heeft men voorgoed alle termen zoals armbestuur, dis, armenmeesters, H. Geesttafel, enz. verbannen en spreekt men enkel nog van de C.O.O.

Zonder wijsgerige of godsdienstige partijdigheid en zonder persoonlijke willekeur kan de C.O.O. thans haar weg gaan. De genomen voorzorgen zijn zeer uitgebreid en zelfs de behoeftige, aan wie onderstand werd geweigerd, heeft in laatste instantie nog het recht zijn toevlucht te nemen tot een bijzondere commissie, waarin twee leden van de C.O.O. en één lid van het Schepencollege zitting hebben. Ook de Gemeenteraad en de Bestendige Deputatie houden nauwkeurig toezicht.

De sociale wetgeving heeft echter gelukkig vele voorzieningen bijna overbodig gemaakt, vooral gedurende de jongste vijftientig jaar.

ALFONS RYSERHOVE,
Knesselare

Verslagen en mededelingen

A. — JAARWERKING :

1. - Voordracht : dinsdag 14 februari 1967 Oedelem.

In de bar van de parochiefeestzaal werd door Z.E.H. Raes, pastoor van Ettelgem en ere-voorzitter van de heemkring een interessante voordracht gehouden, onder de titel : « Folkloristische wandeling doorheen Oedelem ».

In een inleiding handelde de spreker over het ontstaan van Oedelem en over enkele voorname heerlijkheden : zoals de heerlijkheid van Praet, de heerlijkheid van Upschote, de heerlijkheid van Wulfsberge en van Houtschen.

Via de verschillende schrijfwijzen van Oedelem, kwam de spreker tot het huis van Praet, de slag van het Beverhoutsveld (1382) en het Vliegend Paard met zijn bekende Hagepreken. Hij handelde uitvoerig over Praet « met » Oedelem en over al hun rechten en keuren : de galg van Praet stond langs de Bruggestraat (vroegere herberg Driekoningen) ; de vier-schaar stond op de plaats waar nu het gemeentehuis staat ; de heren van Praet hadden ook het maalrecht. De nu verdwenen molen van Praet bevond zich eveneens langs de Bruggestraat, op het « Meulenstick ».

Daarna stelde de spreker de vraag : hoe zag Oedelem eruit in de jaren 1600 ?

Op pittige wijze, gekruid met bekende of minder bekende anekdoten behandelde de spreker dit onderwerp. Vooreerst overliep hij de voornaamste gebouwen : de « Noteboom » (achtereenvolgens woonhuis van de koster, onderpastoor en schoolhuis) ; de brouwerij « Nachtegaal » ; de steenbakkerij, de schaaphofsteden en de vele plaatselijke afspanningen. Verder kwamen enkele voorname geslachten ter sprake : Deschepper, Devlieger, Roose, Pecsteen, Stroobandt, Vandenbon en typische figuren.

Met een hulde aan het adres van wijlen burgemeester van Ruymbeke en wijlen sekretaris Florimond Vandamme en een woordje over het ontstaan van de parochie « Het Zwarte Veld » uit staking voor een zondagsmis, besloot Z.E.H. Raes zijn boeiende voordracht.

2. - Speurtocht naar voorhistorische oppervlaktevondsten te Sijsele.

Na vorig jaar op de « Tichelhoogte » te Oedelem een vruchtbare speurtocht te hebben ondernomen naar voorhistorische oppervlaktevondsten ging de wandelgroep op zondag 26 maart 1967 op zoek naar dergelijke voorwerpen te Sijsele.

Onder leiding van R. Blondeel, uit Sijsele, werd er vooreerst gezocht op de scheiding Sijsele-Vijve-Kapelle. Op de zandige hoogtekam van de stuifzandduinen aldaar werden tal van silexkernen gevonden.

Vandaar trok het gezelschap naar Ryckelvele. Tijdens het jongste halfjaar vond de h. Blondeel daar reeds meer dan 400 oudheidkundige voorwerpen, waaronder : lemmers, krabbers, pijlpunten en een enig stuk van een gepolijste bijl. Alhoewel deze vondsten nog niet archeologisch onderzocht werden, mag men aannemen dat zij behoren tot het Mesolithicum (zie jaarboek 1966).

Zij laten dus sporen van mensenblijf na van meer dan 8.000 jaar voor onze tijdrekening.

Daar de streek van Ryckelvele onlangs werd afgezocht — en destijds ook door wijlen baron Gilles de Pélichy — vond de wandelgroep op deze plaats weinig belangrijke voorwerpen. Na een kort bezoek gebracht te hebben aan het domein Ryckelvele met het prachtig vogelreservaat van de « Geelgors » Sijsele, verplaatsten de speurders zich naar het Maandagse, waar eveneens verschillende silexkernen werden ontdekt, alsook een Romeinse munt door de h. Streuve.

Na het opgraven van een Romeinse waterput (in de lente van 1953 bij het mechanisch delven van klei te Oedelem) en de vondst van een hoeveelheid Romeinse munten op het Vliegend Paard, betekent de nieuwe vondst een belangrijke stap vooruit voor verdere studie over de Romeinen in onze streken.

Met deze laatste, doch ook belangrijkste vondst werd deze uitstap besloten.

3. - Uitbreiding van museum in maart 1967.

Het museum werd aangevuld met de aankoop van een 70-tal oude Delftse schouwtegels. Bij afbraak van een schouw in het woonhuis van de heer H. Tramaseur, Bruggestraat, Oedelem, werden een grote hoeveelheid oude Delftse schouwtegels ontdekt.

Deze tegels stellen allerlei bijbelse taferelen voor, uit het Oud- en het Nieuw Testament. Ze zijn afkomstig uit de 16e en 17e eeuw. Alle taferelen zijn met de hand geschilderd. Deze aankoop verrijkt het reeds uitgebreide patrimonium van het heemmuseum.

Deze nieuwe aanwinst werd ondergebracht bij de Vlaamse keuken. Dit landelijk museum bevat verder een merkwaardige wapenzaal, een inrichting van een typische 18e eeuwse Vlaamse keuken en de verzameling van al de geschiedkundige vondsten uit de streek ; zoals silexvoorwerpen uit het Mesolithicum, een Romeinse waterput, aardewerk, Frankische kralen, bronzen spelden en allerlei Middeleeuwse handschriften.

In de maand maart bracht dr. Jozef Weyns, konservator van het Openluchtmuseum van Bokrijk en voorzitter van het Nationaal Verbond van Heemkunde een bezoek aan het heemmuseum. Dr. J. Weyns was ten zeerste verrast over de degelijkheid van het museum en de kwaliteit en de hoeveelheid van de meeste voorwerpen. Enkele vond hij zelfs bijzonder merkwaardig en uiterst zeldzaam, zoals de spuwbak in klompjesvorm, de grote oude koffiemolen, de typische waterkruik, en het vele waardevolle aardewerk.

Over het museum verscheen een uitgebreide studie in het eerste jaarboek.

Bezoek ieder week-end gedurende gans het jaar en andere dagen op aanvraag. Adres : Hoogtestraat 11, Oedelem.

4. - Geleid bezoek : Krekengebied op zondag 21 mei 1967.

Onder leiding van lic. hist. Dan. Verstraete was het doel van de uitgebreide groep een rondrit met het bezichtigen van vele verdwenen plaatsen en van het krekengebied in het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen, dicht bij de Nederlandse grens.

Na een bezoek aan enkele verdwenen plaatsen in de omgeving van Middelkerke, ging het bezoek naar het wijdvertakt gebied van de kreken, overblijfsel van een teruggetrokken zee. De kreken die een grillige vorm vertonen en dwars door de zware polderakkers kronkelen, liggen verspreid over verscheidene gemeenten : de alomgekende Boerekreek en Oosterpolder te Sint-Jan-in-Eremo, de Vrouwenshoekkreek, Het Hollandersgat en de Roeselarekreek te Sint-Margriete, de Grote, Kleine en Rode Geul, de Grote Kil te Assenede. Door het uitschurend getijwater bij een dijkbreuk of door de oude watergeulen, die door de schorren liepen zijn het nu grote zoetwaterplassen en prachtige pleisterplaatsen voor vissers en wandelaars.

Na een gemeenschappelijk avondmaal (menu paling) te Bentille, ging het bezoek naar Sint-Margriete. Daar werd even halt gehouden bij de Vrouwenshoekkreek en het Hollandersgat. Door de leider werd er uitvoerig gesproken over het ontstaan van de kreken uit de eeuwenlange getijdenwerking en over de grootscheepse indijking, die door toedoen van abdijen en rijke patriciërs begon in de 9e eeuw. Ter plaatse werd er verder gehandeld over de periode der grote overstromingen in de 14e eeuw en de aanleg in de 15e eeuw van de Gravejansdijk door Hertog Jan zonder Vrees. Deze zeer leerrijke uitstap werd besloten in de late namiddag.

Over dit gebied bestaat er een uitgebreide kleurfilm. Het ligt dan ook in de bedoeling van de heemkring deze te vertonen op een eerstvolgende voordracht.

5. - Geleid bezoek : Oedelem zondag 9 juli 1967.

In verbroedering met onze zustervereniging de heemkring « Maurits Van Coppenolle » (Sint-Andries), werd er een heemkundige wandeling ingericht te Oedelem zelf.

Het werd een onverhoopt succes met een zeer uitgebreide groep, waaronder speciaal werden opgemerkt de h. J. Penninck, provinciaal voorzitter van het verbond van heemkunde, apotheker G. Franchoo, voorzitter van de bezoekende kring, en zijn kollega H. Notebaert, plaatselijk voorzitter. De heer burgemeester J. de Schietere de Lophem verwelkomde de bezoekers als gastheer op het gemeentehuis en handelde ter plaatse over de prachtige raadszaal.

Het oorspronkelijk gemeentehuis behelsde wellicht enkel de huidige raadszaal met twee kleine vertrekken onmiddellijk erachter. Iedereen stond in verwondering over de pracht van deze zaal met haar authentieke eiken balken, haar 17e eeuwse barokke tafel en stoelen. Ook de deur getekend : « Pieter Coppée, anno 1762 » werd fel opgemerkt.

Zoals blijkt uit een stamboom opgemaakt door de h. A. Ryserhove, Knesselare, is deze deur gemaakt door een Oedelemse, rechtstreekse voorvader van minister A. Coppé, Voorzitter van de Europese Kolen- en Staalgemeenschap te Straatsburg, gewezen Minister van Ekon. Zaken en Mid-denstand.

Architekt M. De Graeve leidde verder het bezoek in het gemeentehuis en in de Sint-Lambertuskerk.

Na een korte uitleg over het ontstaan van de parochie en de bouw van een stenen kerk in de tweede helft van de 11e eeuw, werden de voornaamste bezienswaardigheden bezocht. Als schilderijen vernoemen wij de geseling en de kalvarieberg uit de oude Brugse Katharinakerk en de bekende kruisweg door Rom. E. van Maldegem uit 1834.

De brandvensters herinneren aan de vroegere heerlijkheden. Z.E.H. Van Ackere, pastoor, had er prijs op gesteld de zeer interessante kazuifel van 1517 tentoon te stellen. Het is een met de hand geborduurde rood fluwelen kazuifel gewijd aan Sint-Lambertus, patroonheilige. Hij werd door de heer Henri Rijkaert (Heer van Wytschaete) als een gift aan de kerk geschonken.

De heemkundige wandeling werd daarna voortgezet langs de Kerkwegel, voorbij de kleiputten van de steenfabriek, waar in de lente van 1953 bij het mechanisch delven van klei een Romeinse waterput werd opgedolven.

Het gezelschap vertoefde een hele tijd in het heemmuseum, waar de heer R. Streuve, de nodige uitleg gaf bij de vele merkwaardigheden.

De wandeling werd daarna besloten met een gezellig samenzijn en een gemeenschappelijk avondmaal van boerebrood met hesp, in de dorpsheerberg « De Vrijheidsboom ».

6. - Geleid bezoek : Heemmuseum Oedelem.

Op 5, 6 en 7 augustus 1967 werden te Oedelem Uilenspiegelfeesten ingericht door het Komitee van Initiatief. Dit naar aanleiding van het twintigjarig ambtsjubileum van de heer J. de Schietere de Lophem, burgemeester; de heer Frans Gaillaert, gemeenteraadslid; de heer Arthur Demuyt, lid van de C.O.O; het vijf-en-twintigjarig ambtsjubileum van de heer Cyriel Lippens, gemeenteraadslid; de heer Georges Martens, veldwachter; de heer René Fransoo, veldwachter en het vijf-en-dertigste ambtsjubileum van de heer Paul Van Damme, gemeentesecretaris.

Een geleid bezoek aan het heemmuseum werd door de inrichters in het programma ingeschakeld. Ziehier het programma :

ZATERDAG 5 AUGUSTUS :

- 20.30 uur : Klokkengelui en optocht van de Kon. Muziekmaatschappij St.-Cecilia.
Feestverlichting op de Markt.
- 21.00 uur : Bal van de burgemeester.

ZONDAG 6 AUGUSTUS :

- 10.00 uur : Artistenmis in de St.-Lambertuskerk.
- 11.00 uur : Ontvangst van de genodigden in het gemeentehuis.
Hulde aan de jubilerende gemeentemandatarissen en gemeentebedienden.
- 13.00 uur : Feestmaal door de Burgemeester aangeboden aan al zijn medewerkers.
- 17.00 uur : GELEID BEZOEK AAN HET HEEMMUSEUM.
- 18.00 uur : Uilenspiegelfeest op de markt.
Humor - Muziek - Reuzendans - Folklore...
- 20.00 uur : Uilenspiegelbals in alle drankgelegenheden.

MAANDAG 7 AUGUSTUS :

- 20.30 uur : In Oostveld, optocht door de Kon. Muziekmaatschappij St.-Cecilia.
- 21.00 uur : Groot vuurwerk op het Kerkplein.
Uilenspiegelstemming.

Al de voorname genodigden van het Ministerie, het Provinciaal Bestuur en van de vele andere openbare instanties werden na het feestmaal rondgeleid door de h. Richard Streuve in het heemmuseum.

Overall werden vragen gesteld, die op deskundige wijze door de leider werden beantwoord. De meeste aandacht van de bezoekers ging naar de verzameling van de verschillende streekvondsten ; waaronder de Romeinse waterput en de vele prehistorische oppervlaktevondsten.

Na het bezoek werd het Uilenspiegelfeest verder gezet op de markt.

7. - Opgravingen : Oedelem - Vliegend Paard.

Op zaterdagen 2, 9 en 16 september 1967 werden opgravingen verricht op het hof van « Praet », Vliegend Paard, Oedelem. « Praet » was de voorname heerlijkheid van Oedelem. Het foncier ervan lag nabij het Vliegend Paard, op de grens van het Beverhoutsveld en van de « Princemeersen », die aansluiten met de Assebroekse Meersen. De zetel ervan was een kasteel met opper-, neerhof en een grote tweevoudige omwalling in cirkelvorm. Daarvan is alleen nog een hoeve overgebleven en een klein deel van de wallingen.

Het doel van deze opgravingen was dan ook het blootleggen van het oude kasteel van deze heerlijkheid. Bij de eerste peilings- en boringswerken had men reeds enig resultaat. Enkele oude moeffen werden opgehaald, die duidelijk sporen nalieten van een oud gebouw.

Verder werd een grote afvalput ontdekt. Die put opgevuld met afbraakmateriaal werd volledig onderzocht en het resultaat was een grote hoeveelheid moeffen, scherven van middeleeuws aardewerk en vele stukken van vloer- en daktegels.

Naargelang de opgravingen vorderden kwam de stelling tot uiting, dat de grondvesten eenvoudig niet bestonden. De verhoogde mote gelegen westwaarts van de bestaande hoeve is kennelijk vele eeuwen geleden volledig afgegraven tot op de zandlaag. Hierbij werd het afbraakmateriaal gebruikt om de oude walgrachten op te vullen. Op twee plaatsen werden dan ook de walgrachten volledig uitgedolven.

Hierbij kwam men tot de bevinding dat de wal vroeger een breedte had van 20 meter en een diepte van ongeveer 3 meter. Tussen de vele stenen werden opnieuw scherven van middeleeuws aardewerk bovengehaald, waarbij een 12e eeuwse aarden kookpot in kogelvorm. Ook vele stukken van vloer- en daktegels, afkomstig van de vroegere steen- en tegelfabriek op de « Tichelhoogte » werden er gevonden.

Belangrijk waren een drietal volledig gaaf gebleven daktegels met ge- glazuurde onderkant. Aan de hand van deze laatste vondst is men erin geslaagd een klein deel van het dak te reconstrueren en samen met de andere vondsten tentoon te stellen in het museum.

Dit alles zal later kunnen leiden tot een verder doorgevoerde studie over de steen- en tegelfabriek van de « Tichelhoogte », en de bedaking in de streek.

Het Larehof, langs de Legeweg te Beernem (zuidzijde).

Foto R. Tondat, Eeklo.

8. - Geleid bezoek : Beernem en Hertsberge.

Onder de deskundige leiding van de heer A. Ryserhove uit Knesselare, werd er op zondag 22 oktober 1967 een heemkundige uitstap ingericht in Beernem en Hertsberge.

Aan deze leerrijke uitstap namen ruim 60 deelnemers deel, die verzamelden aan de St.-Amanduskerk van Beernem. Na een eerste halte aan de wijk De Hoorn (Oedelem) werd een bezoek gebracht aan Wulfsberge, Zel-donk, het Audenaardeveld en aan het Eeckhof. De tocht ging dan verder naar de kerk St.-Amandus waar er uitleg werd gegeven over het ontstaan van deze parochie en waar de merkwaardige doopvont werd bezocht.

Alhoewel de Lijstermolen verplaatst is en zich niet meer bevindt op de gemeente Beernem werd er toch nog even halt gehouden op deze plaats om nadere uitleg daarover te geven. Het gezelschap verplaatste zich nu naar het oudste hof van Beernem, nl. « Het Larehof ».

Heel wat interessante wetenswaardigheden werden door de h. Ryserhove uit het duistere verleden opgediept, terwijl ook de « mote » een kijk werd gegund. De weg van de wandelaars liep verder naar Zotschore, Miserie en de Damse Heerweg, Hulstlo en vervolgens naar het kasteel Drie Koningen, waar gravin d'Hespel zich bij het gezelschap voegde.

Voorbij het Bulskampveld en de Oude Paterij lag het eindpunt van de tocht te Hertsberge, waar uitleg werd verstrekt over de ontginningsgeschiedenis van deze gemeente.

Daarmee was het programma nog niet af, want burgemeester Depré had er prijs opgesteld de deelnemers na de uitstap ten gemeentehuize een ontvangst aan te bieden.

Nadat de burgemeester het gezelschap had verwelkomd en in een korte spreekbeurt het doel en de werking van de heemkunde had toegelicht, besprak de heer Ryserhove de vele historische schilderwerken van het gemeentehuis. Daarop werd het woord verleend aan de heer Notebaert, voorzitter van de kring, die allereerst de burgemeester dankte voor het goed onthaal en er zich vervolgens over verheugde te Beernem reeds zoveel sympatisanten van de kring te mogen begroeten.

In dit verband prees hij de werking van de Beernemse bestuursleden en sprak de hoop uit dat de andere gemeenten, die de kring omvat, ook dergelijke werkgroep zouden oprichten naar hun voorbeeld.

Ten slotte dankte hij de h. Ryserhove voor zijn gewaardeerde medewerking en verzocht de aanwezigen het glas te heffen op de verdere groei en bloei van de kring.

Na een ganse namiddag te hebben genoten van een heerlijk herfstzonnetje een uitstekend geleid bezoek en een prachtige natuur, volgde een gemeenschappelijk avondmaal en gezellig samenzijn in « De Bolzak ».

Uitgebreide en geïllustreerde verslagen over deze tocht, waarbij de Pers goed vertegenwoordigd was, verschenen in « Burgerwelzijn », nr 42 van 27 okt. 1967; in « Het Nieuwsblad », Spiegel van het Kustland, nr 299 van 26 okt. 1967 en in « Brugsch Handelsblad », nr 43 van 28 okt. 1967.

9. - Uitgave jaarboek 1967.

Door het aanwakkeren en bevorderen van de studie van de geschiedenis en de volkskunde van de streek, beoogt de kring het eigen heem, waarin wij leven, beter te leren kennen en waarderen, de liefde tot en de gehechtheid aan het eigen milieu te verstevigen.

In samenwerking met officiële besturen ijvert de kring eveneens voor het behoud en de bescherming van het nog overblijvende schone in onze streek en daar waar het mogelijk is, het in eer herstellen of in stand houden van kostbare tradities.

Buiten het inrichten, tijdens de winterperiode, van enkele voordrachten gewijd aan een of ander geschiedkundig of folkloristisch onderwerp, tijdens de zomerperiode van heemkundige uitstappen en opgravingen, het inrichten en uitbreiden van het heemmuseum en tentoonstellingen is het voornaamste oogmerk de uitgave van een jaarboek. Dit boek bevat de handelingen, verslagen en mededelingen van een jaar vruchtbare studie naar de lokale geschiedenis en folklore in de streek van Beernem, Hertsberge, Oedelem en Sijsele.

Het bestuur dankt langs deze weg de auteurs voor hun ingestuurde bijdrage. Uittreksels daarvan mogen niet worden overgenomen zonder verwijzing naar het jaarboek en de auteur. Alle rechten blijven voorbehouden.

Dit jaarboek kwam tot stand dank zij de erkenning door het Ministerie van Nationale opvoeding en Cultuur, het Provinciaal Bestuur van West-Vlaanderen, de gemeentebesturen van Oedelem en Sijsele.

Indien ons jaarboek 1967 U voldoening schenkt, brengt het dan eens onder de aandacht van uw vrienden. Uw medewerking zou ons een steun kunnen zijn.

B. — KRINGNIEUWS :

- Het oorspronkelijk gebied van onze werking werd buiten de gemeenten Beernem, Oedelem, Sijsele uitgebreid tot de gemeente Hertsberge. Volgend jaar zullen er ook reeds handelingen in het jaarboek verschijnen over de gemeenten St.-Joris-ten-Distel en Hertsberge.

- De reeds bestaande werkgroep voor Beernem werd uitgebreid met volgende leden : E.P. Vlaeminck, Brandt Cyriel, Slos Etienne en Vandeweghe Valere. Het bestuur werd hervormd en E.P. Vlaeminck werd verkozen tot algemeen ondervoorzitter en de h. Slos Etienne als afgevaardigde sekretariaat voor Beernem.

- Het ligt in de bedoeling van het dagelijks bestuur ook een dergelijke werkgroep op te richten voor Hertsberge en Sijsele. Belangstellenden gelieven hun naam op te geven bij de bestuursleden.

- Door de Beernemse werkgroep wordt er gezocht naar oude voorwerpen als aanplakbrieven, foto's, programma's, verzamelingen, dit met het oog op het houden van een tentoonstelling.

- Het heemmuseum heeft reeds enige bekendheid in het Vlaamse land. Gemiddeld komen iedere zondag een twintigtal vreemde bezoekers het museum bezichtigen. Ook groepsbezoeken werden reeds aangetekend, zoals de V.T.B., afdeling Brugge ; de heemkundige kring M. Van Coppenolle ; K.W.B. Oedelem, Loppem en Beernem.
Beslist een bezoekje overwaard !

- Nog enkele eerste jaarboeken zijn te bekomen bij de bestuursleden aan de prijs van 150 frank. Daar de oplage beperkt is verhoogt nu reeds de antiquaire waarde.

- Daar wij een uitgebreid ledenaantal hebben en het voor de bestuursleden onmogelijk is uw bijdrage 1968 persoonlijk te komen ontvangen, vragen wij U de som van 300 fr. voor de ereleden en 150 fr. voor de leden te gireren op postrekening nr 6128.35, van Heemkring « Bos en Beverveld », Bruggestraat 78, Oedelem.
Wij danken U voor uw stiptheid.

H. VANHOVE, Oedelem.

I N H O U D

	Blz.
<i>Landschapsontwikkeling te Sijsele,</i> door WINTEIN W., lic. Aardr.	9
<i>Griffier Roelandts en het Beverhoutsveld...,</i> door H. ZUTTERMAN, Oedelem	43
<i>Camiel-Hector Marichal,</i> door A. VAN SEVEREN, Beernem	51
<i>Spermalie-Sprokkelingen,</i> door C. DENORME, Sijsele	55
<i>100 jaar geleden : Feestelijke ontvangst van</i> <i>Arrondissementskommissaris te Oedelem,</i> door E. MATTHIJS, Sint-Kruis	63
<i>Tweehonderd Beernemse straatnamen - tweede reeks,</i> door A. RYSERHOVE, Knesselare	65
<i>Een klein landbouwbedrijf te Oedelem-Oostveld</i> <i>in de 18e eeuw,</i> door Dr. Jos. DE SMET, Assebroek	89
<i>Enkele aantekeningen nopens bekende Pastoors van</i> <i>Oedelem in de 17e en 18e eeuw,</i> door J. RAES, Ettelgem	95
<i>De heren van Praat te Oedelem,</i> door A. VERHOUSTRAETE, Aalter	101
<i>De kerk van Oedelem in de 17e eeuw,</i> door D. VERSTRAETE, Assebroek	115
<i>De Armendis te Beernem,</i> door A. RYSERHOVE, Knesselare	125
<i>Verlagen en mededelingen,</i> door H. VANHOVE, Oedelem	143